

శ్రీరస్తు.

చంపూ రామాయణము.

ఇది

కార్యేటిః గ్రంథానామ వైష్ణవవియగు

ఋగ్వేదికి వివేకటాచలనతికవిచే

నాంధ్రకరింపఁబడినది

చెప్పఁబట్టినము

శ్రీనివాస వరదాచారి అంశుకంపెనీ వారిచే

ముద్రింపఁబడి

ఆంధ్ర సాహిత్యపరిషత్తు వారిచే

బ్రకటింపఁబడినది

౧౯౧౭.

వెల రు ౧-౦-౦

[All rights reserved.]

విషయసూచిక.

సంఖ్య	పుట.
1 పీఠిక	...
2 ఇష్టదేవతా ప్రార్థనాదికము	1
3. అనంతాదిక	3
4. కృతిపరివంశసర్వనము	6
5 పుష్కలంతములు	12
6. కథాప్రారంభము	12
7. దేవతలు విష్ణుని స్తుతించుట	18
8 దశరథునిద్వారా విశ్వామిత్రుఁడు వచ్చుట	25
9 రాముని విశ్వామిత్రునితోఁ బంపుటకు దశరథుఁడు విచారించుట	26
10 దశరథుఁడు రామలక్ష్మణుల విశ్వామిత్రునితోఁ బంపుట	27
11. తాటకము రాముఁడు వధించుట	28
12. విశ్వామిత్రుఁడు యజ్ఞమునకుఁ బ్రారంభించుట	28
13. విశ్వామిత్రుఁడు రామునకు గంగానీరణం బెఱింగించుట	34
14. రామలక్ష్మణులకు శత్రునిందుఁడు గాధేయపుత్రాంతముం జెప్పట	39
15. శ్రీరామునకు విశ్వామిత్రుఁడు మిథిలాపుత్రాంతముం జెప్పట	41
16. రాముఁడు శివునివిల్లు విజుచుట	49
17 శ్రీరామలక్ష్మణాభిరత శత్రుఘ్నుల వినాహసన్నాహము	57
18 మంగళస్నానసర్వనము	61
19 అయోధ్యాకాండము	62
20. దశరథుఁడు రామునకుఁ బట్టాభిషేకము చేయఁదలంచుట	66
21. కైకరెండువరము లడుగుట	69
22. కైకరామునకుఁ సనన్గములం జెప్పట	62
23. రాముఁడడవికిఁ బైననుగుట	63
24. సుమంతుఁడు కైకను నిందించుట	65
25. గుహుఁడు రామునిం జూడవచ్చుట	67
26. సుమంతుఁడు శూన్యరథంబుతో నయోధ్యకు వచ్చుట	68
27. దశరథుని మరణము	69
28. భరతుఁ డయోధ్యకు వచ్చుట	70
29. ఆరణ్యకాండము	76
30 రాముఁ డగస్త్యాశ్రమముం జేరుట	77

IV

సంఖ్య	పుట
31. శ్రీరాముఁడు వంచవటిని చనించుట	78
32. శ్రీరామునికడను శూర్పణఖ వచ్చుట	80
33. కిష్కింధాకాండము	90
34. నవరాకాలసర్వనము	97
35. లక్ష్మణుఁడు కిష్కింధనుఁ బోవుట	99
36. సుగ్రీవుఁడు నీలమ వేదమునకు వానరుల నంపుట	100
37. హనుమదాదుల ప్రాయోపవేశప్రయత్నము	101
38. గాంబాంతుఁడు హనుమంతుని సముద్రలంఘనమునకుఁ బ్రోత్సహించుట	102
39. సుందరకాండము	105
40. హనుమంతుఁడు సముద్రమును దాటుట	106
41. హనుమంతుఁడు నీతాస్వేషమునక వింఠించుట	107
42. రాత్రిసర్వనము	107
43. హనుమంతుం డశోకనిమము జూచ్చుట	108
44. నీతాదేవి రావణునకు పితము చెప్పట	110
45. హనుమంతుఁడు నీతాదేవిలో సంగభాషించుట	112
46. హనుమంతునితో నీత ప్రత్యభిజ్ఞానము తెల్పుట	114
47. హనుమంతుఁ డశోకనివధంగమొనర్చుట	115
48. హనుమంతుఁడు రావణునితోఁ బ్రసంగించుట	117
49. లంకాపురదహనము	119
50. మధువనభంగము	121
51. యుద్ధకాండము	123
52. కపిసేనలు మలయపర్వతమున విడియుట	124
53. రావణునకు విభీషణుఁడు పితము చెప్పట	125
54. విభీషణుఁడు రాముని శరణు సొచ్చుట	126
55. శ్రీరాముఁడు సముద్రునిపైఁ గోపించుట	127
56. విద్యుచ్ఛక్తహస్తవిమాయకు నీత విలపించుట	129
57. అంగదుని రాయబారము	131
58. ఇంద్రజిత్కున్దము	133
59. కుంభకర్ణ యుద్ధము	135
60. ఇంద్రజిత్తుని రెండవయుద్ధము	137
61. రామరావణయుద్ధము	140
62. రావణుమరణమునకు విభీషణాదులు దుఃఖించుట	142
63. నీత యగ్నిప్రవేశము	144
64. భరతాదులు రామునెదుర్కొనుట	145
65. శ్రీరామపట్టాభిషేకము	146

చంపూరామాయణపీఠిక.

కవికాలనిర్ణయము

ఈకృతి యొనర్చినకాలము కవిరాజకంఠిరెచిరుదాంకేతుఁడును వాసిష్ఠగోత్రజుఁడును నగుఁబుగ్వేదికవి పేరిటాచలవతి ఆశ్వినాంతగద్యములయందు “బుగ్వేదికవి తిరువేంగళార్యకలశరత్నాకరసుభాకరుఁ” డని తన్ను వర్ణించికొనుటచే నీతనితండ్రిపేరు తిరువేంగళార్యుఁ డైనట్లు తెలియుచున్నది మరియు గ్రంథావతారికలోఁ దాను “తిరువేంగళార్యకవిరాజసమాశ్రయ ధన్యచిత్తవర్తనుఁ” డనియు—

“అత్తిగువేంగళార్యుని యుదారదయావిలసత్కృతాక్షసం

పత్తినుద్దీర్ఘమైన సుకుమారవచఃప్రతిబానియాధీను

ద్యత్తిరగద్యపద్యచయ మాశుగతిః రవియింపనేర్పె”

ననియు వ్రాసికొనుటచే నీతని కవితాగురువు కూడఁ దిరువేంగళార్యుఁడైనట్లు కన్పట్టుచున్నది ఈతిరువేంగళార్యు లిరువురు భిన్నపురుషులై యుందు రని తోచుచున్నది. అట్లు కానిచో గురువును వర్ణించునవివరమున నతఁడు తనతండ్రియే యని చెప్పకుండునా?

కవికాలమును నిర్ణయించుటకుఁ దగినయాధారములు కొన్ని గ్రంథమునందేయున్నవి వానిలోఁ గృతిపతివంశావళారము ముఖ్యమైనది ఈకృతిపతి యిప్పుడు కార్వేటినిగరసంస్థాన మని వాడఁబడుచున్న దేశమున కధిపతి యైన వెల్లంటి కనవరాజు. ఆదేశమునకుఁ దొండమండలము, తుండీరమండలము నని పూర్వనామములు ఆంధ్రజైమినిభారతకృతిపతి యగుసామివ నరసింగరాజు మొదలగు సాళువరాజులు పూర్వ మాదేశమును బాలించి వారిపిదప మాకరాజు వంశ్యులు రాజులైరి ఈమాకరాజుకులములోఁ జేరిన తిరుమలరాజునకే చదులువాడ మల్లయకవిప్రణీత మైన విప్రనారాయణచరిత్ర మంకిత మైనది. కొంతకాలమునకు రాజ్యము మాకరాజువంశమునుండి దౌహిత్యభాగముగా వెల్లంటివారికి సంక్రమించినది ఈమా ర్వేప్పుడు జరిగిందో స్పష్టముగాఁ దెలియదు. ప్రస్తుతగ్రంథకృతిపతి యైన సవనృపతి యీ వెల్లంటివంశమువాడే ఇప్పుడున్న కార్వేటినిగరపు జమీందారులు పండి నీవంశమువారే మాకరాజువారును

వెల్లంటివారును గూడఁ బూర్వపుసాధువరాజులబిరుదములఁ దమబిరుదములుగాఁ జేసికొన్నారు.

కసవరాజువంశము గ్రంథములో నిట్లు వర్ణింపఁబడినది. కరికాళచోళుని వంశములో సింగరిరాజు పుట్టెను సింగరిరాజునకు శ్రీరంగరాజును, శ్రీరంగరాజునకు సింగరిరాజును, సింగరిరాజునకుఁ గావేరిరాజును, గావేరిరాజునకు సింగరిరాజును, సింగరిరాజునకుఁ గావేరిరాజును, గావేరిరాజునకుఁ గసవరాజు, సింగరిరాజు, తిరువేంగళరాజు, పెరుమావ్రాజు ననునలుపురు కొడుకులును బుట్టిరి. ఈకసవరాజే కృతిపతి. కసవరాజుపేదప నేడవతరమువాఁ డగుబ్రహ్మరాజు కాలమునఁ బుట్టిన గవద్దానతీపరిణయ మనుసంస్కృతచంపూగ్రంథ మీవంశ క్రిమమును దృఢపఱుచుచున్నది. ఆగ్రంథములోఁ గసవరాజునకు మాఱు కేశవరాజునియున్నది కసవయనునది కేశవశబ్దభవము కాఁబోలును. కసవరాజు తరువాతి తరములవారు పద్మావతీపరిణయములో నీరీతిం జెప్పఁబడినారు :—

కసవరాజుపిమ్మట నతనితమ్ముడైన వేంకటపెరుమావ్రాజు గాజ్యముచేసెను. అతని యనంతర మాతని యన్నకొడు కగుబ్రహ్మరాజు రాజ్యముచేసెను. బ్రహ్మరాజుకొడుకులు కావేరిరాజు వేంకటపెరుమావ్రాజులు. వేంకటపెరుమావ్రాజు కొడుకు బ్రహ్మరాజు; అతని కొడుకులు కుమారువేంకట పెరుమావ్రాజు, కావేరిరాజు, తిరుమలరాజు, సుందరకృష్ణరాజును. కుమారవేంకటపెరుమావ్రాజుకొడుకులు ౨ బ్రహ్మరాజు మొదలగువారు. ఈబ్రహ్మరాజే పద్మావతీపరిణయ కృతిపతి. కసవరాజునకు బ్రహ్మరాజునకు నడుమ నయిదుగురు రాజ్యముచేసినట్లులు దీనివలనఁ గనఁబడుచున్నది. ఈగ్రంథములోఁ గుమారవేంకటపెరుమావ్రాజు తారణ సంవత్సరచైత్రమాసములో శాకాంతరగతుఁ డైనట్లును, నాసంవత్సరజ్యేష్ఠమాసములో బ్రహ్మరాజు పట్టాభిషిక్తుఁ డైనట్లును బ్రహ్మరాజునాజ్ఞ ననుసరించి యాగ్రంథము వికృతినంపత్సరమునం దచ్చుఁ డినట్లునున్నది తారణసంవత్సరము 1884వ త్రైప్తవసంవత్సరమునకును, పిక్వితినంపత్సరము 1890 సంవత్సరమునకును నరిపోవును. కుమార వేంకటపెరుమావ్రాజు నవతితమ్ముఁ డగుతిరుమలరాజున కంకితమైనట్టియు, గరుడాద్రి సుబ్రహ్మణ్యవిద్యత్కవి ప్రణీత మైనట్టియు కేశత్రుఘ్న

౧ ఈగ్రంథము కార్యటింగరమునందలి క్రిభావతీరీలాసదముద్రాక్షరశాలలో నచ్చుపడినది

౨ బ్రహ్మరాజునకు బొమ్మంబిని వాడుకచేరు బ్రహ్మరాజుగారిపుత్రు లయినకుమారవేంకటపెరుమావ్రాజు, కుమారస్వామిరాజుగార్లు ప్రస్తుతసంస్థానాధిపతులుగానున్నారు.

౩ ఈగ్రంథము వ్రాఁతప్రతి యాంధ్రసాహిత్యసమితు ప్రకటించాగారమున నున్నది

విజయ మీవంశక్రమమును దృఢపఱచుచున్నది. ఈ గ్రంథము ౧౭౮౬ వ (రనకరిమునిశిళి) శాలివాహనసంవత్సరమునకు నరియైన వ్రథ సంవత్సరమునఁ బూరింపఁబడినట్లు గ్రంథాంతముం దున్నది. ఇది క్రీ. 1864-వ సంవత్సరమునకు నరి పోవును. అప్పటికిఁ గుమారవేంకట పెరుమాట్రాజు సజీవుడై యున్నట్లును, నతనికి బ్రహ్మరాజు, కుమారవిజయపీఠరాఘవరాజు, కావేరిరాజు, సింగరిరాజు ననునలు పురుషుడుకు బుచ్చట్లును జెప్పి యింకను బలువురు తనయులు కలుగుదురుగాక యని కవి యాశీర్వదించినాఁడు క్రీ 1884 సంవత్సరమునఁ గాలధర్మమునొందిన కుమారవేంకట పెరుమాట్రాజు జీతడై యగుట నిస్సంశయము ఈ కుమారి వేంకట పెరుమాట్రాజు కనవరాజున కై దవతరమువాఁ డగుచున్నాఁడు. ఆచారానుసార ముగాఁ దరమున కిరువదియైదుసంవత్సరములచొప్పున లెక్కించినచో గనవరాజు క్రీ. 1714 సంవత్సరప్రాంతమువాఁ డగుచున్నాఁడు. స్థూలదృష్టిచే, క్రీ 1700 సంవత్సరప్రాంతమువాఁ డనుకొందము

వేటొక లెక్కినుబట్టి చూచినను నించుమించుగా నీకాలమే ధృవపడుచు న్నది. ఎట్లనః—

కవిగరువైన లరువంగళార్యుడు సాంప్రతిష్ఠాస్థపాలుఁడు, వీరి వేంకటరాయ శౌరి, వెలుగోటివేంకటవిభుఁడు, చెంజి వరదేంద్రుఁడు ననువ్రథపులచే గౌర వింపఁబడినట్లు గ్రంథములనున్నది. (ఆ ౧ ప. 3౧) సాంప్రతిష్ఠాస్థపాలుఁ డెవ్వఁడో తెలియదు. ఆకాలముం దాపేరుగల సుప్రసిద్ధరాజు గానరాఁడు. సామాన్యుఁ డైనజమిందారుడై యుండనోవును చెంజి వరదేంద్రుని కాలము స్పష్టముగాఁ దెలియుచున్నది. దీనినిబట్టి యితరుల కాలము నిర్ణయింపవలసి యున్నది. చెంజి యనునది దక్షిణార్కాటు మండలములో నుప్రసిద్ధ మైనస్థలము. ఆంగ్లేయభాషను దీనిని “జంజి” యందురు. కర్ణాటరాజ్యకాలముం దీచెంజిదేశమును గొందఱునాయకులు పాలించుచుండెడి వారు. ఆగాయఃకాలలో నొక్కఁడగు “చెంజి వరదప్పనాయనయ్య వారు తీర్థాచ రణవచ్చి శేతుదర్శనంశేళి స్వస్తిత్రీశాలివాహనశకవర్షంబులు ౧౫౯౩ కల్యబ్దాః ౪౭౭౨ అస్మిన్ వర్తమానె వైశాఖబహుళనక్షత్రమి స్త్రీవారం యీపుణ్యక్షేత్ర మైన... ..మరప్రదేశం ఆకొర్తికశుద్ధపౌర్ణమివాడు కొమారస్వామి బం గారు అందలమున్న సమర్పణశేళి తమఆరతిను యేర్పాటు శేయించినారు” అని మధురకు సమీపముండున్న సుప్రసిద్ధమూర్తీత్రమగు తిరుప్పరంగుండ మను

గ్రామమునందలి దేవాలయములో నొక్క తెలుగుశాసనమును, దాని కనువాదముగా నొక యరవళాసనమును గలవుగ ఈశాసనములో వరదప్పనాయనితోఁ గూడ నిరువదియైదు తరములవారు పేర్కొనఁబడియున్నారు. వీరిలో వరదప్పయనుపేరుగలవఁ డితఁ డొక్కఁడుమాత్రమే యున్నఁడు. తిరుమలార్కుని గౌరవించిన చెంజి వరదేంద్రుఁ డివరదప్పనాయఁడే యనుటకు సందేహ ముండఁ గూడదని నాయభిప్రాయము. వరదప్పనాయనిశాసనసంవత్సరము క్రీ. 1671 సంవత్సరమునకు సరిపడును. ఇతఁ యీరవేంకటపతిరాయశౌరి యెవ్వరో చూతము. పేరునుబట్టిచూడ నీతఁడు కర్ణాటరా జని స్పష్టమగుచున్నది సుప్రసిద్ధుఁ డగు యీరవేంకటపతిరాయలు క్రీ. 1614 ప్రాంతమున మృతి నొందెను 1643 ప్రాంతమున శ్రీరంగరాయలు రాజ్యమునకువచ్చి 1678 ప్రాంతముందు రాజ్యభ్రష్టుడై మహిసూరు దేశములో మృతినొందెను ఈ సుదీర్ఘరాజుల నడిమికాలమునందుఁ బలువురు రాజ్యమును గాంక్షించుటచే ఘోరమగుపోరు పుట్టి శ్రీరంగరాయలు రామరాయలు వేంకటపతిరాయలు ననువారు స్వల్పస్వల్పకాలము సింహాసనమధిష్ఠించి పదభ్రష్టు లగుచువచ్చిరి. శ్రీరంగరాయలపిదప క్రీ. 1678-1680 సంవత్సరములలో వేంకటపతిరాయలు రాజ్యముచేసినట్లులు కొన్ని శాసనములవలనఁ గనఁబడుచున్నది. ఈవేంకటపతిరాయలకాలము చెంజి వరదప్పనాయనికాలము నకు సరిపోవుచున్నది. ఈతఁడే తిరువేంగళార్కుని గౌరవించిన యీరవేంకటరాయ శౌరియైనట్లు తోచుచున్నది. నిజముగా శ్రీరంగరాయలతోడనే కర్ణాటరాజ్య ముండునని. అది మొదలు చాలకాలమువఱకు నావంశములోనివా డెవ్వరో యొక రానెగొంది సమీపదేశమునకుఁ బ్రభువులై పూర్వాధికార మంతరించినను బూర్వరాజుల బిరుదములను మాత్రము పెట్టుకొనుచుండినట్లును, గౌరవార్థముగా వారినే కర్ణాటరాజులుగా మధురనాయకులు మొదలగువారు భావించుచుండినట్లును శాసనములవలనఁ గన్పట్టుచున్నది ఇతఁ వెలుగోటి వేంకటేశ్వరుడెవ్వరో చూడవలసి యున్నది. బ్ర వెల్లాల సదాశివ శాస్త్రిగారు రచించిన వెలుగోటి వారి ఎంశచరిత్రమువలన వేంకట యనునామముగలవారు ౧౯-౨౦-౨౧ తరములలోమాత్రమే యున్నట్లులు కనఁబడుచున్నది. ౨౦-వ తరమువాడైన యాచ

౧ ఈశాసనముల రాజకీయశాసనాధికారులు 1917 సంవత్సరములో సంపాదించిన శాసనములలో 860-881 సంఖ్యలు గలవి. వారికార్యస్థానమునఁ జూడవగు.

౨ చూ. B. well's List of Antiquities Vol. II.

శూరున కెనఁగుండు కొడుకులు వారిలో వేంకటాద్రినాయుడు, వేంకటప్పనాయుడు, చినవేంకటప్పనాయుడు ననుముగ్గురు వేంకటాభిధాను లుండిరి. వీరిసోదరుఁడును రాజ్యభర్తయు నైన కుమారయోచనునాయుడు మహీసూరువారిలో యుద్ధముచేసి జయమంది “అబ్దుల్ ఫాదుషా” గారివలన బహుమానములు పొంది నట్లు బ్ర. సహశివశాస్త్రిగారు వ్రాసినారు అబ్దుల్ ఫాదుషా యనఁగా అబ్దుల్ కుతుబ్ షా యను గోలకొండరాజు ఈరాజు క్రీ 1611 మొదలు 1672 వఱకు రాజ్యముచేసెను ఇదియుఁ జెంజి వరదప్పనాయనికాలమునకు సరిపోవుచున్నది. యోచనునిసోదరులు కూడ నీకాలమువారే వారు ముగ్గురిలో నెవ్వరో యొకరు చంపూరామాయణములోఁ బేర్కొనఁబడిన వెలుగోటి వేంకటవిభుఁడు కావలయును ఈప్రమాణములు మూఁటినిబట్టి తిరువేంగళూరుగూడ క్రీ 1671-80 సంవత్సరములప్రాంతమువాఁ డైనట్లు తెలిసినది ఆతని శిష్యుఁడైన వేంకటాచలపతికి వి క్రీ 1700 ప్రాంతమందుఁ గృతినీర్పించుట యీకాలనిర్ణయమున కవి రోధమేకదా !

కవికాలనిర్ణయము చేయుట కింకొకయోధారము కూడఁగలదు వేంకటాచలపతికి వి దామర యక్కనృపాలుని నన్నిధికి జని నప్పు డెవ్వరో “వరకవి గంధసంధురము వచ్చె” నటన్న “నేను గవిరాజకేసరి” నని కవి పత్కనఁట. (చూ. ఆ. ౧ ప 3౪) ఈ యక్కనృపాలుఁ డెవ్వరో నిర్ణయింపవలసియున్నది. ధూర్జటి లింగకవి కృత గాళహస్తిమాహాత్మ్యమువలనఁ గాళహస్తి రాజవంశముం దక్కప్ప యనుపేరు గలవారు నలుపు రున్నట్లు తెలియవచ్చుచున్నది వారిలో మొదటివాఁడు చెన్నవట్టనమునకుఁ బేరొసంగిన చెన్నప్పనాయని రెండవకుమారుఁడు ఈతఁడే ఉపాపరిణయగ్రంథకర్త. ఈయక్కప్పనాయని మనుమఁడుగూడ నక్కప్పయే ఈరెండవయక్కప్పకు, అక్కప్పయను కుమారుఁడును మనుమఁడును సమృక్కయను గూతురునుండిరి అమృక్క వెలుగోటి వీరకుమారయోచనునేని భార్యయై బంగరు యోచమనేనిం గనియెనట ఈబంగరు యోచమనీఁడు క్రీ. 1693-వ సంవత్సరమువఱకు నజీవుఁడైనట్లు వెలుగోటివారి వంశచరిత్రము చెప్పుచున్నది కావున, బంగరు యోచమనేని మేనమామకుమారుఁడగు నాలుగవయక్కప్ప క్రీ. 1700 సంవత్సరప్రాంతమువాఁ డనియు వేంకటాచలపతి కవికి సమకాలికుఁ డనియుఁ జేలుచున్నది. ఏపీథమునఁ జూచినను వేంకటాచల

పతికవి శ్రీ. 1700 ప్రాంతముం దుండె నని సిద్ధాంతికరించుట కాత్మేవ మేమియుఁ గనఁబడదు

పద్మావతీపరిణయమునందుఁ గనవరాజు నుత్తరచరిత్ర మిట్లు వర్ణింపఁ బడినది :—

“గనవరా జపుత్రకుండై వయసునఁ జిన్నవాడైనను గుణములచేఁ బెద్ద యు, వేంకటేశ్వరాంశనంభూతుండు నైనవేంకటపెరుమాత్రా జనుచిన్నతమ్ముని రాజ్యతంత్రధురంధరుండు నొంచి యలనియుండు రాజ్యభార ముంచి నిష్ప్రహుఁ డై వానప్రస్థాశ్రమము నంగీకరించి భార్యతోఁ గూడ మునినికరముంజేరి వారి చెంతఁ గొండగుహయందు వసించి దుష్కరమగు తప మొనర్చుచుఁ గొంతకాల ముండి యంతటఁ దనకు మోక్షకాలము నమీపించినదని యెఱింగి నిజరాజధాని యైననారాయణపురమునకేగి యందున్నకల్యాణవేంకటేశ్వరుని యాలయములో ధ్వజ స్తంభముచెంత భగవత్పాదములు స్పరించుచు బ్రహ్మరంభిమునుండి ప్రాణ మును విడిచెను.” అని చంపూరామాయణములోఁ గనవరాజునకు సింగరిరాజు, తిరువేంగళరాజు పెరుమాత్రాజు ననువారు ముగ్గురే తమ్ము లుండినట్లు చెప్పఁబడి నది. పద్మావతీపరిణయములో నీతనికి, తిరుమలరాజు, వేంకటపతిరాజు, చిన్నరా జొనను మఱి ముగ్గురుతమ్ములుఁగూడ నుండిరనియు నీయార్థులిలో వేంకటపెరుమా త్రాజు కడపటివాఁ డనియు నీతఁడే గౌతమీనగరమును గట్టించెననియు, నంతకుఁ బూర్వము నారాయణపురమే రాజధానిగా నుండె ననియుఁ జెప్పఁబడియున్నది.

ఈగ్రంథము ప్రతియొక్కటే ఆత్మీయాలలో బ్ర॥ వెల్లాల చిన్నవేంకట నుబ్బయ్య సిద్ధాంతిగారివలన దొరకినది దీని చివర ‘యతుల నారసింహ్వరాజు వ్రాసిన చంబూరామాయణం’ అనియున్నది. ప్రత్యంతర మితవజకు దొరకలేదు లేఖనదోషములుమాత్రము నవరించి వలసినవట్ల సంస్కృతచంపూ మాయణ మునకు సరిచూచి మాకు దొరకిన ప్రతి ప్రకటించినారము.

వేంకటేశ్వరావృకములోనివి గ్రంథావతారికలో (పుట ౪.) ముద్రింపఁబ డిన మూఁడుపద్యములుగాక మిగిలిన యైదుపద్యములు నీక్రిందఁ జేర్పఁబడినవి.

కా. పర్యేందు ప్రతిబింబవత్తము శరత్పద్మాక్షియుగ్గంబు కీ

రారవ్య్లోఘ్యధనుర్గుణానహన నూనాకారనాసోన్నతిః

౧ చంపూరామాయణములోఁ గార్యటివారిప్రకంశ యుండుటచే నీమాట సత్యము కా దని తేలుచున్నది.

శ్రావ్యులు తియింపలేనితటి నీసాందర్య మెంతోగదా
కార్యేటిశ ప్రసన్నవేంకటరమాకాంతామనోవల్లభా.

శా ఆ ర్వేలేండ్లు తపంబుచేసి భవదీయావాసశేషాద్రిపైః
జెర్వంగాంచెను వేల్పుమూఁకకు మహానీనుండు బత్తుత్తురుల్
నుర్వల్లట్రగఁ దారకాసురుని దానుగ్గాడె నీశక్తిచేఁ
కార్యేటిశ ప్రసన్నవేంకటరమాకాంతామనోవల్లభా

శా తారావ్యంబులు వంచి చిత్తరుల వింతల్లుచ్చుటెయిండఁగాఁ
దిర్వీధుల్ భవదీయ సన్నిధిని ముస్తీడైన యావీథిలోఁ
దెర్వారే తిరునాళ్ల నీకు నడవఁ దృశ్యంబు గాకుండఁగాఁ
కార్యేటిశ ప్రసన్నవేంకటరమాకాంతామనోవల్లభా.

శా కుర్వేరుం దమనంబు జాతిసుమముల్ గోరంబు చేమంతులుగా
హరై వనిగ్గులుదేటు శ్రీతులసి నీకర్పించు మర్త్యుండు దా
సేర్వజ్రంబుల మాక్షికంబులను బూజించేఫలం బొంగుఁగా
కార్యేటిశ ప్రసన్నవేంకటరమాకాంతామనోవల్లభా.

శా ఓర్వన్మకృమె యామ్యబాధ కటువై యుండన్మనుష్యుండిలం
జారావోక్తులచేతనే చెడు దురాచారంబు గావించుఁగా
శర్వర్యంగు సహస్సునందును భవచ్చారిత్రదూరాత్ముడై
కార్యేటిశ ప్రసన్నవేంకటరమాకాంతామనోవల్లభా

జయంతి రామయ్య.

కవిత్వవిమర్శనము.

శ్రీమద్రామాయణమును జంపుపుగా సంస్కృతభాషయందు రచించినకవి
భోజరాజు ఈరాజకవి ధారాసగరిము రాజధానిగాఁ గల మాలవదేశమున శ్రీ.
శ.1018 సం॥ మొదలుకొని 1060 వఱకు రాజ్యముచేసినట్లు శాసనములవలనఁ
జెలియుచున్నది కనుక నితఁడు శ్రీ శ 1022 సం॥ మొదలు 1063 సం॥ వఱకు
వేంగీదేశమును బాలించిన మనరాజరాజనరేంద్రునకు సమకాలికుఁడుగా
నున్నాఁడు. ఇతఁడు సకస్యతీకంఠాధారిణము, పాతంజలసూత్రవృత్తి మొదలగు
గ్రంథములను రచించియుఁ బెక్కుపండితకవులకు నాశ్రయభూతుఁడై వారిచే
బహుగ్రంథముల రచింపించియు సంస్కృతభాషను మహోన్నతికిఁ దెచ్చెను.

చంపూరచన కితఁడు మార్గదర్శి. ఇంగుల కితఁడు 'గద్యానుబంధరసమిత్రపద్య సూక్తి స్తోత్రాద్యాహినాద్యకలయాకలితేవగీతి' యని గద్యముతోఁగూడిన పద్య కావ్యము వాద్యముతోఁ బాడినగీతమువలె హృద్య మని కారణమును నిరూపించెను. ఇతఁ డీచంపూరామాయణమునం దయునుకాండములే రచించి యేకాకణమువలననో యాతవది యగుయుద్ధకాండమును రచింపక విడువఁగా దానిని లక్షణసూరి యనుకవి రచించి పూరించినవాఁడయ్యె ఈకవిశిఖామణు లిద్దఱును రచించిన యీచంపువు మృదుమధురపదసంకర్షమందరమై చదువరుల నిర్భరరసాస్వాదపరవశులం జేయుచు సంస్కృతభాషకు వన్నెగలిగించుకావ్యమాలం దొక మిన్నగా నెన్నందగియున్నది.

ఇట్టి ప్రబంధమును దెనుఁగుచేసినవాఁడు కవిరాజకంఠీరవ బిరుదాంకితుఁ డగుఱుగోపిడికివి వేంకటాచలపతి

ఇతని యాంధ్రీకరణపుఁ దెజంగులు కొంత పరామర్శితము ఇతఁడు మూలమును గొన్నియెడల వేఱుగ మార్చియుఁ, గొన్నిచట్టుల లేనివి గూర్చియుఁ, గొన్నిచోట్ల నున్నవి విడిచియుఁ దెలిగించినను మొత్తముమీఁద మూలమున కంతగా హెచ్చును దక్కువయుఁ గాకుండ దీనిని రసవంతముగానే రచించినాఁ డనవచ్చును. భాషాంతరమునేయుట యనఁగా నొకభాషలోనిపదమునకు మఱి యొక భాషయందలి మాటపదమును మక్కికొమ్మక్కిగాఁ బెట్టుట గాదు. భాషలు తమతమశబ్దవాక్యస్వరూపవిశేషములంబట్టియుఁ, దన్మూలకము లైనవ్యాకరణ ప్రక్రియలంబట్టియు, రచనయందును శైలియందును, స్వభావమునందును బరస్పరభేదము గలిగియుండును గనుక నొకభాషయందలిఁదములను మఱొకభాష లోనికిఁ బరివర్తనము చేయునప్పు డారెండవభాషస్వభావాదుల ననుసరించి తగు కొలందిని వానిని మార్చియుఁ గూర్చియు రచించిననే యవి రమణీయమై రసవంతముగా నుండును. 'బ్రహ్మాండభాండము'లను 'బమ్మగ్రుడ్డుకుండ'లనుటగాని 'పెండ్లి'కొడుకు'ను 'వివాహపుత్రుఁ' డనుటగాని భాషాంతరము గాదు. దీని నెఱింగియే కవికులాద్యస్తాధ్యక్షమనుఁ డగుశ్రీనాథుఁడు తన తెనుఁగునైషధమున 'శబ్దం బనుసరించియు, సభిప్రాయంబు గుఱించియు, భావం బుపలక్షించియు, రసంబుఁ బోషించియు, నలంకారంబు భూషించియు, నొచిత్యం బాదరించియు, ననొచిత్యంబు పరిహరించియు మాతృకానుసారంబునఁ జెప్పంబడిన యీభాషా నైషధకావ్యం' బని వ్రాసినాఁడు ఇఁక నీకవి తెనుంగునందలి మార్పులను గూర్పులను విడుపులను నుదాహరించెదము

మార్పు:—ఇట మూలమును బెంచికాని తగ్గించి కాని మఱిత మెటుంగు
గూర్చిన మార్పులను దెలిపెదము

మూ. నీతా పురా గగనచారిభి ర వ్యదృష్టా
మాభూ దియం సకలమావననేత్రపాత్రమ్
ఇ త్యాకలయ్య నియతం పిదధే విధాగా
బాహ్వాదయే సయనాని శరీరభాజామ్ |అయోధ్యా)

తె. మ. అజరాదుల్ పాడగాంచగూడని యనూగ్యంపశ్య నారాముదే
వి జనానీకవిలోకి భాజనము గావింపగ మదిం గొంకి పం
కజగర్భంపు ఘటించె నాగరకలోక శ్రేణికిం జూడ్చి బా
వృజలాక్షేర్ణముగా నజాహ్నయభృతత్కౌత్సాభిమానోన్నతిగ (4ల 52ప)
మూలమునందుంబోలె దెనుగున గగనచారులకును బాడగాంచరానిదని నీతకు
వనవాసానర్హతను దెలుపుటకై పరమసౌభాగ్యప్రయుక్తి మగుసౌకుమార్యాతిశ
యము చెప్పటయేకాక యెక్కువగా 'అసూర్యంపశ్య'యనియుఁ జెప్పి యెండ
కన్నెటుంగిది యడవి కెల్లు పోజూలు నని సందర్భించిత మగుకరుణారసమును
మూలముకంటె మిక్కుటముగా నిందుఁ గవి వెలివిరియించినాఁడు రామునిదేవిని
చనుష్యలు చూడ నినువుగాకుండునట్లు చేసినవిధాతకు రామునియం దింతయభి
మానమేల యుచి యాశంక కల్పించికొని బ్రహ్మకును రామునితాతకునుగల "యజా
హ్నయ"మే హేతువుగా నిబంధించి మూలమున కెంతో మెటుంగు గావించినాఁడు

మూ. యద్యస్తి కాతుక మపూర్వమృగే మృగాశి
చాస్త్రం హరామి హరిణం నను సన్ని ధేహి
యావన్నముజ్జసి మగుః పృతి మేణ మేనం
తావ ద్దధాతు తవ వక్త్రతులాం మృగాజ్జగః |అరణ్య)

తె. శా. నీర్కు వితమృగంబుపైని దమియుం లే నేమి కాదంటినా
రాకాచంద్రున కంతరంగ మగుసారంగంబు రప్పించెదం
గై కొ మృహరిణంబు నీకరమునం గన్నట్లునందాఁక శు
ద్ధాకారుం డతఁ డొందుఁగాక భవదీయాస్యైకదాహ్యోన్నతిన్ (5ల. 81ప)
మూలమందలి 'చాస్త్రంహరిణ'మునకంటె దెనుగునందలి 'రాకాచంద్రున కంత
రంగ మగుసారంగ' మనుట మిక్కిలిసాంపు మూలమునఁ జంద్రుఁడు మృగాం

కమును వీడి శుద్ధుడై సీతాముఖముతో బోలు పని యుండఁగాఁ దెనుఁగునందు శుద్ధుఁడయ్యెను సీతాముఖమునకు దాస్యస్థలి నే పొందునని మిక్కిలి సారస్వము గలిగి యున్నది

‘నచివా సైలద్రోణ్యం నితీప్య’ యన్నముక్కను

గీ అర్హమయ్యెఁ గృతాధ్వరుం డయినయతని

దేహము తిలో త్రమోదితస్నేహమునకు

నర్హముగదా కృతాధ్వరుం డైనయతని

దేహము తిలో త్రమోదితస్నేహమునకు.

అని తెలిగించి శ్లిష్టాత్థాంతరన్యాసానుప్రాసములతో మిక్కిలి చమత్కరించినాఁడు.

ఇట్లే మూలమున ‘అస్తి ప్రశస్తా జనోచనానా, మానస్తనన్ధాయిషు కోనలేషు | ఆజ్ఞానముల్సారితదానవానాం, రాజ్ఞా మయోధ్యలిపురీ రఘూణామ్’ అనుశ్లోకమునకుఁ జాతుర్వర్ణ్యాదివర్ణనకలిత మగు నాకాసీనపద్యమును, ‘పిశాచమిత్ర యాగసందర్శమున’ కరతలగలితపలాశసమితాశాః కుశకసుతాస్తేవాసినః’ అనుటకు ౨-వ యాశాస్త్రసమున (84, 85, 86, 87) నాలుగు పద్యములును, హనుమదాదులప్రాయోపనేశఘట్టమున ‘తాస్తాఃకథాఃపరిదేవయస్త’ మ్మనుటకు నయిదాటపద్యములను రచించి మూలముకంటఁ దెనుఁగును రసోద్యేపము గావించినాఁడు.

కూర్పుః—ఇంచు మూలములో లేనివై శేవలకవికల్పితము లగువానిని వ్రాసెదము

వసంతువర్ణనము

సీ. జగిలీపపడఁతిఁ జెంగావిపావడ యవనీపదోచితయావకంబు

మాధవశ్రీకి నిమంత్రసిందూరంబు కలికానికాయతారలకు నలంబ

పరభృతవాఙ్మయప్రదశాంభవీకుచి పనికాపురంధ్రీ కాననహరిత్ర

వనదేవతచనుంగవకుఁ గుంకుమముడంబు ధారణిహతైలగైరికంబు

కామినీకాముకవినోదకలనకొఱకు, నమయవర్ధి పాదరింటికమిఁ గీలు

కొలిపినరుటంపుఁగెంపుతాతకుకుటోకు, బిల్లగుమురెల్లకడనున్నవిల్లెఁజగురు.

మ మరునందుఁ మఱుసృష్టి మ్రాఁకులయెడం బొలింతుటక్కుఁ హిమో

పరిసంహారముఁ జూపి తల్లిపురుషీభాగచితిం తెత్రుఁ జొం

దురజస్సత్తవ్రతమోగుణోన్నతు లనం దోచెం జగుళ్లుం జగు

ల్లరకంబయ్యెడుక్రొవ్విరుల్ విరులవల్లఁ వ్రాలుభృంగంబులున్.

చ. చనదు వినోదకోప మింక సాగవు బింకము లాలకింపుఁ డీ
మనసిఁజఁ దానలిచ్చినక్రమం బిది యంచు విటివిటాలికిం
బనుప వసంతుఁ డక్షరసమాజము వ్రాసినకాగితంబులో
యనఁ దనరేక సబంధరవనాంతరకాంతల తాంతబృందముల్.

ఇత్యాదులు పెక్కులుగలవు బాలకాండమున దశరథుని యనపత్యతావిచారమును, మిథిలాపురవర్ణనమును విశ్వామిత్రకృతసీతాసాందర్యవర్ణనమును వివాహవర్ణనమును మూలమందులేవు అష్టాదశవర్ణనములనందరభములో నీతని సాంతపద్యములు లేనితావు లేదు

విశువు:—ఇందు మూలమున నుండియుఁ గవిచే విడిచిపెట్టఁబడినవానిని వ్రాసెదము మూలమున విరాధుఁడు నీతను విడిచి రామలక్ష్మణుల నెత్తికొని పోవునందరభమున

‘ యాతున! పదవీ పైఁపా యా తు న శ్చాస్య లక్ష్మణ

యాతుకామం తయై వేదం యాతు కామం నహస్యతామ్.

‘ అయి కబలయ మా మమూ విముఞ్చే త్యతికరుణం రుదతీ మవేత్స్యసీతామ్

అర మరచయతా ముభా వసిభ్యాం పితృభుజం భుజభారహీనమేనమ్

‘ హ్నోపధ! ప్రకృత ఇ త్యయమేవ శంసే

త్సర్వైశ్చ గాయకపదం గమితో విరాధః

నాగాలయాయ వపు రస్య వశే దితివ

శ్వభో! త దక్షిప దిషుప్రహతం స రామః! ’ అను శ్లోకములును, శూర్పణఖ

రామునిం గూర్చి—

‘ బావణ్యమ్బునిధీ రమువ్య దయితా మేనా మి వైసం జనం

కస్తా న్నాస్యజ దస్సదస్యయగురో రుత్పత్తిభూః పక్షభూః

అస్తా మేత దరణ్యవానరసికే హ కష్ట మస్మి స్మిమామ్

కాంతిం కాననచన్ద్రికానమదశాం కిం నిర్తమే నిర్తమే.

అన్నశ్లోకమును మఱియు నిట్లే రసవంతము లగుకొన్నిశ్లోకములను విడిచినాఁడు.

మూలమునకు సమాన మైన తెనుఁగు

మూ. శ్లో. సంక్రాంత వర్ణానైరగాధినూనో

స్సంపర్కపుణ్యాదివ రామభువ్రః

తాత్ప్రీతమా త్విప్రులదణ్డయోగ్యః

పరాశదణ్డాదృతపాణి రాసీల్.

(బాల)

తె. గీ. కలితవర్ణాంతరుం దై న్మాధిసూను

సహచరతనే మొగో నిజక్షత్త్రజాతి

కయిన పిప్పలదండ మూనియుఁ బలాశ

దండకరుఁ డయ్యె నపుడు మార్తాండకులుఁడు.

[2 ఆ. 90 వ]

మూ. శ్లో. రేఖారథాల్ల సరసీరుహశృంభచిహ్న

క్షేమంకారే తవకరే జగత్తాం త్రయాణామ్

కాంతారకస్తభననం రచయేతి నూన

మాబద్ధవాన్ ప్రతిసరం భగవా న్ససిష్ఠః.

[ఆయోధ్యా]

తె. చ. ధరజలజాదిచిహ్నములు దావుకొనంగ జగత్త్రయీశవం

శర మగునీకరంబునకుఁ గంకణ మార్తివిదానకాననాం

తరతరుమూలకందళననం బాసరింపు మటంచుఁ గట్టెనో

గురుఁ డగుశక్తితండ్రి రఘుకుంజరి నిన్నటియల్పివోన్నతిఁ.

మూ. శ్లో మహాసమంనూచకః ప్రతిదినిం మనోజన్మనో

మయూరగిళకాహళికలకల సముజ్జ్వల్మతే

పయోదమలినేదినే పరుషవిప్రయోగవ్యథాం

సరేషు వనితాసువా దధతి హస్త కే కా ఇతి

[విక్రింభా]

తె. వృద్ధి. చెలంగె నలుదిక్కులన్ శిఖిశిఖావళికంకకా

హళీధ్వని , వియోగి తామపి సరేషు నారీషువా

జలాకులఘనే దినే సవరి యాన్తి కేకా ' యితి

చ్చలారిభటితో మనోజరణవేగసంనూచియై

ఇట : వియోగితా...కేకా ' యను దానిని దెలిగించిన రసభంగము

గాన దాని నల్ల యనుకరించి వ్రాసినాడు.

ఇతని కవిత్వమందు దోషములును గొన్ని గలవు. కొన్ని పూర్వాం

ధృతికవుల యనుకరణములును గలవు. ఒక్కొక్క చోటఁ దెనుగు మూలమున

కంట నొకటి రెండువన్నెలు తక్కువగా నుండుటయుఁ గలదు. స్థావరపులాకనాస్తి

యమున నొక్క యుదాహరణము.

మూ. శ్లో వాచం నిశమ్య భగవా నథ నారదస్య

ప్రాచేతసః ప్రవచసాం ప్రథమః కవీనామ్

మాధ్యందినాయ నియమాయ మహర్షినీవ్యం

పుణ్య మవాప తమసాం తమసాం నిహస్తీమ్.

క. ఆమరమునివల్లు పిని సంభ్రమమున వాల్మీకిసుకవి మాధ్యందినకృ
త్య మొనర్చ నరికె నురుచిర, తమసారసకుముదవనిఃః దమసాధునిఃః

ఇట్ల మునిమాధ్యందిననియుమునకుఁ దెనుఁగునందలి వదీవి శేషణములకంటె మూల
మందలివి మిక్కిలి యుచితములు కథావిషయమునను నొకానొకచో మూలము
నకును దెనుఁగునకు భేదము కనఁబడుచున్నది మూలమునఁ గ్రాంచమిథున
ములో నొక్కదానినే బోయ చంపినట్లుండఁగా రెంటిని జూపినట్లు తెనుఁగుననున్నది.
కొన్నిలక్షణదోషములును గలవు మొగతా (ఆ 3.71 మగతాయనుట సాధు
రూపము) ధనువంశము (ధనుస్వంశము) కడానబెత్తవు (కడానిబెత్తవు) ఇత్యా
దులు చూపట్టుచున్నవి 'గండపెండేరముఖపరిపార్క' (శి ఆ 71) యని సమాస
గర్భమునఁ దెనుఁగు దుష్టమయ్యను బూర్వశాసనములందుఁ గండపెండేరము
మొదలగు రాజచిహ్నభిధాయకములు సంస్కృతసమాసములందు ఘటితములై
యున్నవి. కూతుశేబ్దమునకుఁ బ్రథమైకవచనమాత్రనియత మగుగువర్ణకము
సమాసమునను బహువచనమునను విభక్త్యంతములను గనుపట్టుచున్నది రెం
డవయాశాస్వసమున 25-వ పద్యమున 'నూళిగేరి' యనుపదము మొదట 'సురల
గా' రని దిద్దంబడినను బిడపఁ గర్ణాటనిఘంటు పరిశీలనమున నాగవాణమునకు
వాచక మగు 'నూళిగేరి' యనుపదముగాఁ దెలిసి దిద్దంబడినది

కవి దాక్షిణాత్యుడుగాన నొందు రెండుచోటుల ద్రావిడకర్ణాటపదములు
పడినవి 'చెలంగె నలుదిక్కుల' సనుపృథ్వీవృత్తమునకుఁ గవి తొమ్మిదింట
యలిని వేసినాఁడు వసుచక్రత్రపీఠికను బ్ర॥ శౌంఠి భద్రాద్రిరామశాస్త్రీలవారు 18.
వ యక్షరమును, శృంగారి నైషధవ్యాఖ్యానమున బ్ర॥ వేదము వేంకటగాయశాస్త్రీ
లవారు 14-వ యక్షరమును బృథ్వీకి యతిగా వ్రాసిరి పూర్వకవిప్రయోగములందు
12-వ యక్షరము యతిగా నున్నది. కావున దీనినిబట్టి కవి యందుఁ దప్పపట్ట
రాదు

ఇక్కవి మూలమున నందందుఁ గల్పశైలిని పాకమును ననుసరించియే
యాయాపట్టులపద్యములను రచించినాఁడు ఇతని కవనమున వ్యర్థపదములును
బాదపూరణములును సంతగాఁ గలుగవు స్వతంత్రప్రయోగము చాలపజకుఁ
గలదు రసపోషణము ప్రధానముగా నున్నది కవికి శృంగారిరసము మిక్కిలి
యభిమతముగా నున్నది. మొత్తమునకు శైలి మధురమై యలంకారబంధుర
మై యున్నది.

తంజనగరము దేవరాజసుధి,

కెట్టి సాంబమూర్తిశాస్త్రి.

గీ. నాంధ్రభాషాచితభారతాదికావ్య, భాగవతముఖ్యః ఖ్యాతబహువిధప్ర
బంధమకరందబృందపుష్పంధయార్ద్ర, మతిచ.బలు సైనకవిశిఖామణులదలఁతు

మ నిరతంబుం బలుకున్కిటారికి మౌకాయద్దంపుటద్దంబు లై
పరమానందకలావిజృంభణపరీపాకీక్షాపాకాయతు లై
సరసోదారకథానుధారసవిలాసశీరవారాసు లై
చిరకీర్తు ల్లనునత్కవీంద్రుల గుణశ్రీసాంద్రులం గొల్పెదన్.

13

మ నెల రెణ్ణెల్లకు నొండు రెండుపదిము త్నిద్రాదలద్రాణతా
కలితాంధ్రోత్పలఁ గూర్చునెంతనె మదిం గల్వించుదుర్వస్త్రు న
త్యలఘుప్రాణి దృఢాంధ్రసస్మృతసమన్వితపద్యసద్యస్తము
జ్వలనందర్శనమర్థసత్కల్పంబు రిచ్చ నైచ్చఁగా వచ్చునే.

14

ఉ. ధారణి గద్యసూక్తిమితం బగుపద్యము హృద్యవాద్యరే
ఖారమణీయ మైనమృదుగానమురీతి రహించుఁ గాన నా
నారసవత్క విత్వకలనాచతురాంశు లిచ్చ మెచ్చఁగా
నారసనంబు చంపురచనంబుఁ దినింబుగఁ జేయుఁగావున్.

15

— * ౨ తాళి * —

వ. అని యిష్టదేవతాగురుసమస్కారంబును మహాకవిపురస్కారంబును గుకవి
తిరస్కారంబును ససమస్కారంబుగా నొనర్చి సుధారసమధురదశరథాత్మజ
కథాసంవిధానబంధురం బగుమహాప్రబంధంబు సందర్శింపం బూని యున్న
సమయంబున

16

నీ. సత్యభాషాహరిశ్చంద్రండు సాహసోన్నతుడు శ్రీహరిగుణాకటాక్ష
వీక్షణాలంకారుఁ డిందీవరేక్షుజుఁ డోచనచరచంద్రుఁ డమర
తేజుడు సాహిత్యభోజుడు దానకర్ణానతారుడు మహాహవకిరీటి
యాదిగార్భ్యశ్వరుం డశ్వరేవంతుండు కటకపురీచూరకారుఁ డుత్త

గీ. మద్విజాశీర్వచోవర్ధమానసకల, భోగభాగ్యయుగాబోగ్యయోగశాలి
కనవరాజనృమూర్ధన్యుడనమవై భవోద్భవోత్తమంతు కెక్కడానొక్కనాఁడు.

గీ. సునమ్మై తగునట్టి ప్రసన్నవేంక, యేశ్వరస్వామిపద్యము లిపుడు మాకు
వీనులకు విందు సంతిల వివగవలయు, ననినఁ జదివితె నార్యులు హర్ష మొంద.

- శా. వేర్వేర్లు శివుఁ డొచు విష్ణు వనుచు నైల్లంటకావేరిరా
జోర్వినాథకుమారుఁ డొకనవరా జల్పాహవృత్తే ధరా
గీర్వాణప్రకరంబు లెంచగను భక్తి న్ని స్థ్రితిష్ఠించెగా
కార్యేటిత ప్రసన్నవేంకటరమాకాంతామనోవల్లభా । 19
- శా. దుర్వాసప్రముఖుల మునీశ్వరులు నెంత భక్తచే నెవ్వుది
న్నిర్వాణప్రదుఁ డైన దేవుఁ డని నిన్నె యెంచి భావింపఁగాఁ
దర్వాసత న్నది నన్యక్షవతిచరిత్రం బెంచ మాకేటకిం
గార్యేటిత ప్రసన్నవేంకటరమాకాంతామనోవల్లభా । 20
- శా. చర్వాహ్యహతు లాదిగాఁ దగినియడ్డంబందు ఋగ్యజుషా
ధర్వాహ్యత్యవ వోవిలాసమున సిత త్రస్రంబు నిత్యంబు సం
తర్వాహ్య నుతియింతు రల్లెడిను శత్రుగ్రంథనద్యుక్తులం
గార్యేటిత ప్రసన్నవేంకటరమాకాంతామనోవల్లభా । 21
- క. వారిదగంభీరోక్తుల, నీరతిఁ బ్రసన్నవేంకటేశ్వరునుతియుఁ
గౌరవమునఁ గావించుచు, భూరిమనసభాంతరింబుఁ బొగడిద మతియుఁ 22
- చ. పగడపుఁగంబముల గరుడపచ్చలబోడెలు అమ్మికెంపుతా
సొగ నగుచూరుమొగ్గులును పొక్కిపునలపుఁగొప్ప జానివా
జగతియుఁ గ్రొత్తిముత్తెములజాలకిరాశీ సరాజిచలచాల్
జగిబగించువాలు పిలసల్లునభిభవనాంతరింబునెన్. 23
- సీ. అలమేలుమంగాంతరింగిసారిసభృంగలలతుఁ డొంకిటాచలవిభుండు
జానకీముఖపూర్తిచంద్రిచికి రి మై రాణించురామచంద్రిభుండు
రాధాకుచాద్రిధారాధరాకారుడై భాసల్లుమదనగోపాలశౌరి
త్రరంగనాయికాశ్చింగాంకానాంబ జపాంసం బ్రేనరింగవతియుఁ
- గీ. జారుచామికరాధిక్యచాకిచిక్య, భూంమాణిక్యధిగిసిస్ఫరణభరణ
భాసురివిచిత్రశుభచిత్రవటము లందు, వెలసి కన్నులపిందు గాపిగవ మతియు. 24
- ఉ. అందపునర్తనిం బభినయంబును మద్దలసద్దు లతిగ
విందము వేణునాదనసవీనిసాధారసధారి వల్లకి
బృందరివంబుఁ దానిరుల పెద్దపురాణము నింపుసాంపు ది
గ్వందితక్తి ర్తి యెనకి నవయ్యితిహాసనభాంతరింబునెన్. 25

శ్రీరస్తు చంపూరామాయణము.

ప్రథమాశ్వాసము

— * ఇప్తకేనాప్రాథనాదికం * —

౧. శ్రీవత్సాంతము చాయకైవడి మిటారంప న్ననోవారిచ
తాపిశ్శుభ్రనిశావిటప్రతిభటుం డై వ్వాప్తి గె దోఁచురా
జీవాపురా డనఁ బొల్పుకొస్తుభముచే నెన్నఁగిమాచాగి మా
కావేరీప్రభునందనుం గవరాట్కంఠీనిం బ్రోవుతె.

1

౨. గుబ్బలికన్యగోచఁ చుం రయుగంబునకు న్న్యగాంకుఁ డై
నిబ్బరపుచ్చుదం బొసఁగునెయ్యఁగఁ బంగరుగల్గినివంటినాఁ
డబ్బర మైనవప్యఁ బురాసురులం దెగటార్చుచాదుషా
గిబ్బపటాణిరావుతుఁడు గెన్నొసఁగుం గృతిచే కెప్పఁప.

2

౩. నీ వనురాగలీల హవశించుప్రవాళము కేలివీణ గా
హూ విధ మంచు నెందుకనుక్తిచమత్కృతికిఁ దగస్థితం
బావహూఁ రహించుడవగాలినిఁ గూడి పయోజవీరి గా
లై వసియుంచు ధాం కసనావనినేతఁ జరాయుఁ జేయుతె.

3

౪. ప్రభవిల్లుఁబద్ధసాభాగ్య మేవిరిబోడి యభిముఖస్ఫూర్తిఁ జెన్నొందినపుడ
పొగడొందు గుండవిస్ఫురణ మేజవరాలు చిలునవ్వు కెన్నోఁ జిలికినపుడ
పాటిల్లు నీలసంపత్తి మేవాల్లంటి క్రేగంటిచే నిరీఁగించినపుడ
పల్లవింతు ముకుందభావ మేవగలాడి యసుగు మందిరమునం దిశినయపుడ

౫. యాజగన్మాత మకరాకరాత్మజాత, శంఖనందనకచ్చపోజ్జ్వలపదాగ్ర
వరమహాపద్మరాగనూపురరుచుల్ రహించఁ గృతినోగర న్తెంచుఁగాత !

4

౬. ఘాణితిమాధురిం దెగమపల్కులయందము నభ్యసింపఁగాఁ
బోడిమి నేగుదెంచుగతిఁ బొల్పుగుచక్కెరవిటదంటనా
వ్రూణిపటాణి వాణి ననురక్తిని దాల్చు మెఱుంగుఁబోణి శ
రావోణి యెసంగుఁ గాతఁ గనవక్కిలినేత కభీష్టితార్థముల్.

5

- చ. నెమిలికి నాట దిక్కువగ నెయ్యవుఁజల్గుకు గొళమాధురిం
 కడు యిడునేర్పు నీకు విదితం బగు నింక వరాభిచారిగా
 త్రమున రహింపఁ జాలుట గదా ! యరు దంచు విరించి మెచ్చ హా
 నము నునువాలెఱుం జొనువుశారద పొల్పుఁ గృతీంద్రునూర్తుల 6
- చ అలఘుతమాగమాంతనముదంచిత మాచిగురాకు విఘ్నముం
 డలకులశై లఖండన మొనర్చుబలాసురఘాతీహేతి కం
 దలదరవిందకాంతిహరణస్ఫురణభరణంబు నిచ్చలుం
 బలితవుగౌరుమోముదొరపాదయుగంబు శుభంబు లీవుతఁ. 7
- ఉ. ఇం బడరంగ సద్గతినమృద్ధినిదానము ధర్మ మేని ధ
 ర్మంబు నెఱుంగఁజేయుమహిమం దగునట్టిది వేద మేని వే
 దంబు భరించువారు వసుధాసురు లేవి తనీయపాదవ
 ద్మంబులఁ దక్క నొక్కయెడ మామకమాళిమదాళి వ్రాలునే. 8
- శా. ఆరాధింతు నిరంతరంబు నతులధ్యానప్రమానంబుచే
 ధారావాహికతర్కవాదపటుశబ్దగ్రంథవైజ్ఞానికుఁ
 భారద్వాజసగోత్రు లోకవినుతావస్తంబనూత్రు స్తహా
 ధీరు స్తద్ధరు నాగదేవగురునిం దిప్పార్థవర్యాత్మజాఁ 9
- క శుకభిష్టవిభీషణశౌ, చకశా క్త్యనరాంబరీషనారదుల వసి
 స్తోకయాధుజగుక్కాంగద, బకదాల్పులఁ బుండరీకు వ్యాసుఁ దలంతుఁ. 10
- సీ. కారారధార యేఘుచునిబాహుదండ మక్షరాక్షసమహావృక్షమునకు
 శతకోటి యేమేటిజగ్రస్పృఖగ్రంబు జంబుమాలిశరీరశై లమునకుఁ
 గూటపాకల మేవనాటవీరుబలంబు ధృంభమాణనికుంభకుంభివతికి
 నాభీలఫణధరం బేభవృన్దవాలంబు కంపనప్రాణప్రకంపనమున
- గీ. కతని శ్రీరామభద్రముద్రాంగుళీయ, దాననంతోపితావనీతనయు ననయు
 గోష్ఠదీకృతవారాశి గుణభాసి, జవనభస్మంతు హనుమంతు సన్నతింతు 11
- సీ. మహిక్తర్ణపుటశుక్తిమాక్తికాకృతిధన్యు, యామునదీప్తిపాజ్జహేమగర్భుఁ
 గాళికాముఖవీటికారినజ్జరనజ్జ నిజముఖాలోకివాణీవదాన్యు
 మాలతీమాధవమేళనాద్భుతశీలు దశకుమారకథానుధానముద్రుఁ
 బ్రణుతచంద్రావీడగుణయథార్థితనాము శిశుపాలవధకృతిశ్రీకళత్రు

ర్థను దిరు వేంగళార్యకవిరాజసమాశ్రయధన్యచిత్తవ

త్తను దయఁ బిల్వఁబంపి సముదంచితచాతురఁ బల్కె నీగతిఁ.

80

నీ చక్రవాళాకప్రశస్తివిస్ఫురణంబు సాశ్వతిమృత్యుపాలుసమ్ముఖమునఁ
గొలఁకులాయపుఁజేజబలుచా తనినకీర్తి వీర వేంకటరాయశౌరిసభను
జంఘాలవాతులచతురలాంఘసరూఢి వెలుగోటి వేంకటవిభునిచెంతఁ
బాకశాసనచిహ్న భాసురప్రభ చెంతవర కేంద్రునాస్థావసుధయందు

గీ. మంతు కెక్కంగ నేమతిమృతుఁ డమరు, సతఁడు సామాన్యఁడే సమస్తావనీమ
నీమిగణనీయమధురవాణీవిలాస, హసితభారవి తిరువేంగళార్యసుకవి.

31

ఉ అ త్తిరు వేంగళార్యనియుదారదయాపిలసత్కటాక్షనం

పత్తి నుదీర్ణమైనసుకుమారవచఃప్రతిభానిరూఢి ను

ద్యత్తరగద్యపద్యచయ మాశుగతి ప్రచియింప నేర్చి నీ

విత్తటి మంతు కెక్కితి మక్కిశుఁడెంగట వేంకటాచలం!

82

నీ. సందర్భములు లేవె జనసన్నతానన్యపదసహిష్ణుతకుఁ జూపుడవు గాక
కావ్యరీతులు లేవె కమనీయశ తివాగ్ధావిశేషస్ఫూర్తి దగవు గాక
యుత్తరోక్తులు లేవె యుచితాదిమప్రాధకవినుప్రయోగముల్ గావు గాక
సౌజన్యములు లేవె సకలార్థనికరోపకారసామర్థ్యంబు గనవు గాక

గీ సమధికాచారభూసురోక్తములు లేరె, జగతి నీరీతి గౌరీతచరణభజన
ధీరనిష్ఠాగర్హిణులు గారు గాక, సకలగుణసాగ్రద వేంకటాచలకవీంద్ర!

33

చ. తరణిసమప్రతాపనిధి దామరయక్క-చ్చ హలుసన్నిధిఁ

వరకవిగాఢసింధురము వచ్చె నటంచు వచించువారిఁ

వ్వోఁ గవిరాజకేసరి పటంచుఁ బరించితి వాశువైఖరిఁ

నలనులు మెచ్చ వాఙ్ముఖవిశంకట వేంకటశైలసత్కవీ!

34

ఉ అంబుజసంభవోపన సమగ్రమనీష! నిరస్తదోషమై

యిం బడరంగ నీవు రచియింపఁ దొడంగినభవ్యకావ్యర

త్నంబు మదంకితంబుగ నొనర్చు మనల్పయశోవిభానుభా

వం బిల నానిశాకరదివాకర తారక మై విరాజిల్ల

35

వ అని సబహుమానంబుగా నుదారఘనసారశాంబూలజాంబూనదాంబరభర

ణాదు లొసంగినం గైకొని యత్యంతసంతోషతరంగితాంతరంగుండ నై కృతి

ముఖంబున కలంకారంబుగాఁ పృతిపతిపంశావతార బభివర్ణించెద

36

— • కృతిపతివంశవర్ణనము • —

- సీ. సాగంధికవ్యూహసమ్మోహనాస్త్రంబు నాళికనికరవై తాళికుండు
కృతకేతరాలాపలతికాలవాలంబు కోకవియోగాభిక్తంభనూతి
ప్రథమాదిచార్యతీపతిజటాజూటంబు గగనరంగముకుండకాస్త్రంబు
కాశికాగోవధూకాశ్చీరతిలకంబు బ్రహ్మాండమండపరత్నదీప
- గీ. మఖలహరిదంతమాధగాఢాంధకార, గంధసింధూవర్గనిర్గంధనైక
ధీరకంఠీరవేంద్రంబు తేజరిల్లు, బ్రాహ్మశ్రీకరుండు పభాకరండు. 87
- సీ. నిజశివోనందితాంబుజగర్భబుద్ధరంగః మానరాజః షిక్షాన్వితస్వతి
శాక్తిరాకారవాసవసమారోహస్తతంభులీలుండు కకుత్స్థప్రభుండు
సత్విభాషాప్రతిష్ఠానభాషితగాధిజన్మసంయమి హరిశ్చంద్రవిభుండు
గాఢయత్నానీతగంగాతరంగిణీర్తిధ్వజుండు భగిరథుండు
- గీ. విశ్వవిద్యావై రఘుమేదిసీశ్వరుండు, నాదియగురాజు లుడియుంచి రాదిసేంద్రు
సంతతికి భూషణంబులై యంత సందు, శౌరి జనియించె శ్రీరామచంద్రుడనగ
- సీ. దశరథేశ్వరచిరంతనపుణ్య మెవ్వనిశాంబరీమానుషసంభవంబు
జమదగ్నినందనస్వర్గమార్గవిరోధి తలచ నెవ్వనికోదండపటిమ
దండకావనతపోధనభాగ్య మెవ్వనిపితృవాక్యపాలనవ్రతచరిత్ర
లంకాపురాంగనాలంకారభరవశ్యతోహరిం బెవ్వనిసాహసంబు
- గీ. దశముఖావరణచంద్రతారభూరి, విభవసంధాతి యెవ్వనిశుభకటాక్ష
మతండు సీతామనోహరుండు ముజనహితుండు, డమోనుతలీలఁ జిరకాల మవని నేలె
- సీ. చూపరియమగుమేల్తాపసి కేదేవ కేపునిసదరజన్మమ మామ
చిన్నిజాబిలితాల్పుసింగిణీరనదాడి కేసాన్వితశుభకరం భిక్షకరంబు
మున్నీటిపెన్నీటి చెన్నుబస్తమున కేబలశాలిశరశీలి పనటిచూలి
తైజగంటిపగతుమన్నెటికంపుటంచగుంపునకు నేవిభుశరాసము ఘనము
- గీ. తాదృశానూనకరుణానిధానమాన, సాభిరాముండు భక్తియుక్తాంతరంగ
బుద్ధజనవిలోచనచకోరపూర్ణసోముండు, కఖలగుణధాముండు గురాముడతిశయిల్లె.
- సీ. కొలిచినవారికిఁ గెల్చితంకెటిజన్ము నలసినవారికి నిలువనీడ
పేర్కొన్నవారికిఁ బెరికికల్పకాశు గణుతించువారికి గాఢిసురభి
సేవించువారికిఁ జేరువమేగువు భావించువారికిఁ బట్టుగొమ్మ
చింతించువారికిఁ జేతిచింతామణి మ్రొక్కినవారికి ముంగిటినిధి

సీ. శబ్దతర్కాదిశాస్త్రప్రసంగములఁ బేర్కెన్నివిధాన్ము లొక్కవంకఁ
బ్రాకృతమాగధప్రముఖభాషలఁ గల మొనరించుకవిరాజు లొక్కవంక
రామభారతకథాప్రస్తావనపటిమఁ జెన్నెందు గారాణకు లొక్కవంక
గీత ప్రబంధాతిచారురీవిస్ఫూర్తి గొ పుమూఁటిగణా లొక్కవంక

గీ. నుచితమతిమంతు లగుమంత్రు లొక్కవంక

మఱియు సామంతబంధుసమాజవంక

యోధదండధిపతిముఖ్యు లొక్కవంకఁ

బ్రమదమునఁ గొల్పి నిండ్లోలగమున నుండి

26

ఉ. వందిధురీమల న్నధురవా మలఁ గన్గొని వేంకిటాచూ

రేన్ద్రునిగుంభిరం బగుసుధీడితిమద్భరుదాంకిగద్య మా

నిందవదాన్య మిత్తటి విస్యల నాపుడు చారు నింపుసాం

పాండఁ బరించి గతి ననుసన్వసనిర్భగార్భకృత్.

27

చిరుదుగద్యము. — జయజయోంభజ్యంభమాణగంభీర భేరిని నాది మేదు రామోద
కల్వాదశిలతాలయాచుసారి ఘోరి టనావలోకనారిచితఖచరపురచర్యలోచనాని
చయచారుహరిచంద్రచంద్రికాసకరిముకుళితామందమందాకనీకనికారివింద
సందోహనద్యోమనకారణసముద్యోగిమానప్రతాపమార్తాండ ! ఐవరిగండ !
సంభోగభోగసాహస్రమంజులికుండిలికులాఖండ్రధరణీమండలభరణపాండిత్యగరి
మసాహాయ్యవిరిణప్రవీణబౌసోగ్రజాగ్రత్కృపాణకంఠీరవకుమారిలురితా
కుంఠపరిసంధవసుధరారిమణగంధశుంహల ! గండరబాల ! చతుస్సముద్రముద్ర
తాఖండభూమండలసభాగ్రవిభానమానవిశేకటవాదపటలశంకుప్రకాండహిండి
తానూనసానుమాణిక్యరత్నసంభారవిజృంభితశతకుంభకుంభినీధరస్తంభశిఖరనా
నట్యమానమాననియతస్థితకీరాంబుజాద్రభ్రమ్రభ్రామ్యమాణధారిభా
జరయుగవిరాజమానరజనికరహరిత్తుంగ ! లోభిరాజకుమారవేశ్యాభుజంగ !
విలాసవతీవిరాసవిలోచనచకోరికానికరరాకాసుధాకరశ్రీకరాకారికామనీయక
విశేషనిర్జితనిర్జితసేనాధినాథనవనిధానాధీశనందనపురందరకుమారివిక్రమవసంత
కంతుసౌందర్య ! దేవబ్రాహ్మణప్రతిష్ఠాసనాచార్య ! దుర్వావరవేగ లీలాపరా
భూతజాతిమన్యవతురిగమణిరోచమానదేవమణిరోచమానతత్తాదృశవర్తకీర్తి
నీయరుంపాఘహర్షుళిషిఖరళిభ - జలిగతిచతురసింధుగాంధారకాంభోజసంభవ
సమంచిత పంచభద్రప్రముఖసైన్యవధురంధరసమారోహనైపుణసపత్నికృతన

కులచేవంత ! గజవతిసప్తాంగవారణబిరుదభాన్వంత ! శచీకాంతదిశాకృశోదరీముఖదరీదృశ్యమానకాశ్చీరతిలకాయమానవాసరాధీశతరుణకిరణప్రసారవికస దరవిందముకరందబిందు మధుఃపిమధురీణ నిరవద్యహృద్య గద్యపద్య భాసురమహాభారతభాగవతరామాయణాదిపుణ్యకథానిరంతరావధారణలగద్భగవదమలగుణశంకాసమంకురనిదానవిశేషదాప్తమాక్షీవిశిష్టకర్ణిశ్శుభ్రలీయుగళవర్సంతవిశ్రాంతవిశాలనయనతామరసమందిరినిందదిందిరాచరణలాఘాంతసప్రేక్షావహతరంగితాపాంగశోణరేఖామయూఖసంచారిధౌరేయకృపాకటాక్షురక్షులసంస్కృతాంధ్రకవిరాయకురుకుకురుకాశకరూశః సలకళింగబంగళాచోళగౌళిమాలవముగధముద్రమళియాళదహళపాండ్యపాంచాలపల్లవనేపాలముఖ్యభూపాల శేఖరాస్థానప్రసిద్ధపారకపటలపాపర్యమానమానితాత్మియబిరుదావళప్రహేళికారగడభోగావళీదండకశతకతారావళీచతుర్బుద్రిక్దాహరణచక్రవాళాదిచాటుప్రబంధబంధురలతాంతికంతుకనితాంతికవిరేశాంతిసారిభ ! కావేరీవల్లభ ! యిబ్బరాత్యబబ్బరిబాహ ! ధరణీవరాహ ! పంచఘంటానాదమేదినిమీసరగండ ! మోహనమురారి ! సౌహృత్తిమల్ల ! చాణూరిమల్ల ! చానికన్యనారాయణాంక ! నిశ్చంకదుర్గాధినాథ ! కల్యణపురవరాధీశ్వర కటారిసాశ్వ మాకరాజవీరరాఘవరాజతమాజతిర్వేంగళనాథరాజకులపాలి కౌతిలక దేవళాంబాగర్భశుక్తముక్తాఫలబాష్పభూపాల సాక్షీలలామ రాగమాంబాచిరింతి నుకృతపరిపాక శ్రీనన్దరూపచిన్నకృష్ణాజమామనోహర ! బాసదప్పవరగండాంక భాన్వరవీరానేకపనీకాశప్రచండగండక్షిరద్దానధారాసముద్దండవేదండప్రకాండోపరిసమాఘోపితిబిరుదకేతనశిఖానిర్ధారితజిమ్మాలసముదియాద్రాగర్భనిర్గళదనర్గళవిమలకరికానికాయమాయావిలసదాత్మియవిజయప్రయాణవీక్షణక్షణోత్సుకఋణుభుక్షుపురచకోరేక్షణాగణవికీర్ణమాణరారాజదాచారలాజాసంభార ! కటకపురిచూరకార ! శ్రీవేంకటాద్రిపతివందన ! కావేరిరాజవరనందన ! సల్లలితిరసవిరాజగీర్ధిస్త ! వెల్లంటికనవరాజమూర్ధిస్త ! జయీభవ ! దిగ్విజయీభవ !

28

వ. అని యనితిరిసాధారణానవద్యపదిహృద్యనిజబిరుదగద్యపతనపరిశీలితపారిషద్యశ్రవణానందు లగువందిజనులకు నిభీష్టవస్తువు లొసంగి యుంతు.

29

చ. నను హరిణాంకమౌళికుఁడనముపాత్రకసప్రసాదవద్ధనతరసంస్కృతాంధ్రకవితాధను నాదిమనేదివంశవ

గీ రాజమాత్రుంఁడై మైమధరాధరాధి, రాజకన్యాంతరంగసారంగవికస
దమలకమలాభిరామనామాక్షరుండు, రామచంద్రుండు త్రైలోక్యరక్షకుండు.

క. శరణాగత లకు నెల్లను, వరదుం డగురామభద్రవంశమునందుం
గరికాళవోళభూపతి, కరుణానిధి సంభవించెఁ గలియుగవేళ. 42

మ హరిదశ్వినతిమప్రతాపవిమతాహంకారహంకారి యా
కరికాళక్షీతిపాలవంశమున విఖ్యాతప్రభావుండు సిం
గరిరాజేంద్రుండు సంభవించె దశనిక్కాంతాధరాభృత్పయో
ధరముక్తామణిహరధోరణిసముద్యత్ప్రీతిని న్నంద్రుఁ డై 43

మ చరణాంభోరుహబంధరాయితరిపుష్పాపాలుఁ డాధారణీ
శ్వరచూడామణి సింగరిప్రభునకుఁ జన్పించె శ్రీరంగరా
జరవిండాత్తకుమారిసారమణితారాధీశక్యద్రుఢే
చరకాశంబుజకామధేనుశిబిరాజప్రభాజదాదాయుఁ డై. 44

క గీరంగనాముఖాబ్జుండు, శ్రీరంగనృపాలనుతుండు సింగరిరా జా
జీరంగరంగదరిన్యప, సారంగమృగేంద్రుఁ డనఁగ జగతి న్వేలసెన్. 45

క. ననయులు సింగరిభూభృ, తనయులు కావేరిరాజదాసరిరాజుల్
పినయులు పొగడొందిరి భువి, ననయులు సతతంబుఁ దలఁక నడరెరి ష్టీతిపుల్.

శా. శ్రీవెల్లంఁటికులాధికాస్తుభమణిక్షేమంకరాకారుఁ డా
కావేరీంద్రున కుద్భవిల్లిరి సుతు ల్కాత్యాయినీవల్లభ
గ్రీవాక్షేప్తకళంకపంకహరసత్కీర్తుల్ భుజోదారతే
జోవిస్సారులు సింగరీశకనవక్షోణీపతుల్ విశ్రుతుల్. 47

క. ఆలలితయశోవై భవ, శాలులలో సగ్రజుండు చంద్రముఖపాం
చాలుండు సింగరిధరణీ, పాలుండు పొగడొందె రిపువిఫాలుం డనఁగన్. 48

శా. ఆరూఢస్థయవారణాధిపతిసప్తాంగపహరక్రియా
ధీరాగ్రేసరుఁ డైనసింగరిధరిత్రినేత కుజ్జృంభిత
క్షీరాంభోధికి యామినీకరునిమాడ్కిం గల్గెఁ బుత్తుండు కా
వేత్తూరమణికళత్రుండు జగద్విఖ్యాతచారిత్రుఁ డై. 49

నీ. కలహాన నైన నవృత్తిల కైన ననృతంబు వచియింప వెఱచు నెవ్వనిజహ్ను
యొంతసందడి నైన నిల నన్యకాంతల వీక్షింప నకుకు నేవిభునిచూపు

- శరణాన్న సవరాధశత మరాతిః నైన మన్నించు నేమహామహావిమనసు
 తోటి యిచ్చెద నన్నఁ గొండ్లమాట యాకర్ణింప దేధన్యుకర్ణయుగం
- గీ. యతఁడు పొగడొందు నీతిమాన్దానుసారి, విబుధభరణాధికారి సేవికమురారి
 కటకపురిచూరకారవిఖ్యాతబిరుద, రమ్యగుణహరి కావేరిరాజశౌరి 50
- క. అంశవలివంశజలధిమ్మ, గాంకకళం గోనమాంబ సంబుడపాణి
 సంకీర్తితవిక్రమగరు, డాంకుడు కావేరినృపతి యర్థి వరించె. 51
- శా. కాకుల్ స్థాపమనత్యవాక్యనిధి యాకావేరిరా జంచిత
 శ్రీకోనాంబికాయందు సందనులఁ గాంచె బాహుశౌర్యప్రథా
 పాకారాతికుమారునిం గనవభూపాలాగ్రణిఁ సింగరి
 లాకాంతుం దిరువేంగళేంద్రుఁ బెరుమాత్రాజన్యమూర్ధన్యుని 52
- క. అం దగ్రజుండు కవిబుధ, మండాదుఁడు కనవరాజ మంతునకెక్కిం
 గండగిరామందసితా, బృందహితాలాపమాధురీధుర్యుం డై 53
- నీ. చండాభియాతివేదండతండమదంబు ఖండించుమృగరాజు కనవరాజు
 కమనీయసౌందర్యగాంభీర్యచాతుర్యకలియుగసలరాజు కనవరాజు
 నిఖిలరాజన్యవర్ణితమైన యభిమానగరిమచే రారాజు కనవరాజు
 కల్పాటకవిరాజగణనీయవితరణఖ్యాతిచే శిబిరాజు కనవరాజు
- గీ. ధైర్యమున కద్రరాజు విద్యులకుభోజ,రాజు వెల్లంటికావేరిరాజగర్భ
 కలశజలరాశి నుడయింది కందులేని, కళల నింపొందురేరాజు కనవరాజు 54
- ఉ. నీతివనీకుతారులు వినీతివిదూరులు శాలల్లీక్షమా
 జాతనిభు ల్విశాలగుడతైలసమాఖ్యు లజాగళస్త్ర
 ఖ్యాతివహు ల్మహీపహతకాగ్రణు లెందఱు లేరు ! తద్గుణ
 వ్రాతము లెతురా ! కనవరాజధరాధిపు సచ్చుఖమ్మన 55
- ఉ. వైరివిఘ్నాలుఁ డై నకనవక్షీతిపాలుఁడు వార్ధిమేఖులా
 భారధురంధరత్వమునఁ బ్రాథవచోరచన స్ఫురూపతా
 స్ఫూరత నెన్న సాటి యగు బంగరుగట్టుకమానుపాదుషా
 నాటిఁ బద్మసంభవునినాటికి ఘాలవిలోచనాటికి. 56
- క. శ్రీమంతుఁడు చరణావత, సామంతుఁడు కనవరాజు సాటి యగుం దే
 జ్ఞామహిమను భోగంబున, గాములదొరకు నిగమానగాములదొరకు. 57

క. ఆరాజుకూర్చితమ్ముడు, రేరాజు కళావిలాసరేఖం గలిమి
రారాజు సింగరేంద్రుడు, గీరాజు వచోనిరూఢిఁ గీర్తింపంగఁ. 58

ఉ. భ్యాతవృగవృకౌతుకవిహారుఁడు సింగరిరాజు సంధ్రమా
నీవీతబలోద్ధతి న్వనుల నీలవరాహముల న్వధింపఁగా
భీతమనస్కుఁడై కలిమిబిత్తరినెయ్యుఁడ౯హా! మహానాన్నత
శ్వేతవరాహయావమును జేకొనియెం గడు నద్భుతంబుగఁ 59

క. ఘనుఁ డాసింగరిభూపతి, కనుజుఁడు తిరువేంగళేంద్రుఁ డనమానయశో
ధనుఁడు ధనంజయునదృశుఁడు, తనరారు నరాతిరాజదర్శాపహుఁడై. 60

మ సభల్ వాసవదారకైశికచకాశిన్నుత్తమందారసా
రభనంభారవిజృంభమాణకవితారంభాతిగంభీతా
విభవప్రాధిమ నెంతు రెంతయుఁ గవుల్ వెల్లంటికాపరిభూ
విభుతి ర్వేంగళనాధరాజనృపతిఁ విశ్రాణనశ్రీనిధిఁ. 61

చ భటకవిగాయకార్థిజనబాంధవకైరవవర్షశరవర్ష
విటుఁ డననుల్లసిల్లు తిరువేంగళనాథునిసోదరుండు వేం
కటపెరుమాళ్ల రాజు నలకంతువనఁతజయంతజిద్విశం
కటతనుకాంతినందితజగజ్జనలోచనుఁడై విరాజలుఁ 62

చ సురవరదంతిదంతములవొప్పన ధాతముఖంబులుం బరెఁ
సరసిరుహోక్షుబాహువులచాప్పున వార్ధులమాడ్కి లోకపా
లురకరణిఁ రణాంగణవిలూపరిపు ల్లనవక్షమాపురం
దరముఖులై నభూవరులు నల్వురు మౌతుని కెక్కిరెంతయుఁ. 63

క. ఆనలుగురురాజులలో, భానునిభుఁడు కనవరాజు భాసితె నెంతే
నానారిపునేనాతటి, నీనాయకమంథమేదిసీధరభుజుఁడై 64

క. ధృతిఁ గనవశౌరి విభవో, న్నతసాఘవబాష్పరాజనందినిఁ గమలా
నతి తన యనఁడగునద్గణ, వతిఁ జనశృష్టాజిమ నివేదాహం బయ్యెఁ. 65

నీ. తనదుపుట్టినయిల్లు తగఁ బాలువొంగినచందాన వెలయించునిందువదన
తనదుమెట్టినయిల్లు తామరతంప మై పొగడొండఁ జేయునంభోజపాణి
మహానీయతరనర్పమంగళాభిఖ్య యై ధాత్రి సాం పెనఁగునర్గోత్రజాత
సంగీతసాహిత్యనకలవిద్యాప్రాసిమహిమంబు దెలిసినమంజునాని

- గీ. కరము రాణించు సౌజన్యగరిమధన్య, పరమకల్యాణి కనవభూపాలురాలి
ఆశ్రితత్రాణవిలసత్కృపావలంబ, నద్గుణకదంబ చిన్నకృష్ణాజమాంబ 66
- క. ఆచివకృష్ణాజమ ల, త్రిచంద్రాననవిభాన నేపింసఁ గృపా
రోచిష్టాఁడు కనవప్రభుఁ, డాచక్రాయుధునికరణి నమరుఁ ధరణిఁ 67
- * స్మృత్యంతములు * —
- క. ఈదృక్కల్యాణగుణా, మోదితెల్ల కునకు భువనమోహనకుశల
స్వాదూక్షివిపాకునకు మ, హీదేవాశ్రాంతిభజన హేవాకునకుఁ. 68
- క. గండరబాలాంకున కు, ద్దండభుజాబలనివీనతాలాంకునకుఁ
ఖండితరివృజాలునకుం, బండితకవిరాజరాజపరిపాలునకుఁ. 69
- క. రాజగ్రామణికిం బడ, రాజవప్రణతఃముఖరాజన్యగజో
ద్యేజనన్యణికిం గోనాం, బాజరసవీనశుక్తిమాత్రకమణికిఁ 70
- క. ఆరామనప్రసారా, గారనరప్రముఖధర్మకర్మవినిర్మా
ణరూఢక్షీర్తినిధికిఁ, ధీరస్తుతిమధురసాహితీసేవధికిఁ. 71
- క. శ్రీలప్రాభవనిధికిం, దోళప్పాచార్యచరణతోయజనేవా
శీలప్రాదుర్భూతివి, శాలప్రారంభధైర్యసారాంబుధికిఁ 72
- క. కాశ్యపగోత్రోద్భవున క, వ్యాయమయూఖలేఖవసుధాజనుధా
వశ్యాభిషమాభిధునీ, దేశ్యయశోహరివైశదీవిభవునకుఁ 73
- క. మంధానాచలధృతికిఁ, సంధాభృగుసతికి శౌరచరణాంబుజపు
ష్పంధయశుభచిత్తనకుఁ, బాంధవరక్షామిశితస్మృపాయత్తునకుఁ. 74
- క. ఆకాశీతలసేతు, ప్రాకటశరణాగతాభిరక్షణవిరుద
శ్రీకానేరన్యపాంబుధి, రాకాచంద్రునకుఁ గనవరాజేంద్రునకుఁ. 75
- చ. అభ్యుదయవరంపరాభివృద్ధిగా నాయొనర్పంబూనిన చంపూరామాయణంబను
మహాప్రబంధంబునకుఁ గథాక్రమం బెట్టి దనిన. 76
- * కథాప్రాసంధము * —
- క. అమరమునిపల్కు విని ను, భ్రమమున వాల్మీకిసుకవి మాధన్యంబినకృ
త్య మొనర్ప నరిగ సురుచిరి, తమసారసకుముదవనిఁక దమసాధునికిఁ 77
- చ. అరిగి తడియపావనతటావని నొక్కెడఁ దుంటవింటబల్
దొరవిరితూవువాడిమిఁక దోష కిరాతిశరాహతివృథం
బొలిలి తపించుక్రౌంచయుగముం గని లోఁ గృపవ్రాని మానిశే
భరునిముఖాంబుజంబున నొకానొకభారతి దోచె నీగతిఁ, 78

శ్లో.మా నిపాద ప్రతిష్ఠాం త్వ మగమ శ్వాశస్థి సుమాః

య త్రోచమిధునా దేక మవధీః కామమోహితం

79

చ. అని శపించి మానివిధుఁ డక్కట ! యొక్కెడఁ బోక టీర్థస్థు
వన కిపు జేటికి న్నదికి నచ్చితి నచ్చిన నేమి కొంచల
న్వనచగుఁ జేయ నేమిటికి నాఁ డటు లేసిని నేయుఁగాక నేఁ
గన లెదఁ బూని వారిఁ గొఱగానగించి బడఁదిట్టనేర్పింక.

80

మ అని చింతించుచు వామలూరుతనయుం యల్లీయపుణ్యశ్రమం
బునకుం న్వచ్చినయంతలోనఁ బలుకుంబూబోడి వేఱుక్కడి
క్కునఁ జెక్కు ల్పచరించువైఖరులు గన్గోలేచిచందంబునం
జనుజెంచెం జనుగాన్యుఁ డంచితగుతున్నామ్రాణిదూఁకించుచున్

81

క. చనుదెంచి విరించి తపో, ధనువలనిసవర్ణఁ గాంచి త్రైలోక్యవ్యా
జనిజేంద్రజాలభుజగా, దిఁబర్హిభూతికృతి యరిం డిట్లయిన్

82

మ నుడువుంజల్కలకొల్లి- సత్యజగతి న్నూల్కొన్నచందంబునం
బుడమి న్నల్లడ నాత్మవృత్తగతులన్ భూషింప నూహించిని
ల్కడగావించె భవద్రసజ్ఞసయి నింకిం దీనిచేఁ బ్రార్థనం
గడపున్రాదొరవేలుపున్నడవడిం గబ్బంబు గావింపుమా.

83

చ అని యవనిశ్రవోభవుని కానతియిచ్చి యలంఘ్యవర్ణలే
ఖనకరుఁ జేగునంతఁ జెలికత్తియై లై రఘురాముక్షిప్త
ర్తన లనవద్యపద్యతనుధారిణిఁ దన్మృదుశయ్య కొయ్యనా
య్యనఁ గదియించిన బలుకుటంగన ముంగల యై చెలంగఁగన్

84

సీ. అలరుఁబొట్లము విచ్చిట్లు కస్తురివీణె గోసినరీతిఁ గంకుమము రాశి
బోసినరేవఁ గన్పరము సిరంబు గుప్పినలీల మేళవించినవిపంచి
బలికించినతెఱంగున లతాంగిబిగిచన్గవఁ గవుంగిలించినపగిడి జంక
నాచలగంధవాహం బెదుర్కొన్నచందంబున నమృతపానంబుమాడ్కి

గీ. బుధకవుల కింపు జనియింప మధుమయోక్తి, రత్నఖనిదర్శి బ్రహ్మర్షి రచనసలిపె
శ్రవణలేఖనపరసకృజ్జఘనాఘ, హరిణపారాయణంబు రామాయణంబు.

85

క భవ్యపదశ్రౌవ్యముఁ ద,త్రౌవ్యముఁ గుశలవుల కతఁడు గఱపిన భవన
స్తవ్యులు వా రవి వనవా, స్తవ్యులకడఁ బాడి మెచ్చు సలిపిరి మదికిన్.

86

చ. మునివటువేషధారు లతిమోహనశీలురు వా రయోధ్యకుం

జని యొకనాడు నాగరకసన్నిధి రామచరిత్ర మింపుసాం

పున నెనయించుగాణలఁ దముం గనుఁగోఁ గొలుపుండి పిల్వః బం

పిన రఘువీరుఁ జేరి వినిపించఁ దొడంగిరి గీతిఁ దత్కృత్.

87

సీ. మాటలజవరాలిమగ్నిక నామభేదంబు లేకటకంబుభగణీనురులు

బలుజాఘవాగ్బువిలుకానికేఁ బటాంతరంబు లేనగరంబురాజమణులు

నిధు లింటనుండుమన్నీనికి ససరావతారంబు లేవీటియూరుజనులు

హలసుఖాత్తశ్రీల హరివ్రజానకుఁ బర్యాయంబు లేపురియంఁఘ్నిభవులు

గీ. వెలయు నది సారవాజగంధిలసమీర, వికసితారామవాటికావిహరమాణ

కీరకలకంఠకలకలోద్గతవిరుద్ధరతివధూజాని సాకేతరాజధాని.

88

ఉ. ఆపుర మేలు మానవకులార్థవపూర్ణశశాంకుఁ మగ్రబా

ణావహ్యతాశోక్తరగి భాంతరలోహితజాలతైలసం

దీపితదోప్రతాపమయదీపశిఖాపతియాభుశత్రుగో

త్రాపతిజాలతైలవపతంగుఁడఁ పక్షిశతాంగుఁ మన్నుత్.

89

సీ. తనశౌర్యశిఖ కులిఁ వినువీధి కెగఁబ్రాఁకుభూసునంద పతంగతానుభూతి

తనసైన్యధాటిచే వనులకేగువిరోధిసతులపల్కులయంద శౌకరీతి

తన కేలుబడి యైనధరలో నిరపుకొన్న వారలాయువునంద వర్షభూమ

తనరాజధానిలోఁ దనగుభూమినిలింపవరులయంద నవార్తవైభవంబు

గీ. తనదృతిఁ జలించుకులధరాధరిములంద, గై రికభరంబుతనసోయగంబుఁజూచు

మదవతులయంద కంటకాభ్యుదయ మొదవ, ధారణినిరీతిగా నేలె దశరథుండు.

శా సప్తదీప్తయతావనిఁ బహుసమాసాహస్ర మిక్లేలియున్

సప్తల్ పాత్రులు పుత్రులుం గలుగుపుణ్యం లేమియున్ లేమికిం

బ్రాహ్మసాన్వితదురంతచింతః బరితాపం బొందువాఁ డొక్కనాఁ

డాస్తామాత్యులతోడ మంతనమునిం దాభూవరుం డి ట్లనున్.

91

సీ. కలిమిలొయ్యలి మెలంగనిమురారియురంబు చిన్ని వెన్నెల లేనిశివునిశిరము

కలకంఠనికరంబు నెలకోని లేమావి యంచలవదుపు డాయనికొలంకు

సారిజాలిము వసింపనిలింపవనంబు వినుమిన్న గానుపింపనిదినంబు

ప్రామిన్కుఁడెగ భజంపని విప్రునెమ్మొము తేఱుకుముత్రియము వర్తిలనిశ్చక్తి

గీ. సంపత్తి ద వ్యగుజనుండు సరియకాన, నెంతధనమున్నగులకాంత లేంద టున్నఁ
గాంతి పచరింప నోచదుగా మదీయ, సదన మవపత్త్య మగుట నోసచివులార.

మ. భవనాలంకరణంబు సంస్కృతినుధాపాథోనిధానక్షపా
ధవబింబోదయ మాశయాచితచింతాభారఘోరాంధకా
రవిభాతాగమనంబు ప్రాక్తనజనిప్రాప్తైకపుణ్యతిరే
కవిపాకంబు తనూభవుండె కద లోకశ్రేణి కూహింపఁగన్ 93

చ. అలికమురావిరేక మృదులార్ద్రములగజైలుఁ గంధకంబునం
దలిపులిగోరు సుదెజగితామెతు వీనులచిన్నిమద్దికా
యలు నిశువాలుగన్గొనలయగజనరేఖలు ముద్దుగుల, ముం
గలఁ జరియించుబాలకునిఁ గన్గొనుభాగ్యము తెచ్చఁ డబ్బనో ! 94

గీ. కనకమయకొకిలు లోకింత గల్లురనఁగ, దాదికరనల్లన యి లూఁగి తిన్నటడుగు
లల్లనల్లన మణిమందిరాంగణంబు, లం దిశుకుమారుఁ డెపు కొ కనిన్గొందునేయు

చ. అనిమిషలోకనాయకుని కై నఁ జరాచరనృప్తికర్త కై
నను భువనత్రయీభరణనైపుణి కోసినమేటి కై న నె
త్తిని బెనువాడికన్ను గలదేవున కైనను శక్య మానె నం
దనుఁ డనుకల్పి నెంతటిధనంబులు గల్గియు సంతరింపఁగన్ 95

నీ. చిన్ని నెన్నదుట్టిపైఁ జిందులుద్రొక్కు నీలములై నయలకజాలములతోడ
ననిమిత్తహాసితమోహనచంద్రచంద్రికల్ నిగిడించుముద్దునెమ్మొగముతోడ
నక్షరోచ్చారణం బవ్యక్త మై యుండఁ బులకండ మొలికెఁపహంకుతోడఁ
గుండనంపుమెఱుంగుటఁ ద్రైమూర్తి చెలఁగు బుడిబుడిమురిసంపునమపుతోడఁ

గీ. దనదుమ్రాలమెలంగెడుతనయునెత్తుకొని లోడలమీఁద నిమగ్నమగుదులుదువిన్
శిరసు మూర్ఖునుశక్యతి చేసినతపంబు నలువలే నైతినేము ధీసచివులార !

గీ. అనుచు ననపత్త్యతాదురత్యయనిదాఘ, తాపమునఁగుందులనదుడెందమునెమ్మి
కభినవాంభోదగర్జయో యవఁగఁ జెవుల, పంశువొనరించుగంభీరఫణితి మీఱ.

నీ నదినీటిలో కిభాడకులేజ మాని జింకమీఁద గన్న శేఖరితశృంగుఁ
డున్నచో వర్జింప నుద్వీధరాళిచే వరము గైకొన్నపాపచరిత్రుఁ
డిగురాకుఁబోదుల నేనుఁగుడలఱొమ్ముమునులంచు నెంచినముగ్ధహృదయుఁ
డంగవగ్రహనిగ్రహం బోలిగా శాంతయనుకాంతఁ బెండ్లియాడినఘనుండు

గీ. ఋషియొకఁడొనర్చుపుత్రకామేష్టివలన, నందనులు నీకుఁ గలుగనున్నారటంచు
మున్నలననత్కుమారుచేవిన్నకథను, మంత్రుఁడెఱిగింప ముదమందిమహిమఁడంత.
వ. శాంతాకుటుంబియుం దనకు సంబంధియు నగునంబుజోదరవఁగాంభోజరోలం
శాంతరంగు ఋష్యశృంగు రావించి యవ్వీరించి చంచదాగమప్రపంచపార
గుం శువద్రవ్వగా వసిష్ఠవామదేవాధిష్ఠితం బగువాజమేధంబు సరయూధుని
రోధంబున నిర్విరోధంబుగా నిర్వీరించి పుత్రీయయగు నిష్ఠీక్రియ కుపక్రమించు
తత్తి నశేషభవనశోచణప్రవీణరావణప్రతాపరేఖానిదాఘరాణంబున కాది
కారణంబును నభంగశర్జితక్రూపాభిరామంబును నకూపారవరకుమారికాచి
రవిఫాలితాలలమంబును నఖిలలొపనవ్రాతచేరశ్చాతకోపరివికీర్ణమాణనిరవధి
కృపారసజలౌఘంబును నగుకృష్ణమేఘంబు నూననాతనీగుచ్ఛసచ్ఛాయ నిజ
తనుప్రభాపూరంబునఁ గలశేషాగావారంబు నభినవకువలయాకారంబు గా
వించు కాపునకుం బోవ నూహించి మణివిపంచిపాణి వాణి వదనంబునం(1)
బాసఁగునరసునిం బురస్కరించుకొని నడఁపి యొంపొరులం గడచి ముందట.

శా నారీనూతనపంచబాణ ! కవితానైపుణ్యపారీణ ! కా

వేరిత్సవరగర్భసింధురమణావిరూపతరాకానిశా

తారాకాంత ! దిగంతవైరిముఖపద్మస్తోమహేమంత ! చిం

తారత్వప్రతిమానదానగఁగిమత్రాతాఖిలాఽప్రజా !

101

క భారతభాగవతకథా, నారాయణచేవదివ్యనామశ్రవణా

నారతిసుకృతైకపరి, స్మారకభాజవృక్ష ! కలియుగకర్తా !

102

ప్రగ్విణి. వీరచూడామణి ! విశ్రుతౌజోహృతా, శారణీ ! భూరిభోగామరగ్రామణి !

సూరవంశాగ్రణి ! సుస్థిరోదారదో, స్సారసామీరణి ! శబ్దవిద్యాఫణి !

103

గద్యము ఇది శ్రీమదుమామహేశ్వరవరప్రసాదసమాసాదిత సునకవితావిలాస

వాసిష్ఠవంశకీర్తిప్రతిష్ఠాసంపాదక ఋగ్వేదికవితిర్యంగభార్యకలశరత్నాకరసుధా

కర జగద్విఖ్యాతకవిరాజకంఠిరవిరుదాంక వేంకటాచలపతిప్రణీతం బైనచం

చంద్రారామాయణం బనుమహాప్రబంధంబునందుఁ బ్రథమాశ్వాసము

శ్రీరస్తు
చంపూరామాయణము.

ద్వితీయాశ్వాసము.

- క. శ్రీజనకధీర బామ్మ, ఘోజనపతిగర్భశుక్తిమాక్షిక చినకృ
స్తాజమజేవీమానస, రాజీవమరాళి కనవగాజన్మపాలా । 1
- మ. అమరు ల్గొంచి రవేలకేళి జలమర్త్యస్త్రీనమాలింగన
ప్రమదాపాది పయోవినోది ఘనగర్జానీతవేలావన
ద్రుమయూరీనటనావోకపరయావోరాజదాశేక్షణ
ప్రభుకృద్వల్లనమీనధోరణి సుధాపాథోనిధిగ్రామణిః । 2
- నీ. పాథోదనమితిః బానీయశాలిక ఫణిరాజశాయిః బడుకటిల్లు
మనుముద్దరాలికి మగతాలమొలనూలు కలవానిచెలికాని కలరుదోట
మింటికావదులకు మృష్టాన్ననత్రంబు నకలదివ్యవదాన్యజన్మభూమి
మఘవగజాంతసంపద కాదికారణం బఖలాచలేశున కనుగుటల్లు 3
- గీ. వాచ్యతోఽబుట్టుగట్టురాయలవతత్ర, యుగళికిఁ దనుత్ర మెవ్వఁ డయ్యుదధిఁగాంచి
నీలవర్ణండు నిద్దుర మేలుకొంచి, యున్న వేళ పిచారించి యుత్సహించి. 3
- మ కలశాద్ధిఁ జెలిదీవి నైందవళిలాగారంబుతో ముత్యపుం
దళుకుందిన్నియమీదఁ గల్పసుమనస్త్రోవరిం జిల్వరా
యలమై నిద్రపుగడైపీటపయ నధ్యాసీనుఁ డై యెఱ్ఱజీ
రుల కన్నీవల నబ్జవత్రముల బారుల్ దీర్చు భద్రాకృతిఁ । 4
- నీ. రోహణాచలశృంగమోహనాకృతిఁ జాకాటం బగుమణికిరీటంబువానిఁ
దోగలకు నెత్తమ్మితెగలకు దాంపత్య మాయితం బిడుకన్నుకోయివాని
మొనలిపోగులనిగ్గుటాసపరిసాముకూటము లై నచెక్కుటద్దములవానిఁ
గలుములొయ్యారియుయ్యెలపచ్చగొలుసులీ రగునురస్థలివై జయంతివాని
- గీ. సంబుదతటిన్ని భశుభాంబరంబువానిఁ, గమలజాండంబునకు నాల్గుకాళ్లమండ
పంబిడుభజావిభృంభణంబైనవాని, హరిఁ గని నుతించి రిట్లని యమరు లపుడు

— • దేవతలు దిష్టని స్తుతింతుట. • —

కవరాజవిరాజితము. జయ మదవారణభేదనివారణసంభ్రమకారణ చక్రధరా!
జయ ఖగచారణగీత! ముహూర్తసాహసభారణబాహుభారా!
జయ భవతారణ! గంధసమీరణసాదివిదారణ దివ్యశర! !
జయ రవిశ్రేణ శక్త్యవధీరణ సత్త్వరచారణ కాంతియురా!

లయగ్రాహి.

శ్రీకర విభాకరసుధాకరవిలోకన స్ఫులోకపరినాకనదనీకసుతతాక
శ్లోకవిభవాకర స్ఫుపాకలనచాకనదశోకసుమకోకనదభాకలవిలోకా!
అకమలినీకమనమాకుముదినీకమితృమేకుశలమాకలయథాకీతవవేకా
పాకరిపులోకనభిమాకురవిపాకముఖకేళిభిక్తాకలితమాకుటతటికా! 7

ఫాలభుజభేలన కరాశశిఖలాలన విలోలనరపాలక విఫాలకరవాల
వ్యాళముఖకేళిసఖకేళివహశూలి పరిపాలితమమాలలిత బాలిజభజావే
హాలహలనీలగళఫాలతలలోలదతి వేలశిఖకీలతతిభేలదరిభేలా
కీలితవిధిలహరిధీలుకదళీలకుజపాలయజపాలయజనాలయ కృపాభూ. 8

చ అనిమిషవృత్తి సంబునిధి నాశరజైత్రతః జెచ్చినట్టిప్రా
మినుకులు నల్వ కిచ్చుటకు మెచ్చిరిగా యలోకవర్తనం
డని జను లెల్ల నిన్ను, జనకార్జిత మైననువర్ణసంపదల్
తనయులఁ జేరు ఓమి యరుదా! మురదానవభేదకోవిదా! 9

చ. కలిమివడంతిగుబ్బకవగబ్బితసంబు భుజాంతరంబున
జలనిధిమేఖలారమణిచన్దవగట్టితసంబు మూపున
స్నెలకొనియుండుమోపరివి నీ వగుటగా భవదీయకేవలా
చలవహనక్రియాచణత సన్నుతిసేయఁగనేటి కచ్చుతా! 10

మ మకరాంతార్థవమగ్నభావకలనం బాటిల్లుకంపంబు కల
టకలిలాకబళీకృతం బయినమేనం బూచుభూజేఁ బా
యక శృంగారము దార్చినట్టి జవదీయస్తభ్రరోమాకృతి
ప్రకటాకారము ప్రోచు మమ్ము నవినారంభప్రియం భావుకా! 11

చ. కులిశధరాదినిర్జరులకు వనపోనిహిరణ్యదైత్యు పం
పులు రసదాడి గాంచుఫలము ల్విదళింప నయన్మురన్నభా

వధి మోలయించుచు న్నృడలవా బలుగంబమునందు నంటివం

డొలుచుట కుక్కుగోళ్లనుజనోక్తి నిజంబుగ దంభకేసరి.

12

ఉ. దానవనాథునందుఁడు పదత్రయమాత్రపయోధిమేఖలా

దానజలంబు నీకరముఁ దార్చియుఁ దార్పకమున్న వద్దజాం

డానఘనాహ్వావారి చరణాగ్రనఖాహతి జాతి పాతి యే

తై నెగడంగఁ జిత్రకృతి నాకృతిఁ బెంచి తలీకవామనా !

13

మ. దనుజాధీశ్వరుఁ బట్టి కట్టినభవత్ప్రేమికమాకార మొ

క్కనదిం గాంచుట పింత నాఁగ రిపుర క్తవాతసంజాతపం

చనదాకల్పక మౌనతావకభృగుస్వామీభవద్రూప మొ

క్కనికి స్సన్నతిసేయ శక్యమె జగత్కల్యాణసంధాయకా !

14

గీ. మనుకులీనత రామనామమున మదన, జన్మహిమ దుష్టనరపాలశిక్షణమున

భావిచతురవతారవైభవము దెలుపు, పరశుధారేయపాణికి శరణు నీకు

15

మ భృతశుద్ధాంతభుజాంతిరాయ నిజనాభీపల్వలాంభోరుహా

దితలోకత్రయకారిణాయ బలిదైతేయప్రతాపాతపా

వృతివర్తాగమవాసరాయ నలినశ్రీశైత్రనేత్రాయ ధ

న్యతమస్వాంతనరోజనీదినకృతే నారాయణా యోన్నమః.

16

క. అనుబుధనుతి సుఖతశ్రుతి, యును సుష్మయు సఖరయ్యక్తయుఁ బదోజ్జ్వలయుఁ

జనపాపహారిణియు నై, తనయవతారములగతి ముదం బాకవింపఁ.

17

మ. వనజాక్షుం డనియె నిజస్తవనరావంబుల్ దిశావాటిఁ బ

ర్వ సతు ల్పెక్కు లానర్చి లేచి యెదుటఁ వర్తిల్లుగీర్వాణులఁ

నునుఁగొందఱుల కన్నదమ్ము లగుకన్నుండోయిచాయల్ పయిం

దనుకం జూచి తదీయమానసము లానందంబు నందించుచుఁ.

18

మ. హరిఁ నేమమె భద్రమే శిఖిఁ గల్యాణంబె మార్తాండికిం

బరిణామంబె పలాశికిం గుళలమే పాథోనిధిస్వామికి !

హరిణారోహ కనామయంబె సుఖమే యక్షావళీనేత కా

మరభూమిధరధన్వికిం బ్రమదమే మాంగళ్యమే ! ధాతకుఁ !

19

మ. చెలువంబే వినుపిటినీటరులకుఁ జేజేలకుఁ లెన్నయే

దలితాభీలఁ భావరీచరచమూదంభంబె దుభోలికా

శల మూహాధికదేవతాగురుమనీషాశీలితోపాయర

క్షులచే నయ్యమరావతీపురికి యోగక్షేమ మాశ్చర్యమే !

20

ఉ. నా విని దేవ నిన్ను మది నమ్మినవారలకు నివ్వపద్యతుల్
రావు గదయ్య! నీవిజయలాంఛన మోర్వఁగలేని దుష్టన
త్వావలి కింతె కాక యటు లయ్యు విసం దగుఁ బిన్నవిన్నవం
బోవనజాక్ష ! మామనవి యొక్కటి యున్నది చిత్తగింపుమా

21

చ. బలువిడి నాలకింపు బుధపాళికలంక దలంక వార్ధిలోఁ
గల దొకలంక లంక యనఁగా నొకదానవరాజభాని యు
జ్జ్వలతరమందిరప్రకరసంఘటితాంబుజరాగరత్నకం
దళరుచి ఘన స్వయంగు దినదర్శితదీపదళభజంపఁగ

22

ఉ. సానువనస్పర్శగణలనన్నగరీరిక సాలధూర్జహం
బానగరీవతంసము దశాననుఁ డేలు దిశాధినాయకా
నూనయశోనిశాధిపతనుగ్రసనాగ్రహస్సైంహికేయజ
హ్వనలనప్రదర్శనచణాయతబాహులతాశ్చపాణుఁ డై.

23

మ. భువికి స్పింటికి మంట పుట్టెకుతపంబు లాన్వేడు గావించి వే
ల్పువజీరు ల్వడయంగఁ జాలనివరంబు ల్పెక్కు లిక్కంజనం
భవుచేఁ గాంచి నిజాజ్ఞలోన మెలఁగ న్నమ్ము స్పియోగించి యీ
భువనక్రోడములోన దండుగయు జంపుం జెల్ల వ ర్తిల్లెడున్.

24

సీ. చేరఁబోయిన నేమి నేరమో యనుచు నందనవనీస్థలి దాఁకి తలఁచరాదు
కావలిబుమత లెక్కడఁ జాతురో యని * (నురలగారును) చేటి చూడరాదు
మనస్సె నొకపారి తనుఁదానె బయతాని మునిఁ బిల్చి పాడించుకొనఁగరాదు
సరి దిక్పతులయిండ్ల కరుగువేళల నైన నిక్కువీనులజక్కి నెక్కరాదు

గీ. పగలు కేలును బాలస్త్రభటు లొనర్చు, దుడుకుచే వేల్పుమన్నీనొడుకుఁగుట్ట
కక్కటక్కట ! పూనశశక్యంబె వజ్రధరున కిటువంటియంబేదఁజొరలనంబు.

25

చ. మెఱుఁగుఁగదానిదద్దపుమెట్టువయిన్ దళకంధరుండు కొం
దటు చిగురాకుఁబోను లిరుదారుల రా నడ దూలియాడు న
త్తతఁ జలిమాన్పుపాటిజగిఁ దాల్చి యిసుం డపరాధశంకచేఁ
జాటుకుదనంబుఁ జూపవెఱచుం గరచుంబితదిబ్బుఖాబ్బుఁ డై.

26

మ జలకంబింటికి రావణుండు మృగయాశ్రాంతిం బ్రవేశించుచో,
జలువంజోలి తదంతరస్పటికపాంచాలీకరోద్యన్నిజో
పటంభీతనీలశీతలజలప్రాచుర్యం జై వేల్పురా
యలకుఁ లేనితడీయవింశతినీరితానుగ్రహం బంబెనుఁ.

27

లయగ్రాహి.

నందనములోని హరిచందనముఖద్రుమములం దశములుండు నిజమందిరవసీవా
టిం దిరముకొల్పఁ జెఱలం దగిలి యున్నసుంసుందరులుకంబడిసెకం దొడరుజాభాస్
బిందియలవారిలహరిం దడువఁ దోచుననటం దనగుపాదు లనఁగందగినయావే
ల్పుందరులరాలు విరులం దొరఁగనీనిగతులం దిరుగుగంధనహబృందము ముకుందా!
నీ. లజనమాఖ్యకు మేఁక యలవడ్డకై వడి నాహితుండికు నరేంద్రాఖ్య వీఁక
వావి లింద్రాణినా వర్తిల్లుహవణిక నసుర పుణ్యజనాహ్వయంబుచారి
మిది కింద్రద్రునామయి చెల్లువడువునఁ గవిసంజ్ఞ జలపక్షిగనినబాడ
గుడనగప్రథ తాతిగుట్ట చెందినయోజ స్వర్ణారిని గళాదుఁ డన్నమాడ్కి
గీ. హుతవహాభిఖ్య రూఢి యన్నతి ఘటింప, గార్హపత్యాది యగుచావకత్రయంబు
వంటలక్కతనంబె రావణునియింట, జరిపెను ఘనాఘనఘనాఘ జలజనాఘ! 29
నీ. కడహజారంబుచావడి కెదుర్కొను వజ్రకైదండ గొని వచ్చుగరిమ మెల్ల
నొనువుజవ్వనిపోతముడి కానవడుపెద్దసరిగజై నుండుపెద్దతిక మెల్ల
ననకాదులకు లేనిచనవుతోఁ జెలివీదొరచెంగట మెలంగుమురిపె మెల్లఁ
దళుకుగిబ్బవటాణిబలురాతుకనుసన్న మణివీరి నుండునన్నాన మెల్ల
గీ. బో నిడి వివంచి గొని కాలిమానదండి, కచ్చరలవెంటఁ దిరుగఁ బాలైతి నని వి
చారపను నార! నర్తనాగారకృతవిహారదశకంఠవశవృత్తి నారదుండు. 30
క. కమలావల్లభ! విను మ, య్యమరారిం గినుకఁ జెనకునతనికి మఘవ
ప్రముఖులలో నెఱాకఁడీ, జముఁ డొక్కఁడు దక్క వెఱచు శరణం బానఁగఁ
జా.వాగ్దేవపతిచే నశేతరజనావధ్యత్వముం గన్న యా
ప్రాగ్దేవాగ్రణి మెట్టతామరకు నారణ్యదిప్రసంబుంబలెఁ
దిగ్దంతావళదంతకుంఠపటాహీర్ణప్రణాంకావళి
ప్రాగ్ధోరంధరుఁ జై జగత్రయికి నిర్బంధావహుం జయ్యడిఁ. 32
వ. ముఱియు నురుయుగావసాడకరవీరవరవిసోదమేదిసిధరధురంధరోద్ధరాసాహసప్ర
సిద్ధబాహుహంబల విహరణాసీతనిరధికరణకాండిశీక సుప్రతీక పుండరీక వా

మన కుముడ సార్వభౌమ పుష్పదం తాంజ నైరావణం డగురావణం డనార
తారచిత్రభవనవిద్రావణం దై తొడరి గరుడఖచరణిన్నరకింపురుషసిద్ధ సాధ్య
విద్యాధరమరుచ్చారణప్రధాను లగునేము తావకీను లనెనుబహుమానంబు
మాని యాత్మనీనయాతుధానసేనావితానంబువలనఁ బలాయమానులం గా
వించిన విమాను లనువస్త్రదభిధానం బవగతార్థ సంధానంబుగా ధరణ్యంతరం
బున శరణ్యుండు నీవే లక్క నే తొక్కండు లేమి సామియామిన్యధిపసా
మీచీన్యవన్నభిముఖిపరిస్ఫురణంబులు, సరీస్యవవిరోధికరసరసిజోదరాభరణం
బులు, నకృత్రిమము క్రికాంతానీమంతసిందూగకందశశిమోహహవ బహుగు
ణారుణిమాభరణంబులు సపారసంసారిసీరపారావారతరణకరణంబులు, ననంకు
రత్నశంక మునిమనఃపంకేరుహంకరణంబులు సగుభవదీయదివ్యచరణంబులే
శరణంబు లని వచ్చితి మనువియచ్చరులయుచై స్ఫురత్తరంబు లగువాగ్విస్త
రంబు లాకర్ణించి యంచితస్వక్రియవదసక్యప్రీపన్నవిపన్నదై న్యభయవిమో
చనం డగు నవ్వండకీకలోచనండు.

33

క. పలికె హరినీలాచల, కలితశరచ్చంద్రచంద్రికాధవళం బై

యెలన వొలెలయ సుధాసారలనన్పదుమాధుకీధురంధరఫణితిగ.

34

మ. దుమకు బ్రీయెడ నిన్ని నల్పెడుపలాడుం గైదువుం బంపి యి
వృజ్ఞె దండించుట దొడ్లు గా దయినచోఁ బొలోన్వపు నీయంచల
త్రడిరావలత్తునిమాటచెల్లుబడి, చింతలే దక్కు డిం కయ్యెడుం
గాడుకుం గోరి యజించువక్త్రైరధుకోర్కు బ్రీమనోవాంఛలుగ.

35

ఉ. రాచవజ్రరుఁ డితఁ డన రాక్షసలోకమహాతిరేకశి

తాచణచాపదీక్షఁ గొని కాంతు జగన్నుతి నంచు లోచనా
గోచరుఁ డైనయచ్చుతునకు న్నతిఁ జేయుచు వేలుపుల్ సుధా
వీచిమడంతరాళ మటు వెల్పిడి యొక్కెడ నిల్పి నల్పయుగ.

36

మ. త్రిదళాగ్రేనరులార ! నీరధికుమారిం జానకిం దోచుపా

టాడవం ధారణి నుద్భవించుటకు నుద్యోగింపుఁ డయ్యెప్పురో
కుదిరాక్షిమణులందుఁ జాద్యశజనిం బొటించియుగ మీకుఁ ద
వృదు నాశీశత వాయునే జనులకుం బ్రొగొననావైఖరుల్.

37

క. దంభాభిసహస్రము హేమ, దంభావహదేహపరుషతావహుఁ డస్త

జ్జ్ఞంభోదితుఁ డోకభల్లుక, జంభారి విజృంభి యయ్యె బాంబవదాఖ్యుగ.

38

చ అని నియమించుధాతవలు కంబుధరాగమనాభగర్జతో
 నెనయఁగ రామవాహిని మహిం బాడసూపకమున్న రాక్షసేం
 ద్రునిసితీర్తిహంసి వెఱితోఁ బఱచెం, దమ రున్నచోట్లకుం
 జనిరి సురలో, విరించియు నిజం బగురావు భజించె నంతటఁ. 89

క. ప్రాజాపత్యాఖ్యాయుతుఁ, డాజన్నమునందు హుతవహావిష్కృతుఁ డై
 భూబానికి నమృతరస, భ్రాజత మగు హేమపాత్రఁ బాయన మొనఁగెఁ. 40

క. ఒనఁగినఁ గైకొని సంతన, మెనఁగ నదస్యలు ఘరించె నృప నీనుకృతం
 బు నమస్తం బని పలుకఁ, ముసిముసిలేనిగవు తనదుమోమునఁ దొలఁకఁ. 41

ఉ. కోకనదప్రియాన్వయుఁడు కోసలరాజనుతొలలామకుం
 గైకకుఁ బ్రేమతోఁ జెఱినగం బమృతాన్నము పంచి యిచ్చినం
 జేకొని వాగు భూవరునిదిత్త మెఱింగి సుమిత్రకు న్నవ
 ణ్ణాకృతిజైత్రగాత్రకు నిజాంశములం దిడి రర్థ మర్థముఁ. 42

గీ. ఆవభృథన్నాన మైనయనంతరమున, వశగతమనోరథుం డగుదశరథుండు
 దొరల మానుల వీడ్కొల్పి మరలె రత్న, కీలతనికేతమునకు సాకేతమునకు 43

గీ. అంతఁగతిపయదినముల కాన్యసాలు,మదవతులయందు వింతగానొడవఁ బక్షి
 వదనమోపావిభూపావివాననావి, చక్షణము లైనదాహృదలక్షణములు 44

చ. జడిమి వహించునెన్నడలు సన్నదనం బెడలించు కొంచెపు
 న్నమములుఁ దెల్లబంగరువున ల్వగుచెక్కులుఁ బెక్కుదోయపు
 దొడవులబర్చి లోర్వనితనూలత లూడనిఁబాడు మువ్వభుల్
 బడిబడినిద్ర లూరుపుటలంతలుఁ గాంతల కొప్పె నయ్యెడఁ. 45

నీ శివచాపవిదళనస్పృహ చెల్లునే చెల్వ్ కది కన్బొమలరూపమదము గాక
 కుహనామృగజయాశ గొలుపునే జవరాలి కది నేత్రయుగముసోయగము గాక
 శరధిబంధనచింత శక్యమే విరిబోడి కది జంఘులవిలాసపదవి గాక
 యసురదుర్గజగీష వసమే కృశోదరి కది గబ్బిగుబ్బలయుదుటు గాక

గీ. యనఁగ గోసలరాజన్యతనయమదికి, గోచరం బయ్యె నిజగర్భకుహరవిహర
 దంబురుహనేత్ర శుభచరిత్రానునరణ,చతురబలవత్తరోద్యోగ సముదయంబు. 46

క. పరమాణుతఁ గృతతం దగు, వరవర్ణినియుదర మపుడు వటపత్రశయుం
 డిరవుకొనం దొలుతటిగతి, హరిపదబహుపాద్దభాభమై తగ నంతఁ. 47

చ రవి యజముం, గుజుండు ముకరంబు, తులగ దినరాజనూనుడుం
గవి తిమి నొండఁ జెంద గురుకర్కటలగ్నమునందు శుద్ధపు
న్నవమః బునర్వసుగ బుధదిసంబున నొక్కవెలుంగు కోసలూ
ద్భవజరారణిం బాడవుదాల్చెఁ బలాశసమిద్దిధతు వై.

48

మ. దివిజప్రాణసమీరణగ్రహింప జ్ఞీగ్రీవమాయాభుజం

గవిభంగప్రద మైనపూనిక విహంగస్యందనుం డీగతి

రవివంశంబు నలంకరించె దన శ్రీరామాభిధానంబు న

త్సవినందర్శములం దవంధ్య మగుసాగంధ్యంబు సంధిల్లఁగఁ.

49

క. ధరణీనరునియనుంగుం, దరుణీమణి కమితనయుఁడు తనయుఁడు పాడమెం

జరణాంభోరహమానతనం, భరణప్రారంభరతుఁడు భరతుఁ డనంగఁ.

50

క. మిత్రకులజలధిమణులు ను, మిత్రకు నుదయించి రప్రమేయతరశ్రీ

వృత్రఘ్న లైన లక్ష్మణ, శత్రుఘ్న లమిత్రనగరసత్రఘ్న లనఁ

51

చ. విరచితజాతకర్తు లభివృద్ధులు నై యలరాశిమా శ్లసం

తర ముపసీతు లై చదువునం బలుసాదనలం బ్రవీణు లై

కరితురగాధిరోహముల గద్దజులై విలువిజ్ఞెలందు నే

ర్వరు లయి చాతురంగరంగరంగసమర్థులు నైరి భారణి.

52

సీ. పుంవ్యక్తు లైతోఁచుపురుషార్థములతీరి దనువు గైకొన్న వేదములపగిది

నయనగోచరము లైనయుపాయములతీవి నరులైన జలనిధానములకరణి

సుఖదర్శనతః గన్తశిఖిశృంగములభంగి ప్రభులైన ధాతృవక్త్రములభాతి

నడవడి గలదివృనాగదంతములట్లు బాహుజు లగుశౌరిబాహులక్రియ

గీ. ధర్మముఖ్యత నిత్యసత్యత నయాను

స్మృతి గభీరమ శుచిభవోన్నతియు వాఙ్మ

భాకృతిఁ బలాశవృత్తియుఁ బంచాయుధాతి

విలసనముఁ బూని వెలసి రన్నలుపు రంత.

53

చ. నలినహితాన్వయేశుఁ డొకనాఁ డీనుఁ డిందిరయింద్లబీగము

ద్రలు కరకుంచికావిఘటితం బానరింపకమున్న గాయకా

వధి నుతిగీతి మేలుకని వచ్చి యహర్నఖనిత్యకృత్యము

ల్పవిది మణిమయాభరణజాలవిడంబితరోహణాద్రి యై.

54

చ. చరణములందుఁ బావ లొకజన్మని పూనుపఁ జామరంబు లి
క్షణ మురుచిక్కటారు లిరుదారులయం దిడ నొక్కపాటలా
భర కయిదండ యీయఁగ మదావళమంధరుఁ డై మరుత్సభా
గురు వగుకొల్వుకూటమునకుం జనుచెంచి తదంతరంబునఁ.

55

మ. వలిపంపుం దెరమాటులం దిరుగు జాభావమేలికీల్బొమ్మ లం
దెలనాదుల్ విరిచందువామొకరిలేఁదేండ్లార్భటు లేవిత్రహ
స్తులు సామంతులు కొల్వు దెల్పుబలునద్దుల్ చామరగ్రాహిణీ
వలయారావము వందిమాగధులకై వారంబు తోరంబుగఁ.

55

ఉ. మన్నెకొమాళ్లు రావోరలు మంత్రులు మిత్రులు రాయబార్లు వి
ద్యన్నివహంబులుం గవులు వైదికులు స్నాతులుం భజింపఁగాఁ
బున్నమచందురుండు పొడుపు న్నలచక్కి వసించియున్నచా
య న్నవరత్నపీఠిఁ గొలువై బలువైభవ మొప్ప నున్నెడఁ.

57

— . దశరథునాదకు విశ్వామిత్రుఁడు ఎచ్చట . —

సీ. కడఁబాటితేనియాగము నిర్వహించిన యఘటనఘటనావిహారహరి
సృష్టిఁ బ్రతిసృష్టి చేసి వాసికి నెక్కు భారతీనహచరప్రతిభటుండు
మేనకాలావణ్యమానసాధీనుఁ డై పరమహంసతగన్న వరతపస్వి
తనరాచదొరపుట్టువు నిరాకరించి బ్రహ్మర్షి యై మెఱియుమహామహుండు
గీ. వచ్చె భువనోచ్చయూర్భుతావహానశీల, పాలితజటాలబాలవాక్ష్మీముదితాది
లేయథా లేయుఁ డల్లగాధేయుఁ డాతి, థేయుఁ డై మించునైందుమలేయుకడకు,
శా కావ్యప్రాకృతసూత్రబోధనలకేఘ సర్గభేదంబు వ

‘కృత్యవృత్తానము గల్గి సోమనుతుఁ డైనాఁ డంచు సాహిత్యవా
స్తవ్యుల్ శాబ్దికు లధ్వరుల్ తను మదిం దర్శింప సాక్షాన్మునీ
శవ్యంజారుఁడపోలె వచ్చుకుశవంశస్వామి నీక్షించుచుఁ.

59

ఉ లేచి కరాంబుజాతముకుశీకృతియు న్నతియుఁ ఘటిల్ల మా
యావతురక్షసాచరభయానకజన్మవిహారకాతర
ద్యౌచరవీరపాలకరథుం డగుపక్షిరథుం బొనర్చు పూ
జాచరణంబుచే ముదితుఁ డై యులఁ డామహినేత కి ట్లనున్.

60

సీ. చివ్వుకూఁకటితోడి శిరసునం దిడినట్టి జగిమట్టికుల్లాయ సాగసుమీఱ
హరుమంజముత్వాల్వయొంటులచి చక్రల్ తఘ్నుఁడెక్కులదండఁ దాండవింప

గోణముపైని రింగులువారఁ గట్టిన వలిపెదువ్వుటి కటిన్గలి రహించ
నడమశంకల నెక్కిడిన విల్ కుడిచేత నొకటిరెండులకోరు లొజువు నెఱవఁ

గీ. గవదానలు బూని వెంట లక్ష్మణుఁడు నడువ
రామభద్రుండు నావెంట రా నియోగ
మునఁగితివయేని రాకాసిదానఁగు మాని
యవభృథస్సాలె నగుదు నోయధిప యనుడు.

61

— * రాముని విశ్వామిత్రునితోఁ బంపుటకు దశరథుఁడు విచారించుట. * —

క. ములుకులు గాఁడినగతి ముని, పలుకులు వీనులకుఁ దోఁప భయనంగతి మూ
ర్ఖులి తనకుఁ దానె లెప్పిటి, తలపోతకుఁ జూచ్చె నిట్లు దశరథుఁ డాత్తన్ 62

గీ. వెడతపసి నాటె నెడ గొడ్డువీఁగికన్న, రాము నెడఁబావునతినిమ్రంపుఁబలుకుఁ
జలుకు తనవంటి పెనుదంటచేతఁగాని, మఘము నాచిన్ని పావఁడే మనుచువాఁడు.

ఉ. లక్కట ! దిక్కటాహభయదార్భటిఁ బర్యేదు సోకుటెక్కటి
లక్కడ ! కాకవత్సధరుఁ డినిసు వెక్కడ ! వారితోడ వీఁ
డెక్కటిపోరికిం దొడరు లెక్కడ ! యెక్కడి సంగతంబు లీ

మొక్కలపుంబ్రసంగములు మోసముఁ దెచ్చుదురూహలే కదా !

64

సీ. బాలామఁబలజోలపాటలా నై శాటవాహినీర్ఘాటకోలాహలములు
గరిడిపాదనలా సగర్వపూర్వినుపర్విగహనసంగరరంగవిహరణములు
చెండుగోరింపులా కంఠూలభుజదండచండదానవశిరఃఖండనములు
పెన్నుద్దొకొమరుల పెనఁగులా పలలాశనద్వంద్వబంధురానందనములు

గీ. చెల్లఁబో చూచిచూచి నిశ్శీధినీచ, రప్రభులతోడిగొడవ కీరాచపుడమి
వేలుపుతుటారితాపసివెంట నరుగు, మనుచు నీరాము నేరీతిఁ బనుచువాఁడ.

చ. అని యెడఁ ద నిచ్చారపడునాదొరతోడ వసిఁఁగి డిట్లను
జనవర ! కాశీకుం డనఁగ నల్పకు జోడితఁ డిత్తెఱిం దపో
ధన ముఱివోనిపూనిక వితాన మొనర్పఁ గడంగినాఁడు నీ
మనుకులకీర్తికామినికి మై కసిగొందనిచాయ సంధిల్.

66

చ. అనిమిషరాజనంపదల కర్తృఁడు గోత్రవహుండు నెల్లమే
దిని భరియింప నోవునతిధీరుఁడు మానవసింహుఁడు జగ
జ్జనసుతవిక్రమోన్నతుఁడు శాత్రవరాజహరుండు నైన నీ
తనయుఁడు పూనుకొన్న నొకతాపసిజన్మముఁ గావ నోపఁడే !

67

క. నీరాముని లక్ష్మణుతో, నీరామునివెంటఁ బనువు మింక నితనిచే
నీరజనీచర యగు ధర, నీరజహితవంశ చింత నీ కేమిటికిఁ 68

— • దశరథుఁడు రామలక్ష్మణుల విశ్వామిత్రునితోఁ బంపుట • —

గీ. అనివసింపుఁడుపల్లువాక్యములవలనఁ, దనయుమహిమంబునిజమనితలఁచెన్మృదు
విశ్వసించుటె ? భూపతుల్ వింతవార, లెంతవారైనఁ దమపురోహితుని గాక.

క. యోగవిధేయుం డెవ్వఁడు, యోగిండుల కతఁడు గురునియోగవిధేయుం
డై గాధేయుని వెనుకొనె, యోగపరిత్రాణమునకు ననుజాన్వితుఁడై . 70

ఉ. పైనముచేసి తండ్రి వనుపం బెనువంతముతో డ నిట్లయో
ధాన్యగరంబు వెల్వడి పదాంకపవిత్రతమార్గు లైరి త
న్నానికృపానుభావభజమానబలాతిబలాభిధానవి
ద్యానిరవద్యబోధవిజిత్రము లై మహిపాలబాలకుల్. 71

చ. వడి గొరవంకబారు లిరువంకల రాఁ జెలరేఁగి చిల్కత
త్రడి దుమికించుకొంచు జడదాలువు వేలుపుకంటిమంటలోఁ
బడి వెడవిల్తుఁ డంగ మెడఁబాసిన మోసపుటెంకి యాటచేఁ
బడసిన యంగసంజ్ఞ నిల భాసిలుడేశ మతిక్రమించుచున్ 72

చ. అలకకెలంకునం దొలఁకు నాటకొలంకుననుండి వచ్చు గం
ధిలనలిసీమిశ్రద్రవపథి సరయునది దాఁటి వృత్రని
ర్వశసముద్భవత్రిదతరాడఘనాశఘసప్రకాశముల్
మలదకరూశముల్ గడచి మార్గమునం జనుచుండువారికిన్. 73

సీ. యత్యాన్వయసు కేతుకుక్షివాఙ్ధిఁ దోచు కాలకూటమువంటికలువకంటి
దివివెలయాలి కై కెగు నన్నదమ్ములం దగ్రజాకా త్ప్రాక్కినట్టిజాత
మాయచే జగ మెంచు మారీచుఁ డనియెను పాతకుఁ గనినట్టిపాపజాతి
వనధి గ్రోలినమానికీనుకచేఁ దనయుండు తానును బొలదిండి యైనదుండి

గీ. యాత్మసాత్కారితచరాచరాత్యయద్ర
యత్నకృతకృత్యమృత్యుదుస్త్యజకృతాంత
నగరశృంగాటక శయాగ్రన ర్తితోగ్ర
నిఖిలభేటక తాటక నిలిచె నెదుట. 74

క. అదారుణ నీదారి న, రాదకులోత్పాతసంధ్య యనఁ దగు దుధిర
క్షోదారుణఁ గని ఘృణి యగు, నాదశరథుతునిఁ జూచి యతివరుఁ డనియెన్.

- సీ. వనిఁ ద్రోయఁడే చంద్రవతిఁ గూఁతు రనక యుద్ధతి నాచి కేతుమాతామహండు
పినతల్లి యనక నిర్భేదింపఁడా మున్ను దిదినిండుగర్భంబు శతమఖండు
ప్రియకాంత యనక దుల్పింపఁడా రేణుకాతరుణియాదల జమదగ్నిహూని
బ్రాహ్మణి యని గణింపక తెంపుతోఁ బట్టి చంపఁడా భృగురాణిఁ జక్రపాణి
- గీ. నడతదప్పినయప్పుడె కెడవఁజెల్లు, బుధవితతి నైన యతి నైన బాలతి నైన
దయదలంప నీకునిటువంటి భయదబలత, మనుకుటిలశీల యబలయెమనుకులేశ.
- ఉ. నా విని యావినీతరిపునాముఁడు రాముఁడు కర్ణ పాళియం
దావిబుధారి నారి గుణ మంటియు నంటకమున్న టంక్రియా
రావమునఁ ధనుర్గుణము రిక్కసిసొంచుట కెచ్చరింప ర
క్షోవినరాంగశోణితముఁ గ్రోలి యెఱుంగనిశోల యేయుడుగ. 77

— * తాటకను రాముఁడు వధించుట * —

- క. ప్రాణాహుతిగొనె నాశీత, బాణావలి యాతుధానభామినిపంచ
ప్రాణముల రావణాదిను, శోణపసముదయము బుత్తిగొనుటకు మొదలగ. 78
- క. తాటక నీగతి శరహతి, గీటడఁచి నిశాతర్కూటకీర్తికవాట
బ్యాటంకృతి యగురఘువతి, యాటోపముఁ జూచి పొంగి రమరులు నింగిగ.
- క. అంతటఁ గొశికుఁడు గృహ, శాస్త్రాంతికభృత జృంభకాది శత్రునికాయం
బంతేవాసి రామున, కెంతే వాసిగ నొసంగె నింద్రునియాజ్ఞన్ 80
- ఉ. కాశికుఁ డత్రుదేశికుఁ డాకానోకదేశము సత్యలోకనీ
కాశముఁ జూపి యొరిపువిఖండన కంటివె నైగమాంతవా
ణిశరణిభవస్తునిముణిని నీవని నాశ కేందిరా
నాశకళావటుండు కుమానావటుఁ డున్నజనైకపావనిగ. 81
- చ. ష్టితి నుదయంబుఁ జెంది బలిగీమునకుఁ వడి వేరువాత్రి యు
న్నత మగుయాపుఁ బూని గగనస్థలి లోఁగొని యచ్చటం గరు
వ్రతతి చెలంగు లోకపరితృకభిక్షుకచర్యఁ గన్న యా
మతకరిపొట్టిదిట్టనుహిమంబు విడంబ మొనర్చుకై వడిగ. 82

— * విశ్వామిత్రుఁడు యజ్ఞమునకుఁ బ్రారంభించుట * —

- వ. అని యిత్రైజింగునం దగంగితామండమండాశీనీవికచకనకారవిందమకరంద
నివృందమధురిమానర్ఘ్యంబును, సచిరనల్గోచితప్రచురతరమార్గజైర్ఘ్యంబును,

నగునిజాలావనరణిం దరణికులపావనుల వీనులకు విందు సంధించుచు మహాంధ
సింధురపురంధ్రీకర్ణాంచలచలనసంచారితసమీరణనివాశ్యమాణ పంచాననద్వ్య
ణుకమధ్యాశ్రమం బగుసిద్ధాశ్రమంబునకు నేగి యాగాధిపందనుండు యాగం
బునకు నువ్వోగం బొనర్చి యున్న సమయంబున నంభోజనీకుటుంబబింబ
గోచరుం డగు హిమాచలకుమారికానమాచరశిరోభూషణం బైనయోషధీ
రమణుకతన భీతిలుచు వెలువడిన తద్గళాంతరాళవనదరాళతరీకరాళహళాలాహ
లంబు పోలికఁ బ్రలోకివిష్కోభకారియగు రక్షోబలారికి నగారంబైన తనదు
నేరంబు పరిహరింప దాశరథియై యున్న వెన్నునకు విన్నపంబు సేయింపఁ
దదీయవశకర్త యగువికర్తనుసమీపంబునకు యామునానుబంధంబునం
జేరఁబోవులవణవారాశీతిరున నఖండపటుకళాధూర్వహుండై పర్వశరవీరింగూడి
క్రీడించుజాడ కేత్రేడు నాతోడివేడుకకు రాఁడని యువశ్రమంబుతో హరివదో
పాంతసీమాసమానన్న యగునమాయామినివిధంబున నంబరైకదేశంబునం
ద్రిశంకుండు నివసించుటం జేసి నానాటకఁ బ్రబలు నీచవాటిక నతిస్ఫూర్తి
వర్తిల్లు దివాకీర్తిబృందంబుచండంబున దశస్యందననందనాగ్రణి మహాగ్రచాప
ప్రతాపకీలీలాకలాపంబుని నకూపారికుమారవిహారదమరారివీరవరశరీరపటలం
బులం బుటంబు లిమట కంభోరుహకుమారుం డనునయస్కారుండు సంఘ
టించిన యింగాలసంఘంబుభంగి బంగరుగట్టుపట్టు కాఱడవి నిర్గమించు
సావర్ణవాహినిజలావగాహంబునకు వచ్చు నుచ్చైశ్శ్రోవనస్తంబేరమకడంబ
కంబు డంబున, నిలింపనంపత్కలమపారంపరుల కింపు సొంపు సంపాదించు
రాత్రించరవధూటికాకోటికన్నీటియలబల్ల కాదికారణం బై, కాశికారాధ
నీయచిత్రభానుప్రభానిరోధకం బైనఘారాధరనికాయంబుసోయగంబున మహా
లిలంబునం దుండియు ముకుద్గ్రీనసలాలసం బై తోడు మేచకాస్తోకదర్శికరా
నీకంబువీక, నాకసంబున భయానకం బగువలాడలోకంబు నాలొకించి కించి
తైన ధైర్యంబు లేక యాకులం బైన యాజకసమూహంబు లితరేతరంబు
నిట్లని గణింపం దొడంగె.

38

చ తపసులపాలిమృత్యువులు జైతువులు ॥ రిల నున్ననాల్గళం
దవ మని చేయఁ గూడునో వ్రతం బని పట్టగ శక్యమో విశా
యివు డిది యేటియత్నము వహించె పనేకవిహీనుఁ జైనయీ
స్వపముని యంచుఁ గొళికు ఎయిం గడు నేరము లెంచువారలుగ.

34

ఉ. హత్యకు రోయఁ జూతురె దురాత్మకు లై చరియించురాక్షస
వ్రాత్యులు వీరివంక నగురట్లకుఁ దిట్లకుఁ బెట్ల కోర్పునా
ధృత్యవిశేష మెక్కడిది తాపసిబక్కల కింక మీర లా
ఘాత్యము చూప భూపతులు గారు చనుం డని పల్కువారలు. 85

మ. అరణు ల్పాత్రము లగ్ను లాస్తరణముల్ హవ్యంబులు స్నేహితో
డ రసాభాసత దోఁప దీక్ష కడముట్ట న్నోచెఁగా మాని ప
త్నిరథుం డవ్వుడె బాలుఁ డితఁ డని సందేహింపఁడా యూరకే
యరుడే నేటికిఁ జేతగానిపని కీమైత్యావకుఁ డనావరలు. 86

మ మన మధ్వర్యుల మై కనం దగినసామ్రాజ్యంబు లే మున్న వీ
యనయజ్ఞంబున కేల వచ్చితిమి లె స్సాయెం గదా కూలిపో
యినయోధాత్రము చాలు చాలు నిక హాత్యత్వం బటంచుం బలా
యనపారాయణు లైన ఋత్విజులు నై రవోచ్చ మఘాగంతుకుల్ 87

సీ. కేల నున్ములించి గిరిశృంగములు పూచి కాచినతరులపై నైచినైచి
కన్నుల మిఁగుఁజుటల్ గ్రమ్మ నాశ్రమభూమి నెల్ల క్రొన్నెత్తురు చల్లిచల్లి
వడి భోచరుల నేలఁ బడ నీడ్చి సిగలూడ్చి కరములు పెడకేలు గట్టికట్టి
యట్టహాసము చేసి హస్తముట్టనలతో నటునిటు పాతకలాడియాడి

గీ. నిండిరి నిశాటు లెడము లేకుండ మింట, వింట లే దిట్టిదుడుకు నీవింట మమ్ము
మనుషవే రామ యభిరామ యనుచు మాను, లార్చినెఱిగింప లేనగ వంకురింప,

మ. విలు కేలం గొని రామభద్రుఁడు రణోర్విం దమ్ముఁడు దాను బె
క్కులతోరు ప్పిగిడించి రక్కసులముక్కుల్ చెక్కులుం గాల్లు పి
క్కలురమ్మల్ కరము ల్పిరమ్ములును బ్రక్కల్తోక్కలుం చక్కు చ
క్కులు గావింప నిలింపు లెక్కు డని రక్కోదండపాండిత్యము. 89

గీ. కలితవర్ణాంతరుం డైనగాధిసూను
సహచరత నేమొనో నిజక్షత్రజాతి
కయినపిప్పలదండ మూనియుఁ బలాశ
దండకరుఁ డయ్యె నపుడు మూర్తాండకులుఁడు. 90

శా. మూరీచక్షణాదాచరుం డపుడు రామస్వామితోఁ బోరికై
యాచంఢించి తడియమారుతశరవ్యాపారమాలీకృతా

కారుం డై మృతి దప్పి యుష్మకడలిం గాఁవయ్యె వాగ్ధీశకాం

తారత్నంబులు నీటిపావ యనుచుం దన్నట్టి యాడింపఁగఁ.

91

క. ఆహేళికులుం డనిమిష, బాహుళహిమశిరణరాహుబాహు సుబాహుఁ

వాహరివాహగేహ, ప్రాహుణికుం జేసె ననలబాణప్రాధిఁ

92

మ విదితన్నేహము, సాధువంశము, గుణాన్వితంబు, సత్పక్షముఁ

వృద్ధయగ్రాహిఫలంబు నై యొలయు నయ్యిత్యావృత్రాప్తేరిత

ప్రదరోత్రంసమువెంట నంటి చనియెఁ రాత్రించరప్రాణవ

జ్ఞి దయం బాయఁగలేనిమానవతిరితఁ రక్తభావాత్తయై

93

చ. నిజమనుపూర్తి దోఁన రజనీచరహరిణియై కకుత్స్థత

ల్లజుని వనించి యున్నజయలక్ష్మికి నొక్కనవత్నై గూర్చ గా

ధిజముచింద్రుఁ డంతట విదేహమహీపరిణీపురోస్తుఖ

ప్రజనము చేకొనెం గృతము వర్ణవిపర్యయచక్ర్యుఁ డెంచునే

94

చ. ముని రఘురాముతో నరిగి ముందట శోణతటానుబంధి చం

దనవనవాటి నాఁటివయనంబు వనించి నయోధిరాజది

గ్వనజముఖివినోదమణికందుకతఁ రవి చెంద సాంధ్యవం

దవముఖకృత్యము ల్పడిచి తడ్కొలగోష్ఠి మొంగె నయ్యెడఁ

95

క. ఈజనపదమున కధిపతి, యేజనపతియో మునీంద్ర యిది కృతయుగవ

ద్భాజిత మని వెఱఁగందెడు, నాజితనూభవునితోడ యతివరుఁ డనియెఁ.

96

సీ. పౌరాభిమతచిత్ర బలసాంబుఁడు కుశాంబుఁ డనఁగఁ గౌశాంబికి నధిపుఁ డొకఁడు

నకశరీరనోజనాభుఁడు కుశనాభుఁ డన మహూదయమున కినుఁ డొకండు

దోశ్యక్తిశరజుఁ డాధూతరజుఁడన ధర్మారణ్యపురికి నధ్యక్షుఁ డొకఁడు

నవవిభావసుండు వసుండు నా గిరిప్రజరాజధానికి రా జొకండు

గీ. నైన వైభవత్రకుశరాజసూనులందు, వసువు పాలించుదేశ మీవసుధయందు

రల్లకుశనాభుఁడు ఘృతాచివల్లఁగనియెనతను పైన్యాయితంబుఁ గన్యాశతంబు.

ఉ. కిన్నెర మీటి వీణైఁ బలికించియుఁ దంబుఱఁబూని రక్తిగాఁ

దిన్నిపాట పాడియును దేశయు మార్గము నింపు సొంపు నిం

ప న్నటియించియుం దివిరి మద్దెల వాచియుఁ బ్రోద్దువోక యా

కన్నలు కేళికావని నొకానొకాఁడు మెలంగి రయ్యెడఁ.

97

చ శరువలి వారిమేనులును గొనులుఁ గీల్పడలుం దొడ ల్నుడల్
తఱులుఁ గురు ల్బరుల్కొలువఁ దానిపు డెక్కడ నంతరించెనో
శరశత మైదుకై దువులజంత యటంచు విరాధి ణొగ్గి డ
గ్గఱుటయు రాచకూతురుల గాలిఁ గీలిఁ సోఁత శక్యమా. 99

చ. చులుకఁదనంబుఁ గోడిగముఁ జూపకు మోపవమాన మానినీ
లిలకములం గవుంగిటిఁ దీసెద విట్టి విచార మాజఱా
త్తుట దని పల్కఁ గా డ్వులుకతో విడిబోండ్లయొడ్లు వంపు దిం
పులుగొనరానివెం డెపులుఁ బూంచె; నిశాంతముఁ జెంది రింతులు. 100

చ తనయలవాతచేష్టఁ గని తత్ప్రతికార మొనర్పఁ జూధింస
దనుఁ డగుబ్రహ్మదత్తునకుఁ దండ్రి యొసంగినఁ గన్యకామణుల్
నునుజగిసాన జేతిన మనోజలఁగోరుల మించి రద్దిరా!
మునునుతుఁ జెట్టపట్టుశుభమూర్తుల కెక్కడిగాలిసోకుదుల్. 101

మ. కుశనాభుం డల సామదేయున కనుంగుంగూతులం జెండ్లి న
ల్పి శుభాన్నత్యముఁ గన్నపిమ్మట జగత్ప్రేంభోలికావ ర్తి
ర్తిశరచ్చంద్రసుధావయోధి యగుగాధిం గాంచె సన్నద్ధుడుం
గుశనంజుం డగుమత్పిలామహాకృపం గోదండవిద్యానిధి. 102

గీ అనుచు నిజవంశకథఁ జెల్పు నతనియుక్తి
రక్తిగనుచాయఁ గెంజాయ ప్రాచిజాయ
దినముఖవిధేయములు దీర్చి మనుకులీనుఁ
డనుజును దాను ముచివెంట నవలఁ గదలి. 103

సీ. భవపాలదృగ్వృత్ప్రపవత్తదీయకీరీటకోటినుధాంశురేఖ యనంగ
తైలాధిపాలానమూలకీలితసింధుగజరాజరజతశృంఖల యనంగ
నవపర్లమార్గ సౌధాగోహణాధారపీఠమయాధిగోహిణి యనంగ
నతివేలసుకృతపత్రాహూతిహేతుశారదవారివాహధోరణి యనంగఁ

గీ. గమలకువలయకష్టరకుముదసాధు, సీధుమాధుర్యమేదురక్షిరయై భ
గీరధునిపాలి సౌరశృంగిణి యనంగ, మించు గంగాతరంగిణిఁ గాంచె నెడుట. 104

శా హస్తాంభోదనిరస్తయాచనకథారాటచ్చటాజైన్యసా
ధ్వస్తిక్షీరగవీవదాన్యదినరాజామ్నాయమూర్ధవ్య వి

భస్మాస్థాతిస్థపాలసైన్య ! యమృపావాణిపదాభస్య ! ధీ
రస్తామస్తవనియజస్యగరిమప్రాధాన్యమోధాగ్రణీ !

105

క. కంధరవాహనసింధుర, సైంధవచందనసుగంధ సాగంధిణీ
బంధుసుసింధురశరమరు, దంధఃపరిపంథిబంధురాయతకీర్తీ !

106

మానిని పాటవసంగితురంగభటోద్భటబంధురగంధగజేంద్రఘటా!
హాటకకూటధురీణపులీనమహత్తరమత్తరపుక్షితిభృ
ర్ఘ్నూటవిపాటనశాతవిపార ! నిశాటవిరోధికటాక్షనిరా
ఘాటకృపారసపూరనమేధితగాఢనిరూఢనిజాభ్యుదయా !

107

గద్యము. ఇది శ్రీమదుమామహేశ్వరవరప్రసాదసమాసాదితసరసకవితావిలాసవా
సిద్ధవంశకీర్తిప్రతిష్ఠానంపాదక ఋగ్వేదికవి తిరువేంగళార్యకలశరత్నాకర
సుధాకర జగద్విఖ్యాత కవిరాజకంఠీరవబిరుదాంక వేంకటాచలవతి
ప్రణీతం బైనచంపూరామాయణం బనుమహాప్రబంధంబునందు,

ద్వితీయాశ్వాసము

శ్రీమత్తు

చం పూ రా మా య ణ ము.

తృతీయాశ్వాసము.

క. శ్రీనందనసౌందర్య బుధానందనసూక్తిధుర్య యరిన్మనసేనా
మానమదేభనభాయుధ, కోనమదేవీకుమార గుణమణిహారా । 1

— * విశ్వామిత్రుఁడు రామకృ గంగాతరణం బెఱిఁగింపట * —

మ కని యయ్యేటితెఱిం గెఱుంగుటకు నైత్వాకుండు గాంక్షించినం
గొనియాడం దలకెక్కుటెక్కులది పేర్కో శక్తుడా యిట్టిగం
గ నొకండైన వచింతుఁ గొంత యనుచుఁ గాఢేయుఁ డాలోకచా
వనిశీవి న్నాడువం దొడంగెఁ దదనుభావనాయమానార్భటిఁ 2

చ చలిమల మున్ను మేకుతనుజాతయనందగు మేనిటెక్కు చ
న్ములవలెనిక్కునుఁ గల మనోరమఁ జేకొని కాంచె దానియం
దలికచలుఁ రథాంగకుచ లంబుచరాయతనేత్ర లబ్ధవ
క్త్రులు నగుముద్దుఁగూఁతులను గంగయు శారి యనంగ నిర్వర్ణ. 3

గీ. వారిలో వారిలోలకల్పారకమల, వనరటద్భృంగ గంగఁ జేకొనిరి సురలు
మారునిమటారిచికటారి శారియనెడు, హఠాంతకారి వరించె నయ్యగతకారి. 4

మ. గిరిజం గూడి శివుం డనేకయుగముల్ గ్రీడింపఁ దల్రేజ ము
రవీర దాల్చెఁ ధర యోర్వలేమి గని గీర్వాణుల్ శిఖంబూన్పఁ జే
సిరి గర్భచ్యుతియంచు సంతతి నిజస్త్రీలందు లేకుండ ని
ర్జరకోటిఁ బహుభార్య గాఁగ ధరణిఁ శాపించె నద్దేవియుఁ 5

మ. పడవాలుఁ ఘటియింపుమంచు దివిజుల్ బ్రార్థింప నవ్వహ్నియుం
దొమకుండ త్రడిజోడులేజము సుధాంధోవాహినీవారిని
ల్పుడు నయ్యేఱు వడంకుమెట్టకడ తెల్లుం దార్ప నాతెల్లునం
బాడమోఁ దైవతమొక్కఁ డిత్తిగలమోముల్ కృత్రిక లైచ్చుఁగఁ. 6

ఉ. అట్టి హితావహుఁ గుహు మహామహుఁ దా దళవాయిపట్టముం
గట్టికొనంగఁబట్టి భయకారకతారకవీరకాండీ

ధట్టరవశ్రుతిః బెదరు దాడి దొఱంగి నిజామరావలీ
వట్టణమేల నోచెఁ బవిపాణి యపారమాధురీః ॥ 7

నీ. తొలకరితటియాటపులుఁగుఁడేజీరాతు నడుగుకోదుమివత్కి-వడగవాని
నలువపాగాబాటయలవరించినమేటి రాకాసిముక్కాఁక డాకవాని
తెలుగంటిరాచకూఁతురిఁ గైకొనినజాణఁ గొమరు మన్నెటికంపుఁగొమరువాని
జాళివానెత్తమ్మిసరిదాల్చునీటరి మలచెంచురాచూలివలపువాని

గీ. మేలుబలువాలుతోడికెంకేలువాని, వేలుపులచాలుఁ గృపఁ జాల నేలువాని
వచ్చుఁను బేరుకొన్న నీచరిత విన్న, నొడవునయ్య తదీయసాయుజ్యపదవి 8

చ. విరిసరి వేనలిం, గళభువి వృణివల్లరి, యంఘ్రి వజ్రపు
స్ఫరివణినాఁ ద్రిలోకి యనుచానకుఁ దానొకనీటు వెట్టు నం
బరతటినీవతంస మిది పావకమూర్తి గతిం ద్రిభావరి
స్ఫరణముఁ బూనుకొన్నవిధము నివరించెద నీకు రాఘవా. 9

క. పొగఁజొందె మును దయాంచ, ద్విగళుఁడు భుజదండవరికృతభరణమిళ
జ్జగదండమహీనగరుఁడు, సగరుఁ డనం జక్రవర్తి సాకేతమునఁ. 10

చ తరణికులేంద్రుఁ డాతఁడు విదర్భజఁ గేళిని వై నతేయసో
దరి నుమతిఁ వివాహమయి తత్సతులందు సమాశతవ్రతా
చరణవరప్రదాయి భృగుసత్కృపచే నసమంజసంజ్ఞతో
నటువదివేవుఁజ్కరగు నాత్మజాలం గనియెఁ మహాజాలఁ. 11

క. అసమంజసచరితుం డని, యసమంజసమాఖ్య వెడల నడిచి పురిగవ
ప్తిసహస్రకుమారులు గొల్పి సహస్రకరప్రతాపవారితిపుఁ ॥ 12

మ సగరుం డంతట వాజమేధమఖదీక్షం బూని యాగోచితం
బగు తేజ నిష్ఠిపింప నాహరి సహల్యాజారుఁ డింద్రుండు చౌ
ర్యగతిఁ దాఁచె నిశాచరుం డగుచు జారత్వంబు వర్తిల్లుచోఁ
దగుచోరత్వముఁ జేరె నంచుఁ దను విద్యాంసు ల్బడి రోయఁగఁ. 13

చ. హరి సరయౌ గురుం డనుప నత్తటి సాగరు బుద్ధి రోసి వే
సరి భర ద్రవివ్రవివ్రి బలినద్దగు లై హరిబుద్ధి దక్కి చి
త్కర మునిము చ్చటంచు గమఁకింపులచేఁ గపిలుం గరల్చి త
ద్గురుతరకోపదీపమునకుఁ శలభాకృతిఁ జెంది రండఱుఁ. 14

క. తనయులు దడయుట కధిపతి, మనుమనిఁ బనుచుటయు నతఁడు మహిమిలవదవిం
జని నిగుతైన పితృవృత్తిలఁ గని వారిం దమవ వారిఁ గాంక్షించు నెడఁ. 15

క. చదలేటిసీటఁ దడువక, కొద లేటికిఁ దీటు సగఁగుకొమరుల కని వ్రే
మ దివంతచరుఁడు గరుడుఁడు, మదివంత యడంప సంశుమంతుండంతఁ 16

చ. కపిలు సహశస్వపార్శ్వస్థలుఁ గన్గొని జన్నపుఁదేజయంచు వి
న్నవ మొనరించి వానికరుణఁ హయముఁ గొనితెచ్చి యిచ్చినఁ
సృపుఁడు తనూజమన్యువు భరించియు మన్యునమాప్తిఁ గాంచి ది
వ్యవదవి కర్తుఁ డయ్యె నతివార్ధక మొందియు నిర్ణరోన్నతిఁ. 17

క. ఆనమంజనుతుం డంతట, వసుమతిఁ బెక్కింపు పూని వలిమలకడఁ దా
వసియై తిరిగియు సురనది, వసుధకుఁ దేనోవఁ డయ్యె వానిసుతుండుఁ 18

గీ. తండ్రిత్రయఁ బో నలదిలీపతనయుఁ డగుభ
గీరఘండు గోకర్ణంబుఁ జేరి నలుపు
తవమునకు మెచ్చి యిలఁ దూలు తనదువేగ
మాఁగిగొనఁజూచు నుగ్రుపై నాగ్రహించి 19

సీ. తొగతేని పరివార మగుతారసంఘంబు శంఖరింఖ న్నగిసరిఁజూప
జవనీతపారిదంతజలధరవ్రాతంబు కూలవై వలజాలిలీలఁదోవ
సుడివడి తిరిగెడు సురవిమానశ్రేణు లెడనెడఁ బడవలవడువుఁ దెలువ
భిదురాసి తమ నెందు వెడకింపఁ జొదంతి డిండిరిఖండపాండితి భజింప

గీ. గగన మేకోదశీభూత మగుట నబ్జ, హితుఁడు దిజ్జీహము వహింప నతని తేరి
హరులఁ దరఁగలవెల్లిఁ బో నాఁవలేని, తహతహ ననూరుఁ డాత్మలోఁ దల్లడిల్ల.

మ. నురుఁగన్నవృష్టి ముఖాబ్జమం దొడవ నన్నుం బూని పోనీక శం
కరుఁ డే యాఁగెడువాఁడు చూతమనుచుం గల్గోలవాచాలతఁ
సురకల్లోలిని కేలిసీరమణవృజ్ఞాటీజటారుద్ధ యై
గతికిం బట్టిన మంచుబొట్టు కరణిం గన్పట్టెఁ జిత్రింబుగఁ. 21

క. వృథుకేందుమాళి సురనదిఁ, బృథివికి రానీక యడ్డువెట్టుటయు భగీ
రథుఁ డాత్మ నపూర్ణమనో, రథుఁ డై నుతియించె ధరణింభు నీకరణిఁ. 22

సీ. కుసుమవాటియు మహానసము నై పొనఁగు నేదేవదేవునకును చేరివలువ
చూపులు రూపులు నై పొల్పుమీఱు నేవరమపూరుషునకు బండికండ్లు

లాయంబుఁ గంచంబు నై యుల్లసిల్లు నేదంటవేల్పునకును గంటనరము
 లీలాబ్జ మంపముల్కియు నై చెలంగు నేయసమువై భవునకు నొసలికన్ను
 గీ. నతని జితకంఠు నతులభాహప్రతాప, దూరతోవార్యమాణసింధూరసింధు
 రాశరకళత్ర సీమంతు సంఘిహతకృతాంతు వామార్థశుద్ధాంతు సభినుతింతు
 మ జయ మృత్యుంజయ ! వాసరాత్యయవియచ్చారీవిసోదప్రియా !
 జయ గంగాధర ! మేదిసీధరధనుర్జ్యాకర్షణోద్యత్కరా !
 జయ గౌరీధవ ! సారసోద్భవరమాజానీప్రణీతస్తవా !
 జయ విశ్వాధిక ! దారుకావనమునిశ్యామాప్రియంభావుకా !

24

వ. అని యిట్లు నిజకవర్దసిద్ధయరుద్ధసిద్ధవాహినీమహీతలావతారకారణ నైపుణంబుఁ
 జూపునాదిలీపభూపాలతనయు నాత్మీయచిత్రచారిత్రబహువిధోచ్చారణంబునకు
 మెచ్చి వైయచ్చరపరంపరాకరీటకోటిమణిగూటపాటలమరీచి మాలికాకచిత్రసీ
 రాజనోపచారచారుచరణ రాజీవుండును, గైవల్యవిలెరణానుకూలకరుణారసార్ద్ర
 భావుండును, శిఖండిపదమార్గణవ్యగ్రశాబరీ మరాళగమనరోధికాదంబిసీడంబ
 రవిదంబికాకోలకాళిమాళికమృగమదానులేపన మనోహరగ్రీవుండును, వినోద
 మేదిసీధరాయమాణరాజతగ్రావుండును, సఖండస్వయంవ్యక్తసూక్తిశీలితానేక
 భావమోహకప్రకాశితానన్యదేవసామాన్య దివ్యప్రభావుండును, సభంగురసీన్ద్ర
 యసంగరోపకరణతానమంచితప్రపంచ దురహంకరణవంచనాచుంచుకీచిదవ
 దాతహాసితమాత్రనిర్వాపిత పురతితయపూర్వదేవుండును, సగుమహాదేవుం
 డు దను నవని కవతరించుట కనుమతించుటయుఁ బంచశరపంచశ్రాఖామండలి
 తపుండ్రకోదండండంబునం దుండి చిటిలిపడు బటువుకట్టాణిముత్రియంపుఁ
 బూనకరణి ధరణిజనపాతకప్రతతి కుత్వాతహేతు వై గగనపదపిం బెగి పడిన
 మిక్కుటంపుఁదోఁడుకుక్కతేఱువ మరకతంపుటుప్పరిగొణిగదప్పి యుజుకుబ
 కదారిపారువామిటారితిరునఁ గుమారనారాచక్వారావిదారితధరాధరపివరసరిసి
 నిర్గమించు రాయంచమించుఁబోడి పోడిమి హిమాద్రిమంజులనికుంజంబు
 నిష్క్రమించు పంచాననిప్రమదకొమరున నమరపురవనాంత రాళతంతర్యమాణ
 నిష్కాన్తంబియైన చౌదంతియొప్పిదంబున సంబరగవీలలూమంబు పొదుగునం
 బరిస్రుతిం బగునురుక్షిరపూరంబుడంబున నాదేవదేవుపాటలజటాజూటంబు
 వెలువడి చిలువచెలువ చెలువలర, దంష్ట్రీకలసెకలం దొలంగించు బలుచలువఁ
 బరివసతి నెలకొన, నలకనుకపలి వీఁపుచిప్పుఁ బాడి యుప్పురం బెగసి జగదండక

ర్పరంబునఁ గుంటువడి మగుడువేగం బడరఁ బుడమిఁ డిగ నలుగడల వెల్లిఁరిసి
 పెల్లగుఁచుం జాలుకొని యిద్దరులు నేరుపడు నుద్దఁడి నేటుబడి వెడలి పులియ
 కుగుతపసిగొడుకు వెనుకొనెడు పాలకడలి వడుపున, ఎసంతనమయంబు నను
 సరించు కునుమనముదయసమృద్ధివగిది, విశదవత్సానుశీలనాలక్ష్యతవినోద యగు
 కాముదీనమితిరీతిఁ, గృత్రికావట్టంబుననువర్తించు కార్తికనిశాచక్రవర్తిమూర్తి
 లాగునఁ, బరమభాగవతుననుగతికి హత్తు సత్త్వగుణసంపద విధంబున, వదా
 న్యమూర్ధన్యనకు ననుకూల యగుకీర్తి శాలికపాలిక, భగీరథురథంబువెంట
 నంటి పంటవలంతికంటనరి సరవి మోతి నీహరిగిరికుమారి భాగీరథీప్రధానమా
 కలిత యై యనేకనగరభటకర్వటీగ్రామటీఫ్టులందాటి జహ్నుమునినవనవా
 టిపై నాటోవగరిమ నెఱవం గోపించి పుష్కలఁ జక్కంబట్టి యెట్టకేలకుఁ
 గరుణపుట్టి యాజటివరుండు కర్ణపుటి విడువఁ గనువడిం గడలి జాహ్నువీనమా
 వ్యాయంబు మెఱయ నరిగి సాగరులవయిం బఱవ నయ్యేటి వరవ నమ్మేటియ
 టువదివేపురునరేంద్రనందనులు సంక్రందనపురంబుఁ జెంది రంత భవదీయవంశ
 కర్త యగు సగరప్రణాప్త సంతర్పితపితామహగురుప్రసాదాసాదిత ప్రాజ్యసా
 మ్రాజ్యవైభవంబుం జై యుండె. పుండరీకలోచనా ! సమీచీన యశాష్టాంగుల
 విజయవైజయంతి యన నీసురస్రవంతి మెఱయుచున్నది. మఱియు నీవియ
 న్నుది జగన్ముతావదాను లగుభవత్కులీను లీనిఖలజలనిధిమేఖలావలయభా
 రంబు భరియించుటంజేసి నిర్భరుండుయ్యు దుర్భరపురావసుంధరాభరణధారం
 ధరీలక్ష్మ్యమాణయగు బుభుక్షుం బొందిడ వడంకుమెట్టకడఁ దోఁకవెట్టుకొని గట్టు
 చట్టుపల మట్టుపెట్టుదిట్టజెన మొగంబుగాఁ జూగి నిగిడి వేయుపడగలకొలందిఁ
 బూర్విపారావార లహరీ జలకణాసారధోరణీవిసారణవరాయణసమీరణశోరపా
 రణాకుతూహలి యగునాదికుండలియన సహస్రథావిభృంభమాణప్రవాహగా
 హితపయారాళి యై కాననయ్యె నవలోకింపుము. 25

మ. లని మందాకిని భూమిం దిగినచర్వం జెల్పి యాలోకపా
 వని వారిం గొనియాడి యావలిఁ బోవ న్నుండలగ సౌధశీ
 తనధూతశ్రవణంబున మొక్కనగరోత్తరసంబు నీక్షించి యె
 వ్వని దివ్వి దని రామచంద్రుఁ డడుగఁ బాపంయముం డిట్లనుగ. 26
 సీ. లఖలమోహిని యైవహరిమాయచే వ్రజ యమృతావహృతి శీగునసురవరులఁ
 జెగటార్చుఁగుపితృదితి మహేంద్రుఁడయిం దగుపుత్రుఁ బడయ వేడఁగ మరది

చనువునఁ దపము నల్ప నగారి కై తపంబునఁ బరిచర్య నల్పుచు విసేతుఁ

డై యుండి యొక్కనాఁడంఘ్రి నెన్నెఱులంట నశుచియై కూర్చునయ్యలివకుఁడీఁ

గీ. కూఱి గర్భంబుఁ బవి నేమ తుచుకలుగ నా, నర్ప నవి నస్తమాదుతినాఁ జెలంగ

నాశరులతల్లి వసియించు నవ్వు డివ్వు, రము గుశస్థ నమనుకాన రవికులీన 27

క పాడమెఁగ సుకృతి యలంబన, యెడ నొకఁడు విశాలుఁ డనఁగ నిట్టాకునకుం

గొడు కతనిపేరి దఘమున, కెడయ్యాదు విశాల యయ్యు నిది రఘువీరా! 28

చ నుమతిన్వపాలఁ డేలుపురిఁ జూత మనం జని మువ్వు రాధరా

రమఁబవర్య గైకొని పురందరుఁ డేడడదారి నారిపైఁ

దమి గతశోకుఁడై పిదపఁ దాల్చె నజాంఘరంబు నట్టిగా

తమజటి యున్నయాశ్రమపదంబు కుఱుగటత్రోవఁ బోవఁగఁ 29

క. పాపాణ మొకటి రఘుకుల, భూపామణి పదవరాగమ లు పైసోఁకఁ

యోపాతిలకం బగుచుఁ దు, రాపాడరవిందగంధిరహిఁ జూపట్టె. 30

మ మనుపం శేంద్రుపదాబ్జరేణువు పయిం బాఱంగ నెమ్మొము కా

ను నెఱుల్ పొక్కిలి పాణిపాదములు కన్నుల్ పుష్కరచ్ఛాయ మ

య్యె నయాచే యనఁ బక్షవాసనలు మేనెల్లం గన న్నోచియుం

జనుకోయి నివ్విడదయ్యె శైలగరిమస్వాభావ్య మయ్యింతిఁ 31

గీ. అరిది యనఁగఁజెల్లఁడ రజోగుణమె భేద, మునకు నూదమునకు మూలమగుట

రజమువలన వికృతి భజియించినయహల్య, ప్రకృతిఁదాల్చె రామచంద్రజమున 32

నీ. తనచంచలతవాయ దని తపంబొనరించు తొలకరిమెఱుఁగొ యీతలిరుఁబోడి

హరసాంధ్యకృతిధాటి ధరికు జాతినసుధాకర రేఖయేమొ యీకంబుకంతి

వసుమతి తనపేరువాసింపఁ గన్న పైఁడిసలాకయేమొ యీబినరుహఁడీ

తనచలికాని కామని కవంగుఁ డొనంగిన కృపాణి యేమొ యీనలినపాణి

గీ. యనఁడగు నహల్యయాతిభ్యమునకు నలరి

కాశికుఁడు రాఘవులతోడఁ గదలి యంత

జనకి మఘవాటి కరుగఁ బూజన మొనర్చి

యినకులునితో శతానందుఁ డిట్టులనియె,

88

— * రామలక్ష్మణులకు శతానందుఁడు గాధేయ్యత్వంబుం జెప్పట * —

శా. కన్యాకుబ్జపురి న్వసించునపు డీగాధేయుఁ డెఱ్ఱహిణి

సైన్యంబుఁ గొని యొక్కనాఁడు మృగయాజాతాశయానందుఁ డై

వనస్యం గ్రువ్వరః దోచు ఖర్తమడగన్ వాసిష్ఠసద్గుణునం
దన్యునామరథేనుక ర్తృకతదీయాతిధ్యనంతుష్టః జై.

84

ఉ. ఈవసి రాచయింట వసియించుటకుం దగుఁగాక దక్కునే
తావసి కంచుఁ దద్గవికలం బగునుద్ధతిపెట్టుఁజేసి ధా
త్రీవబలంబు బ్రహ్మబలధిక్కుల మౌట యెఱింగి చాపమున్
రోపముఁ బాటనైచి మునిరూపముఁ దాలించి తత్తణుంబునన్.

85

చ తపమొనరించునత్తఱి బలంగకులార్ధిశశాంగుఁ డాశయ
వ్యవగతశత్రుశంకుఁ డగునట్టితిశంకుఁడు బొందితోడి ది
వ్యవదవికై వసిష్ఠు విడనాడి తదాత్మజులన్ దురుక్తిచేఁ
గుపితులఁజేసి శాపము దగుల్పడి తన్ శరణంబుసాచ్చిన్.

86

ఉ మూలతికంబు సూడక నమస్త్రయుషుల్ తనుఁగూర్చి వచ్చున
వేస్తేళ వసిష్ఠసూను లొదవెం గద రాజకయాజకుండు చం
దాలపుసోమయాజి కని నవ్విస వారి యనాచ్యజాతులై
కూల శపించి వేలుపులు కుంభినికన్ దిగమి న్నగోపుఁ జై.

87

చ దివికఁ ద్రిశంకుఁ బంపుటయు దేవవిభుండు తదీయకత్తల
స్లవవలివేషముం గని యిలం బడద్రోబ్బ నభంబునందు న
య్యవనిపు నుండఁబంచి భువనాంతరకల్పన మంత నబ్జనం
భవకృతసాంత్యవాదుఁ డయి మాని తపోభరితాంతరాయతన్.

88

క. పశ్చిమదిక్కున కరిగి వి,పశ్చిదపశ్చిముఁ డితండు బహువర్షము లం
దాశ్చర్యకృతాస్తోకత, పశ్చర్య వహించె భూనభశ్చరనుతుఁ జై

89

మ. నరమేధంబున కంబరీషుఁ డడుగం దన్ దల్లిదండ్రుల్ ధనా
తురులై యుష్మిగొనం బశూకరణభీతుం జై శునశ్శేపుఁ డీ
కరుణార్థి శరణంబు వేడ నతనిన్ గాఢాయుగప్రీతితా
మరుఁగావించి భజించె నిట్టిప్రజగన్తాన్యుండు సామాన్యుడే.

40

క. వెండియుఁ బడమటిచాయని, తం డుగ్రతఁ బూనుకొన్న తపముఁ జెఱువ నా
ఖండలుఁ డలనుమనఃకో, దండునివేడండ మైన తనుఁ బనుచుటయున్

41

క. మేనక మానివిరక్తి భ,యాచక రతిరాజరణజయానకనిభసిం
జానకనత్తరనూపుర, యాచకశానుగతగాంగి హంసాంగన యై.

42

- సీ. మించుతోడ రమించుమేఘంబు కైవడి వ్రేలుకొ ప్పొకనీటు గీలుకొలువ
మరువతాక వహించుమకరచిహ్నమురేఖ సోగకన్గవ బెక్కు సాగనుచూపఁ
బండుగురే దాల్చు నిండుజాబిలిరితి మొగము లేనగవుతో ముద్దుగులుక
నెలదీవఁ దథుకొత్తు నలరుగుత్తులరీవి బటువుగుబ్బలు నేత్రవర్ష మొనగ
- గీ. మహిళి దిగివచ్చి తనయాశ్రమంబుకెలన, మెలగ నావేల్పుజవరాలివలకుఁ దగిలి
యలఘుకళలకు నిధిగాన నతనుశాస్త్ర, దేశికుం డయ్యె నప్పుడు కాశికుండు 43
- మ నునుఁగెమ్మావి జపానుబంధ మణిపఁ నూగారు సామిరణౌ
దనచర్య న్నటపిపఁ గౌను హరిచింతం బోనిడం గోకపా
లనదృష్టిం జనుదోయి మాన్పుఁ జరికాలం బీఘనుం డాచిలా
సినితోఁ గూడి మెలంగి యంతట నుదీచి న్యోగియై యున్నడఁ. 44
- సీ. వేలుపుదొరవీటివేశవాటిమిటామిచ్చల కిదిగదా మేలుబంతి
హయమేధముఖయాగయజనశీఘ్రఫలాకలనల కిదిగదా కల్పలతిక
పపిచేత వనపోదివి కేంద్రపుతపోవితతికి నిదిగదా వేటువిత్తు
జగమెల్ల గెలువఁ గెంజిగురుటాగుజరావజీరున కిదిగదా జీవగట్టు
- గీ. యనక కినుక శిఖాకృతి దనుకఁ దిట్టె నమరపతి పంపఁ దనదుండందము గలంప
వచ్చురుచిరోరురంభ యాపనవిజృంభ, మానసరంభ రంభ నిష్కాని వరుడు
క. తదనంతర మితఁడు పూర్వదిగంతరమున నిరంతరశ్వాసనిరో
ధదురింతతపోబిభృ, త్రిదిపుం డయి విలయతరణితెజఁగున మెతయఁ. 45
- శా బ్రాహ్మీవల్లభుఁడు న్వపిష్ఠుఁడు నిలింపశ్రేణియు న్నీవపో
బ్రహ్మక్షిప్రవరుండ వాచుఁ దను సంభావింప లోకోత్తర
బ్రాహ్మజ్ఞైశ్వకశరణ్యమంత్రజుషియఁ ప్రఖ్యాతి వర్తిలై నీ
బ్రహ్మజ్ఞానధురీంఁ డంచు గణుతింపఁ మాని సంప్రీతుఁడై 47
- క. రాతిరి యచ్చట నుండి విభాతం బగుటయు నొసంగెఁ బ్రామినుకులప్రో
గై తమ్ముల కనుఁ గైతగు, జోతికి న్ఘృణుంబు దర్శనుమగర్భముగఁ. 48
- క. శ్రీరామలక్ష్మణులు సంభారచితప్రణతులై నిజానుగతిఁ రా
వాటికి జనకపురాలం, కారము వివరింపఁ దొడఁగెఁ గౌశికుఁ డెలమిఁ. 49

— • శ్రీరామనకు విశ్వామిత్రుఁడు మిథిలావృత్తాంతంబు చెప్పెను • —

మ. కిరిధారేయునికోట హీరఖచితక్రీడాది, మున్నీరు చ
ల్పి రహించాయనిచీర, మేరుగిరి జాల్వపీఠ, మిన్నేలు బి

త్రరపుఁ హారము గాఁ జెలంగుధర సీతారత్నముం గాంచఁ దాఁ
బురుటి లైనపురీమతల్లి మిథిలం బోలంగఁ బ్రోలున్నజే !

50

మ శివోదండవిఖండనంబు నలుపఁ సీతాసుర క్షి విజే
హవిభుండున్నపురంబు డాయఁగల నీయత్నంబు చింతించి తా
భవచాపం బగుభీతి నిన్ను నతిచేఁ బ్రార్థింప నున్నట్టి మే
రుపురీతిం గనువట్టె వప్ర మిచటఁ రోధోఁలంతరవాగ్విస్త మై

51

చ. జగతికిఁ గూతు రై కలిమిజవ్వని జానకి యస్సమాఖ్య ని
న్నగర వసించి యున్నకలనం బెడఁబాయనికూర్చి కాశయం
బగవడఁ జుట్టఁజెట్టు కలశాంబుధితైవడిఁ జూడ నొప్పె నిం
దగడితె పుండరీకకుముదావలిధాళధళియులాంబు వై .

52

చ. ధివ్వరి గొప్పయుప్పగ లిక్కువ లెక్కువహించు మించులై
యొప్పలకుప్ప లుండ విడనొల్లని నల్లని మబ్బులోయం
దెప్పలఁదేలుఁ దన్నుఖవ నేరుహఁగారభవారిరాశి నె
ల్లవ్వమ దూరిఁభేచరవనాగతసాంద్రమదాళిమాలికల్.

53

మ. మినుకుంబైఁడిమెఱుంగుమేడ లిచట న్నిన్నంది యుండం గనుం
గొని యాదిత్యులు రత్నసానువులు పెక్కుల్ దోచె నొరయ్య ! ప్రా
క్కనకక్షోణీధరంబు శంకరాఁడు విల్లా వంచిన న్వంచుగా
క నికేతంబులు మాకు లేవే యనుచు గర్వింతు రిత్తున్నతిఁ.

54

చ హాహయనీలకీలతమహాత్మగోపురకాంతిధోరణిఁ
దరణి భ్రమించి నీకుఁ దగునా యమునా ఎడమల్లఁ జెంద నా
గరుఁ బెడఁబాసి వచ్చుటకుఁ గారణ మేమి యనం దదీయహా
ఖరికి నగు నుసరీతతి పకాపక నివ్వరిమింటిచాయల్

55

క. పరిమిలితాగరుధూప, స్ఫురణం బై యిచట ధరణిసుత రతనపుటు
ప్పరిగ గగనారవిందము, సురభియునుట నిజ మొనర్చు సురితతిమదికిఁ

56

కా. ఋగ్వేదార్ణవశిర్షధారులు, యజుశ్శ్రీవల్లభుల్, సామస
మృగైవదువ్యసంధుల్, భృతద్వివిధమామాంసారిరంసుల్, శ్రవో
ద్యగ్వాణి పరిణేత, లక్షచరిణోక్తివ్యాచకుల్, సాహితీ
భృగ్వంశంబులు, జాణ లన్నికళలం దీప్రోలి విప్రోత్తముల్

57

ఉ. ఈవిడి బాల దర్శనమహీస్థలి, * పోరికి బాల దీప్తిలో
కీవరవీరలోక, ముకుక్షిర్తి వసించుట కిమ్ము కాదు రా
జీవభవాండ, మిన్నగరి జెన్నగురాచకొమాళ్ల కన్నవో
నావశమా గణింప రఘునందన వారిగుణప్రభావముల్ 58

గీ. ఒకరొకరి యింటిముందటి యుదిరిపపిడి, మేరువం తేసి రాసులై మెలయుననగఁ
దెల్ల బేగడకొండ యాస్తి యగునలకు, బేరుఁ డెనయానె యివాటి బేరులకును.

ఉ. ఏరులసంఖ్యఁ జెప్పటకు నెవ్వరికి న్ననపానిదారిఁ గా
శ్రీరధరిత్రఁ బైరులు సమృద్ధి వహింపఁగజేసి గోగణా
ధారత రాజశేఖరవతంసములై సయిదోడు గంగకు
స్వీరికి బోల్కి చెల్లు నన విష్ణువదోద్భవు లుందు రిచ్చట 60

మ వినువీధిం జనురప్పు డిచ్చాముఁగో వేతండతండంబు చె
క్కున నెక్కొన్నమదంబు లంబుజవిపక్షుఁ జెంది పెంపొంది కం
దనుపేరం దనరారుఁ గాని భువనఖ్యాతావదాతాంశుసాం
ద్రునకుం జంద్రునకుం గళంక మను తెందుం జెప్పఁగా నొప్పునే 61

మ చరణాబ్జంబులు సాది కుర్చీ గదియూ బాగు న్రయప్రాణిఁ జ
త్తరులేజీలను మించుఁ దిన్నచనడఁ ధాటిం బరీక్షించుచో
శరధుల్ దాటి చివుక్కున న్నరలు వాజానేయరత్నంబు లి
ప్పరి నారట్ట కరూశ బాష్ణిక శక ప్రోద్భూతభావోన్నతి 62

మ. కొఱతం జెందనిచందుకుం డమగునం గూర్తాకృతిం జొప్పడం
దరిత్రా డై తోలుకారుమించు లమరన్ సొందర్యమగధాద్రచే
జెఱకున్సింగిణిజోడు వైత్రయుతుఁ డై శృంగారసారాంబుధిం
దరువం గల్గిన వేల్పుచెల్వ లిచట న్నర్తిలువారాంగనల్ 63

ఉ. చిత్తరుచిత్తరుల్ నడభజించి రనన్ జగిసీలి కాసె ద
బొత్తైడు పాత్రకత్తియల కొజ్జటికంబు వహించి కోహళుం
దత్తిలు నైనఁ గా దనెడునై పుణి మార్గవిధంబు దేశియుం
దెత్తము కేలఁ బూని వినిపింపఁగ నోవుదు రిందు నట్టువల్. 64

ఉ. సంగరభోజ కాస్తి యగు జంత్రము, గాత్రమునందు రక్షిచూ
పం గొఱగఁడు, చాలఁ డలసావరి రాగము విస్తరింప, నెం

చం గొడుకుంబగాశ్వతరసంజ్ఞలకుఁ శ్రుతిదవ్వనంచు వీఁ
కం గయికోరు ముజ్జగముగాణల నిచ్చటి గాయకోత్తముల్.

65

క. ఉటు ముటిమినట్లు భరముం, దరితీపుమటారిపలుకుదారి నయంబు
న్నెఱయింపనేర్తు రివ్వరి, నెఱమడైలకాండ్రు వాద్యనినదప్రాధీన్

66

ఉ చక్కెరమోవికొటు, దమసానులచీరలవల్లెవాటు, లేఁ
జెక్కుల గోటిసీటు, మెయిఁ జెల్వగు కీల్లడవాటు, నార్జపుం
డెక్కుఁఘటింపఁ గుంకుమపటీరకురంగమదాదివాసనల్
సొక్కులిడ న్నుడ న్విటులు సోలుదు రిచ్చటివేళవాటలఁ.

67

చ పలుతెలిసిగు మొల్లగమి, బాహులు చంపకమాలిక, ల్లోగఁ
బులు వికచారవిందములు పొన్నలు నాభులు, వాలుఁగన్నులు
త్పలములు నైచెలంగ బహుతం గనుపట్టు ఎసంతలత్తుల
ట్లలరుల జటిగొందురు విటాశయ మిచ్చటిపుష్పలాలికల్.

68

చ మొగముల తమ్మివాసనకు మూఁగెడు తేఱులఁదోలుకేలి కై
చిగురులమేపరు ల్గదియఁ, జల్లెఁగు పల్కులఁ జేరఁ గీరముల్
బెగడఁగ, మించు నందె రవలిం గలహంసలు రా, నసైన్యయై
తగుమరుమించుఁబోఁగి కెనదాబుతు రిచ్చటిశాలిపాలికల్

69

క. జనకుఁడు నిమివంశయశో, జనకుఁడు నిజకీర్తివిజితశారదఘనతే
జనకుఁడు పటుబోధనిరం, జనకుఁడు పాలించు దీని సుసాస్థానిఁ.

70

మ. మొగలిం గేదఁగి లేకు, వంశకుహలి న్సుత్యంబు, చట్రాతిలో
* మొగతాత, శ్కనఁటిగ మటారి కపురంపుంబల్కు, గారాకుఁడీ
వగమి న్నేజగు రుద్రవిల్లునటు లీవై దేవాలయాగక్రియా
జగతిం బాల యొకర్తు నీత యనుసంజ్ఞం గల్గి వర్ధిల్లఁగఁ.

71

మ. కటి దొడ్డ కననాటఁ, గన్లవకటాక్షుశ్రీలగర్వంబు చూ
పులుఁ జన్నుల్ మొనసేసి యుంట, బగడం బుర దార్కొన న్నోవి పూ
నుటఁ, దాసుణ్యపు బండుక ట్టగుట మేనుండివకుం జెప్పక
చ్చటికో పోయె మటారి బాల్య మసమాస్త్రప్రాప్త దార్బల్య మై.

72

చ గొనబుటాయారి నెన్నెఱులు కొవ్వన కందుట చూచి వానికి
న్ననలకుఁ దాము రాఁగలుగునంటు గణించి నిజోపమానయో
జన మొనగూర్చ వేడుటయుఁ జంపక మిందుకు నమ్మతింపమిం
గనకలతాంతవాటిపయిఁ గంటు వహింపఁగఁబోలుఁ దుష్టెదల్. 73

క. విరిలేనెమేపరులకుఁ, హరినీలపునరుల కిరుల కబ్బాక్షికుగుల్
గురులై వెడవిలుతుని బెడ, గుఱులై తగ నెమ్మిపురుల కొక దాఁపురులై 74

ఉ. నీ విఁకఁ బాల ముంచినను నీళ్లను ముంచిన మే లటంచు మీ
లావిరిబోణికన్నుఁగవ కాశ్రితవృత్తి వహించి తత్కటా
క్షావళికాంతిపూర మమరాపగ యై యమునాస్రవంతి యై
తావుకొన స్ఫుజించె నమ్మతప్రభవానిమిషత్వసంపదఁ 74

క. శ్రీలగువీనులనంగతి, నాశీకత బెగుకు కలికినయానన్ములపై
వ్రాలినమదాళిమాలిక, పోలికఁ దారకల సొలపుపాలుపు వహించెఁ. 75

శా. ఆవామేక్షణనానఁ బోలుట కనర్థం పొటనో మిక్కిలి
న్నావుంబువ్వుసుంబు దాళనిగతిం చోచె, స్త్రహీమండలిం
దావయ్యె న్నరసాళి గర్భ్యరుచికి న్నంపంగి, వంశంబు ము
క్తావాసం బగుచుఁ నిర క్తయతిచిహ్నం బయ్యె నూహింపఁగఁ 76

గీ నెలనెలకు భానుమండలిఁ గలయుఁ జంద్ర
లింబ మందురుగా కిందులింబమందు
నరుణలింబంబు గలయునే యరు దనంగ
ముగయున కొసంగు నొకరీపి ముదితమోవి. 77

చ హరమకుటావతంస మగునర్థసుధాకరుఁ డప్తమీనిశా
కరుఁ డెదిరించి లా చ్చగుట గానఁబడంగ నపాంగమాలికా
పరిచితకాళిమ న్నిటలపాలికపై నిడి మోయఁబోలు నీ
సరణి నన న్నామ లైఱయు జవ్వనికి న్నెలవంక బాగునఁ. 78

క చిత్తజుఁ డను దొమ్మరి లా, గెత్తి వడిం దూటి చనఁగ నిడినకడానీ *
బెత్తపువలయములో యన, బిత్తరితాటంకయుగము బెడఁ గై తోచెఁ. 79

గీ. చిగురువిలుతుపగతుఁ డగునుగ్రునకు శేఖ, కత్తె మొందు తనకొఱుత దీఱ
నర్థచంద్రుఁ డలిక మై తోచెనేము యీ, మదనవజనని యైనమానవతికి 80

మ కలువ ల్లంకన కుండచంపకములుం గంధోయి కెమ్మోచియుం
బలుచూ ల్నానయు నొటఁ దప్పి తలఁచుం బద్ధాన్యమో మెల్ల నా
బలఁగం బంచు, మృగాంకుఁ డట్ల పొగడుం బల్కు ల్పుడల్ చిన్నివె
న్నెల లేనవ్వు కపోలముల్ కళలు నై నిచ్చల్ ప్రకాశించుటఁ. 81

మ. సహజశ్రీహరిణాంకపంకరుహముల్ సౌందర్యదాయావృత్తి
స్పృహచే దర్శణబింబదంభమునఁ దఱ జేరం గృపం గారవిం
చి హసాక్షిద్యుతిఁ బంపకం బిడి భృతజ్యేష్ఠత్వముం దమ్ముల
ప్రహీయుం బూన్పఁగఁబోలు బాలమొగ మా రాజారవిందంబులఁ. 82

క. సంకుమదంబు వహించియు, సంకుమదం బణఁచు నొర సతికంధర మీ
నాంకావహజయకాహళ, శంకావహమృగు నినాదవతురిమయులమై 83

మ కులుకుల్ నేర్చెమ పైఁట మీటుకొని రేఁగుబండ్లు పూగింపలం
బులు మాటారశలాటువు ల్లికుచము ల్పూబంతులుం దమ్మమొ
గ్గలు లాళంబులు నారికేళములు చక్రంబుల్ నునుం బైఁడికుం
డలునుం గొండలు నై చెలంగె గుచము ల్నానాటికిఁ బోఁటికిఁ. 84

చ. జనకునిపట్టిగట్టిజగిచన్లవ సామజకుంభ దంభనో
దనగరిమ ప్రహించు టరుదా ! కరిదారణకారియైనయా
కనకగిరింద్రధన్వవర కార్తుకముం దునియించుప్రాయపుం
ఘనతవహించి యున్న దనఁగా నిక భానుకులాధినాయకా 85

చ. నడు మతిసూక్ష్మ మైనకతనక రతిన ర్తసఖుండు సిద్ధిపు
బాడ నునుగబ్బిగుబ్బకవఁ బుట్టెడు రాయిడి కావలగ్నముం
జడియఁగనీక యానికయొసంగిన నీలశలాకపోలికం
బడఁతుకరోమరాజ కనుపండువు నిచ్చు జనంబు చూడ్కికి 86

చ. ఘనుఁడు గదా విధాత సతికా నణమూత్రమునక ఘటించినాఁ
డని చరణాబ్జరేణుపరమాణువుచే మునిసార్వభౌమగే
హినితసువల్లి యెల్లస్పృజించిన నీయెదుటన్నులింపఁ బో
యినభవదీయచిత్రమున కేగతి వింతయగు రఘూద్వహ. 87

గీ. కానుసోయగంబు గగనంబు నుతిమింప, ననుమఁ గన్న పిన్నజనులు దలఁచఁ
దనకుఁ థానె లోచె వనితపొక్కిలికి మహాబింబప్రసిద్ధి యద్భుతిముగ. 88

- చ గురుకుచబాహువల్లరులకుం దమపాలితిపుణ్యవాసన
స్వరులుగ నోచినార మని చంపకమాలిక లుండఁ బంకనం
కరములు తప్పితుండఁ బురుకొండబలంబువహించి బల్కన్
సిరి బచరింపఁ దత్తనువు చిల్లులు వోవఁగ నాడరే జనుల్. 89
- సీ వేణిబంధమయారవిందబంధుకుమారికాసమాకలితస్సైకత మనంగఁ
దారుణ్యాహిమకరాగ్ధగీటశుద్ధాంతవిహరణోచితమణిద్వీప మనంగ
రతిమన్తభవివాహరచనామహిమాత్సవప్రకటితకనకవేదిక యనంగ
హరిశరాసదురాసదాధిరోహణవణగ్రహమనోరధరథాంగం బనంగ
- గీ. భృతస్యదాకారమేదిసీకృతి జుగుప్సి, తాశయకు శేషయభవప్రయత్నగౌర
వస్ఫురజైజనక్షోణివలయ మనంగ, బాలిక పిఱుందు కన్నులవండు వయ్యె. 90
- చ అతిశయరూఢితి కరభాలికిఁ జొప్పడఁబోదు హస్తినీ
పతులకరంబులు న్నలినభావము దోచు ననంతి కంబముల్
గతమృదు శేతరాకృతులు గాన మనోజ్ఞతయు న్నువర్ణజ
ద్వ్యుతియు మృచుత్వముం గలతెలొదరియూరుల కెప్పి పోలికల్ 91
- చ తలిరుకటారికాని బలుదంటదొనల్ వెనువెంట నంటు ను
జ్వలశరశాలిసార మొదవ న్నకరాంకము, లూని హేమకా
హరగరిమల్ జగత్ప్రయజయంబు వహింపఁగఁ జేయునట్టి యి
జ్వలరుహవత్రనేత్రమృదుజంఘికల న్నతియింప శక్యమే. 92
- క కంజనయనాశిరోమణి, కిం జరణయుగంబు సొబగు కెంజిగు రగుటల్
సంజాతకోరకంబు ల, నం జితతారకములైన నఖములు మెఱయుల్. 93
- సీ. రాజీవచర్యధుర్యకుఁ బాల్పడినఁ గాక ఘనకూర్మరేఖ చేకొనినఁ గాక
వసుమతీభరణాలలనత కోపినఁ గాక మతకరిహరిదారి మనినఁ గాక
దళితారి విక్రమాద్ధతిఁ జెలంగినఁ గాక రాజహరితకు నేర్పడినఁ గాక
మణివిలాసానామోఢ్యమహిమఁ జెందినఁ గాక కోటేరుటెక్కు నెక్కినినఁ గాక
- గీ. శ్రీఘనోన్నతి కలికి మై చెలువు నెఱిపి, కాక చెలి పాదయుగళి మీఁగార్లు పిఱుందు
నెన్నడుము చన్నుగవ మోము చిన్నిమోవి, నాస వేనలి యొకని కెన్నంగఁదరమే.
- క. ఈపగిది న్నవయావన, యై పరఁగఁ దనూజపెండ్లి కాజనకుఁడు ధా
త్రీపమదాక్షేపణమగు, చాపారోపణము పణము సలిపెఁ గుమారా 94

- క. అని యీగతి మునిలిలకుఁడు, ననవిలుతుని చిలుకుటమ్ము నాటినచందం
బున డెందంబున నీతా, వనితామణి గిలుకొనఁగ వర్ణించుటయు 96
- క. ధరణీకుమారీకుచభర, పరిరంభముగోరు రామభద్రుని మదికిఁ
మగువిల్లు మేరువయ్యె, హరువిల్లు నమేరు వయ్యె నతివైచిత్రి 97
- వ. ఇత్రైలుగునం దత్తవస్వి కీర్తితం బగునమ్మత్తకాశీనీరత్నంబు శంభుచాపాధిరో
పణప్రయత్నంబు చిత్తంబున హత్తింప నక్షత్రవర్తనాయత్తల నత్తమిలు
వృత్తంబుల నిమిత్తంబువలన సత్రపోహత్తులై యుత్తమక్షత్రయకుమారులగు
విభాకరనిశాకరుల గీచి, దేవతావిగ్రహవర్జితహావ భావనావిలకుమారీలతో
రరికాముఖరచామరధరామరానీకదుర్బవేకం బపాకరించుటకు భూచరులలో
చనంబులకు గోచరించిన యనింద్యపౌందర్యసాంద్రులగు నింకొపేంద్రులచం
దంబున, నిజాపకారకారణశుచిస్ఫురణ కయనం బగుభవతృప్తియనయనంబు
లీలఁ, గలహవేళాకుపిత శైలాధిపదుహితృ చరణకిసలయ విలసితాలక్తరసవ్య
తికరానువేలముకుళితం బానర్చియుఁ జెచ్చుపెరుగుమచ్చరంబు లిచ్చలం బా
యక తదీయకోదండదండంబు ధరణీమండలంబునం దుండుట యెఱింగి ఖండిం
చుటకుఁ బంతగించుకొని యేతెంచిన లతాంతశరవసంతకుకరణిఁ, జుగంఠి
కలువకంటు లెటువంటి యొప్పలకున్నలై న తెప్పపాటు వాటిల్లక చూపుటార
పులం దరిది దోచ దని తత్పురీవారపారిష్ట వేక్షణాకటాక్ష వీక్షణప్రేక్షణీయు
లగుట నై జగతి నవతరించిన జయంతనలకూబరులహవణిక, మహీభర తృణ
గ్రాహీకృతమహానీలశకలబృందంబు లగు చికురబంధంబులును, సాగంధికవనీ
బాంధవస్తనంధయకుటిలతాచవేటిపాటవనిరాఘటంబు లగులలాటంబులును,
జాంబూనదరసవిలిఖతశ్రీలకు సవర్ణంబు లగుకిర్ణంబులును, ధనుర్గతల వంపు
దింపులకుఁ జెచ్చుకొమరుగల కనుబామలును, గమలదళవిదళనావహాచరిత్రంబు
లగునేత్రంబులును, నవత్రాకృతిభరితచాంపేయకీళిక లగుకాళికలును, ముకుర
నికరాపిఠానకరవైశద్యవిశాలంబు లగుకపాలంబులును, బింబఫలకదంబకమ
దంబున సతనుఘోటథాటినుద్ధాటించు కావులకుఁ దావు లగుమోవులును,
నవీనకుండకోరకతపశ్చారకోదంతంబు లగుదంతంబులును, ననౌపమ్యవా
హనానుకూలహిబుకంబు లగు చిబుకంబులును, పర్వదినశర్వరీమాత్రపరిపా
లితాఖండమండలపయోరుహాభియాతిస్తయావలోకనస్తితోన్ముఖంబు లగుము
ఖంబులును, శంఖసంఘాధికదరత్వ సంచాదన ధురంధరంబు లగుకంధరంబు

లును, నమదవేతగడశుండావితానచాంచల్య దాననన్నావలు లగుబాహులును, జగదభయవితరణశరాసనాకర్షణపురస్కరణసంజనిత కీర్తిపుంజమంజమవితంకా కారి హీరకంకణాలంకృతవశస్త్రాలు లగుహస్తంబులును, విపులతరకవాట విఘటనాతిదక్షంబు లగువక్షంబులును, సింహసంహననత్వయాధార్థ్య బోధా వధాను లగుకౌనులును, జలభ్రమివిభ్రమప్రదాయిగంభీరమాభిశోభ లగు నాభులును, సంతతీపంబుల నకూపారంబుల ముంపజాలు నతివర్తులాకృతిఘ నంబు లగుజఘనంబులను, సకలభవనజలజనయనామానవప్రచిచ్ఛేదనప్రోద్ధ మాన శీలికేలిసీరమణిపాణికిలితగదాయుధానుకారచారువు లగునూరువులును, సంతతస్పృహాఘరీణతూహీరజాతానీతశరసంఘ లగుజంఘలును, నభినవప్రవాళ మ్ముల నభ్యుషితసాలమ్ములుగావించు చంచదారుణ్యశరణమ్ము లగుచరణమ్ము లును, మెఱయ నరయగమనంబులతో యాగభాగంబులకుఁగా మున్ననుశ్రు తచ్యవనజటిలధారేయు లగునాశ్వినేయు లన గాధేయు వెంబడి నడచు నభి రామలక్ష్మణు లగురామలక్ష్మణు లాత్మీయరామణీయకనిరీక్షణ క్షణాలవైరాస మారుహ్యమాణకాంచనప్రాసాదమంచోపరిప్రవేశ పారశాతోదరీసశాతదృ కోక్టాదుచిగిరివిసార్యమాణదరవికసమత్పలపలాశవర్గం బగురాజమార్గంబు సంఘ్నితలకలితహలకులిశకలశతామరసచామరపతాకాతపత్రాదిరేఖాంకంబు ల నలంకరించునవనరంబున

98

— • రాముఁడు శివునివిల్లు విజుచుట • —

సీ. ఘనరేఖితో ఘనాఘనరేఖ చెలి గాఁగ మెఱుఁగుఁజామనిచాయమేనివాని
రాజీవప్రతేందిరాజీవదాయి గ దోయి నాఁ జనుకన్నదోయివాని
రాకారమాసోదరాకారసౌందర్య మోముచక్కనిముద్దుమోమువాని
యుగలిల నిభవాస్తయుగలిలలితరీతి కేలికయగు కేలికేలివాని

గీ. దరముచెలువంబుఁ దఱుముకంధరమువాని, నరరి నురరీకరించు పేరురమువాని
రాము సౌమిత్రిమైత్ర్యభిరాముఁ జూచి, పౌరులు భజించి రక్షిసాఫల్య మపుడు.

మ. పాలయల్క న్నుడిగొన్నభూమిజనతద్భూతివల్లిచే మారిచా
పలలాటంకృతి దోఁచ రాముఁ డది సైఁపం జాలియో శూలిబ
ర్నిలు మోపెట్టి తదీయ భంగసమయావిహృతనాదార్తి పై
త్యులఁ దార్ప న్నునివెంట నేగ నిమివంకోత్రంసునాస్థానికా.

100

- గీ. ఏగి తపరాక విని మున్న యెదురుకొన్న, జనకునివద్య గన్న యామునులమిన్న
కన్నునన్నఁ దదానీతకార్తుకం బ, తండు గీలించె డాకేల బెడులీల. 101
- మ [1] ధనువంశం బది విష్ణువంశ మగునాధానుష్క-ధారేయుచే
మనువంశంబుగలిగి గుణోన్నతి వహించి న్నోచి యంత నివ్రే
హానరేంద్రాత్మజమానసంబుక్రియ వేగాశ్చప్త మై లేఖలో
కనికాయాఽమదంబు కైవడి విభగ్నుం బయ్యెఁ జిరంబుగఁ. 102
- సీ. ప్రతివత్సవిత్కోభశితవత్సవిత్కోభకరుణాంబుదకదంబగర్జన యనఁగ
భుజమందిరాసాది విజయేందిరాదాన సమయపుణ్యాహాఘోషం బనంగ
మహికుమారీకరగ్రహణసంఘటిత మాంగలికసంగితహాఘరి యనంగ
నానురాగ్యయజగీషాసముద్యతమహాప్రస్థాన భేరికార్కుటి యనంగఁ
- గీ. జండకరవంశమండనోద్గండబాహు, దండకృతమండలికార ఖండితేందు
ఖండకోటిరక్షోదండకాండరవ మ, బండభాండంబు గుమ్మని నిండికొనియె 103
- క. జనకుం డంతట రఘువతి, కిం నీతకుఁ బెండ్లి నలువఁ గృతనిశ్చయఁ జై
తనుఁ బిల్వఁబంప మిథిలకుఁ జనుజెంచెం బజ్జీరధుఁడు సమనోరధుఁ డై 104
- సీ. కననోఽనుతిలక మెవ్వనికీర్తి నప్పర స్తోమసంగీతగోష్ఠీముఖంబు
రలిదండ్రు లనుబంధములకుఁ బాలయ్యె నెవ్వనిచేఁ బరతత్త్వ మైనవేల్పు
మరియె రాజనవ్వితి యనఁగ నెవ్వనివంక మున్నీటిమొలనూలి ముద్దరాలు
దురమునం దరిజాతదుర్దశ విడుచు నెవ్వనికేతుదశమూచి వజ్రహాసే
- గీ. అట్టియజుపట్టి కెదురుగా నరిగి పురికి, వోమకొని తెచ్చి రతనపువ్వుడైనగ రొ
కటి విడిది చేసి తలఁప శక్యంబు గాని, యులుప వట్టింది నిమవంశేతిలకుఁ డంత.
- మ అనుకం జై నకుశధ్వజాఁ జితసుధన్వావాప్తి సాంతాశ్చవే
ట్టనరాజం బిలిపించి యాఘనుఁడు తోడఁ రా నయోధ్యాధిపే
తనికేతంబున కేగి యున్నయెడ మార్తాండాన్వయాచార్యుఁ డి
ట్లను బాంధవ్యకథానుబంధమధురవ్యాహరధౌరంధరిగఁ. 106
- మ మను విత్సౌకు భగీరథుండు రఘుపు స్తాంధాలయు స్తున్నుగాఁ
గ ననేకు ల్లలలే కదా రవికులభ్యాతుల స్వపుల్ తల్పైసి
ధి నవీనోన్నతిఁ దాల్చు పజ్జీరధుఁ డిద్దివ్యవక్రధ్వనిక
న్ననలిగ్లోఘ్యులు రాముఁడు భరతుఁడు సౌమిత్రులు భూవరా. 107

డి. ఈవనజాతబంధుకులుఁ డీనిమివంశ్యునితోడి బాంధవ
శ్రీవచరింపఁ జూచుట శచీధవుఁ డీశుఁడు వీయమందిన
త్పై వెలయుంచు నింకఁ గన నానగభేదనశక్తి రామునం
దావహిలు స్వహేదుహితయుం దగు నింద్రజయానుకూల్యముగా 108

డి వింట గుణంబు గూర్చి రఘువీరుఁడు పంటవలంతి గన్నవా
ల్లంటిఁ బరిగ్రహించుక్రియ లక్ష్మణుఁడు న్నిజశీర్తినంపద
స్వంటికి నద్వజా ప్తి యొదవించుటఁ జేసి వరించుఁగాక నీ
యింటనుమించుమించుహాసీయించు నిభోర్తిల నూర్తిల స్మృసా. 109

క. భరతుఁడు శత్రుఘ్నుండును, వరియింతురు భవదనుజభవల మృదులవచ
స్సురభిలకాండవి మాండవి, ధరణీశ్రుతశీర్తి యనఁగఁ దగుశ్రుతశీర్తిగా. 110

— * శ్రీరామలక్ష్మణభరతశత్రుఘ్నులవివాహసన్మాహము * —

గీ. అని వసిష్ఠుఁడు తనయోవయామలగ్న, నిర్ణయ మొనర్ప సాకేత నేతవిడిది
వెడలి నిజగేహమున కేగి వీడలంక, రింప మిథిలేశ్వరుండు సాటింప నవును. 111

చ అలికిరి కస్తురిఁ గృహము లన్నియుఁ గుడ్యము లెల్లఁ గుంకుమం
బులు గొని పూసి రెల్లకడ మ్రుగ్గులు వెట్టిరి త్రోత్తముత్తియం
బుల మఱి వీధివీధులను బూన్చిరి పచ్చలతోరణంబు లి
చ్చెలుపునఁ బట్టనంబుఁ గయినేసిరి పౌరు లనేకవైఖరిగా. 112

చ తొగచెలితాతిజోతి హిమతోయముఁజిల్లఁ గిరీటిపచ్చతా
నిగనిగ లల్గ ముత్తియపునిగ్గులు మ్రుగ్గులు వెట్ట దట్టపుం
బగడపుఁజాయ జాజు నినుపం గనుపట్టు విదేహరాజు హా
న్నగరునకుం బరిష్కరణనాటిక లేటికి మాటిమాటికిగా. 113

— * మంగళస్నానవర్ణనము * —

వ. అనంతరం బంతరంగసంగతానందుం డగుశతానందుండు పరిణయోచితా
భ్యుదయకాలికకరణీయంబు లాచరించి పంచశరవీరసంచాలిత సువర్ణపాంచా
లికల పోలికల మేలికలం గీలుకొను జనకజాదిబాలికలం గై నేయుం డనినఁ
దదీయాలిక లగువిధుకలాలికలు లాలికలగుచుఁ దొలుదొలుత జగతీకుమారిం
గూరిమిం జేరి రయ్యెడ. 114

సీ. సిరసంబ జవాజ్జచే నొక్కమృదుపాణి జలకమారించె నొక్కజలదవేణి
తడియొలై జలుగుపావదచే నొకమిటారి కట్టె నంశుక మొక్కకంబుకంతి
ననదండ నిమగ్నబడను జుట్టె నొకబోటి దిద్దెఁ జిత్రక మొక్కముద్దుగుమ్మ
యలఁదె గండము నొక్కహరిచందనామోద లోడిగెఁగంచులి నొక్కవడఁతిమిన్న

గీ. తీర్చె గాటుక నొక్కయిందీవరాక్షి
మెత్తె లత్తుక యొక్కచాంచేయగంధి
పూన్చె మణిభూషణము లొక్కపువ్వుఁబోడి
చూపె ముకురంబు నతి కొక్కసాబగులొడి

115

క. సతు లట్లూర్తిల మొదలగు, లతకూనల కతులమంగళన్నానాలం
కృతు లొనరిచి హేమభూభృ, తృతిసుతకడ నిలిపి రంత దళరథునగరగ. 116

మ. అలివేణు బ్రఘనూను మాంగళికపీతాసీనుఁ గావించి ము
న్నలికంబందు శుభాక్షతంబు లిడి కల్యాణీజను లొప్పుభనం
బులు వాడ నిగఁ జుట్టియున్న తళుకుంబొండామెతు ల్విడ్చి కుం
తలము ల్ద్రవ్వి తలంటి రింపుగులుక స్సంపంగితైలంబునఁ. 117

గీ. మలయజోద్వర్తన మొనర్చి మరకతంపుఁ, గొప్పెరల వాసనిజలంబుఁ గుండనంపు
లిందియలఁగొందఱందీయిందుముఖులు, జలకమార్చిరిమనువంశతిలక మునకు.

సీ. కలువరాజిమిన్న చలువ దువ్వలువచేఁ దడి యొత్తి రథికసాందర్యనిధి
వలిపె హొన్నంచుదోవతియు సౌవర్ణాంబరముఁ గట్టె నొనఁగిరి రాఘవునకు
చకువంపుఁగరాదివిరిసరు ల్చికురబంధముండఁ జుట్టిరి దాశరథి
ఘనసారహేమవారికలితకుంకుమపంక మలఁదిరి తరణివంశాబ్ధిమణి

గీ. మకరకుండల కేయూరమకుటహార, కాంచికాదామకటకోర్తి కానికాయ
గండపెండారముఖపరిష్కారనివహ, మువిదలు ఘటించి రథల దేవోత్తమునకు.

మ కలకంఠీమణు లీగతి ప్రఘువతిం గై సేసి యాదీవి మాం
గలికాభృంజనమజ్జనాచరణలం గై సేయఁ బాటీరపం
కలతాంతాభరణాను కారితచలత్కల్పావనీజాతరీ
తులఁ గావించిరి లక్ష్మణుఁ భరతు శత్రుఘ్నుఁ బ్రమోదంబునఁ. 120

చ. పరికరచారులీలఁ గనుపట్టెడుపెండ్లికొమార్ల కంబుధీ
శ్వరునతి యింద్రరాణియు నివాళి నెత్తు పసిండివెండివ

* గండపెండారము ఈ తెనుఁగుపదము సంస్కృతరూపమధ్యమున నిమద్వఁబడినది, దీని
సాధుత్వము చింత్యమ.

- శ్లేరములరేఖఁ దత్సమయశేఖవిరోధివిచారిదోర్ముగ
స్ఫురదరిపాంచజన్యముల పోల్కి రవీందులు దోచి రంతటఁగ. 121
- సీ. పంచభానిరవద్యభద్రవాద్యతాన మానందముఖరాభి ననుకరింపఁ
గరదీపితాకోటి ఘనతరతారకాపటలీవిలాసమ్ము పరిధవింపఁ
బాదచారిసరాధిపకీరీటసందోహ మబ్జకోరకభావ మభినయింప
మాక్షికచ్ఛత్రచామరరామరచ్చాయ కాముదీరేఖ వైఖరిఘటించ
- గీ. గురుకవిబుధానుసరణి సోదరులు డెలుప, నెక్కినగజంబు గగనంబులెక్కు గొలుప
నయనవర్వదరుచిపాండ్రుఁడయినరామ, చంద్రుఁడొగివచ్చెజనకుహజారమునకు.
- చ. ఇనకులుఁ డాహారమున నేనుఁగు డిగ్గి యనుంగు మంత్రిసూ
నుచి కయిదండ గైకొని తను న్నిమిషశవరుం డెదుర్కొనఁ
మినుకుటాయారిపాదుకలు మెట్టి నివాళి మిటాగు లెత్త శో
భనపువితర్కి జెంది మధుపర్కము నంది వసించు నయ్యెడఁ 123
- ఉ. మేను తభుక్కు రంచుఁ దొలుమించునడం జనుదోయి రాయడిం
గా నసియాడ నందియలు గల్లనఁ గీల్జడ పార్థిరంగసీ
మానటియై రహింపఁ దెరమాటునకుఁ మరుదంతి నీటునఁ
జానకీ వచ్చె నెచ్చెలులు సందడిఁ గ్రమ్మ నొయారి నెన్నడఁ. 124
- క. శతవక్రహితాన్వయవి, శ్రుతునకు “నారాయణస్వరూపవరాయ
ప్రతిపాదయామితే” యని, సుత జనకుఁడు చారవోసె సూన్యతసూక్తిఁ. 125
- గీ. రతియు మదనుమఁ బ్రణయఁగ్రహముఁ బూని
యుత్పలపయోజశరము లొంజొకరిమీఁద
నేయుక్రియ జానకీరాఘవేశు లప్ప
డిరువు రొనరించి రనోన్యవ్య వీక్షణములు. 126
- మ. తనక్రేగంట, రహించు తుంటవిలుతుఁ దండ్రించె నేయుగ్రుఁ, డా
యనవిరో ద్రుంచితి వెంత జోద వనుచుఁ హర్షించి వై దేహి రా
మున కచ్చోఁ దలఁబ్రా ల్నెవంబు దొలఁక న్ముక్తాభిషేకం బొన
చ్చె నుదంచధ్వనిఁ గంకణంబులు ప్రశంసింపఁ గృతజ్ఞతప్రముఁ. 127
- క. అంగజశంఖజయశ్రీ, కం గట్టుడుఁ బట్ట మనెడు క్రియ వాసీతా
శృంగారిణికంఠంబున, మంగళసూత్రంబు గట్టె మనుకులుఁ డెలమిఁ. 128

- గీ కడలిగట్టుపనికి గరిడిసాదనవీరి, కిడి యటంచుఁ దజ్జ లెంచుకొనఁగ
జనకరాజకన్యయును రామభద్రుండుఁ, గట్టి రథిక్ మైత్రిఁ గంకణములు. 129
- చ తెలిగనుదోయి చెందొగలవీరుగఁ దాంఠవతంసితాసితో
తృల యగుహూమధూమ్య పయిఁ బర్వ ఘనంబున నత్తమిల్లు న
త్తొలుకరిమించు మించునలతోయ్యలి దోయిట నుంచి నించులా
జలు వడగండ్లు గాఁగ శిఖచాలె శిఖావళితో నటింపఁగఁ. 130
- చ. తనకులక ర్తమిత్ర మగుతామరచెల్వీ హరించుకొన్న మ్రు
చ్చున కతిరోహితత్వ మిటు చొప్పుమనే యవి పట్టుకొన్నపో
ల్నిని మిథిలాధినాథనుతకే ల్నిజసాణిఁ బరిగ్రహించె న
య్యనకులసారవృణోముఁడు సమృద్ధతరఁప్రణయాభిరాముఁ డై. 131
- మ నగము స్తున్నుగఁ దన్ని క్రొన్ననలు పూనంజేయునీయంఘ్రి డా
య గరీయం బగుతాయి తా నలరుటే యాశ్చర్య మంచు స్పృఖల్
పొగడ స్సిగ్గు వహించుభూమిజవదంబు న్రాఘవుం డంటి గో
ల్లగుమిం బువ్వుగమి భజింప ననెక ల్లటించె హస్తంబునఁ. 132
- క. మింటం దోఁచునరుంధతి, యింటనైలఁగెడు పురోధ కిల్లాలంట క
న్దొంటిమి తత్పతి నున్నతి, గంటి మనుట యెంత వింత కాకుత్సులకుఁ 133
- గీ. అమరనగోటి యైనఁ బర్యాప్త మాధ, నాంబర విత్తికి కా వివాహంబునం ద
నంతకళ్యాణగుగహేతు వై నరాము, సన్నిధిమ హూత్సవం బట్లు సాగెఁ గాక
- ఆ. లక్ష్మణు లగునూర్కిలాలక్ష్మణులలోభ, రతులు మాండవీధరతులు సఖువి
జఘ్నులు శ్రుతకీర్తి శత్రుఘ్నులునునట్ల, పరిణయార్హకృతులు జరపిరంత. 135
- మ ననఁబోణల్ రతనంపుఁ బల్లెరముల న్నాలోదనం బాల్పుఁ బ
చ్చను శాకంబులుఁ బిండినంటలు ఘృతంబుం బాయనం బానవా
లును బచ్చర్లు రసావళుల్ దధి మొద ల్బువ్వం బమర్చంగ భో
జనము ల్బంధుజనంబుతోఁ జలిపి రైత్నాకు ల్పభార్యాకులై 136
- చ హరిహాయవి స్వయానహరమాధికుఁ డాజనకుండు ముద్దఁ గూఁ
* తురుల వివాహము ల్లనెంత ల్లానియాడఁగ నిట్లానర్పి య
ల్లర కరణం బొనంగె హరులుం గరులు ప్రథము ల్లనమ్ము లా
భరణము లంగనామణులు పట్టపరీమళవస్తు లాదిగఁ. 137

- గీ. ఈగతి విదేహవతియింటఁ గృతవివాహుఁ, వైసతనయులతోఁ గూడ నతనివీడు
కొని దశస్యందనుం డంతఁ దనకుపురికి, నడచు నెడ నొక్కనాటి పైనంబునందు
- సీ. తను వెల్ల నిండి యాదలకు నెక్కిన రాద్రసము కైవడి జటారాగ మమరఁ
జేఁజిక్కి కృశియించు రాజన్యయశము వైఖరి జపస్పటి కాక్షసరము దనర
నగభేది యనెను చిహ్నంబుఁ దెల్పడి బాడ గండగొడ్డలి భుజాగ్రమున మెఱయ
మరు గెల్చి యావీరవరు విల్లఱుత వైచిత్తొనినట్లు జంఁదెంబు కొమరు నెఱవ
- గీ. హరకుధరశృంగతుంగవంశాగ్రరంగ, నానటతీర్థిన రక్షీనటనపటిమ
నర్ణనోదీర్ణతద్గ్రహద్యౌర్లవుండు, మార్గమున కడ్డ మైతోచె భార్గవుండు 139
- గీ. తోచుటయు గుండె కడుఁ బాచుపాచుమనఁగ
భృగుసుతుఁ డమందగతిభుర్యుఁ డగుట గనియు
వినియు నెక్కడి నడివచ్చె వీఁ డటంచు
దిగులువడి పక్షిరధుఁడు చింతింపఁ బొడఁగె 140
- శా. ఈశో యేమి లలాటనేత్రుఁడు నహూ యీధన్వితోడఁ గుహ
ప్రీడాదాయ భుజాబలుం డితఁడు ముగ్ధిస్సప్తకృతోవీరణ
క్రీడాకృత్తరిపుష్పమాధివపుణీలాబవారాశి నీ
రేడాతాకృతరాలవారలకుఁ దా నీఁడా నివాపాంజలుల్. 141
- శా ముల్లోకంబులుఁ దల్లడిల్లు నిపు డిముంగోపి కేనుంగుతోఁ
జెల్లాడం జనుబాలులీల నితనిం జేష్టించినం గీడు వా
టిల్లుం గా దని వేడుకొన్న మదిఁ జంఁదించుం గదా వీనికిం
దల్లిం జుంపిన దుండగీనికి దయాదాక్షిణ్యము ల్లగునే. 142
- శా ఐన ట్లయ్యెఁమఁగాక వేఁడుటయ కాద్యం బంచు నర్హాదిపూ
జానిర్మాణ మొనర్చుపక్షిరథభూజానిం గటాక్షింప కో
హో నారి స్తదనారిధ ర్మమునకు న్యోజించినాఁ డెవ్వఁడో
వానిం జూతముగాక యిప్పు డని గర్వగ్రంథియై ముందటన్. 143
- చ. నిలిచిన భార్గవుం గని మునివ్రవరుం డని తేను డిగ్గి యం
జలియొనరించురాఘవు నిశాటకులద్విపర్ణూటకూటవా
కలకరబాణలాఘవుని గన్గోసని గర్భుణాబ్జవత్రేబా
హుళిఁబచరింపఁ జూచి తలఁపూచి యతం డలిచండిమోధతిన్. 144

శా నీవా రామసమాహ్వయుండవు ! జను ల్నిన్నేకదా మన్యుర
తొవైచక్షణి భీరువుం చురములో ఖండించినాఁ డందు రో
రీ విశ్వాధికధర్మనిర్మథనపార్థివప్రచాకుండవై
నా వీ వెక్కడిరాచబిడ్డఁడవురా నారీతనుత్రాన్వయా ! 145

చ. శివు దృఢముష్టిచే నొగిలి శ్రీహరికోవరసాభిముగ్ధతం
జవిశివప్రాతవిల్లాళిటి నద్దమునం దిడికొన్న మీవిడే
హవిభుఁడు దాని నెక్కిడుట యాత్మజఁ గోరి యొనర్చ నివ్వడా
చివుకుచిదారపుగధనువుఁ జీల్చుట కింత మదింప నేటికిఁ. 146

శా. నీలా విందునఁ గాననయ్యెడు మదానీతోగ్రచాపంబుఁ గెం
గేలం గైకొని మండలీకరణశక్తిం జూపెదే యంచు వీ
రాలాపంబు వచింప నారఘవరుం డావిర్భవన్మండహః
సాలోకంబున సన్ననేయుడు సుమిత్రానందనుం డీ ట్లనుఁ. 147

మ జననీకంఠవిలుంఠనాచరణమో శస్త్రాస్త్రభృచ్చావృష
త్తనమో మత్తనిశాచరీవధ మఘత్రాణంబు లుగ్రగుగ్ధర
ద్ధనురాకర్షణనైపుణంబును మహత్త్వం బై విజృంభింప ని
ష్ఠనువంశేత్రధవాగ్రగామి యగురామస్వామికిఁ భార్గవా ! 148

శా. ధానుష్కాన్ముతి చెప్పఁదీరున మునీంద్రా మేరువో మందరం
బో నీచాపము దాని బైసియు నిఁక న్నోపెట్టఁగాఁ గాననా
నే నింతే మది కింతలోఁ బదటమా యీవట్టి యాధ్యత్యమే
లా ని నిప్రతత చూచి కాచితి దురాలాపంబు చాలింపుమా. 149

చ. అనుమఁ బరశ్వభాయుధుఁ డహంకృతిఁ తేలి నిచ్చినట్టి వి
ల్లనకడకంటిచాయ మణిధన్వంత గవ్వడ నక్కు వెట్టి సం
జనితగుణధ్వనిస్తనితసంగతి నొప్పె ఘనాఘనంబు పో
ల్కిని నరపుంగవుండు నరలేఖశిఖావళికోటి రంజిల్. 150

క. భజియించిరి నమ్రత్వం, బజితనయ తనూజ భుజనమర్పితగుణులై
త్రిజగన్నుతి గలభృగువం, శజనిం దగు చాపదండ జమదగ్నిభవుల్. 151

క. ఋజు వగుచాపము వక్రత, భజియించుట వక్రఁ జైన భార్గవుఁ జెంతే
ఋజుతం గనుటయు భరతా, గ్రజయుగవచ్చొస్త గుణతత్వమునఁ గాజే. 152

గీ. మునిలిలకుఁ దంతట నమోఘ మనుకులీన, మార్గణ నిరుద్ధ సౌవర్ణమార్గఁడయ్యెఁ
దద్గతియైనవిష్ణుకృత్యమునఁ దోచు, ఫలము చేసేత ననుభూతి సలిపె ననఁగ

వ. అంత సంక్రాంతం జైనజామదగ్గ శక్తి సంపత్తిచే సంపన్నుండును వన్నగ
పరిబృథ భోగసాభోగ భుజాభిరాముండు నగురాము నాలింగనంబు నేసి
మూర్ధింబు నాఘ్రూణించి దశరథుండు కరితురగపురస్సరథుం డై పరిఘయుం
బలెఁ బరిసరంబునం బ్రవహించు సరయూతరంగిణిచేఁ బరీతం బగు సాకేతం
బును సదారు లైనదారకుల సాదరంబుగా నెవలోకించు పౌరపురంద్రుల
నీరంద్రిత గవాక్షంబు లగుకటాక్షంబులచేఁ బింఛాతపత్రాయమాణ ధవళా
తపత్రుం డగుచుం బ్రవేశించె

154

ఉ సారతరత్రపాభరవశంబున గూఢమనోజవిత్రియా
భారవిశేషతా జనకపార్థివకన్యలఁ గూడి సంతత
స్సారసుఖానుభూతి గను పక్షిరధాత్మజుల భజించె శృం
గారము యశావనస్ఫురదగారము ధీరనుతప్రచార మై.

155

మ. కుటిలారిద్వైరజావళివిదళనక్రూరాసిఃపారీంద్ర కై
యటకౌమారిలతాపిలాది బహుశాస్త్రాభిజ్ఞముగ్నేదివేం
కటనారాయణసత్కవిప్రముఖసంఖ్యావస్తరాశచ్చటా
పటువాగారభటివిభాసురసభావద్వాకరాహస్కరా

156

క. అనుదినసురభినక్చం, దనఫలదానక్రియాభినందితనానా
జనపదవనుధానిర్జర, వినుతకళాభోజరాజ విభవబిడౌదా

157

మాలిని. మదనజనకరూపా మంజుధర్మానులాపా ।
వదనవిజితచంద్రా వైభవశ్రీమహేంద్రా ।
వదనతరిపురతూ పండితోద్యత్కటాక్షా ।
కదనజయధురీణా గానవిద్యాప్రవీణా ।

158

గద్యము. ఇది శ్రీమదుమామహేశ్వరవరప్రసాద సమాసాదిత సరసకవితావిలాస
వాసిష్ఠవంశకీర్తిప్రతిష్ఠాసంపాదక ఋగ్వేదికవి తిరువేంగళార్యకలశరత్నాకర
సుధాకర జగద్విఖ్యాత కవిరాజకంఠీరవవిరుదాంక వేంకటాచలపతివ్రతీతం
జైన చంపూరామాయణం బనుమహాప్రబంధంబునందుఁ దృతీయాశ్వాసము.

ఇది బాలకాండము.

శ్రీరస్తు.

చంపూరామాయణము.

— ❧ —

చతుర్థాశ్వాసము.

— . అయోధ్యాకాండము . —

క. శ్రీవెల్లంటికులూధివ, సౌవస్తీక విప్రభక్తిసంపన్నమనీ
పావిర్భావ నిషేవిత, కావేరిన్మపాలచంద్ర కసవనశేంద్రా 1

చ. పరదురవాపబాహుబలభాస్వగుఁ డుత్తరకోనలావనీ
శ్వేరుఁడు శచీశ్వరుం దెగడువైభవ మొప్ప ధరిత్రి యేలుచుఁ
భరతుని లక్ష్మణావరజుఁ బంచె ముదంబునఁ గైకయీతలో
దరికి నహలూదరుం డగుయుధాజిదిలాధిపురాభధానికీఁ. 2

— * దశరథుఁడు రామునకుఁ బట్టాభిషేకము చేయఁ దలఁచుట. * —

కా. అంత నివృత్తభరన్వయంపహభుజోదంతు నివ్వదేహత్తజా
కాంతుం గోనలమాత్రభాత్రికిఁ బలిం గావింప రా జాత్మలోఁ
జింతించెఁ జగమెల్లఁ దాల్చుగల తేజేగట్టువజ్రని నై
శాంతస్తంభధురంధరత్వ మెవయించంబూనుచందంబునఁ. 3

క. చింతించి తనదుకోరికి, మంతుల కెఱిగించి గురునమాననయశ్రీ
మంతు లగునాగరకధీ, మంతులఁ బిలిపించి పలికె మధురతరోక్తిఁ. 4

సీ. ఆచక్రవాళక్షమాచక్రధోరేయు లాజన్మశుద్ధవృత్తానపాయు
లాచండకిరణాజహదఖండభుజశౌర్య లామనుస్థిరతరన్యాయధుర్య
లాపురందరగోపకోనపాదితవార్తు లాబ్రహ్మభువనవిఖ్యాతకీర్తు
లాస్థానినారాయణాస్థానమృతదాను లాకకుత్స్థపరిస్ఫుటావదాను

గీ. లైనమాపెద్దలచరిత్ర మతిపించిత్ర, మనుచుఁ గొనియాడుకొనిఁ జెల్ల దందుకెల్ల
షష్ఠిసాహస్రకములు మజ్జనకు వెనుక, రక్షణముగన్న మీరెవో సాక్షు లెన్న. 5

క. వేదము మీయంగీకృత, వాదము లోకత్రయానివారితనిజము
గ్యాదము గావున నది యహఁ, గాదనరు గదా నిజంబు గాఁ దనరుఁ గదా 6

సీ. దోషాచరీహరదూరీకృతిఘటించు నతిరథత్వమునను నాఁచరాశ
ఖలన్మపాలకళిత్ర ఘనసారిచర్చఁ బోనిడు పేరివాడిమి నడఁగఁబోక

వై రివీరముఖేందువై వర్ణైరచనానిదానోగ్రసేనకు లోనుగాక

యాచకశ్రేణీదైన్యంబు వెల్పెలఁబాటు హరియించు ధనముచే హానిలేక

గీ. తేటిలేబోటిగమికి బూఁజేసినాన, వించు సవరించువికచారవిందవాటి
నిండుపున్నమనాటిచెన్నెల యనంగ, నెరసె జర మేన సిరసును నరసె మాకు 7

ఉ. కాన భవన్తతం బగునొకానొకవల్లు వచింతుఁ బార్థివో

ద్యానవివాశకృత్పరశుధారు జయించినవీరు సజ్జనా

ధీనవిహారు మేరుగిరిధీరు మదగ్రకుమారు నే నిఁకన్

భానుకులాధిరాజ్యమునఁ బట్టముగట్టి వహింతు నూఱటన్.

8

మ. అనుసీతాదయితాభిషేచనకరవ్యాహార మారాజసిం

హునివంక విని నాగరోత్కరము వర్షోద్యోగజాగ్రద్ధనా

ఘనఘోషత్రవణక్షణకలితకేకానికృష్ణోత్పేకకే

శినికాయంబుగతిం బ్రమోదనినదాక్షిణ్యాలాశాంత మై.

9

క. వనజోద్ధతమధునిభవ, క్రీనటన్తోదాత్రు వయ్యె రఘుపతిసభిషే

చనబహుగుణితద్యుతి గనుఁ, గొనుటకుఁ గనుదోయి గడుగుకొనియెడుభంగిన్.

మ మనువంశాగ్రణి బాగ్రదగ్రసుతనామ్రాజ్యాగమప్రాజ్యమ

జ్జనసంమర్దజ భూరజఃపరిజహ్నిర్హృదుంచురోమాంచకా

యనికాయప్రకృతివ్రజద్యిగుణజాతానందమున్ డెందమం

ద నిగూహించుచుఁ బల్కె నాప్తనచివోత్తంసాభితో న త్తటిన్.

11

ఉ. నే మవనప్రసక్తి నవని భరియింప ని దే మొకో జన

స్తోమము శైలబారమణుజూటవిటంకనుధాంశుధాము శ్రీ

రాము నఖండ మండలధరుంధరుఁగా గణియించి నించె గా

మామది కద్యుతం బనుచు మంత్రులు పల్కి రుదారచాతురిన్.

12

ఉ. ధారణి నావరించి యవదాతయశోనిధు లై నమోర లు

న్నారె కదా జనోఘమయి నారఘనాథు శరణ్యుగా మదిన్

గోరకయున్నె యూరక చకోరక మాఁగలిగొన్నచో విధుం

తేరక చేరు నే యమృతసింధువుఁ దజ్జనకత్వబంధువున్.

13

గ. అనియెడు మంత్రులుఁ దారు, స్వసులపుడు వసిష్ఠశాననంబున సభిషే

చన సంభారహారణంబునకుం ద్భరపడఁగ నృపతిపుంగవుఁ డంతన్.

14

గీ. రాము విసయాభిరాము సుత్రామనద్యశ్చ, ధాము రావించి యోవత్స తావశీన
మాభిమకుటంబుఘటియింపమామనసు యతివ్యమాణంబు రేపటివివృతమందు.

చ. అని నియమించి పంచినయజాత్మజాయత్నము కోనలేంద్రనం
దన తెఱిగించి యాత్మనదంబునకుం జనుడెంచి యున్న య
జ్ఞనకసుతానహాయ కరసారసముగ భృతికౌతుకంబుగా
నానరిచెఁ దత్పురీజనులయుల్లమురీతి వసిష్ఠఁ డంతటఁ. 16

మ. రఘురామోదయవార్తఁ దోచు జనహర్షశ్రీలకుగ్ గేహగే
హఘనానధ్ధముఖానవద్యబహువాద్యశ్రేణు లాశాంతరా
లఘుడంతావళకర్ణతాళపరిభేలం గాంచు నా దావహి
ల్ల ఘటించెఁ భువనత్రయీమకుటిపై లాగెత్తునాధ్ధత్యముగ్. 17

— * కైక రెండు ఎరము లడుగుట * —

చ. హరిహయకంటకాన్వయలయావహవై శిరి కెల్ల యైన క
ల్లరి మదిరీతి మేను కుటిలమ్ముగఁ ద్రిమ్మురు మాయదారి మం
దర యనుజంత శాంతభరితం బగుకైకమనంబు దివ్యపు
ష్కరిణి విశుద్ధహరి వనకానరి వోలెఁ గలంచె నత్తతిఁ. 18

మ పటుఝంఝూనిలపేష దోష ముదయింపఁ శీతలాంభోధర
చ్చటదంభోభిజనించినట్లు జనతాసౌఖ్యాపహ్వాన్మందరా
కటువాక్యార్పటి నుద్భవించె భరతుం గన్నట్టికై కేయియం
తటిసీమంతవతిశిఖామణిమతిఁ దార్జన్య మత్యున్నతిఁ. 19

శా. అశాతోదరి మందరారమణి దయ్యింబో యనం జిత్రమా
వేశింపఁ గును వైజయంతనగరోర్విఁ శంబరానీతబా
ధాశాంతిం బతివంకఁ గాంచినవరద్వంద్వంబు నావేళ యం
దాశించెఁ భరతాభిషేకరఘువర్యారణ్యచర్యాకృతిఁ. 20

ఉ. కైకయి వేడుతద్వరయుగంబు నిశాంతశరాకృతిం జెప్తు
సోఁగి తపింపఁజేయ మదిలో నిలఁజాలక దావపావకా
లోకము చుట్టుకొన్న వనిలోపల నుండి బహిర్వినిర్గమ
స్వీకృతి గాంచు నేటిగతిఁ జేతన వోఁ దలిమోచరిస్తలిఁ. 21

గీ. వ్రాలి తెప్పిలి నరపాలమాభి చా న, సత్యభయశీలి గావున బాలిగొలుపు
నాలి నీలితనాన కాననఁగఁజాలి, సోలి సుతుమాలిమికి నాగయాలిఁ జూచి.

- గీ. జాయమానస్థిరాకీర్తి జాయ మాన, వేమి నీనుతుండా రాజ్య మేలు మేలు
కౌతుకముఁ బన్నితిలకు నకౌతుకముగఁ, గౌతుకము*రామునెడలనికౌతుకంబు.
- క. ఆపరీతరామ మగుతత్తి, విపరీతము గాకపోదు విధిక్యతి మగునీ
యువయమవైభవ మిపుడా, యువయమవైభవ మొనర్చునన్నది యనుమఁ.
- చ. అతివ నిరర్గళస్థితవదానన యై కితనాత్మనీన వాం
భితవరపూర్తికిం బతివశీక్యతిఁ బూన్పుచు నమ్మచెల్ల యా
శ్రుతము నిరాకరించుటకుఁ జూచెద వేమనవచ్చునింక ని
శ్రుతము వివేకపాకమును సూర్యతముఁ మనువంశవల్లభా. 25
- మ తనమే మాంసము గోసియిచ్చిన కపోతత్రాణశీలిఁ శిబిఁ
వినవో యాశ్రితవిప్రశేఖరునకుఁ నేత్రప్రగుం డైనద
న్యూ నలర్కాహ్వాయు నాలకిపవో వదాన్యుల్ దప్పిలే బాన ద
ప్పినఁ బాథోలిపిఁజేసె దుక్షితముఁ బృథ్వీశు లూహింతురే 26
- మ. అకటా యాడినమాట చెల్లుబడి నేయంజూడు మాఠీఁ జ
ల్పక కౌసల్యమనోరథంబె ఘటియింపం బూనినం దాఘో
నె కదా నేనిక దారుణాగ్నిశిఖఁ గానీ నీటఁ గానీ కృపా
ణికఁ గానీ గరళంబుచే నయినఁ గానీ ప్రాణ మొప్పించెదఁ 27
- ఉ. నావిని యీవినాదయపు నాదయితోమణివా భవాద్యత
గ్రావకఠోర యేకరణి గణ్య యగుఁ సతులందు రాముఁ డే
కైవడి నోంచుఁ దండ్రి గలుగఁ సుతవంతులపోడి మింక మా
కేవిధి నబ్బు నీతనయుఁ డిచ్చు నివాపనివాపముఁ గొనఁ. 28
- నీ. మణిమయప్రాసాదమహి మెలంగుపదంబు లడవుల నడచిన నడచుఁగాక
మడుఁగు దువ్వలువఁ బూనెమకటీరంబు వలలఁబొటిఁ గట్టినఁ గట్టుఁగాక
కుంకుమవాసనాలంకృతం బగుటామ్మ బూది పైఁబూసినఁ బూయుఁగాక
పసిఁడితాయెతుకుఁ బాల్పమహాభిబంధంబు బడలుగాఁ జాలినఁ జాలుఁగాక
- గీ. కైక యేనీఁకఁ బవళించు లేకలేక
కలిగిన కకుల్ ఫలవంశశేఖరునిమ్మదుఁ
తను వయో యీసు నెనయు నీమనసుకంఠె
గడునుదన మొందు నుపలసంఘములయందు. 29

గీ. అనెడు పతిజంకెనఁ గరంగదయ్యె నకట, మందరాత్రాంత మగుకైకమానసంబు
పూర్ణచంద్రోదయంబయ్యుభూరివీరు, దావరణ మొందుశశికాంతమనఁగనంత.
మ. పతి యాదు ర్మతికిం బరాజ్ఞుఖిల దోషం గొంతసే పూరకుం
డి తనుంబిల్వ సుమంతు నంప నటకు స్సీతేశుఁ డేతెంచి యా
నతుండై ముందట నిల్చి రా జపుడు దీనస్వాంతుండై వర్తిలం
గత మేమీ యని భీతినొందఁ బలికెం గై కేయి నిర్లజ్జయై. 30

— * కైక రామనకుఁ దనవరములం జెప్పట * —

మ. తనయానక్తియు సత్యసూక్తియు విరోధంబొందఁ జింతాంబుధి
మునుగం జూచ్చె నారేంద్రుఁ డిదొర ననిఁ మున్నొక్కచోఁ గాచి కై
కొనియుందుఁ వరయుగ్మ మే నదియు నీకుఁ మాండవిజానిక
వనచారావనిభారహేతు వన నైత్వాకుం డనుం బ్రీతుండై 31

మ. భరతుం డేమి తలంకునో మహిభరింపఁ రాముఁ యగ్రాటవి
జరియింపఁ మదిఁగొంకునో సగరవంశస్వామికిఁ దండ్రి కీ
నరణిం జింతిలనేటికిం దనద్రతిజ్ఞాపూర్తి మావంశ దు
ష్కరమై తోషఁగ వానోపకృతియో గంగాసమాసీతియో. 32

చ. నను వని గాత్రమాత్రభరణంబునకుఁ నియమించి యాచతు
రస్సనిధిమేదిసీభరణరాజ్యరమాగరిమంబుఁ దమ్ముగు
ట్టనితల కెత్తినావు సుకరత్వము దీన గణింప నాపయిం
గనఁబడుఁ బక్షపాత మధికంబయి నీమది కంబుజేక్షణ. 33

గీ. జనకుఁ డనుజాభిషేచననోత్పవశుభంబు, వీనులకు విందుగాఁ దానెయానతిచ్చి
మామకీనాంజలియుత ప్రణామపూర్ణ, పాత్ర మునకేల కాండవృత్తపాత్రమనఁగ. 34

చ. కులిశనిపాతభీత మగుకొండవిధాన దవానలావళిం
దలఁకువనీవనస్పతివిధంబు దివస్పతిరాజధానిక
దొలఁగు యయాతితండ్రిగతి దోషఁగ భూపతి నేలవాలప
హ్వలపడఁబోక కైకగురునానతిఁ జేకొనుమయ్య రాఘవా. 35

క. అన దండమిడి తదాజ్ఞ, ననదండగతిఁ శిరంబునం దాల్చి ధరా
వనమునకై రఘువీరుఁడు, వనమునకై చనుకడంక వర్తిల నంతఁ. 36

క. మనుజేశునగరు వెలువడి, జననిగృహంబునకు నరిగి సవినయనతుండై
సినతల్లిచేఁతఁ జెలిపిన, విని యాకావల్య శోకపస్వలమతి యై. 37

— * రాముఁ డడవికిఁ బ్రేనమగుట * —

- చ. ధర జలజాదిచిహ్నములు దాపుకొనంగ జగత్రయ్యాశివం
కర మగునీకరంబునకుఁ గంకణ మా ద్రినిదానకాననాం
తరతరుమూల కంఠఖననం బొనరింపు మటంచుఁ గట్టెనో
గురుఁ డగుశక్తితండ్రి రఘుకుంజర నిన్నటియుత్సవోత్సవితా 88
- వ అని యిష్టైఘంగున నమృతకాశినీరత్నంబు చిత్తంబు శోకాయత్తంబుగా
వర్తిల్ల నత్తటి సుమిత్రానందనుం డమిత్రానందకుధరబృంద సంక్రందనుం
డగుదశస్యందనాగ్రనందనుని తాలిమి యనెడు తూలంబున రవుల్కొనిన
కోవశిఖి యాటోపంబు చూప నిట్లాయె 99
- చ కలితవివేకపాక యగుకైక నయేతరవావదూకయై
తలఁచిన లోకనింద్యతకుఁ దా నపుఁ గా దనలేక యాకె మం
దులు తల కెక్కి బుద్ధిచలితుం డగువృద్ధుఁడు పెక్కునేయు మొ
క్కలివగఁ బైన మయ్యెదపు కానకు భానుకులీన శేఖరా. 40
- చ ముది మది దప్పియున్న యతిమూఁగునకు నిజ మేది? నిన్ననే
కద నినుఁ బట్ట ముర్వీరకుఁ గట్టెద నన్నది యందు కింతి దో
గదిమిగొనం దలంకినది కన్నది విన్నది గాని దేమి చె
ప్పదు నిది నీతిగాఁ దలఁచుపూనిక నీది గణింపఁ జెల్లదే 41
- చ. అడఁగకమున్న నీకు నిఖిలావని తిండ్రి యొసంగి యుండఁ ద్రొ
క్కడపడనేటి కుర్రవీరకుఁగా దొర కాశ్రమవర్గరక్షలం
బడయుపదంబు లెంతటితపంబున లే వటుగాన దైవ మె
క్కడ వసియించుఁ చారువము గల్గినదో బురుహర్థసిద్ధికి 42
- మ అరుణత్వంబు వహింప నేమిటికి నీ యగ్రఘ్నం వనాటాట్య మ
త్కరియగ్నంబు భజించుఁగావుల గుణాకర్షణంబుచే రక్షిం
వరభీతుం డగుతండ్రి యాపతి నతిన్వర్తింప నీకేటికి
స్ఫరియింపం జనుఁగాక నాధను విఠో నమ్రత్వ మోరాఘవా. 43
- వ. అని పలుకు ననుజ నలుకయుం గలంకయుం దొలంగ సాంత్వవాదమాధు
రీరచితసీధుసాధురీతిలాఘవుం డగుచు రాఘవుం డిట్లనియె. 44
- మ జనకాదేశము భానువంశజుల కాచార్యం బగుం దండ్రివం
పున ము న్నగండుఁడు కేణుకాతనయుఁడుం బూరుండు గోహత్యకుఁ

జననీహత్యకుఁ బ్రాయ మిచ్చుజరకుం దా రొప్పియుఁ సాధువ

ర్తనులైనా రటుగానఁ గాన కిపు డే దాతాజ్ఞఁ బోకుండునే 45

గీ. అనియుఁ దమ్ముడు వెంటరా జననిలోడఁ, కైకయీవాక్యనిశమనగ్లపితన్యవతి
వపురవనభవ్యకర్తవ్య మపుడు దెలిపి, తత్కృతాశీర్వాచోరక్షఁ దాల్చి యంత

చ. జనశుభవాదమోదభరసంగత సీతవసించుమేడకుం

జని ఘనగర్జనంబు విని శాశనటించు మయూరికిఁ ధను

ర్థస్వి చెవిఁ దార్చు నాటవికువైఖరిఁ గాననవానవార్తఁ దె

ల్పిన వెనుకోఁదలంచు నలప్రేయసిమాటకు విహ్వలాత్తుడై . 47

క. ఆననము *దగనులివమే, రాన నముచిదమనురమణి కధికపు నీవా

కాననము మృగాప్రాగ్రవృ, కాననము భజించుదాన వంభోజాక్షి 48

గీ. అనెను విభువారణోక్తుల వెనుకదీయ,

దయ్యె మహికన్య సింహమధ్యాగ్రగణ్య

వనిఁ దాదృక్పృయత్నుఁ డయ్యెను సుమిత్ర

యనుఁగుఁబట్టియు హరిశౌర్యుఁ డగుట నంత. 49

చ భవదంతావళధోరణీమణిగవాద్యం బైన యీవి స్సయ

జ్ఞ నగస్తావ్యహ్వయుఁ గౌశికుం ద్రిజటు రక్షిజైత్రయాత్రాచిలిం

దనిపె వ్రాముడు మేదిసీసులయుఁ దద్యాసిష్ఠనిల్లాలికి

చ్చ ననేకాంబరభూషణంబులు వనీశ్రేయఃప్రయాణార్హతఁ. 50

సీ దండకావిపనవాస్తవ్య మానివితానసంకటం బెడలించు కంకటంబు

శౌర్వణభోరునాసఁ మాక్తికతుమారకణఖరజ్యోతి గాఁగలుగుపేతి

యచిరభావ్యభిమధ్యపురానిలింపనంపదన్వీయం బైనచావదన్వీయంబు

వలభిదాదిమతవఃఫలకాండకలనాతిశయకల్పనగ మైనశరధియుగముఁ

గీ. దెచ్చుట కనుజ్ఞ వడసి యాత్మీయపిత్ర, రాశి కోసలజాత్రెతాగ్రజాన కొనఁగి

వెంట సౌమిత్రరా రామవిభుఁడు నగరు, వెడలి సతిదానుఁ బురవీధినడుచునపుడు.

మ. అజరాదు ల్పొడగాంచఁగూడని యసూర్యంపశ్య నారాముడే

వి జనానీకవిలోకభాజనము గాచింపఁ మదిం గొంకి పం

కజగర్భుండు ఘటించె నాగరకలోకశ్రేణికిం జూడ్చి బా

వృజలాక్షీర్ణ ముగా నజాహ్వయభృతత్రాభిమానోన్నతిఁ. 52

ఉ. వెండియు రాఘవుండు వృథవీరణిమణియింటికి న్నుమం
త్రుండు నిజాగతిం దెలిపి తోడ్కొనిపోఁ జని యార్చిభానహా
యుండు విదేహరాజసుతయుఁ వనిగిం దనవెంటఁ బైనమై
యుండుట విన్నవింప విపినోన్ముఖుఁ డయ్యె నతండు నయ్యెడఁ. 53

క. చింతిలి నుమృత్రుఁ డాజగ, జుతం గై కేయిఁ జూచి సడలందగదే
యింతల నభిషేకనిదా, ఘంతావగ్రహము నీమరాగ్రహ మింటి. 54

— * సుమంత్రుండు కైకకు నిండించుట * —

చ. మును పొకనాఁడు జేఁడు తనమ్రాలఁ బివీలిక లాడుముచ్చటల్
విని నగ, నవ్వఁ గారణము వేఁడ నతం డని చెప్పినప్పుడే
తనువు దొఱంగుఁ బ్రాణ మనఁ దన్నృతికిఁ మతినొప్పకొన్నదు
ర్జననికిఁ బుట్టినట్టియతిసాహసురాలపు గావె నాపుడుఁ 55

క. అనమంజు వెడలనడిచిన, వసుధేశ్వరుఁ డేనాపవాదముఁ జెందెన్
దెస లెఱిగిన వరములకా, మునగనలని కైక నోరుమూయించెఁ బలిన్ 56

క. సరయాపాతితపారో, త్కరుఁ డాయనమంజురీతి దాశరథి యిఁకన్
బురివెడలుట కెంతటి ముష్కర వని సిద్ధార్థకుండు కైకం బలికెఁ. 57

చ. వనికి గురూక్తిఁ దోఁచుపరివారపుబొంద పయి నిర్దిహుడై
తనపితల్లియానతిని దాల్చెఁ గటిస్థలి రాఘవుఁ డభి
స్తనతటనానటజ్జనకజానయనాంబుర్గురాభిషేకనం
జనితదుకూలతాగుణవిశాలము వల్కలచేల మత్తటి 58

క. వల్కలధృతి నజగవహృతి, శుల్కాత్తకళత్రుఁ డతఁడు సుషమవహింపఁ
నూల్కొనె జనముఖినినకిం, జల్కతతిన్ వికృతి నిఖిలజగదద్భుతమై. 59

మ. అనఘుల్ గన్గొననోచు రాఘవునియాథాత్మ్యంబు భావించులీ
ల నధోవల్కలదర్శనానహనిమిలన్నేత్రుడై మున్ను గ
ట్టినహొంబట్ట సడల్ప నేమిఁక పుట్టెఁ గోటికందర్పనూ
హనునెమ్మే కటంచు వాక్పతిసుతుం డార్చి మరల్చె మతిన్ 60

క. కులగురువారితనిజవ, ల్కలధృతియై యవును నీత కౌసల్యపదం
మ్ములకెఱిగి వనికి సెలవిడఁ, దెలువఁ మది నడలి యానతిమణి పల్కున్ 61

చ. ఖరకిరణాతపోత్కరనఖంపచజాగ్రదరణ్యమార్గనం
చరణములన్ నిమిశేకులజాత సవావతరాశివిందమం

దిర వగు నిన్నుఁ జూచి వనదేవత లాన్వనిమేషకల్పనా

పరిహృతి కొగ్గినాఁ డనుచుఁ బంకజగర్భునిఁ దిట్టకుందురే.

62

వ. అని యనుష్టుతానపాయవార్తల్య యగుకానల్పకు సుశీలచారిత్ర యగునుమి
త్రకుఁ డిలాక్షిహితాచరణకార్తవ్యవోత్తేజ యగుకైకకు విశకలితమనోరథుం
డగుదశరథునకు ననవరతనిష్ఠాగరిష్ఠుం డగువసిష్ఠునకుఁ బ్రయాణోచితప్రదక్షి
ణయుతప్రణామంబు లాచరించి కాంచనమయం బగునిశాంతంబు వెలువడి
నివార్యమాణానుసారిజావారికవితానుం డగుచు జానకీసామిత్రియుక్తంబుగా
నమేయగుణసముద్రం డగు రామభద్రుండు తండ్రియానతి సుమంత్రుండు
మున్నొని హజారంబు చాయ కాంతం బానర్పి లెచ్చిన మరుచ్చటులజ
వనిరాఘటఘోటకానుషంగం బగుశతాంగంబు నుత్తుంగరంగసాను శృం
గంబు నారోపించు చంచలామణిధనురుదారధారాధరంబు డంబు మెఱయ
నెక్కి యొక్కటం గ్రక్కితిసి గుమురుగుము రై వెంబడించు నాగరకనము
దయంబు పదరయంబువలన నుదయంబుఁ జెందు పెండ్మాళి మైథిలీజాని *
లేనియారాజధాని విడుచువుడమి వమపునం దొడరి నీత యుడవితై నడచు
నెడ నిది యమంగళం బనుచుఁ దత్ప్రజానయనజాల కీలితానల్ప బాష్ప
పూరంబు దూరంబు గావింప సాంతపురంబుగాఁ బురంబును వినిర్గమించి
యొక్కించుక తడవునకుఁ దనరథం బతీతలోచనపథం బగుటయు వగం
బాగిలి మూర్ఖిల్లి పరిజనానీత శిశిరోపచారగౌరవానీతచేతనుం డై యజ
తనూజాండు పురికి మరలి కోసలకుమారికాగారింబు చేరి వర్తింప నిటు నివా
ర్తింప రానిమానవపరంపరల సందడుల మందమందగమనుం డై చనిచని
వికనదరవింద సందోహాశోణిమాలీకలో చక్షురాలోక దూరీతకృతావగాహి
దేహి మోహసంతమన యగు తమన డాసి వానరకరుండు తనదువనరాళి
జగిమిష ననుకరింపక యపరవనరాళి గదియుపగిది నస్తమించుటయుఁ దత్త
తినీతట తరుతటాంచ లాస్తీర్ణవర్ణశయనాయతనరీతి నుల్లంబు పల్లవింపం
జేయ నెల్లవారు శయనించురాతిరి నిశీధనమయంబున సమాత్మనాలోకించి
పంచితజనప్రపంచవేగసంచారచారు వగుతేగు దోలించి వేగాసాదిత వేద
శ్రుతిగోమతినిపందికాహ్వయనదీత్రయాలంకృతియు నిత్యాకునకు మను
విత్తిర్ణియు నగువసుమతిం గడచి బాహ్మవీనముడ్యేలకల్లోల మాలికాను

వేటశీతలవిశాలమూలంబుగను నదూరమందాసీనలిల శీతరాసారతోషితానేక
శాఖాశీఖానిరంతరకులాయవిశ్రాంత బహువిధశకుంతవారంబును సభంగశృంగి
బేరనగరశృంగారంబును నగుహింగుదీపాదపంబుచాయ నిరవుకొని యున్న
సమయంబును. 63

— * గుహుండు రాముం జూడెచ్చట * —

మ, జనిసాహస్రతపఃఫలం బితని సాక్షాత్కార మీస్వామి కై
క నిదేశింప వనిం జరింపఁ జను టాకర్ణింప శక్యంబై కా
దని తాదాత్మికమోదభేదగుణశీతాశీతనేత్రాంబు లా
ననము న్నింప గుహుండు రాఘవునకు న్నందారుఁ డై యిట్లనుక 64

మ భటమగ్నోద్భటదుర్లవజ్జనపదప్రాజ్యంబు నారాజ్య మె
చ్చటికి న్నీది గదా చతుర్దశసమాపర్యంతముం దేవ రి
చ్చటనే యుండి నను సృవచ్చరణదాసుం బ్రోవరాదా మరు
త్తటినీనేవ జనస్యదర్శనమనస్తాపంబుఁ బాప స్మృతా. 65

శా * నామందాధిపుఁ డాదరింపఁదగు నన్నక రాఘవుం డంబకు
న్నే ము న్నిచ్చినమాటపట్టు నడల నైసాని ' యింక నన్వలంబం
బేమే నొందుటగాక రాచసాగసు లెట్లంగ నర్హింబై యే
లామిథ్య ల్లనువంశ్యులం దనుమఁ బల్కంగొంకె వాఁ డంతటక. 66

సీ. హరులవర్ణము లూడ్చి యంబువు ల్లోలించి సారథి దరితరుచ్చాయ నిలువ
మధుపర్క మిమరీతి మకరందబృందమందరిగంధపహుండు ముందట మెలంగ
వనవాసభృతనిజవృథ జూడలేక జాగినరీతి నవరాత్రి నినుండు గ్రుంకఁ
దనతోని సాంధ్యవందన మొనర్చినమునీంద్రులగోష్ఠి నిశఁ గొంతప్రాద్దు జరగ
గీ. ధనువు చేబూని భిల్లుండు దవుల నుండఁ లక్ష్మణుండు నిద్ర సౌవిదల్లత భజింప
జానకియుఁ జాను గాంగరోధోనికుంజ, పర్ణ మయశయ్య రఘువతి వవ్వలిం చె.

క. మఱునాఁ డకుణోదయమున, భరితజటాభారుఁ డగుచు భాగీరథి ది
వ్వరథానుగ యగు నిమ్మగ, దరి నిలిచి రఘూద్వపంబు ధరిణిజ కనియె 68

సీ. కంజాతవిమత శేఖరజట్టాకూటీరకా బేరవాఙ్జాకరమరాధి
ప్రకృతి కైతవగవీధరితశేవాలయక్షీతిధనోధక్షరక్షీరలహరి
కపిలకోపజ్వరగ్లపితనాగరసముద్భృతనవ్యదివ్యాపదీమతల్లి
జాతుమజ్జనకృజ్జనాతిసాతకజాతదర్దురీసందోహదందశూకి

గీ. ఆహరిద్యావార్ధివర్ధంతచార, జటిహితనిమిత్తవిధికృతస్ఫటికరథ్య
యగు నిది శరణ్య కృష్ణవేణ్యాదిసింధు, జలజదృష్టాలమూర్ధన్య జహ్నుకన్య.
మ. అని మంత్రిం బురికి స్మరల్పి తరిచే నామింటిమున్నీటి జ
వ్వనిదాఁటించి గుహలండు పీడుకొని పోవఁ మత్స్యదేశంబుతో
వ సనేకావను లెల్లఁ జూచుచు భరద్వాజాశ్రమక్షోణికిం
జని యాతం డనుపం బ్లవోత్తరితభాన్వన్నుండ నాచారి యై.

70

— • శుషుంతుఁడు శున్యరథంబుతో నితాభ్యకు వచ్చుట • —

చ. చనిచని కాంచె దాశరథి సానుర్పురీతటజాతమాతచం
దనలతికాదిపాదప వితానకృతానిశఫలనామిళ
జ్జనతతిగీలివిశ్రుతివిశంకటపంకజరాగధోరణి
కనదరుణీకృతిద్విగుణగైరికర్పూటము చిత్రకూటముఁ.

71

ఉ. కాంచి వసించి దైవతశిఖామణి కోకిలకంఠకాహళి
పంచమనాదపంచశరపాటహమాఖరి లక్ష్మణప్రయ
త్నాందితలోచనోత్పవదళాలయచాతురిఁ జెంత నీతవ
ర్తించుకతంబున న్నిజపురీవిహృతి న్నటపించె సంతటఁ

72

వ. అంతట నుమంత్రుండు కాంతారవైరస్యంబున రఘువతంసంబు మరలునో
యనుదురాశంజేసి యాశ్చంకిబేరనగరంబున గుహనకాశంబునం గొన్నిచా
సరంబు లుండి వేసరి కతిప్రయయాణంబులఁ బరిక్షిణోత్పవప్రజానమేతం
బగు సాకేతంబు సొచ్చి దాశరథివిరిహిత నిజసమాగమసంజాత శోకాతిరేక
నాగరకలోక బహువిధాక్రందమందీభవన్నేమినిన్వనతరంగం బగుశతాంగంబు
డిగ్గి నగరుసొచ్చి యచ్చట మహిపతికి నతి యొనర్చినఁ దనచినారఘువతిసమా
గతిం దిశోభూతచేతనుం డగుచు నతండు కోసలసుతాసుమిత్రాసమాశ్వా
సితుండై రాఘవుం డేగతిం బదాతి యయ్యె, నీత యేమి యనియె, సౌమిత్రి
యెట్లు మెలంగె నని విప్పిల్లు కన్నీళ్ల నడరు గద్గదిక నమగ మగుడ నమగులకు
నెఱఁగి యిట్లనియె.

73

క. నీరథమునకుం బారమ, నోరథమునకుఁ భవత్సనుజ లెడనిరి మి
న్నేరవ్వలిదరి వని చా, వారికులై రావిదేహవరసుత కథిసా.

74

మ. కటు వై తోచుదురుత్తు లేమిటికి వక్కాణింతు వైరించియం
తటి బ్రహ్మర్షి మరుద్గవీనవపయోధారాభి షేకంబు స

- ల్పటకుం జాలకయున్న కుంతలభరంబు స్థితనూజుండు చెం
చటవిం దెచ్చిన మట్టిపాలఁ దడిపెన్ సాస్త్రీకృతోర్వీజుఁ డై . 75
- చ ఘనతతిఁ దోచుక్రొమ్మెఱుఁగుకై వడిఁ గాజడవిం జరించు న
జనకజకాల్ల గోల్ల నొకచక్కఁదనం బిడురక్షిమంబు మె
త్తనిజగి లత్తుకయ్యె మఱి తాకొనఁబోదు వివర్ణభావ మా
ననమున కింత యైన రఘునాథసనాథవిహారిహరితఁ 76
- మ వనమార్గంబున రాత్రులు గిసలయవ్రాతంబుచే రామభ
ద్రునకుం దల్చి మమర్చి దుష్టమృగసందోహంబు రాకుండ బల్
ధను వమ్ముల్లోని కాచి యుండుట నుమిత్రాపుత్రుఁ డస్వప్నభా
వనకుం జూపుడె రామసేవకుల కస్వప్నత్వ మాశ్చర్యమే ! 77
- క. అని సుతులయునికిఁ దన కా, యన దెలుప నృపాలుఁ డప్ప డపరాదికిఁ బ్రా
మిను కున్నేనగుమినుకుం, జనఁ గౌసల్యో సశోకశల్యం బలికె 78
- క. మగువా నీకిక వగవం, దగవా విను మిందుకు నిధానము మున్నే
నగయాపితఘ్నర్తవని, స్త్రీగయారతిఁ దమనకెలన మెలఁగుచు నచట 79
- చ యతిసుతుఁ డొక్కనాఁటినిశి నంబువు ముంచుకొద న్న ధేభమ
న్నతిశితశబ్దవేదిఁ దునుమ న్నను వృద్ధులు నంధు లైన త
త్పితరులు పానితోనె చితి వేర్చి శిఖం బడువారు మాగతిఁ
మృతియెడఁ బుత్రశోకమే భరించుమటంచు శపించి రంగనా, 80
- క. కలిగితినిల శూద్రావై ,శ్యులవలనఁ దపస్వి నగుచు నోన్మవపర సం
ధిలు బ్రహ్మహత్య యనువెత, వల దని యాదుర్లతుండు స్వర్గతుఁ డయ్యె 81

— * దశరథుని మరణము * —

- క. వశమా యటుగావున దుర్దశమాన్సంగ రాదు రామరామా యనుచో
దశమావస్థకుఁ దార్చె, బ్రశమాధికు శాప మపుడు పక్షిరథేశుఁ . 82
- సీ. అమరావతిపురం బాఁగుకోఁజూచెనా యేనిశాచరకులాధిశుఁ డైనఁ
చెఱివోయెనా యేమి జేతేనగరి * నూశగేరిలోపలి దేమిటారి యైన
రాయబారము వచ్చెనా యిత్తటి నయోధ్య కింద్రుపేజీబులం దెవ్వఁడైన
నాజ్ఞపుఁ డాయెనా యుఖిలావనీపరిత్రాణచాతురికిఁ బ్రధాని యైన

* “ నూశగేరి ” యనుపదము ద్వితీయాశ్వాసము 25 పద్యములో సుకసారి వచ్చితిని.
సూశగేరి (రు) నాగవాసము (అని లోచించుచున్నది.)

గి. హరి యనఁడు తేరు వెడఁడు కరినిఁ గోర, జేనిమిత్తంబు వినువీటిపైన మితని
కనఁగ నరిగె నభంగురాహవవిహార, విశేషలితరై త్యరఘుఁడగు దశరథుండు 83

ఉ. అత్రతీ దృగ్ఘనోదయత నశ్రుఘ్నరంబులు గండమండలిఁ
హతి కుచాద్రులం దొరసి నాభినరంబులు నిండి పో నెలుం
గతి నిశాంతచంద్రములు లేడ్చి రమ ర్త్యనతోదరీకరో
ద్యత్తరకిన్నరీముఖరితాహరితానవితానమాధురిఁ 84

ఉ. సూన్యతవాది రా జనెనుదులు నివృళమాయెఁ గై కనం
స్థాన మటంచుఁ డిట్లు రుదితంబులు గానకు రాఘవుండు పోఁ
గా నిపు డంత పుట్టెఁ గడగం డ్లనువార్తలు మిన్ను ముట్టి బి
ట్టై నగ రెల్ల గొల్లు మన నాగత మయ్యెఁ బ్రబాత మంతటఁ 85

క. భరతాగమపర్యంతము, భరణీపాలకుని మేనుఁ దైలక్రోశిం
దొరయింపఁ తత్సృజానుల, నరుంధతీప్రాణబంధుఁ డాక్షాపించెఁ 86

గీ. అర్జుమాయెగృతాధ్వరుం డైనయతని, దేహముతిలో త్రమోదితన్నేహమునకు
నర్జముగదాకృతాధ్వరుం డైనయతని, దేహముతిలో త్రమోదితన్నేహమునకు.

— • భరతుఁ డయోధ్యకు వచ్చుట • —

వ. అంతట ననుక్తపంక్షీరథవిరామవార్తలానీతభరతు లగుటకు వసిష్ఠుచే నను
జ్ఞాతు లైన దూత లతివవజవనయనహయనంకోచితసరణులై తురగవతి
నగరి కరిగి దుస్సప్త దూయమానుం డైన తైక యీసూనునకు గురునిజె
శంబు విన్నవింప నాతని మాతామహులను యుధాజిత్తులను ననుపం గతి
వహుదినంబుల నవశేకునసంపాతసాతంక చేతస్కుం డగుచు దుర్దినాబుకరణి
నస్ఫురద్దివంబై వీరభటజనంబుగతి నసీతాసహాయభేలనం బై నిద్రాఘనమయ
సరసిజాకరంబువై ఖరి ననూర్చిభాసాన్వితం బైనసాకేతంబు సాచ్చి, యచ్చోటు
యథాపురప్రచారచారుపౌరంబు గామికి విచారంబు దోఁప భూపతియగా
రంబు దరిసి యరసి యం దెవ్వరిం గానక మగిడి జనిని నగరి కరిగి మాత కా
నతుం డై తండ్రిసీమం బడుగఁ బరుషతరవావదూక యగుకైక యిట్లనియె.

చ. అడవికిఁ దండ్రీపంపువడి యాలును దమ్ముఁడుఁ దానుఁ జెంచుకై
వడిఁ జనినాఁడు రాముఁడు భవద్గురుఁ డంకోటఁ గాలభర్తముం

దడయిడలేమి గైకొనియెఁ దగ్గతి నింకఁ గళంకు లేక నీ

కుడిభుజపీఠిఁ న్నరలు కొన్నది వంటవలంతి నావుడున్.

89

క. శేకయజ్ఞోక్తి మయూరీ, శేక యహిం గలఁచువీరకఁ గీలితపరితా

పాశ్వుతిఁ బూన్ప వివేకా, పాశ్వుతి ధృతిసవలి యడలి భరతుఁడు పలికెన్ 90

శా. కైకా యెంతటి పాతకంబు ఫలమోకా తల్లి వై తీ విఁకన్

మాకు స్వల్గుర కన్నదమ్ములకు నంబాత్వంబు నీయం దనం

గీ కార్యం బగు నింతనుండియును దుష్కీర్తి ప్రసూభావమే

చేకో నర్హవు నీకుఁ బట్టి ననుకో సిగ్గయ్యెడి న్నామదిన్ 91

క. మాతృవ్యాజము గాంచిన, పాతకధోరణి వటంచు భరితక్రోధుం

డై తన్నుభమున కభిముఖ, మై తగుదృష్టి న్నరల్పి యనుజన కనియెన్. 92

గీ. మనుకులంబుఁ గాల్తు నని కంకణము గట్టు, కొన్నయట్టి చెల్లు కొఱవి యుండ

సవనభరణ కేళి భువనపావనకీలి, నాశ్రయాశనంజ్ఞ యగడుగాడె 93

శా. హల్యన్తోచి కొమాల్లు దున్నగఁ దదీయశ్రాంతి యెంతో మన

శృల్మం బై కనిపింప లంపటపడె న్సంతానబాహుభృమాం

గల్మం బొందియు వేల్పుటా వనగ నింకం బుత్తశోకంబు కా

సల్యదేవికి నేకపుత్రకుఁ దరించె శక్యమా యక్కటా! 94

చ తనవిధిచే నరేంద్రుఁ డవతర్కితమంత్రగతి న్వసించ నా

తని యనువాయువు ల్వీరముధారననాద్యుఁ డ్రోలి యున్నదీ

ఘనకుటిలస్వభావ మిది గట్టుచు జెట్టును బుట్ట మిట్ట యుం

డిన వని కింతె గాని తగునే జను లుండెడు రాజధానికిన్. 95

గీ ఆత్మవృత్తి కర్తృ మగుదైత్యకులము లె, న్నేని యుండఁ గేకయేళునింట

లెస్సపుట్ట నీపె లేమావిగుమనట్ట, నడుమ వినపుఁదీగె పాడమినట్లు. 96

క. జననీతి కెడఁచు మామక, జననీతిగ్ధత నయంబు సౌజన్యంబుం

జననోచితి నిక మనుకుల, జననోచితకీర్తి యేల సంధిలు ననుచున్ 97

చ. అనుజనితోడఁ గైకనగ రాతఁడు వెలసి కోనరేంద్రనం

దనఁ గని మ్రొక్కి పెక్కుశపథంబుల రామవనాన్తి కాత్మఁ దా

ననుమతి చెందమిం దెలిపి యంత గఁరూదితసూత్రపద్ధతిన్

జనకున కాహితాగ్నిచితసంస్కారంబు న్నైజవేదై నన్నిటిన్. 98

క. జనకుం డీగతిఁ బితృవన, మునకుం జన భ్రాతృవనసముత్సుకుఁ డగు న
య్యనఘుఁడు జననీముఖహిత, జనములతో మరలి వచ్చె నదనంబునకుఁ. 99

వ. వచ్చి యంత యథావిధిసమాహితౌర్ధ్వదైహిక చతుర్తశదినుం డగుచు నా
ఘనుం డున్నయెడ బలజహిత కులహితాచరణ జాగరూకం బగుపారలోకంబు
సప్రధానానీకంబై మకుటభరణాగ్ధంబు తన్నుం బ్రార్థింప నప్పార్థివతనూజం
డి ట్లనియె. 100

శా.చాలింపుం డిది యేటిమాట యకటా సామిత్రి చాలిత్రమే
నాలంబించుట కోవలేక భవదీయాజ్ఞప్తిఁ గోటిరము
స్త్రాళిం బూనక యుందునే యొదవి యున్నం బర్లశాలావకా
శాలంభం బిఁక దండకావిపిససాలాంతర్విశాలావనిఁ. 101

చ లని వనయాత్రఁ దెల్పె నతఁ డంతిపురంబున కేగి యచ్చుట
జననయనాసుఖవ్రత సత్పథపాంసులతావహత్వముం
దనకుటిలత్వముం దలఁచిన నుడిగాలిని బోలు మందరం
గని యనుజుండు చంపఁ జనఁగా విడిపించినరాముతల్లికిఁ. 102

వ. ఇట్లు తెలిపి యద్దేవి మొదలైన జననీజనంబు వెంబడింప నగరంబు వెల్వడి
యనల్పశిల్పికల్పితసమీకృతసమీచీన కాననవధంబు వట్టి ఘోష్టాణవారణ
ఘటావీరభటశతాంగసంఘసంఘాతభూతలోదితవరాగమోగపంకిలసభోవిటా
కరింఖ ఝరీపరీవాహుండును సుమంత్రమంత్రముణి ఘణితగుణనివహగుహ
సహాయతానిస్తరిత భాగీరథీపురస్సరనఁదూర్వవహుండును నై ముండట భర
దవాజు నాశ్రమద్వారంబునందుఁ బరివారంబు డించి యాతనిం గలివయ
సమన్వీతుం డగుచుఁ బొడగాంచి యావిరించిప్రభావుం డమేయనిజయోగ
మాయాబలానీయమాన సంతానకామధేనువైమానికచకోరలోచనా సమా
చారితోదాత్త తల్లజనోచిత నిమజ్జనానులేపనాభరణభోజనాది బహువిధోప
చార గౌరవతృణీకృతశచీనహచరత్రివిషదనైషధ్యం బైన యాతిధ్యంబు
సలుపం బోలు పెనంగుసేనతో నాఁ డచట నుండి మఱునాఁడు తన్నాని
యనుప ననువమచిరత్న రత్నవిచిత్రకూటం బగు చిత్రకూటంబు డగ్గటి యగ్గిరి
యుపత్యకావకాశంబునందు సేనానివేశంబునుంచి చెండుజేడును చామను

జానకీజాని నన్నేషించి యంచిత మావిర్లంధగంధవహాశోరహూమధూమ
 దూరతోవిభావ్యమానంబును నచలితహరిగంగతిరోహితశరీర వనదేవతా
 వితాన శీలితోవహాగప్రసూనంబును నిశీధినీచరశిఖాచవాటి సముచ్చాటన
 ప్రవీణ మంత్రాయమాణ గామానుజధనుర్నినదనిశమనసముచితసమీప
 ఘటితదళకుటీరజటికుటుంబ పరిచయకరంబితమహీభాగంబును, ననేకశాఖ
 శాఖావలంబమాన వల్కలాంసప్రతానంబును, నంబరపురాయాత దివిజ
 శాతోదరీకరకీసలయానీతపారిజాత సారనదవారిజాత కీలితవితానసీతావిహ
 రణాగార తరులలప్రచురవిచికిలలతాజాయమానకాయమానంబును, నధ్యు
 టజచత్వరాలక్షితసాలమూల హిమకరోపలవితర్దికానిహితసితకృపాణ
 తూణీర వారవాణ బాణాసనవతంసంబును, నతిథికులసపర్యాపద్యుత్సుక ను
 మిత్రాపుత్ర నిత్యాహితామందకందమూలఫలరోశమందిరాయితైకదేశంబు
 ను, నవిరహిత ధరణితనయాచరణవిన్యాసధన్యతా పరిహసితసాకేతరామణీ
 యకంబును నగురామాశ్రమంబు నొంది కైకయీనందనుండు కందభిత
 మానసానందుండై యంతట.

109

నీ మినుమినుక్కును సీతమేనికాంతిఁ గఱానివలువత శ్శొలయు వల్కలమువాని
 ఘనసారతిలకవైఖరి ఫాలతలమునం దీక్షింపఁ దగుహూమరత్నవాని
 జలసేకజనితపాటలిమఁ గాంచనకీరీటతగాంచు జాటజూటంబువాని
 మహిమండలి వహించురహినాదిభోగిభోగముల మించుభుజాయుగంబువాని
 గీ తమ్ములనదమ్ములనెడునేత్రములవాని, నునుమొయిలుచాయలుడివోనితనువువాని
 నకృతసుకృతావిధేయతనమరువాని, రాము శ్రీరాము శాంత్యభిరాముఁ గాంచె
 చ కని యారామసమీపసీమ లతయై కన్పించు క్రొమ్మించుఁ బో
 ణి నరణ్యాని కయోధ్యటెక్కు జగిచే నిర్మించు గాతీవహ
 ణి నిమిత్తోణికళత్రు వంగడపుమున్నీటన్ సముద్భూతిఁ గాం
 చినజైవాత్మకరేఖ భూమితనయన్ సేవించె సాధ్వీమణిన్

105

ఉ. ఏనృపుఁ డాసుమిత్ర కుదయించియుఁ దా నితరానవాప్యరా
 మానుజచర్యఁగాంచు నిశలం దవనిద్రతఁ జెందెనేని యె
 వ్వాని కనుంగవం జెనయు వారిజబృందము లందు రాగుణ
 శ్రీనిధి సూర్తిలేఖ నిజదృక్పథముం దొరయించె సంతటన్.

106

చ. మరుగతి ముడువేసవినిమ్మగి తలంకెడు జంక పంకజా
 కర మెదుటం గనుం గొనినకైపడి రాఘవుఁ గాంచి తత్పదాం

- బురుహమహాధి యై జనకుపోకడ నేడ్వొదవ న్వచించుచు
స్ఫరతుఁడు మూర్ఛముంచె రఘునాయకు లక్ష్మణు జానకీనతిగ. 107
- క. చిలో సంతఃపురజన, జాలోదితరోదనా ర్చి చడలంట నిడగ
వేలారిగళోకార్జవ, కోలాహల మావసిస్థకుంభజః డణఁచెగ. 108
- గీ. తెలివి ఘటియిల్ల నంతటఁ గులగురూక్ష, సరణి రఘువీరుఁ డామరసైంధవాప
కృతనివాచాది నముచితకృత్యనముడ, యుండగుచునుం డెనుభిగోష్ఠి నుటజవాటి.
- మ. మనువంశంబునకుఁ యశంబునకు ధర్మశ్రీకిఁ బ్రాక్కున్యవ
త్తన కాచారబహుశ్రుతాదుల కనర్హం బెద్ది యాబాడ కొ
చ్చని తాత్పర్యము నిస్తరించు భరతోవజ్జంబు విజ్ఞాపనం
బు నిజారణ్యనివ ర్తనంబుఁ దెలుపఁ భూపుత్రితేఁ డత్తటిగ. 110
- మ నకృదుఢ్యేతచిరోతరాంశునిభరాజ్యశ్రీమదావేశి చి
హ్నా కిరీటంబు భరింపలే నమృతసౌఖ్యం బబ్బు నీరత్నసా
దుకల న్నావయి నుంచు మంచు పడచాఘోజంబుల న్వేడుపో
లిక నమ్రం బగు హారితోడి భరతుఁగ లేనవ్యుతోఁ జూచుచుగ. 111
- చ. మనము గురూక్షి సత్యగరిమం దొరయింపమి రాజధర్మమే
యని యఖిలావని న్నిజపదావనియం దిమకోర్కి దాహ్మనం
బనిచిన మాండవీవతి నమస్తబలాన్వితఁ డై యయోధ్యకుం
జని యచట న్సేసింప కనుజన్ముఁడుఁ దాను జటాధురీణులై. 112
- క. ఎందాఁక రామువనగతి, యందాఁక వసింతు నిచట ననుపూనికతో
నందిగ్రామావసథమునం దిగ్రామాభినంద్యనయుఁ డతఁ డుండెగ 113
- క. దాశరథిజటాధరభయ, దాశరథిక్రృతి ఘటింప నంతట మర్యా
దాశరథియు భృతచాపమ, హాశరథియు నైన యనుజఁ డతివయుఁ దానుగ.
- ఉ. లేటికులంబు నోటఁ గబళించిన దర్భ త్యజించి సోగకగ
డేటల కల్వచాలు వనినిండ నిజాకృతిఁ గొంకులేని స
య్యాటముతోఁ గనుంగొనెను నత్రిముసీశ్వరు నాశ్రమక్షమా
వాటికి నేగి యాజటిలవగ్యునవర్య భజించె నయ్యెడిగ. 115
- గీ. అత్రికనకగాత్రి యవనిపుత్రికినంగ, రాగ మొసఁగె సానురాగసరణి
దాన నొకటఁ బూనె జానకి మేనును, మిఁచుమిండు నాక్రమించు తీవి. 11

చ. వననిధిమేఖలావలయవారిజనీరజనీభవన్నరా
దనభటతండఖండనవితండకతండనురత్నైః ఘనా
ఘనవలయంబుఁ దూతెను వికర్తను కైవడిఁ జొచ్చె దండకా
వనిఁ జమరీకిరీభవారివాహరిపూత్కరగండకావనిఁ. 117

ఉ. చంద్రధరప్రభావ శతచంద్రధరోపమరూప శ్రీమరి
శ్చంద్రమహామహీంద్రనిభవత్యవచోరదనాధురంధరా
చంద్రమతీసమానగుణసారభవచ్చినకృష్ణమాజిమా
చంద్రముఖమనోరమణ సాదరణశ్రుతబాణభాషణ 118

క. కిన్నరనిధినాయకనిభ, కిన్నరకంఠీనవీనకేళిన్యధిపా
పన్నాళాగరధరణీ, భృన్నుతకీర్తిప్రతాప మృదుసల్లాపా 119

కవిరాజవిరాజితము, భరతభగీరథ నైషధనాహుష పక్షిరథాత్మజరంతియుధి
ష్ఠిరయువనాశ్వ తనూభవ భార్గవ చిత్రపవిత్రచరిత్ర నిధి
వరకవిరాజవిరాజితమందిరవందిరసాలవసంతనిరం
తరనిరవద్యయశోజితశారదనారదపారదహరధరా 120

గద్యము. ఇది శ్రీమదుమామహేశ్వరవరప్రసాద సమాసాదిత సరసకవితావిలాస
వాసిష్ఠవంశకీర్తిప్రతిష్ఠాసంపాదక ఋగ్వేదికవి తిర్వేంగళాభ్యుపగతాక్షర
సుధాకర జగద్విఖ్యాత కవిరాజకంఠీరవవిరుడాంక వేంకటాచలపత్రిప్రణీతం
బైన చంపూరామాయణం బను మహాప్రబంధంబునందుఁ జతుర్థాశ్వాసము.

శ్రీరస్తు

చం పూ రా మా య ణ ము .

పంచమాశ్వాసము

— * ఆరణ్యకాండము * —

- క. శ్రీవేంకటపెరుమాళ్వసు, ధావరిసంసేవితాంఘ్రితామరసలస
తావేరీ వల్లభపా, రావారగభీర కనవరాజవజీరా 1
- శా. కాకుత్ స్థాగ్రణి దండకావిపినభాగ వ్యోమసీమాఘనం
డై కోదండము దోపఁ గాండనిచయం బాచాంతరక్షోదవా
నీకం బై మెఱియఁ మెఱుంగు కరణి న్దేవేరి వెన్వంటఁ దాఁ
గేకింబోలి త్రిలోకి రంజల మెలంగె న్నీలశైలచృవిఁ. 2
- మ. వనశుండాలకపాలకార్దవిగళత్వద్భాలసాలాలిసూ
తననిర్యాసము తావిమాటు హుతగంధంబుల్ నదంబుల్ తపో
ధవపుణ్యాశ్రమభూములం దెలుపఁ దత్తన్నైనిపూజాహృతా
యనజాతి న్ననువంశు లాయడవి నుద్యాసంబుగా నెన్నుచోఁ. 3
- క. శాతాయస్త్రిశిఖిశిఖా, ప్రోతశవవ్రాతుఁ డై తిరుగువాఁ డచిర
జ్యోతిర్లతాశతావహ, సీతావనితావహోకదిత్రాకృతి యై. 4
- గీ. యాతుధానుఁ డొకఁడు విరాధాభిధానుఁ
డలరుసరి మాంసమతిఁ గాకి మపహరించు
కరణి ధరణిజఁ గొని యుభ్రసరణి నిలిచి
రాకొమలఁ జూచి తలయూచి కేకవైచి. 5
- మ. కట్టినవల్కలంబు జడగట్టిన కై శిశముం గరంబులం
బట్టిన విండ్లుఁ జూడఁ గనుపట్టిన దచ్చెరు వెవ్వరో కదా
పెట్టెడుసొమ్ముచే సాగను వెట్టెడు నిట్టి మిటారికత్రైలో
నట్టడవిం జరించెదరు నాయపదాసము లాలకింపరో. 6
- క. కాచితి మి మ్మిపు డీచెలి, నాచే నొప్పించి చనుఁ డన న్రాముఁడు దో
సాచరు చనుమొన నొకనా, రాచము గాటింప స్పృక్కి రక్కసుఁ డలుకఁ. 7

సీ. సీత నుర్విడి డించి చేకొద్ది వైచుశూల మమర్త్యహృదయశూలంబుతోడ
నమవ గేడించి మార్గావరోధావరాధము సైచ నిందు భాస్కరుల సాను
పునః దాల్చువింధ్యమట్లనుజుతోడనునెత్తికొని మింటి కరుగు దైత్యుని భుజంబు
లిరువురు ఖండింప ధరపై నొఱగి మేనుఁ దొఱగి వాఁ డమరుడై లోలుతరంభ
గీ. బలిమిఁ జైకొనుటను నైలబిలుని కినుక, గనిని యొడ లిది గర్తార్థమనుచు వేడఁ
దత్తనువు మున్ను నెత్తుటఁ దడిసివదన, యినధరణిఁ ద్రవ్వెపూడ్పించె నినకులుండు

క. శరభంగయతికి నతఁడా, శరభంగజక్తిర్తి రాక చాటుచు గంగా
శరభంగసంగరాశన, శరభంగజజనితదక్షిణఫలత సలిపెన్ 9

గీ. ఇంద్రుఁ జూచియుఁ దను మానవేంద్రుఁ జూచు
దనుకననటుండి జటిలుండు ననలశిఖకు
సమిధ యై మింటి కరుగ నైత్యోకుమణి ను
తీక్షణ నాతిధ్య మెనసి యాదిక్కు వాసి 10

చ. అరిగి కనెం గుఱంగట జలాశయసింధుమరందకందభీ
కరణధురీణిపాణిమయకంజతదంతికభీతభీతనం
చరణవిభాదయతోయధరసంశయదాయక హోమధూమ దం
తురితపురోవనిఁ ఘటతనూజతపోవని లోకపావనిఁ 11

— * రాముఁ డగస్త్యాశ్రమముం జెరుట * —

వ. కనుంగొని యనుంగుటోయారి యగుమహీకుమారి కిట్లనియె 12

సీ. సెలయేటివడి నగసలినుండి వడి వానవాభానుగలిదెల్పు నజగరములు
నజగరములనోళ్ల కబ్బి వెల్వడలేక వాతాపిదశ చూపు వనగజములు
వనగజాహతులఁ గైవ్రాలి వింధ్యనగంబుభాతిఁ జూప్పడు సల్లకీతరువులుఁ
దరువుల శాఖాగ్రసరణిఁ జూపట్టి వార్ధి తెఱంగనుకరించు తేనెపెఱులు
గీ. నహుషఋషివి దివ్యసన్నేరుమహిధరప్రదీప వనరాజదుర్గదాటోపహరణ
పటుతరఘటితనూభవ ప్రాకృతిత్ర, మెదురుకొలిపెడు మదికి నిం దిగురుఁబోడి,

ము. జలరాశి న్వలకేలఁ గుంభభవుఁ డాస్వాదించుచో నీఁగలుం
బలెఁ బైముఁగు మొయిళ్ల డాపలిచెయి న్నాగింపఁ గంపించి శం
ఫలకుం బాసి నిలింపమార్గము భజింపనేక యామబ్బు లిది
దులులాదూకృతిఁ బూని పల్వలముల స్వర్ణలైడుం గంటివే, 14

- గీ. అని యగస్త్యునాశ్రమాభిరామతకు విస్మితమనస్కుఁ డగుచుఁ జేరఁబోవు
నడఁ దదీయశిష్యు లెదురుగా వచ్చి తో, డొనుచుఁ జనఁగ నరిగి మనుకులుండు.
- సీ. నళూపనామ భుజంగవిహృతిఁదప్పించె మిస్సీటి కీతనిదిగా విప్రవరత
యంభోధి నొకగ్రుక్క నాపోశనముగొన్న వీడు పూనినదిగా బాడబాఖ్య
తేలనంటి నగంబు నేలమట్ట మొనర్చె నీమేటిదిగదాయబీండ్రచర్య
యసురప్రాణంబున కెరువెట్టినకుఁ డీ గలుగు వీనిదిగదా కలశజన్మ
- గీ. మనఁ దనరు లోకవంధ్య నిరాశుఁడయ్యె, దక్షిణాశభజించు చిత్రప్రచారు
బ్రహ్మతేజోమయు నిజప్రభావగాత్రు, గౌతమాత్రిపులస్త్యు నగస్త్యుఁగాంచె. 16
- క. నామము గోత్రము నొడివి ప్రణామము గావించ మౌనినాయకుఁ డాశీ
స్తామముతో నొదవె ముని, త్తేమము లిఁక నని సవర్య సేయుచు నంతఁ. 17.
- మ. మురజచ్చాపముఁ దప్పిచూలివిశిఖంబుఁ వజ్రతూణీరముం
గరవాలంబు నొనంగి యానియమి లేఖిస్తామి తఁ బంప నేఁ
గి రఘూత్తంసుఁ డొనర్చెఁ బంచవటి చక్కిం డెంకి గోదావరీ
సరసీజాతమరందమందరమగుత్సంప్రీత చేతన్ముఁ డై. 18
- మ. పులుఁ గొక్కం డెదుటం జటాధరనిరంభోవాద్ధియై వజ్రయా
వలిఁ దం జేరెడు గట్టురాణిమరు తేవం డోచి మీ తండ్రికిం
జెలిన్దె యుండు జటాయువండురు ననుం జేకోఁ దగు న్నాయెడం
బలలాద్రుమ మేలరామ ! యని సంభాషించి పో నంతటఁ. 19
- క. పంచవటిఁ సామిత్రిఘ, టించిన కారాకునగరితెక్కు లయోధ్యఁ
మించ న్సంతోషించి వ,సించె న్రఘువుంగవుండు నీతాన్వితఁ డై. 20
- * శ్రీరాముఁడు పంచవటిని పసిండుట * —
- శా. అంతం దోఁచె నితాంతకంతువిజయోదంతంబు సింధూరితా
సంతాశాలివిపాకశీలితపిశం గాతార కేదారసీ
మంతం బాదిసయాపినోదయ మిశన్తాండాంశుమరితంబు పేఁ
మంతం బధ్వచరోద్ధవాదిపటరుంపానాట్యసర్వంత్తయై. 21
- క. శరదాతపత ప్రసభాః, శరదమితనిదాసుబిండుసంఘము లతుల
స్తరమదకుంజరసరసీ, శరనికరము లొలసె దుహినకణిసరంబుల్. 22
- సీ. జాడ్యకరం బయ్యెఁ జంద్రోపలపితర్ది శరపాత మయ్యెఁ గాసారవిహృతి
యప్రదద్విత్యం బయ్యె హల్లకోత్పలవాటి విపదావహం బయ్యె నుపవనంబు

- చర్మగళితమయ్యైఁ జందనాలేపనం బతిశైత్య మయ్యైఁ జంద్రాలపంబు
గగనమయ్యై గృహగ్రగతచంద్రశాలిక యనుకరం బయ్యై లాజానిలంబు
- గీ. విరచితామోద మైత్రోచె విరులశయ్యై, భారము ఘటించెఁ బూనంగహారవల్లి
కంటకోత్పేధ మొనరించెఁ గప్పరంబు, నిరవధికభోగ పరులై నదొరల కవులు 23
- మ. బురుసీసుల్ సకళాతియాంతరగృహభోగాసికల్ దోమబ
త్రైమంచంబుల ధూమధూనరహసంతీయంత్రముల్ కుంకుమా
గురుసారంగమదాను లేపనములుం గోష్ఠాంబుజాతేక్షణ
గురువత్సోజభరోపగూహములు భోగు ల్లాంవి రాసీతున్ 24
- క. నెఱనునటి విశ్రమింపం, దటియై నెఱిమిఁచు మంచుతాఁకుల జగివా
తెఱి పిల్లగ్రోవిఁబూనం, గొఱిమాలె న్నెలమిటారికూతురి తెగకున్. 25
- ఉ. అట్టియెడం గడంగి జగమంతయు నాఁగెను మంచుదాడి కి
ట్టట్ట చనంగ లేక శరణంచుఁ దము న్భజించు వెట్టకుం
దట్టువునుంగు వాసనలతావగు లేజవరాండ్ర చొక్కపుం
గట్టిమెఱుంగుచన్దవలు గట్టె నిజోపరి పట్టబంధమున్ 26
- గీ. అనతిచిత్తదివాంధంబు లైనయెండ, అనతిముదితమరాశంబు లై నకోలఁకు
అనతిసుఖతచకోరికలైనచంద్రి, కలుఁబ్రియము లొనెజనులకుఁ గంటుగాక 27
- సీ. హృత్పద్మ మాతంక మెనయనీయక మాటుకరణిఁ గరస్పస్తికంబు దోఁపఁ
జలివో జపించు చోద వణంకునఁ దొలంకు రదనఘట్టనమునఁ లెదవులదరఁ
గృవపుట్టి విధి యొసంగిన కంబళమనంగ నంగంబు గోమాంచ మాదరింప
చార్లత్వమయ్యవధ్వజపతాకికరీతిఁ గటిఁ బటచ్చరవేష్టి గానిపింపఁ
- గీ. దిరుగుభిక్షాశనులమోద దృష్టియిడని
యదయురాలగు కలిమితొయ్యలిగృహంబు
లలజడికిఁ దార్చుకై వడిఁ బులుముకొనియె
వనజపీఠంబు హేమంతవాసరంబు. 28
- క. ఎన్నులతుద హేమకణము, లెన్నుగఁదట్టారగి రాజలె న్రాజనముల్
సన్నిహితలవనచింతా, సన్నతిఁ గన్నీరునించు చందము దోఁచన్. 29
- క. తాలిమివదలి విరాధి, జాలిం బడి వెఱుచు నళికదామణు లవ్వోఁ
జాల రతివ్యసనాంబుధి, వేలఁగు రజనీవిరామవేలయుఁ జెలియన్. 30

— * త్రిరామునికడకు శూర్పణఖ వచ్చుట * —

- మ దిశ లాకాశము ముంచుమంచుల మృగీద్వస్త్రైస్తనాశ్చిష్టులఁ
దశమావస్థలఁ బెట్టునట్టి తిత్తి సీతాసేవ్యుఁడౌ నేతకుఁ
దశకంఠాసురు చెల్లె లానవడఁ బద్మాదేవి కేళదమ్మికిం
బిళితంపున్సివి నేఁగు డేఁగఁచెలి తబ్బిబ్బైన చందంబునఁ. 81
- క. ఆనవడి చుప్పనాతిపి, సాసి తనుం డాసి హృదయజాతాసీతా
యానముఁ డెలిపివ విని వడి, హాసము దొలఁకంగ నాతఁ డానతిఁ బలికెఁ. 82
- చ. ఓటపరి వాదు నీ వయిన ; నొక్కతె శోరవీమి నన్నొకవృడే
మఱక భజించు నీతరుణి, మంటికి వింటికి భంగురంపుటే
డైట ఘటియింపఁ జాలిన యతిప్రమదావహా, దీనిమాయకు
నృపితుము గాక లేక కనువిందగు నిం దగులంగఁ జెల్లదే 83
- చ మగువరొ వీడఁ బత్నీమండు మ న్నభమన్తఘః డీకుఠాంగుఁ డే
తగులును లేక యీయడవి దండొనరింపఁగ వచ్చినాఁడు, నీ
జగిబిగిఁ జూచెనేని తమిఁ జిత్తము హతకపోదు వానికిం
బగలును రాత్రియు న్నిదురకట్టదు కంటికి విప్రయుక్తతఁ 84
- క. కాన నతం డీమేనుం, గౌనుం జగిలొడలు నడలు కన్నులుఁ జన్నుల్
వేనోళ్లఁ బొగడఁ జనుమన, నానీలిపిసాళి మోహనాకృతి యగుచుఁ. 85
- మ. చరణాబ్జంబుల గిల్కు మట్టెలవొద ల్పంధిల్లఁ బాలిండ్లపై
నెరజాటున్నున్నపైఁట నీ టిడఁ గటాక్షాలోకనాళీక దం
తురితోపాంతధరిత్రి యై కవసి యెంతోమైత్రి సౌమిత్రితో
నరసాలాపము చూప నాతఁ డను హాస్యప్రక్రియా శీలుడై. 86
- ఉ. డానుఁడ నేను రామున కతండు మదీశ్వరుఁ డామహత్తు పొం
డే నవరించి లోకులకు డేవులసానివి గాక నీ వికెఁ
దాసివి గాఁ దలంచు టుచితంబె విడేహతనూజ కిప్పు డా
భూసుతపుణ్య మేమి నినుఁ బోలునె రూపవిలాసంపదకఁ. 87
- ఉ. కొప్పురొ దండు లాఠిమునకు న్నేనుకోఁ దగుదానవీపు నీ
యెమ్మెకు రాముఁ డానవడు నింతయ కాక నిరాకరింపఁ బోఁ
డిమ్మగు దుష్టనర్తవీముల కివ్వని యయ్యవనీజ యిచ్చటం
ద్రిష్టననోప దన్నిటను నీ కతఁడే పతి చుష్టు పా మ్మనఁ 88

- మ. మరుజాలిం గుటి దప్పి శూర్వణఖ వల్తా తిట్లు నిర్లజమై
గజిక న్నీటగు నేటియిద్దరులకుం గాంక్షించు నాఁబెయ్యవై
ఖరి నీ యిద్దఱనుద్దులఁ బ్రమసి రాకాపోక గావించె వే
సరి సీతాహృతి ణొగ్గ నగ్రజునికన్యన్య గృహీతాసి యై. 39
- మ వనివా రీచెలి జాలిముక్కు గలుగ నన్వేషించి తౌరా యన
స్తనువంశాగ్రణికూ ర్తితమ్ముఁ డురుకామక్రోధసంకల్పశూ
ర్వణఖాశ్వాససమీరఞ్కోరణులకుఁ బల్కాట వాటింప న
య్యనిమేషాంతకురాలు కాలజలదోగ్రారావదాక్రంద యై. 40
- ఉ రక్కసిజోదు లంద తీరక రాఘవుడాక విహస్తు తాడు రీ
ముక్కిఁడిజంతకుం దగిన మొండివిటుండు నిశాటహతియం
దొక్కఁడు లేక తక్కఁ డని యూహపరుల్ నగఁ జేటగోటిబ
హ్లాక్కలపుంబిసాని ఖరుముందటికిం జని నిల్చె నిల్చినఁ. 41
- ఉ విగ్రత నీకుఁ దెచ్చినవివేకపరాజ్ఞులుఁ డెవ్వఁడో యతం
డుగ్రతదీయసాయకతదుద్భవులం దొకఁ డైన నేమి? య
వ్యగ్రత గెల్తు లె మ్మని నిజావరజోదితరామలక్ష్మణో
దగ్రత కాగ్రహించి ఖరుఁ డాహవనన్నహనార్హ వేషుఁ డై. 42
- చ. వెలువడి త్రోవకు న్నగిని వేగరి గాఁ బదునాల్లువేలజో
దులు పదునాల్లుచేరువలతో మునుకో నని కేఁగుదోఁ ద
తొలకల మాటకించి సతిఁ గావ నహూదరుఁ బంచి సింగిణి
విలు గుణయుక్తి మ్రోవ రఘువీరుఁ డెదుర్కొనె యాతుధానులఁ 43
- వ. ఇ ట్లేదుర్కొని జనోదర్కగోచరేతరామోఘశరలాఘులం డగు రాఘవుండు
మండలీకృతనముద్దండకోదండపిండితప్రచండకాండపారంపరి నిలింపులకు పొం
పు సంపాదించ, నావిలం బగు రక్షోబలంబు తత్క్షణంబ హైమవదినంబు కై
వడి ననవాప్తపుండరీకం బై రాశిచక్రంబువైఖరి నవిభిన్న కేతుపాతం బై, యం
బుజేక్షణావక్షోరుహంబులీల నాలక్ష్మ్యమాణ ప్రతభంగం బై, ధారాధరసమ
యరంగ త్రరంగిణి తెజంగునఁ బరివహదవేలకీలాబజాలం బై, యనార్యగోష్ఠి
పోలిక ననేకప్రకారహతకవచస్ఫురణం బై, శారదావసరవాసరంబుసరణి విశ
కలితాపఘనసంకులం బై, చాంద్రమనబాల్యచరితంబురీతి సంభృతగురూత్త

మాంగనాశం బై, పాండవబలంబు లేఖ ధర్మరాజాధీనజేహం బై, యరళురా
మాపదానంబుభాతిఁ బాతితనరోషకుంభినీధవకులం బై, పాలస్త్యనగరంబులా
గునఁ బలాశనప్రతిష్ఠానమంచితశివాలయం బై, యంబురుహబంధుబింబంబు
డంబున ననంతాభిపతదురుతరకరసహస్రం బై, దినావసానంబుచండంబున
వియోగభాజనరథాంగయుగళతాంగసంఘం బై, హరయదుప్రవసనమరంబు
వీర సప్రాణిత్రైశీర్షం బై, నిర్మలాంతరంగశీలంబుపగిది నిర్ధూతదూషణం బై,
యదైవ్యతత్త్వంబుశివీ నాత్మావశేషం బై, నశింప రోషించి దోషాచర
నమాజశేఖరుం డగు ఖరుం డడరినవ్వచు వివశ్చిజ్ఞసంబునకు నైన నిశ్చయింపం
గూడని జయావజయభేలనంబు దోషఁ జూపఱి కననుసంధీయమానంబు లగు
విశిఖసంధానమోక్షణంబుల సంతరిక్షచరనిరీక్షణాన్యుతవితరణచక్షణం బగు
రణం చిరుపురకుం బ్రవర్తిల్లు నెడ మార్తాండకులతిలకుచాపంబు నయ్యసుర
లోపంబు గావించె గోపయావకీలముఖసరోజం బై దశరథతనూజంబు పింభ
సంభవుఁ డొనంగిన శరాసనంబు మోపెట్టి బెట్టిదంపు బాణంబు దండకావన
తపోధనతనుత్రాణనిర్మాణపారీణంబుగాఁ బ్రయోగించె సంతట. 44

క. ఆఖరునిశితము రవికుల, శేఖరునిశితంబు దునుమ జతలేఖనదీ
మాఖరి యగు జటిలాశీ, రైవ్యఖరిఁ గొనె ముగిడ మంథర రఘుసాన్వయి 45

మ. మునుము స్సంధర శైవ యు స్సరియంగంబు సూన్యతాపాయభీ
తన్మపాలోక్తియు జానకీరమణకాంతారప్రచారిం బనం
జను పుష్కల దశకంఠహీనతకు నోచంబాలుతైలోత్కృభా
గ్యనికాయంబు రహింప నావని మునుల్ సానందు లై రుద్రాక్ష 46

మ. ఖరన క్తంచరుఁ గీటణంచి యుటజాగ్రత్తోని విల్లక్కు డెం
చి రజోధూసరజాటజాటరుచిరశ్రీ మించు నైత్వాకుశే
ఖరువత్క్షోజభరానురూపతదురఃకాశిన్య యై కాఁగిలిం
చి రణత్రాంతి చారించె నీత యధికస్తేహాదరానీవ్రె యై. 47

క. సామిత్రియు రాముజయ, స్థేమం దా రెండువేలజివోలుగలవాఁ
డై మెచ్చె మువ్వర్క నుఖు, లై మునుపటికరఁగి నుండి రాసమయమునఁ

మ. అజహన్తత్సరవృత్తి చిత్రమెగపోయం జేటబల్లోటిజం
జ తనస్థానమురీతి లంక నజనస్థానంబు గావించె బా

కజతుం గీలి జముం బలాదు వరుణుఁ గామ్యుఁ ధనేశుఁ భవు
న్భుజకంఢూతిఁ దృణీకరించుదశకంఠుం జేరి యానమ్ర మై.

49

చ వినుము జగత్త్రయీభయదవిక్రమ నే నటుమొన్న దండకా
వనికి వినోదకేళిఁ జని వర్తిలుచో భవదీయధాటి కొ
య్యన మునివృత్తిఁ జెందినజయంతవసంతులూ పుష్పవంతులో
యనదగు శౌర్యవంతులు మదక్షులపాల్పడి రిద్ద ఆత్మతీర్థ.

50

చ చరగతిఁ జిత్రపుత్రికకుఁ జూటెడునెన్నడ దోఁపఁ దావిటె
క్కరిది గదా కడానిలత కన్తతిఁ జెల్కెడుమేనితప్పు, తొ
ల్కరికరిమించు మించు లిడఁ గంతునొయారవుఁ జిక్కటారివై
ఖరి నొకహంతుకారి మెలఁగఁ గనుఁగొంటిఁ దదంతికంబునఁ.

51

సీ. అదిపూనువేణిసోయ గముఁ జెందరు కదా వన్నగీమణు లెంద టున్న నేమి
యదివహించు నెలుంగు హవణింప లేదు గా ! కిన్నరీతతి దావుకొన్న నేమి
యదిచెందుపాక్కిలివారువు చేగోదు గా యుష్సరోనికర మెం తైన నేమి
యదిగాంచుపిఱుఁడుసంపదకు నోచరు గదా యుర్విబోటులు పెక్కు రున్న నేమి

గీ. యది గదా యింతి యటువంటియలరువింటి
దంటమదహస్తి నెద హత్తి యుంటి వేని
గంటి వన వచ్చు వెలిదమ్మికంటివలతి
కలికిగాంచుకలిమి రాక్షసకులేంద్ర !

52

ఉ రాముఁడు లక్ష్మణుం డనెనురాచకొమా శ్లఁట వారు వారిలో
రాముఁడు పెద్దవాఁ డఁట ! యరాళకచామణి నీతపీఠియ
క్కిమలి యమృతహామనకుఁ జవరా లఁట దానిమేనితీ
రామర వారకామినుల కైన నధీశితఁ గోరఁ జేయజే !

53

క. నీ కాయొనపరి దగు నని, కైక్యోఁ జని విగ్ర నైతి ఖరుఁ డంత మదీ
యాశ్వుతిఁ గనలి బలాన్వితుఁ, డై కదలి తదీయవిశిఖవాతిఁ బడె ననుడుఁ.

54

మ దశకంఠుం డనునాసికోక్తు లటు లొందం జెల్లెలిం గొన్నదు
ర్దశ భావించి ఖరాదితాదృశజనస్థానోగ్రరక్షశ్చతు
ర్దశసంఖ్యాకసహస్రహంత్రి యగు నీతానేతచాపవ్రతా
పశిఖజ్వాలిక నాలకించి ఘనకోపవ్యాపృతసావ్సంతుఁ డై.

ఉ వింటి నపూర్వ ముర్వి నొకపింటినరుండె జయించువాడు ము
క్కుంటిమలం దెమల్చినమగంటిమిజో దిమతాణి మింక నా
పంటవలంతునోముగుమిపంట వహి రహిమించువానివా
ల్లంటి వడిక వారించి తెఱగంటివజీరుల త్రు శ్లడంచెడక 56

గీ. మలకరిమెకంబు చేకొని మరులువట్టి, ధరణి బో నోమిన త్రిశంకుతనయుకులము
వాడగుట వీక నాచేత నేమరాముఁ, డింటిఁగోల్పోవ మారీచుమ్మగ మొనర్తు
క. అని మారీచునికడకుం, జని దశకంధరుడు తనవిచారము దెలుపక
విని యతఁ డిమర్తతి కీ, తని కేమిటికొ వలె ననుచుఁ దహతహః బలికె 58
శా. నీబోధం బివు డెందుఁ బోయె నకటా ! నిశ్శంకలంకాపుర

ప్రాబల్యంబుఁ బూకాల్పఁ జూచెదవు ధర్మంబా రఘుత్తంసభా
ర్యాబంధీకరణంబు శూర్పణఖయూహపోహ లాలింతురా ?
“స్త్రీబుద్ధిః ప్రలయాంతికా” యనుట నీచిత్తంబునం దోషదా ! 59

క. మాని నయినాడ రాముని, చే నొకచేపట్టు మేసి చిత్తంబున కు
ద్యానారామపదం బవ, సానవిరామాహ్వయంబు జకు కగు నినినన్ 60

ఉ కన్నులగేవలఁ గెంపు దోష నదిరా కాటాడ్డెమా నేను జె
ప్ప నీ వివ్వని కొవ్వకోమి యిది నీపాండిత్యమా ! చాలు నం
చు నైపుర్యము వుట్ట నాడుటయు నచో వాడు నిమ్మూర్పుఁ డిం
క న్నాబుద్ధులఁ జక్కఁ గాఁ డనుచుఁ దత్కార్యానుకూలాత్మఁ డై 61

ఉ ఖానుకులీనుడేవిఁ జెఱపట్ట దశాననుఁ డెంచ బ్రహ్మ ల
త్పాణినమీరు సౌరపురయాత్ర కమర్చిన పైడిజోమనె
మ్మేనిరుటంపు లేటితలమిన్నపతాణి యనంగఁ దాటకా
సూనుడు దండకావనము సొచ్చె హిరణ్మయపుంగురంగ మై 62

క. ఇటువలె నేలెంచి కుఱం, గట మెలఁగెడు పైడిమెకముఁ గని దానిం దె
చ్చుట కవనిజ వేడక ధూ, గ్గటి యజ్ఞమ్మగంబువెంట జరిగెడుకరిణి. 63

ఉ. వింట న్నారి ఘటించి రాముఁ డనుక న్నన్నంట బలగుఱ్ఱపుం
గంటుంగొంటువతాణిరావుతుఁడు ముగ గాధేయుజన్నంబునక
గంటిం జెందక పాఠిచన్నబడు గిన్నా లైచ్చటం జాఁగెనో
కంటింగంటి నటంచుఁ బాశము కరిగ్రాహ్యంబు గావింపఁగ. 64

మ మనువంశ్యం బెనుమాయదారిమొక మై మారీచనీచుండు కా
నను ద వృట్టలయిందిగొంచుఁ జని యంతం దత్కలంబావతిం
దినకార్తస్వరశంబరాకృతి చన న్నాప్రితా “హత్తో-స్తీతి” నా
గ్జనకార్తస్వర ముద్విపట్టి యధిపోక్తం బంచుఁ గంపింపఁగన్ 65

ఉ శంపముఁ జెంది నీత యనుకంప వహింపవు కంటనుం దడి
న్నింపవు లక్ష్మణా యతఁడు ని న్న దె చీరెడు నన్న నల్లనై
లింపకుమారి మాయకుఁ జలింపకు రామునకా భయం బనం
దెంపరి మై దురుక్తు లవనీజ వచింపఁగ నాతఁ డార్దుఁ డై . 66

మ అకటా! నిన్ను సుమిత్ర గాఁ దలంప హేయంపుండురుక్తంపు వా
లికతూపుం జెవిగాఁడ నాడితివి తల్లిం బట్టనూహించువా
తకుఁడే లక్ష్మణుఁ డేమి చేయ వశమా దైవేచ్ఛకు న్నే నయో
ధ్య కై డై వచ్చియుఁ గైకఁ బోలి పడఁ బాలైనాఁడ నేఁ డీ వని 67

క. వివరీతకాల మింతే, యిపు డెవ్వరి నొచ్చుకొనఁగ నేటికి నీచే
సవవాద మగుట నిజ మని, తపియించి సుమిత్రపట్టి తరలఁగ నంతన్ 68

నీ మితిమీఱి వెలికిఁ గ్రమ్మెనుమనోరాగంబునరణే నీటగు థాతుశాటితోడ
కామాంధతకు నూతగాఁ గొన్నయట్టిచందము దెబ్బవేయదండంబుతోడ
తలదిమ్ము కామవార్తలఁ గ్రమ్మ నిడినప త్రునఁ దోచు గోపిచందనముతోడ
బలిమిచేఁ జేనడ్డల్రహ్మాండభాండంబువలెఁ జెలంగెడుకమండలుపుతోడ

గీ. సహమికనుబోలె “నచ్యుతో-హంశివో-హ”
మనుపలుకుతోడ నిజతుంగఘనశతాంగ
మునుపదవి మాటి మున్నీటిసడిమివీటి
నట్టురాకాసి దొరకునన్నాసి యగుచు 69

చ. దశనిలయం బరాఘవయుతం బగుటం గని నీత సత్కృతుల్
నలిపెడురూపు మాని సహజం బగు నెప్పటిమేనిఁ బూని యా
నభినముఖ హరించె విజనం బగుతోవెలఁ జొచ్చి జాగిలం
బలరునరంబు నామిషదురాశ నవింగొనిపోవు కై వడిన్ 70

ఉ. ఈశరణి హరించి యతఁ డేగెడుచో హరిదబ్జమాల్యద
వ్యాకులదృష్టిచాకచకి నత్రువు లాఁగికోసంగ హా ! జయ

శ్రీకమనీయ! హఃఘవరేణ్య! త్రిలోకశరణ్య! నాయెడ
న్నకుఁబరాకు నేయఁ దగు నే యని యాపికవాణి కూయిడగ

71

లయగ్రాహి ఆయెలుగుచేఁ బులుగురాయనికి జోడగు

జటాయు వమరాలి పగదాయకు మొనై యో
రీ యెచటికిం జాణిగి పోయెడు పలాదవశదాయని

గరున్నఖముఖాయుధనహాయుం

డై యనికిఁదాక్కొని తదీయమగు లే రయుగమై

యహరిసారథికమై యవరధాంగం

బై యిలఁబడంగెడపి యాయసురనాయకుని

కాయమునఁ గొన్ని యసిగాయములు చేసెన్

72

గీ నిశితనఖభిన్నదశముఖత్రిశేఖవిశిఖ

చాశకుంతము నగుచును నాశకుంత

మాతనికృపాణిఁ గనెఁ బక్షపాత మమర

పదమొనఁగుభూమిసుతపక్షపాత మమర

73

నీ. సుగ్రీవసాత్త్వతోదగ్రపంక్తిగ్రీవ బహుదోఃప్రతాపసంగ్రహ మనంగ
వాలిరాజ్యప్రాజ్యవైభవతిశయాదితోత్పాత హేతుభూతోల్ల యనఁగ
మనువంశ్యమైత్రీకృతినిమిత్తవృత్తాభివతదుగ్రభానుబింబం బనంగఁ
నంగదయావరాజ్యరమావినోదోచితాసాదివై యన్నదాబ్జ మనఁగ

గీ నంత వ్రాలె మతంగాద్రి హరులచెంత, నిశిచరేంద్రధాంతరనీయమాన
జనకతనయోత్తరానంగకనకపటని, బద్ధపీఠీప్రమణిమయాభరిణసమితి.

74

ఉ ఏతరిదైత్యుఁ డాతటిమహీతనయాకృతభూషణావళి

పాతము నై జలేజమునిపాత మెటుంగక లంక కుద్గదా

జ్ఞాతవిరోధిభాతభయశబ్దకలంకకు నేగి శోకసం

స్కూతను సీత నప్పరి నశోకనిశేత నానర్చి వింతగన్

75

గీ. సోకుటెంటులు నలువంకఁ జుట్టి యున్న, జనకతనయామణి నశోకవని భజించెఁ
గేనరితసూజవాలోగ్రశీలితోగ్ర, హుతవహస్తంభనాషధిలలిక వోత.

76

శా సారంగం బగుతాటకేయునియెడగ శార్దూలవిక్రీడితో

దారుం డై చనుడెంచురాఘవుఁడు సీతాప్రేరణం జేసి తగ

శేరస్వచ్చినతమ్మనిం గని మదిం జంతావకుండ్ల దళా
గారం బంత మెఱుంగులేనిమొగు లై కంటం దడి స్నింపఁగఁగ.

77

క. వనదేవత లీతనికా, జనకాత్మజవిరహ మనుచు సహితాశ్రువు లై
కనుఁగొనఁగ వియోగవిడం, బనకు న్నారకొనియె దూయమానాశయుఁ డై

78

ఉ కుందనపున్నెకంబు నిటు గొంచు రయంబున రాక నీవు కా
నం దడ పుండినాడ వని నాపయి నేరమి నెంత నించి నీ
మందసిత స్త్రీతేందురుచి మామకదృష్టిచకోరి చెందకుం
డం దరువాటిలోఁ గినుక డాగితి వేమె 1 తలోదరీమణి

79

మ సకియా నీమదిలోనికోరిక ఘటించఁ లేక మోహబ్ధివే
లకుఁ జేరం గొఱగాక పంచవటి చుట్ల నెట్లు నామీఁదికి
స్కంకు నీకుఁ సమయంబె తావకవియోగం బిట్లు సైఁచంగ మా
మకదేహం బిది లోహసూ విరసపుంబాహాసంబోహమో

80

శా వీకు నిన్వంతమెకంబుమీఁదఁ దమియుం టే నేమి కా దంటి నా
రాకాచంద్రున కంతరంగ మగుసారంగంబు రప్పించెదఁ
గైకొ మ్మాహరిణంబు నీకరమునం గన్పట్టునందాఁక శు
ద్ధాకారుం డతఁ డొందుఁగాక భవదీయాసైత్రికదాసోన్నతిఁ

81

నీ నే నింత రిపియింపఁబ్రాణంబుతో నున్నఁ జేక రాకుండునా చిగురుఁబోడి
క్రొత్తనెత్తుట నేల జొత్తిల్లమి గజాదిచర్చిత గామగా జలదవేణి
పోదుగా తా నొంటి గోదావరీచారువులిసకేలి ఘటంప నలినపాణి
మునిసతీగోష్ఠిఁ జెందె న టన్నఁ బొరుగింటి కెలన డాయమ గదా కీరవాణి

గీ. మున్ను సౌమిత్రిహేతిచేమక్కుకొఱత, వడినవగ దీర్చకొన నెంచి యడవిఁబొంచి
యన్న జగజంతరికకసి యుదరశిఖిఁ, గబల మై తోఁచె నేమొ ణ్ కంబుకంఠి

82

చ అని తలపోయు, నుస్సుగను, నబ్జముఖ నినుఁ బాయ శిక్యమా
యను, వని వాసపూర్తియెడమ నివికేగిన మామసేవకుం
జను టుచితంబె నీ కవనిజా యనుఁ జానరొ నీసమీపముఁ
నను దొరయించుకోమి తగునా యను, హాయను, దుర్విధి యనున్.

83

నీ. వని నొక్కయెడ మిమ్ముఁ గని చాకచకి చూపునకజతనుకాంతి యని చలించుఁ
బాధరింపికినలయుం బదరిపాటగఁ దోఁపఁ నదిగొ వై దేహికే లని భ్రమించుఁ

గలకంఠ మెలమావిఁ గంఠకాకలి నింప నిదె నీతరొడ యంచుఁ గడియఁ బోవుఁ
గెలకుతప్పిల్లొలంకు చలిగాలి మై సోఁక నవనినందనతావి యని తలంచు

గీ. మఱియురఘువీరుడలఁతఁడెప్పురిన తెఱఁగు, వినఁదరమెయ్యట్టిదురవస్థకనికరంబు
లేక వర్ణించినట్టివాల్కి యెట్టి, బోయయో కాక తొలుతటిపుట్టువండు 84

వ. ఈకరణః దరణికులశిఖామణి నిజహృదయపంజరవిహారకగజశరవిసోదక్షిరమణి
మైనజానకీరమణి నయ్యరగ్యాని లక్ష్మణసమేతుఁడై వెదకుచుం బోయి ముం
దటఁ బురందరాదిబృందారకజయామందభుజబృంద మందోదరీశబంధ్యురపి
భీతసీతానిమిత్తజాతాహతానాన పక్షమూలతపలన నేల వ్రాలి యున్నతన
బాలి విన్నవించి యంచితవిముక్తిచంచలేక్షణాకుచాభోగమృగమదమేదురా
నూదనఫలితప్రాణవాయు వగు జటాయువు నజతనయదురవాపనై వాపనలిల
యోజనంబునకు భాజనంబు గావించి, తత్త్వణంబ దక్షిణాశాముఖలక్ష్మ్యమాణ
యగు నయోముఖముఖంబున దశేముఖానుజాననప్రియనఖ్యంబు గా సంఘ
టించి, నిలింపులు భయంపడఁ గబంధదోర్బంధనిర్బంధంబున కవరజయు
తంబు గాఁ గొంతవడి తగుల్పడి యనంతరం బనశ్రుపాత్రంబు లగు రక్షః
కలత్రంబులనేత్రంబుల కవేలతరవారు లొసఁగుతరవారులం దదీయచండతర
బాహుచండకదలీయుగళవేదండతుండపాండిత్యంబు హత్తుకొన వర్తిల్లి, య
త్తతీ నరాదుండు మొండెంబు నెండఁ బొలదిండిమేనుం బోనోమి వైమాని
కుం డై కేలుమొగిచి నిలిచి యొకమునికినుక దనుజతను వెనసి మీకతన నతి
పావనండ నైతి నని భావిభావుకనిదానశ్రమగ్యాశ్రమపథంబు సూచించి దివి
కరుగ, నురుగహనసంగతిం బగుమతంగమునితపోవనిం దాపుకొని, శబరిన
విధంబు చేరి యప్పలిందనుందరీనమాచరితపూజనోపచారి యై ఋశ్యమూక
సరణివిజ్ఞాపనంబు నలువఁ దదనుజ్ఞ చే మనోజ్ఞకీరశారికామృగనికాయంబునకు
నాస్పదం బైన గహనపదంబుఁ గడచి వికచారవిందసాగంధికానుబంధగంధి
లంబును, ననుపమేయవనదేవతావితానడోలావిహారగానుకూలంబును నతి
విశాలకూలానువేలభేలావిలోలశుండాల గండమండలమదాస్వాదనానుషంగి
యు, ననంగజయనిషంగరంగ త్తరతటరసాలసాలకుసుమ వినశవిలనదానవాసార
భరవిసారియు, ననేకలతికాపదేశలాసికాదేశికంబును, ననూనకాయమాన
మానితలతాగృహవిసోద సాదరనిషాదశాతోదరీకచనిచయచితిల మకరంద

లింగుతుండిలంబును, నభంగబినభంగ భోజనప్రమోదజాలపదగుత్పరింపరా
సంపాతరయ నముత్పతత్పాథోల వాకలితపాథేయంబును, నగు ననుతటోత్పంగ
పవనంబుచే నెక్కునొనెనుపంప నవలోకించె నంత.

85

శా. పిందూరాభ్యురమాఘరీణభుజభూయిష్ఠప్రజాబద్ధిణీ
సందోహాభినవాంబువాహ ఘనవాచాస్వాదుమోదా శతా
సంధానందకుమారపాదయుగళీనాళికపూజాపరి
వృందాభ్యంబితఃపంచశృణు సుఖతానంధా కబంధాహితా

86

క. కుటిలారిమయన్నారీ, ఘటనాచణభుజవిహారికౌత్సేయభవ
స్ఫుటకీర్తివధూటీపద, కటకీకృతచక్రవాళ గండరబాలా !

87

నత్కుటవృత్తము అయివరగండ కుండలికులాధిపవాగ్విభవా
నయవినయప్రధాన సుగుణస్ఫురణాభరణా
జయరఘురామభీమబల శత్రువిరామధనం
జయనిభధామ ధీమహితసామ రసామఘవా

88

గద్యము. ఇది శ్రీమదుమామహేశ్వరవరప్రసాద సమాసాదిత సరసకవితావిలాస
వాసిష్ఠవంశకీర్తిప్రతిష్ఠానూపాదక ఋగ్వేదికవి తిరువేంగళార్యకలశ రత్నా
కరసుధాకర జగద్విఖ్యాత కవి రాజకంఠిరవబిరుదాంకి వేంకటాచలపతి
ప్రణీతంబయిన చంపూరామాయణం బను మహాప్రబంధంబునందుఁ
బంచమాశ్వాసము

చం పూ రా మా య న ము .

దస్తాశ్వాసము

కిష్కింధాకాండము,

క. శ్రీశ్రీతివాణీవారిరు, హాశ్రీశ్రీలదృగ్భుజాన్య యిఖలచ్చందో
లక్షణలక్ష్యవిచక్షణ, రక్షణగుణభోజ కవవరాజవిహజా. 1

ఉ. పంచ న్వల్లదనూనమీయగళీపారంపరీశాంబరీ
శంపం గల్గొని నీతకస్తభుకు సాక్షాత్కార మైవట్లు వ
ర్తింపగా ధైర్యము నిల్పులేక విరహార్తి న్రాసువుం డాత్మగం
పింపం జైత్రుడు నింతనంతటఁ బ్రతాపింపం దొడంగె నవ్విడిగ 2

నీ. జగిలీవడఁదికిఁ జెంగావిపావడ యవనీపదోచితయావకంబు
మాధవశ్రీకి నిమంత్రసింధూరంబు కలికానికాయతారలకు సంజ్ఞ
వరభృతవాఙ్మయప్రదశాంభవీరుచి వనికాపురంధ్ర కాననహరిద్ర
వనదేవతచనుంగవకుఁ గుంకుమముడంబు భారణీరుహశైలగైరికంబు

గీ. కామినీకాముకవినోదకలనకొఱకు, సమయవర్ధకి పాదరింటిగమికిఁ గీలు
కొలిపిన రుటంపుఁగెంపుతాతకుటోడు, బిల్లగుము రెల్లకడనుదృవిల్లఁ జగురు

మ మరునందు న్నరున్మస్తి మ్రాఁడులయెడం బాలించుటెక్కు న్నిమో
పరిసంహరముఁ జూపి తత్త్రిపురుషీభాగాచిలిం జైత్రుఁ డొం
దురజస్సత్త్వతమోగు శోన్నతు లనం దోచెం జగుల్లుం జగు
ల్ల రకం బయ్యెడుక్రొవ్విరు ల్విరులపట్ల నావ్రోలుధృంగంబులుగా. 4

చ చనదు వినోదకోప మింక సాగవు బింకిము లాలకింపుడి
మనసిఁజఁ డానలిచ్చినత్రమం బిది యంచు విటీవిటాళికిం
బనువ వనంతుఁ డక్షరసమాజము వ్రాసిన కాగితంబులో
యనఁ దనరె న్నబంధరవనాంతరకాంతలతాంతబృందముల్ 5

మ సహకారద్రుమసౌరసంయమి పికిసందోహచంచూపుటీ
మహతిం గైకొని పంచమం బలిశయింపగా పట్టదీగీతికా
బహుళీభూతనినాదరక్షి హవణింపం జూచ్చెఁ దైలోక్యలూ
కవ్యాతాన్లదకుఁ జైనమాధవుఁడు సాక్షాత్కారముఁ జెందుటగా, 6

- సీ. సుమనోఽపచయమయ్యేసుదతిచూస్తులకబ్బుజనములంగువిసోదవనములందుఁ
దవిల డోలాకేళి ధవయుగ్వహుగాత్రతతులయందు పియోగిమతులయందుఁ
బ్రవవనంపదదోఁచెఁ బ్రతివత్సరవసంతయాజులందు మహీజరాజులందుఁ
గానిపించె రసాలఘనచాపలతి కంతుపాణియంగునుఁ బిశ్రోణీయందు
- గీ. నాదవై గడురంగు రక్తియు మదనవీర, కదనజయభద్రకామాళీకలకలాను
కరణచణ్ణోఽపకలాసకంఠరకలిత, కాకలికలంగును బలాశకలికలందు 7
- సీ నవలకటాక్షంబునకు నోఁచెఁ దిలకంబు సకియచో మీఁదగెఁ గంపకంబు
తరుణికే లంటఁ బాత్రం బయ్యె లేమావి గుబ్బెతకాఁగిట కబ్బెఁ గ్రోవి
వెలఁదినిట్టూర్పుతావి భజించె వాఁలి వనితవక్త్రానవం వెనసెఁ బొగడి
యతివపదాహతి కనువయ్యెఁ గంకేళి పడఁతి నవ్వింపఁ బాల్పడియెఁ బొన్న
- గీ. మాటవినెఁ బాటయాల్పించె బోఁటివలన, గోఁగుప్రేంకణమనఁగలోకులకునింకఁ
బంకజాక్షులు రేవగలంకపాళిఁ, గీలుకొనకున్న నవ్వెళఁ దాళవశమె 8
- వ. ఇట్లు జాతకాతూహలావహ దశావతారగౌరవుం డైనమాధవుండు కూర్చితే
డై తావుకొన నీవిమోక్షయు వనరాశిలో నమందరాగం బభినవానంతమణి
కిరణ మహాహ్రాహిగుణయుతంబుగాఁ బలాశసుమనఃపరంపర లలవరింప
నత్తటిం గరం బుద్భవిల్లి యుద్వేలకాలకంఠరకంఠనిర్భరాభ్రటీరసాలంబుఁ జెంది
రంభాదు లమర గణికలు ప్రభాతలై తనరఁ, గైతకరక్షావిసరపరిపాంశురాంగ
సారంగంబు లనమానజననతం జెలంగఁ జంద్రమండలనుధామధురసోద్యుల్ల
తాంతసంతానమందారపారిజాతప్రభృతు లభ్యుదయంబు నెనయ, ఎంత నెన
యిడంగరాని మేనిసాందర్యంబుతోఁ దోఁచునిందిరాదేవి యన, భుజాంతర
నిశాంతవిశ్రాంతిం జెందినట్లై, యనంగళాంబరీవిద్వంభణం బనెడు కాదం
బినిం బొడమి యలయించుచంచలాలతిఁ రీతి, లక్ష్మ్యాలక్ష్మీతరాకార యై మనో
రథమయారామసీమనుల్లసిల్లు కల్పవల్లియుల్లాసంబునఁ, బాటలప్రభాధరప్ర
వాళంబన మరులుకొలుపుచు, నవేలమోహమయ విభావనీనమాగమోదిత
యై, శీతాంశురేఖ యన, లోచనచకోరికల నూరిందు సంచితగుణాభిజాత
యగుసీత డెందంబునం దవిలి జాలినొందింపఁ బుపాతటరసాలసాలమూల
శీతలలిలోపరి సద్ధివసించి, పంచశరశరవికాసకారణ పటీరగిరిమరుత్పాపంచనం
చాలితగభీరతాశరధి యగు చాళరథి లక్ష్మణుం జూచి యిట్లని వితర్కింపం
దొడంగె.

- సీ. హృదయవ్యభాశాంతి నొదవిగుచునవ్యదివ్యాపధి యనఁగ నెయ్యుత్పలాక్షీ
శేలియం దనురక్తిఁ గలింపు కూర్చి నెచ్చెలిక తై యనఁగ నేలలితగాత్రి
యనుకూలతవహించు యజ్ఞదీక్షల ధర్మపత్ని యనంగ నేవద్దపాణి
కలచిలో ధీరయై మెలఁగువీరక్షత్రియాణియనంగ నేయలరుఁబాణి
- గీ. శిష్టగురుదేవపూజల శిష్య యనఁగ, నావదల బంధువన మించు నేపురంధ్ర
యట్టితై)లోక్యనుత సీత యిట్టియడవి, నేదియం గాక డాఁగె నిం కేమిసేయ. 10
- మ. మలయాద్రి స్నైల వై మెలఁగెను మరున్నత్యేభ ముత్తుంగత
న్యలరామాపుత్రుఁ డెచ్చరింపఁ బథకవ్రాతంబు లేఁడేటిశృం
ఖల మట్టాడుచు తైత్తమాంధ్యభరిసాగంధ్యంబుల న్నానభా
రలతోఁ జేరెను మన్ననోజలజవప్రక్షీడకు స్త్రక్షణా! 11
- చ. అని రఘువీరుఁ డార్చినొలయం గలికాశృతిఁ జెందుమందపుం
జనకు నలక్ష్యపున్నడత సైఁచుట కామనువంశమాళికిం
జనకజనేమముం డెలుపఁజాలినవాఁ డయి చాలిగీతచే
నినతనయుండు చాత్య మెనయించి వడిం దనుఁ బంపఁ బంపకున్. 12
- మ. కటిసూత్రంబును ముంజి పిల్లసిగయుం గౌపినముం జంకతో
ల్పటుజంఁడెంబుఁ బలాశదండ మమరం జాలస్త్యకీర్తితపా
విటనాశోచితకృష్ణపక్షచరితస్తీకారధారంధరి
స్వటువేషంబు వహించి వచ్చె నటకు న్వాతాత్మకం డత్తజీ. 13
- ఉ. వచ్చి యతండు పల్కు రఘువర్యుల నోయసవద్యులార మీ
రిచ్చటికాన యామని కనేకతఁబూన్పు నిమిత్త మేమి యు
ష్మచ్చరిణంబు లీయుపలమార్గము సొచ్చుట కెట్టులోర్పె వై
యచ్చరలోకు లిచ్చలకు నచ్చెరువైనవి మీపిలాసముల్. 14
- సీ. జిష్ణుచాపవిభూతిఁ జెనయుమీఘసతకు జనలోకసువినతాచరణ మరిది
తమముఁ బోనిదుభవద్రాజమార్తాండవ ర్తన కింతయాగవద్యంబు వింత
ధృతజటావలఁ లోన్నతిఁ దోచుమీభావ్యకల్పనాకృతికి జంగమత మెచ్చు
ప్రాప్తరూపతఁ గాంచు భవదీయమాధవాత్మభవస్థితికి ఘోరతపము చిత్ర
- గీ. మార యుష్మద్గర్భిత లమృతలహరి, చెఁకిలాహిరిఁగోలువ నాజహ్న్వ ప్రహ్వ
యైన డలుగాన మీసమ్ముఖాన కిప్పు, జేగు వచ్చినవృత్తాంత మేర్పరింతు. 15

మ కలఁ పెద్దత్తిరదైర్యనిర్జితహిమగ్రావుండు సుగ్రీవుఁ డ
 స్ఫులియూ డడ్రచరావలి న్ననుపఁ జెంపం దత్తుఁ డామేటికిం
 జెలిన్దై యుందుఁ బ్రభంజనాంశజనిస్త్రీ నాంజనేయుండ లో
 కులు చన్ను వ్దనుమంతుఁ డండ్రు మిముఁ గన్గోవచ్చితి స్వర్ణి నై 16

క. నాలి నిరాతంకమహః, కేలిని వారింపఁ గరుణ క్రేగంట నిడఁ
 వ్రాలినవా రని మీకడ, కేలినవాఁ డనిచె నను సుహీవరులారా ! 17

మ అను నయ్యర్కతనూజమంత్రికి నిశ్చందంతంబు సౌమిత్రి దె
 ల్ప నతం డంత విధేయఁ డై తెగువు సూప నృశ్యమూకాదికిం
 జని సుగ్రీవునిఁ గాంచి రాఘవుఁడు తత్సఖ్యంబు జాతావనీ
 జనసౌఖ్యం బనలాభిమ ఖని మమరిం జల్పెం బ్రసన్నాత్మఁ డై 18

చ అనిలకుమారుఁ డిట్లు హరి యై సమవర్తయు నై నభానునం
 దనునకు రామచంద్రునకు నం టకమీఁదట బ్రహ్మ నామ నే
 నను మహిమఁ ఘటింప హరియై సమవర్తియు నై నభానునం
 దనునకు వారికి న్నులువ నం టానరింపఁదలంచు టబ్రహ్మా ! 19

డి అంబుజబంధుసూనుఁ డపుడాధిపయోధి నడంచు మిత్రభా
 వంబు తనందుఁ గీల్కొప్పి వారిఁ గీలి కవాద్యమైన శౌ
 ర్యంబు నొసంగుసంగరఘరంధరుఁ డై తరుణీవియోగ జా
 తం బగుదుర్దశం దెలుపు దాశరథి స్నేహనమ్మి యంతటఁ, 20

మ. ధరకు న్రావణఘర్తతాప మడఁగం దద్రామసఖ్యంబుతో
 ల్కరికిం గట్టు మెఱుంగుచి తనమురేఖ స్థానకీపాతితా
 భరణంబులో గని తాను దాచినపి చూప న్నానిఁ గన్నీట నం
 స్కరణాభావరజంబు వోఁ దడిపె నైత్సావకుండు శోకార్తుఁ డై, 21

గీ. అంతటనిజానుజుఁడు దేర్ప వంతయుడిగి, తపనతనయునిఁ జూచి యోకపికులేంద్ర
 యుండ్రనందనుతో పైర మేల నీకుఁ, గలిగె నన నాతఁ డిట్లని తెలుపఁదొడఁగె.

మ. మనుజేంద్రా విను మున్ను దుందుభికి మున్నాయావి యన్నాడు వా
 లి సరిధాన్తంతమరీచిమాలి రణకేళిం రేచికోటై వడిం
 జని పాతాళము సొచ్చిన నివ్వదువ కాశాఖామృగాధీశుఁ డా
 తని వెన్నాడి ననుస్రాసాతలలిలదాన్వరస్థితం జేయుచుఁ, 22

- మ. అరి వెన్నాడి హరీశుఁ డాకరఁ బోగాడ న్వడిం గ్రొత్తనె
త్తురు లేటయ్యును వాలి గామి మిసిమింతుండొట నూహించి ది
వ్యరిపుక్తోధగతి నిల్లావృతబిలదాసరుండు నై వచ్చితిం
బురికి స్తంభ్రులయాజ్ఞ వారముదినంబు ల్పూనితి న్రాజ్యమున్ 24
- క. ఆలో నాలోలశిఖి, జ్వాలోపమగోపశీలి వాలి వడిం బా
తాలోదితుడై కృతనతి, నై లోఁగెమనాపయి స్థరాలోచనుఁ డై. 25
- క. ఉనురుకొనం గనరిన వెన, డెన చెడి యిక్కొండ నెక్కఁది నతం డిటుఁ దా
రనమై వచ్చుటకు న్నాధ్యసపడఁ గారణముఁ దేటపడ విను మింకన్ 26
- ఉ. దుందుభిదానవోగ్రజయదుందుభి సైరిభమై నిజోన్నతి
నవ్వందురి వింధ్య మంతటిది వంధ్యముగా జలధిం గలంచి సం
క్రందననందనుం బిలిచి కయ్యము దీయఁ గపింఁద్రుఁ డంత వా
నిం జెగటార్చి తత్తనువు నెత్తురుచేతులఁ ద్రిప్పివై చిన్ 27
- మ. బయవాతూలవిలోలతూలగతి లాలాయాంగ మిచ్చో మతం
గయమిస్సామివనాగ్రభూమిఁ బడి రక్తిం బూన్ప నాతండు కో
పయుతుం డై హరిసూతి కీగరి భజింప న్నానివోప నృసిం
చె యరీశోక్తి నవాలిపశ్య మగుటం జేకొంటి సీదుర్లమున్. 28
- ఉ. వాలిభయంబు వెన్దగుల వర్తిలు నార్తుడ నొట మిమ్ము నా
పాలిటిభాగ్యమంచుఁ దలప న్నలిసాలనినాదుడొద మాం
దోళముఁ బాపె మబ్బు దవధామముగాఁ దలపోయుతేకి కే
కాలపనంబునింప వలిగాలిగతి న్ననుమంతుఁ డిత్రటిన్. 29
- ఉ. నావుడు రాఘవుండు రవిసందన చెండెడ వెల్లనొఖ్యము
ర్హి విఁక నావలీముఖు శిలీముఖయుక్తి ననూనవృత్తిం
దావోనరింతుఁ జిత్రవధన్తెపుణి నంచు వచించినంతట
న్లావరియంచు నమ్ముట కేలం దగుదుందుభిదేహమంబుభిన్. 30
- క. తనపదనఖమున దళయో, జనములు చనమీటి వానిసంశయ ముడివో
మి నతం డెడ వాలి దెమల్చినచె ట్లని నప్రసాలిచే పరాగించెన్. 31
- క. టుప్తాశర మగుశరమున, సప్తజగద్భృతినిమి త్రజడజాతజనుఁ
క్లప్తస్తంభాశయకృతి, దీప్తం బగుసాలసమిది దెగిపడ నేనెన్. 32

- ద. ననుఁ గొని సప్తతాళదళనం బానరించితి వాపుల స్త్యనం
దననగరంబు సాలదలనంబు ఘటించుట యేమిదొడ్లు నీ
నిజానివంటిబం టనుచు నిండ్రజుఁ కున్నట కెచ్చరించె న
ద్విసమణివంశ్యు నత్తజ్ఞిఁ దదీయశరంబు శిలాహతిధ్వనిఁ 33
- క. సందేహ ముడిగి యంతట, మౌదేహవిరోధినుతుఁడు మాత్సర్యభర
స్పందనుఁ డై పోరికి సంక్రందననందనునిఁ జీరె గజ్జారభటిఁ 34
- నీ. నృహరికంఠకరాశకహాకహాధ్వనిశంక శరభాకృతికి శూలి సంత్రాసుంప
వీరభద్రోగ్రహంకారిమోహవిభీతి దక్షుఁ డంబుజభవాస్థాని కొడుగఁ
బ్రలయాశ్రనిస్వనశ్రమచేత స్వస్థోక జనులు మహాస్థోక మచుననింపఁ
గిటిరాజు ఖపుటీఘటఘటభ్రాంతిచే వసుమతీయువతి సంతనముఁజెంద
- గీ. భయద మగుసింహనాద మాభానుసూను, వలన నాలించి కోపించి వాలి వెడలి
వచ్చి చిచ్చుఱిపిడుగుకై వడి నిజాను, జన్ముమార్కొని యనిసేయునమయమందు.
- చ. కరము లురంబులు న్నఖముఖంబులు భిన్నతఃజెంద నొంచునం
గరమొనరింపఁ బాల్పడియు గాత్రవిభిన్నతఁ దోఁపనీని య
య్యిరువురఁ జూచి సాయకము నేయక యూరక యుండె రాఘవే
శ్వరుఁడు సభాంతరంబునఁ బ్రసంగము నేయనివానికై వడిఁ 36
- గీ. తరణిజం డంత వితరణికరణి మార్గ,ణాగతికెడుకెడుమూది యరికిఁ దలఁకి
తనుఁగదియరా నబాణమోచననిమిత్త, మతని కెఱిగించి క్రమ్మట ననికిఁబూన్చి
- ఉ. గ్రీవం గుర్తుగ నొక్కపువ్వుసరముం గీల్పించి రాముండు ను
గ్రీవుం బంప నతం డకాండఘనమై కిష్కింధఁ జేరం దదా
రావాకర్ణనచే నికర్ణభరతారావాక్యుఁ డై వాలి కో
పావేశంబున వచ్చి కూలె రఘువీరాస్రాహతోరసుఁ డై. 38
- క. అంతట వాలినిపాతో,దంతము చెవిసోకి తార యశ్రులహర్యా
క్రాంతతరతారయై శుద్ధాంతనిశాంతంబు వెడలి యాభీయుత యై. 39
- నీ. ఉడివోని కన్నీటిజడి ముద్దునెమ్మోము స్థిమధూసరాబ్జవిభ్రమముఁ జూపఁ
జిలునవునదవై వ్రనచెంగావిజగిమోవి ననలేనిచిగురాకు నెనకుఁ దీయ
గద్గదస్వరయుక్తిఁ గంఠనాళంబు మం,ద్రధురీణ మగువీణవిధముఁ జెంద
ముడి వీడి క్రొమ్ముడి మంచుకో నమ్మేను మొగులులోనిమెఱుంగువగలునెఱవ

గీ. వచ్చి హరిలూనకరివోలె వ్రాలియున్న, వారిఁ గని సోలి జాలిఁ దన్నాలి నంక
పాలి నిడి హేళిజహితానుభీలి నంకు, మాలికులుఁ బల్కి శోకవరాలి దొలుక.

చ. నకలజనార్తిహరి యగుచల్లఁదనంబు సుధాంశుమూర్తికిం
బ్రకృతిగఁ దోచుకై వడిఁ గృపాకుత నీకు నిసర్గ మట్టి తా
వకకరుణార్ద్రభావనిరవద్యత నక్కడ నిద్రపుచ్చెనో
యకట మదీయపాతకఫలావగుణం బది రాఘవేశ్వరా 41

మ. ప్రియుఁ డీరీతి రుజ్జు భజంప నొడలం బెన్నాఁగియుం దాల్చుని
ద్వయురా బ్రక్కసి యంచు బాణహతి న న్దడించినం బాప మే
మియు ని న్నంటదు తాటకావధముచే మేల్చేయవా యుర్వికి
స్థయితాశ్లేషము గా నొనంగు టది పుణ్యంబే యగు న్రాఘనా. 42

ఉ. భూమిపతు ల్పుగవ్యరతిఁ బూనుట యుక్త మటంచు ధార్మిక
సావ్రిమివి నీవె యానతి యొనంగుట నాచెవి సోకి యుండ శా
ఖామృగిఁ దావకీనశరఘాతనిపాతితఁ జేయకుండురా
యేమృగిమోడ నేమృగయుఁ డెక్కటికం బిడు రాఘవేశ్వరా 43

క. ఇతనికి భయపడి మును నీ, హితబంధుఁడు ఋశ్యమూక మెక్కినగతి మ
త్పతియు నైలకొనియెడు నా, శితవిశఖాభేద్యహృదయశిఖిరీంద్రంబు. 44

మ. ఇనవంశోత్తమ నీమొనం దునిసిపో నే వాలినో నప్తసా
లినా మారీచునితల్లి నో యవిశిఖాభీభేద్యత న్నజ్రసా
రనిరాతంకవృకంతరాళ నగుతారాకాంత నింతే యింక
న్నను నిర్దంపక నీవు ధన్వి నమూన్న న్నవ్వనే యెవ్వరు 45

గీ. ఇనకులనృపాలు రాదిగల్గేశు లగుట
శౌర్యమును బోలె మాధ్వ్యంబు సహజమేమొ
వారి నిరపాయమన్నోపనతినుండ
ఏనికై యేల తొడరెదు విల్లుపూని. 46

చ. అని విలపించుతార నయనాశ్రుజుశ్వననాప్తిజాలచే
తను డగురీతిఁ గన్దెఱచి దాశరథీశ్వరుచేతి కంగదు
న్ననుచుట కొప్పుగించి దిననాయకసూతికిఁ దా వహించుకాం
చనమయదామకం బొసఁగి నద్గతికిం జనె నాలి యత్తటిక. 47

ఉ. ఊకపినాయకప్రవర హాదశకంధరదందశూబం

దీకరణాహితండికపటికృతవాలధి హాగుడైకర

తాక్షర పోయితే దివికి నంచు వలిముఖు లాచరించి రై

త్రావ్వికునియాజ్ఞ సంస్క్రియలు వాలికి శౌర్యజితాంశుమాలికి.

48

క. మహితనయావిభుఁ డౌతట, మహిరజ నభిషిక్తుఁజేయ మేఘము లీర్హ్య

వహము లయినట్లు తన్నహి, మహిషిని నభిషిక్తుఁ జేయ మఱి దివిదోచెన్.

చ. తనుఁ గిమ్మింధ వసింప వేడుకపినేత న్రాఘవుం డే బురం

బునకున్వచ్చు టయుక్త మీఘునదినంబు లీట నీ వుండి ర

త్తుని వీడ్కొల్పు నతండు నేగి నిజరాజ్యప్రాజ్యసాఖ్యాప్తిఁ బొ

ల్చెను రాముండును మాల్యవంతున నెల్చె న్వాన్వతై యయ్యెడన్.

50

— * పహ్లావీనము * —

సీ. హలధరహృదయప్రియావహారంభణం బాశాంతవిపినాంతహవ్యవహము

శాంబరాడంబరచ్చన్నాబ్జహితలింబ మచిరాంశురుచిదీపితాంబరంబు

నవనవారచితార్జునవికాసగరిమంబు ధార్తరాష్ట్రనిరాసదాయకంబు

శితికంఠబాంధవప్రతిపాదనోచితం బాయతశక్రగోపావసంబు

గీ. వితతఘనఘోషపాదణం బతికయోద, యాశ్రితకదంబమాత్రమహావనాగ్ర

జాతికమునై తనర్చి వర్షాదినంబు, దేవకీనందనునిశీవిఁ జెలిపె నపుడు.

51

చ. సరకుఁగొనండు నన్నుఁ దనచాయల వాలి నడంచె మత్పురం

దరవిభి నడ్డసేయక యితం డని రాఘవునాలిజాలి ము

గ్నరకకుఁజెచ్చుపోలిక ఘనాఘనమాలిక తత్ప్రియానమా

హరణ జలాశ లాశలను నాఁగె నగర్జితసింహనాద మై

52

క. కయిగొనియె న్రాజులవన, మొయి లపుడు నిరస్తతాపము స్సత్పథవ

ర్తియుఁ బొర న్ద్రమహాబల, రయచలితము జీవనస్ఫురద్వసుధము నై.

53

వ. అత్తటి వియత్తలంబు హత్తి లాగెత్తు మెఱుఘటూజపులాడినర్జనచమత్కృ

తికి నచ్చెరువడి వియచ్చరోచ్చయంబు లిచ్చిన చిరత్ననవరత్నలిరుదమంజీరవల

యంబుమంజుమం జడల నాఖండలీయకోదండంబు దోప, నాపురందరశరా

ననంబుఁ గొని ఘనుం డఖండనిజమండలానహంబు లిప్పాండురాండజంబు లని

శరాసారంబుఁ గురియింపె సొంపుసెడి యంచగుంపు లలకతెలఁకుకొలకునత్తై

బ్రజన వది పటాదీ మోచటచుటకుఁ గేకవైచు కేకలకలంబునకు నలికి

కేతకీతరి భుజంగనంఘం బడంగ, నారీతి భోగీనీపతుల కగు మొగిల్చితెగల
తగులునకు నగునది వికచకుటజనిచయరుచిర యుగునరణ్యానిజే నగణ్య
యగు ప్రావృషేణ్యప్రక్రియకు విక్రియం బూని యాజానకీజాని అత్తుగా నిరీ
క్షించి యిట్లనియె. 54

మ మొలుపుందభు మిటారీచాయ దెలుప న్నేఘుండు తన్వంగిపె
న్నెటిగుంపున్నెఱయింప బాదినవలా నెత్తావి పై నింప ముం
దఱఁ జిందుల్లీనునెచ్చికొమ్ము నటన ల్లార్పంగఁ గందర్పుఁ ది
త్తటి నేపాంఘుని నొంపఁ దీనవపయోధారానమీరాహతిఁ 55

పృథ్విఁ చెలంగె నలుదిక్కులఁ శిఖశిఖావలీకంత కా
హలీధ్వని వియోగితా మపి నరేఘు నారీఘు వా
జలాకులఘునే దినే నవది యాంతి కే కా యితి
చ్చలారభటితో మనోజరణవేగసంచూచి యై. 56

ఆ-గీ అభ్రగర్భనిర్వృదంబుధారాకరం, భితనమీరభరనమీర్యమాణ
వికచకుటజకుసుమవినరంబువలన నా,కాశవలయ మననకాశ మయ్యె. 57

మ. వనధింగ్రోతడునీటితోఁ దొడరునార్యహ్వలచేఁ గుఱియె
ల్లను దస్తంజకుటం జలించి యవి మల్లం గ్రాయఁజొచ్చెఁ ఘనా
ఘనసంజోహము లభ్రచారిదివిషదాణిక్యమాణిక్యమో
హనభూషామతిదాయవై కృతలతావ్యాజలబుచే నియ్యెడఁ. 58

కి. సౌమిశ్రీ కంటివె చా,లై మహి దిగువర్షధార లభినవజలద
స్తోమశ్యామలవత్ర, వ్యోమనృగ్రోధశాఖయాడలువోలఁ. 59

వ. అని వియోగవృథాదూయమానుం డగురఘునూనుం దొక్కవిధంబునఁ
బయోదమలినంబు లగుఁడినంబులు గడపె నంతట, 60

మ హరినిద్రారజనీదినోదయము హర్తాకర్షణోపాయము
త్రరహస్యం బచిరోపయోగ్యఫలకేదారం బనాలక్ష్మిపా
దరిభేలానటనాంతమాంగలికగేయం బన్వితాన్యోన్యతై
త్రరణోద్యోగమహీధవంబు శరదారంభంబుదోచె ద్విఁ. 61

నీ. కాకుత్స్థపిరహాకులాకారదశఁ బూనుకరణి మేఘుండు పాంథురేతఁ జెందె
ననవంశ్యుఁ డెత్తు పిల్లిఁకనంచుఁ డాగిపోయినదీ నిలదయ్యె నిశ్చలధన్యుఁ

రఘువీరకీర్తినర్తకజిగ్గిరియు క్రమగుచునుకంటలు లై యుమరె తెల్లు
కపివాహినులపిండు శాగలు టూహించి యుంబునాహినులెల్ల నాటదొడంగె
గీ. లంకవంటిది యింక నిశ్చంకరాజ, హంససంచారమునకుఁ దా వగు నటంచుఁ
డెంకియై లోచెఁ బుడమి నిశ్చంకరాజ, హంససంచారమునకు నయ్యవనరమున,

శా. చేతోజాతశరప్రణతహృదయచ్చిద్రప్రణాభీవి

ర్యాతన్నేహమయ్యప్రతిశ్రవభరుం డై యుండుమాద్రాండి రా
గాతివ్యాప్తి నిరాకరింప భృతకోపాటోపచాపోగ్గతిగ
సీతానాయకుఁ డంప లక్ష్మణుఁడు వచ్చె నేవ్వఁ గిష్కింధకుఁ

63

— * లక్ష్మణుఁడు కిష్కింధకుఁడోవుట * —

శా. వాలిప్రొద్దువుఁ డప్పు డంతిపురికేవ న్నిల్చి రాగాంధత
నేలెల్ల న్రతిజాగరూకుఁ డగుట న్నేగ్గోని సుగ్రీవుని
ద్రాగుత్పేమ్మనకు నివచారపడు వో రామానుజాలోక భీ
తాలోలన్లవగారవాపహృతనిద్రారక్తనేత్రాబ్జుఁ డై

64

క. లేచి గొలువుండి నచివుల, వాచోన్నతిఁ బ్రకృతిఁ జెంది వర్తెలు నవైన్
రోచని సౌమిత్రిధను, ర్జ్యచండ్సనాదనిశమనానతములుఁ డై.

65

మ ఘనఘోషశ్రుతిచేఁ దలంకునహిరేఖం బీతముం డిగ్గుచో
హనుమంతుండు నినున్ జయోన్నతునిఁ జేయ న్నెయ్యపున్గిఁగఁ ద
మ్మనిఁబంపం జను రాఘవుం డని భయంబు న్నాన్ప సౌమిత్రిసాం
తవనకై తారనుఁ బూన్ప వెల్వడియె నత్రన్వంగి శుద్ధాంతముఁ

66

గీ. వాడుగోయ్యక్తిఁ దేజంబు వడలి రాజ, కనఁబడ నిశార మపును నిష్ఠాంతతార
మవగతతమంబు నయ్యెఁ బూర్వాశనత్ర, మిలెను సత్పథసంచారి మిత్రుఁ డమర

డి. తారభరావతారకరతార యనం దులలేని మేని శృం

గాతముతోడ నెన్నడలఁ గార్యవశత్వరఁ దెల్పు నూత్నము
కూరశనాగుగాఁఘ్రికటకన్వనితార్భటితోడ లక్ష్మణుం
జేరఁగవచ్చి కేల్తాగిచి చిలఁగదొడంగె వనోమరందముఁ.

68

చ. బిసదుహబంధుసూతి నొకపెన్దిరిపైఁ జెఱయిడ్డ యింద్రజ
వధివనమడంచ మున్ను రఘువర్యశరం బది యుండుఁగాక నేఁ

దొనవరిచంటగట్టుఁ దిగనోపని యాకపిరాజుచేంద్రజ

వ్యవసముఁ బాపె నద్దిర భవద్వ్యభావవిటంకటండ్రియల్.

89

శా. లోకాలోకముదాఁక నేకగతి నాలోకింపఁ బూర్వక్ష యీ

లోకాలోకవిధాయినూనుఁ డిపు డిట్లు న్నాటికిం గల్గి వ

హ్లాకాలోదిత మైనపోణిమికి నోచంజాలె నిన్నుళ్లకు

స్త్రీకారుణ్యమువంక నిట్టి హితుని స్త్రీ యిట్లు కోపింతురా !

70

వ. ఏవంవిధోదాంతారావచనచారిమా వనీతకోపాటోపతానముల్పన్నప్రసన్న

తామిళన్నిరవధిక్ మైత్రి యగు సామిత్రివెంబడి హనుమదానీతనానావిధానూన

వానరానీకినీవితాననంసేవ్యమానుం డగునచ్చండభానుసూనుండు రాఘవుం డు

న్నకొండదరి కరిగి యతనియడగుతోగరుఁడగుటక నెఱిగి రదాదరణభరిత

కాతూహలాంతరంగతం జెలంగి యుగట.

71

— * సుగ్రీవుఁడు సీతను వెడకుటకు వానరుల సంపుట * —

సీ. తథుకుభేగడకొండదండనుండు నితండు పారియాత్రతటివిహారుఁ డితఁడు

వలిగట్టుచెట్టుపట్టుల మెలంగు నితండు నిషధాద్రిమేఖలానిలయుఁ డితఁడు

తటిమెట్టుజాఘవాదరి కాఁచరి యితండు గంధమాదనవనోత్కంఠుఁ డితఁడు

కడనేలదాల్పు నిల్కడఁ జెలంగు నితండు వింధ్యాటవీజాతవివృత్తి యీతఁ

గీ. డని మఱియు నెన్నవనపోని యచలవితతి, నభివసించియు సంఖ్యకు నధికమైన

వానరేశుల వేర్వేఱఁ గానిపించి, యినితనయుఁ డప్పు డారాఘవేంద్రునాజ్ఞ 72

సీ. మిహిరుండు వొడముచో మేనుతోల్పండకుంకుముఁజెక్కుఁ బూనుదిక్కునకువినతుఁ

బరువంపువరిపింటిదొరమ త్తకరి యత్ర మిలుహరిత్తునకు సమీగతనయు

మొసలి కేజవయాళిమురివంపుజగరాతు సామి గా నోచునాశకు సుషేణు

జంటనాలుకకంటసరిదంటచెలిసంటు గలదిశకును శతబలికపీంద్రు

గీ. నెలకు జానకిసేమంబుఁ దెలిసిరండ, టనుచుఁ బంచిన వారలు నచట నచట

నరసి ధరణిజఁ గానక మరలి రంత, హనుమదాదులు దక్షిణంబునకు నడచి. 73

శా పోవం బోవ నఖండకండుజటిలభూభంగజాతస్థలీ

భావోదగ్రసరణ్యధరణిభాగంబున దొక్కర

క్షోపీరుం డెదిరింప వానరబలస్తోమంబు గంపింప న

చోచ్చి వాల్మీకియనూనుఁ డానిశిచరు న్నూలగ్రాభితామరుగ.

74

౪. కినుకం దొడ్డి కచాకచి, యని నలిపి రదీయగారై మునురహితముగా
నొనరించె మురహితం బగు, రసచరితము జనుల కద్యుతము గావించెన్. 75

ఉ. అంతట వానరప్రముఖు లద్రవనద్రుమదంతురీభవ
త్పాఠితరయాచుజన్య మగుశ్రాంతర వాయ నుసాంతవ ర్తవే
శీలము పోల్చుఁ దెల్పునవసారససారభవంతము స్మృత
స్వంతము మెచ్చి యొక్క బిలవాటము సొచ్చి రదంతరంగునన్. 76

చ. మును పజఁ డొక్కమానితపముం జెఱువ న్నది మెచ్చి హేమ !
చ్చిన మయ కప్తహేమవనిఁ జెల్వగు మేగునవర్తి కూర్చినం
దన నొకతె స్వయంప్రభ యనందగు దివ్యవధూటిఁ గాంచి యా
వనిత మహత్త్వశక్తి బిలవాటము వెల్వడి వచ్చి యొక్కడన్. 77

— • హనుమదాదులప్రాయోపవేశప్రయత్నము. • —

క. మిట్టాడ నరుఁడుపుట్టని, నట్టడవి వసించి కపులు నాథుఁడు మనతోఁ
జెట్టినమితిఁ దప్పియు మహి, పట్టిం గననైలి మెట్టిపాపం బనుచున్. 78

చ. కళవళమంద నంగదుఁ డీక న్నన మూరక పోయినప్పుడే
తలఁ దెగవేయుఁ గాని యొకతప్పును గావఁడు భానుసూనుఁ డా
ఖలమతియుగ్రదండమునఁ గాయము వాయుటకంటె నీవన
స్థలి మునివృత్తిఁ బ్రాణములు దాల్చుట మే లగునంచుఁ బల్కినన్. 79

హ. హనుమంతుం డను నేటిమాట పలికార్యం బట్లు పోకార్చి యీ
వని నెట్లుండువార మాదొరకు దవా యివ్వనం జెంచుఁ దూ
తినఁ బోనీయక పంపువెట్టి తల లేఱుచుం గపిస్వామి యొ
ప్పనియాలోచన మాని మే న్నడలుఁడి ప్రాయోపవేశంబునన్. 80

గీ. అనుచు హనుమదాదు లైనవానరులు ప్రా, యోపవేశమునకు సుదృఢుంబు
నలిపి కుశలయందు శయనించువా రార్తి, తోడఁ జింతనీయఁ దొడఁగి రిట్లు తి

న. మనువంశంబునఁ బుట్టనేమిటికి రామస్వామి దాఁ బుట్టుఁగా
క నిగాఢాటవి కేల వచ్చె గురువాకృష్ణీకృతి న్వచ్చుఁగా
క నిశాటేశుఁడు నీత నెత్తికొని లంకామార్గముం జేరనే
ల నతండేగ జటాయు వాయుసుర నేలా తాఁగి కూలె న్నహిన్. 82

క. కూలినజటాయు వట్టి పా, కాలక రఘుపతిఁ నీతఁ గైకొని చనియెం
దౌలన్యుఁ డనుచుఁ దెలువఁగ, నేల యతం డలకబంధు నేలాతునుమాన్. 83

గీ. చచ్చినోరుండుఁ జెప్పికోరితలెఱుగుఁ, శిష్యు నదియేలఁకననూను నెలిమిఁదాల్చె
చాలి పడవలఁదుగ్రుచ్చుడలనల, మనము రానల యీనల వనరనల ! 84

క. అని వనయకపుల పరిదే, వనమునఁ జెలిసోఁకు రానువుకఁగానుధ ముః
న్నినరుచిఁ గమరినతెక్కల, పునరాగమ మనుజవిగమముం దెబ్బుటయుగ. 85

మ. నుతి నామోదము భేద మొక్కట జనింప న్లేచి తా నున్నవ
నృదవ న్వేలవడి వచ్చి యత్తతి నిజోదంతం తెఱింగించి యే
లదిగు ల్పిడిక రామదూతలకుఁ గల్పాణ్ణంబె సంధిల్లు న
ల్లదె మున్నీ రదె లంక దాశరథియిల్లా లందు వర్తిల్లెడుగ. 86

క. జనకజకుశలముఁ దెలియం, జనుఁ డని సంపాతి తెలుప సంతసఁడి యా
తని గారవించి యంగడ, హనుమన్నులు లచటఁ గదలి యటుచరి యెనుటగ. 87

సీ. అంజనగిర్వధిత్వకశాదవలస్థలి వచ్చతానోజిగల్గోబారువంబు
బలుతుంగనుడువులోవలికఁజేపు వట చ్చదములో నిమవైన శౌరిమూర్తి
దానవారియురంబులోని శ్రీవత్సంబు భానుజాంతరవద్దవత్సనమితి
కాదంబవనిఁ దోఁచు నాదిమశ్యామిక మింటనంటినసీలమేఘరేఖ

గీ. యునఁగ నిజమధ్యమున ఛాత్రి దనర మెఱయు
భవలలవాతూలజవముహర్తు హరుదగ్ర
లహరికాజాలదోలితావిహరదంబు
నరవితానంబు జలనిధానంబుఁ గనిరి. 88

గీ. కనిదురాలోకశరత భీకరతఁ జూపు, శరధికి మొగంబుగాక దాశరథిశరధి
యట్టిదగుటకు జెట్టిదం బైనకలఁకఁ, గలు) లలుకలోడ నుండ నంగదుఁడు పలికె.

మ. తగునా వావరులార మానయుతు వై తర్కింప మీ యెప్పుడ
స్వగరు ల్ల వ్రిష్టిన యున్వకాలువఁ దరించవ శక్తి లే కున్నచో
నగనం ప్రంభనమానిగాతి కటు దాయంగాక యారాన్నగ్నిం
దెగనాడ న్వసపోని దుర్యోధపుటల్లి స్వకృమా దాటయగ. 89

— • జాంబవంతుఁడు హనుమంతుని సముద్రలంఘనమునకుఁ ద్రోత్సహించుట. • —

వ. అని పలుకునంగముచి వలన నంగద లడంగ సఖులన్లవంగపుంగవుంగవు లభంగుర
తరంగిణిభుజంగశూరీప్రపంగరీణిత మెలంగడు తెఱింగు లూహించి యిం
దిత నమోఘాయవంతుం డగు జాంబవంతుఁ శుదయగిరిభరిచాల చూతనూ

తనఫలవిమోహకాతూహలగృహీతాభిసవమూర్తాండిమండల ప్రచక్షుబాహ్య
చాపల్యకుపితపుగుహూతకవిధూతభిదురపాత నిహతహనుమజతివిభ్యాతనా
మధేయిండును, జరాచరనిరోధబాధాకరసమీరణ ప్రసాదనాయాతజలజాత
జాతకరుణాసమాసాదితాసాధారణ బహువిధవధానపాయకాయండును, నిఖం
డజననమానాయమానపవమానవై నతేయిండును, నగునాంజనేయుంపి స్తు
యెడ కరుగుచెంచి, యతినియతిశయంబు బహుధానుతించి, వెండియు నా
వలీముఖిఖామణుల కి ట్లనియె

91

సీ శాఖామృగస్వామిశాననంబుఁ దరింప గండ మై యుండిన నురడుఁగాక
విగభితారికళంక యగులంక యిచటికి దూరమై తోచినఁ దోచుఁగాక
దశకంఠభుజమహదర్ప మల్పేతరస్థేమ వర్తిలిన వర్తిల్లుఁగాక
యవనిజ యునికి మర్త్యమర్త్యగోచరేతరవృత్తిఁ దొరసిన దొరయుఁగాక

సీ చింత యేటికి మన కింక నెంతకార్య
మైనఁ బవమానసూనుఁడు పూనుకొన్న
నులభత వహించు నితఁడె కావలయు నన్న
గోష్పదముకంటె మున్నీరు కొంచియుంబు.

92

మ. అని భల్లూకనిలింపనేత పలుక న్నారాకులస్వాంతరుఁ డై
హనుమంతుండు త్రివిక్రమానుక్యతించే నంగంబు పాతం బ్లవం
గనికాయంబు చెలంగఁ దుంగలహారీగంధీరవారాశిలం
ఘనజంఘాలజవానువంగమునకుం గావించె నుత్సాహముగా.

93

క. తత్రాదృశాసిథారా, కృత్రారాతిక్షిప్తశక్తిరీశ్రీరా
జత్రయహార్యధీరా, చిత్రశయాకార యార్యశేఖరగేయా.

94

చ. సలలితరత్నకందుకలనత్కుచభారధురీణహూనికుం
తలరమణీనకంకణధుగల్గెరగాంచితపాణిపల్లవాం
చలపరిధూయమానసితచామర మారుతలోలమానమం
జులచికురచ్చలభ్రమరచుంబితచాకులరాసనాంబుజా.

95

క. సాధూన్నతిగంగేయ, త్సాధర ప్రాప్తశపరాప్తామిథ్యాహ్వానమా
రాధితరాధారముగా యసాధారణవారగేంద్రనస్తాంగహారా.

96

ఉత్సాహ సింగరిక్షితింద్రచంద్రసేవ్యమానభవ్యతి
 ర్వేంగలావణీశత్రవిశ్రుతాగ్రసంభవా
 రంగనాథపాదపద్మ రాజహంసమానసా
 సంగరాంగణప్రచండిశౌర్యగాండివాయుధా

97

గద్యము. ఇది శ్రీమదుమామహేశ్వర పరప్రసాదసమాసాదిత సరసకవితాఽలాస,
 వాసిష్ఠవంశక్షీప్రతిష్ఠాసంపాదక, ఋగ్వేదికవి తిరువేంగళార్యకలశరత్నా
 కరసుధాకర, జగద్విఖ్యాతకవిరాజకంఠీరవబిరుదాంక, వేంకటాచలవతి
 ప్రణీతంబైన చంపూరామాయణం బనుమహాప్రబంధంబునందు
 పుష్పాశ్వాసము.

చంఘా రామాయణము.

సప్తమాశ్వాసము

— * సుందరకాండము * —

- క. శ్రీకర విధ్యుండనరో, జాకరవర్ధిష్టుకీర్తిహంసత్రోటి
 ధీకృతాఁచనశైల ని,రాకృతితిపుజాల కననరాజనృపాలా 1
- ఉ. చారణమార్గసీమను నిశాచరనాయకసీత యౌనసీ
 తారమణిశిఖామణిని దా వెదక నృదిఁ గోరి వైరినం
 హరిబలోజ్జ్వలుం డెగసె నారఘునాఘనిదూత తుంగశృం
 గోరుమహేంద్రసానువుననుండి యఖండఖగేంద్రవేగుఁ డై 2

— * హనుమంతుఁడు సముద్రముం దాఁబుట * —

- వ. అప్పు డప్పుడమితా ల్పనల్పకల్లోలినీవల్లభనముల్లంఘనదృఢతరనిహితహను
 మచ్చరణతలపీడనంబు పైరింపంగ నక్షమం బై, నిశ్శేషనిస్సరన్నిర్భయశాసం
 బగుట నికంతిరనివృత్తద్వాప్యవర్షంబునుంబలె, నితస్తతోవితతజీమూత
 జాతిం బగుటఁ బారిష్లవశిథిలధమ్నిల్లంబునుంబలె, సంత్రాసపుంజితకుంజర
 యూధం బగుట సంచితశ్వీయధుకంబునుంబలె, నాధ్వసభావమానహారిణ
 గణఖరతరఘుగోటిపాటనోద్ధాతధాతుధూళీపాటలితవికటకటకం బగుటఁ
 బ్రహ్మరితశోణితంబునుంబలె, దత్తిణప్రయుద్ధకంఠీరవకంఠకహకహారావముఖరిత
 కందరం బగుటఁ గృతాక్రండనంబునుంబలె, బరిసరగహ్వరవిడినిస్సరత్సరీ
 స్తవం బగుట నిర్గళితాంత్రమూలంబునుంబలె, బ్రస్ఫురితతటోపలవతనదిగిరి
 కీచకసుమీరసమూర్చత్ప్రవనపూరపూరితగగనం బగుటఁ బ్రవర్ణమానోర్ధ్వ
 శ్వాసంబునుంబలె, వాగగోచరం బైనచర్మశావిశేషంబు నొందె నయ్యెడ 3
- ఉ. కేసరినూనువెంబడిని ఖేచరపద్ధతి నుద్గమించి యెం
 లే నరయంబుగా జలనిధిం బడి బంతిగ నుచ్చిఖంబులై
 భాసిలు భూమిజాతములు భావినలాళినిమిత్తనూత్రవి
 నాద్యసనిఖాతశంకునివహంబుగతిం గనుపట్టె సంతటఁగ. 4

ఉ. శ్రీకరచక్షుఃపరయశోచితచివిరోచమానర

త్వాకరకుక్షీనుండియు మహాబలవందనవిశ్రమార్గ మై

ప్రాకటతుంగశృంగతలరాజతనిర్జరలోక మైనమై

నాకనగంబు సంధ్రామమునం బొడనూపె మహాద్భుతంబుగన్. 5

క. తనయాత్రకుఁ బ్రత్యూహము, జనియించె నటంచుఁ దను భుజామధ్యతటం

బునఁ దాఁకి త్రోయు ప్రాభం, జనిఁ జూచి హిరణ్యనాభశైలం బనియెన్ 6

క. మోదమున వచ్చితిఁ జూచి, నీదువధిశ్రాంతి నడఁప నే నిపుడు కృత

జ్ఞోదధిపనువున నిచ్చట, సాదరిముగ విశ్రమించి చనుమా హనుమా 7

క. పూని గిరిభేదివలనం, దా ననుఁ గాచె న్భవజ్ఞనకుఁ డటుగానన్

గాను విపత్కుండ నీతిపు, డేనునవత్కుండఁ జూచి సమీరకుమారా. 8

వ. ఇవిస్థింభంబునం బ్రార్థించునవ్వసుంధరాధరంబును నబహుమానంబుగా నాద

రించి పవమానతనయుం డరిగె నయ్యవసరింబున. 9

మ. జలరాశి స్వలమానమూర్తి యగునాశైలాధిరాజాత్మజ

స్వలమానాతిశయప్రమాణకులిశవ్యాపారుఁ డిషించి త

ద్భులవన్దాతుతనూనుసేవనపిఠిప్రాగల్భ్యము నైచ్చి యిం

పాలయంగా శతమన్యుఁ డయ్యు గతమన్యుం డయ్యెఁ జిత్రంబుగన్. 10

ఉ. అంత నిశాచరేశ్వరపు రాభిముఖంబుగ నేగు నంజనా

సంతతి సాధువద్దతికి సంభరితోద్ధతిరోధపీతు వై

యోతయు నిల్చె నాగజనయిత్రి వడి స్ఫురసాఖ్య మున్ను భా

న్వంతునిత్రోవ కడుపడు తైలకులప్రవరంబు చాచ్చునన్. 11

మ. స్థిరసామర్థ్యమునం దనర్చె సురసాధికాకరలీలానమా

దరసాధివృత్తమీఱు మాసుతివదద్వేగిద్వంబు కల్లోలిసీ

శ్వరసాంగత్య సమేధమానమయి మస్తం బామరదీప్తిసీ

నరసాంభాకమాళికాభరణశస్త్రం బై నయిద్భాసిలెన్ 12

క. తనువుం దహాకరించుచు, హనుమంతుఁడు సురసయుదరమందుఁ బ్రవేశం

బొనరించి వెడలి వర్తిలె, దనుజారి త్రివిక్రమావతారముదారిన్. 13

శా. భూయఃప్రస్తుతనిస్తులాంబరవథాభోగప్రయాణంబు త

చ్చాయేశాన్వయదూత శతముఖతాజాగ్రస్తభాగ్రంబులన్

మాచూసింహముకై వడిం గడువడి న్నమ్మారె ! చించె న్నిజ
చ్చాయాగ్రాహిణి యైనసింహిక చకానన్తూర్తి నత్యుగ్రు డై

14

— * హనుమంతుడు సీతాశ్లేషమునకు చింతించుట * —

ఉ అంబుజబంధులేజఁ డగునాహనుమంతుడు వారిరాశిపా
రంబునుఁ జేరి లంబశిఖరంబున నిల్చి యనంతరంబ పీ
వ్రంబుగ లంకయు త్తరపు వాకిటనుండియు ఖండితాంతరం
గంబునఁ జింతిలం దోడఁగెఁ గార్యసిసాధయిమాధురీణు డై.

15

సీ. కడచు నేకరణి శాఖామృగానీకంబు ప్రత్యూహళకము వారాకరంబుఁ
గడచుఁగా కేవీళ వడిఁ బ్రవేశించు నీరజనీచరాధీశరాజధాని
గావున సర్వధా కడు నిరర్థ కమనోరథుఁడౌ గదా పంకిరథకుమారుఁ
డదికాక యేను మహారాద్ర మగునీనముద్రమ్ము దాటుట మోఘ మయ్యెఁ

గీ. గటకట యెటుంగ నకలలోకప్రతీత, సేమమున నున్నదయ్యె లేదా భూమిజాత
యని తడవేషగార్థమై యాంజనేయఁ, డరుణకిరణ స్తమయమాత్మ నభిలషించె

క. శతమఖనితేవమహిమా, ధృతధనువునకుం బ్రయోజనావసర ముపా
గత మని పాశికిఁ డెలువఁగ, ధృతిఁ జనుగతి భానుఁ డుం బ్రతీచిం జేరెన్

17

— * రాత్రివర్ణనము * —

సీ. చరమాచలనితంబనంభవోజ్జ్వలదావపావకోతః టశిఖాపాటలితము
సవిధార్కశ్చి వేష్టనభృతానలతటీసూర్యకాంతప్రభాశోణితంబా
యాగంతుమిత్రపూజార్హార్థవదుశోధృతాంభోధిరత్న కాంత్యరుణితంబా
ఖనదీరసగ్రహోగ్రత్యరాపరపయోరాశిబాడబహేతిరంజితంబా

గీ. యని జనులుడండముల సందియంబు నొందఁ

గరమురాణించు సాంధ్యరాగంబు వలన

గగనభాగంబు కౌసుంధకంజరాగ

పల్లవజపాభిరూపమై యుల్లసిల్లె

18

గీ. క్షీరవారాశికన్యానికేతనములు, ముందుగా నత్తఱిని బీగముద్ర లయ్యె
వికచకుముదాళ మధుకరద్విజకులంబు, నవ్యమకరందభిక్షాటనం బాసచ్చె

19

మ. నలుదిక్కు ల్బుదమంద వీవఁ దొడఁగె న్నంపుల్ల శేఫాలికా
కలికాకాషకషాయగంధవహము ల్లాఘాంధకారచ్చటా

- చ్చలకాలాగురుభూపధూమసమిత్యామీశ్వరం బయ్యె ను
జ్జ్వలదిక్పాలపురాభిరామసముదంచద్దోపురంబు ల్వెన్గ. 20
- గీ పాడమెవిశ్లేష వేదనాపూర్వకంగ, మై కొలంకులఁ జక్రవాకార్తరవము
లలితనక్షత్రమాలికాలంక్రియాభి, శోభితం బయ్యె గగనమత్తైభ మవుడు 21
- క సంతమసతమాలద్రుమ, కాంతారకురారధార కష్టరవనీ
కాగతుఁ మదయాద్రుఁ దోచె, స్సంతతశృంగారపారసర్వస్వం బై 22
- క ఆజావిల్లికరంబులు, తేజగిలె న్నివిఁ దమ ప్రతినిరుద్ధము లై
రాజులుకొలంకుల శైవల, రాజతిరోహితబిసాంకురమ్ములు వోలెగ. 23
- చ. అనిలజఁ డావ్రదోవసమయంబున శాత్రవకీర్తిమండలం
బనువిలస త్తిరస్కరణి యాశుగతి న్నడలించి కన్పడఁ
ఘననుమచోగఁబునకుఁ గాతుక మావహిలం బులస్త్యనం
దనకీటకప్రవేశనవనాటకపాటవశూత్రధారుఁ డై 24
- నీ ఆవేళ లంకాధిదేవత తనతోడ విగ్రహింపఁగ వధూవిగ్రహంబు
ధరియించి పథినిరోధము సేయఁ దద్వినిగ్రహ మొనరించి యుగ్రతవహించు
తనుఁ జూచి వారిజాననశాసనముఁ దెల్పు తోలువేల్పువడఁతుకపలుకులకును
డెందంబునంపు నానందం బమంద మై నలువొంద నంజనానందనుండు
- గీ తదనుమతిఁ గాంచి లంకాభిధానరాజ, ధాని నేగఁ బ్రవేశించి ధరణిసుతను
వెదక మది నెంచి యుంచితవిభవ మైన, యసురపతిసౌధరాజంబు నధిగమించె
- మ ఇది రక్షోబలగుప్త లంక యిది లేఖేంద్రాదిసౌధాగ్ర మ
ల్లదె యక్షేశ్వరు గల్పి తెచ్చినవిమానాధ్యక్ష మీశ్వరంపు మం
చెదురం దెల్పె సమీరనందనున కెంతే చంద్రమోదీవనం
పదభిద్యోతితవిశ్వదిజ్ఞుఖత్రియామావేళ తా నయ్యెడఁ 26
- ఉ వారిక రామ సేత క్షిటువంటినహాయతఁ జేసి కీర్తి గ
నూరిమినుమానుచే రవి తగుం గృతకృత్యతఁ గాంచి యశార యా
దారినిఁ దానుఁ బేరసముఁ దాల్తునటంచుఁ దలంచి లంక నెం
తే రఘునాథుడూతసరణి న్నెల కన్పడె దిండుకైవడిగ 27
- * హనుమంతుం డెవ్వోకవపముం జొచ్చుట * —
- నీ. అప్పు డప్పవనజం డనవీష్ణుమందరీసౌందర్యముద్రాతిశాయిమూర్తి
నిద్రాముకుభితాక్షిసీరజాతంబును వేశవిహాసినీవృతము నైన

- యవరోధకామినీనివహంబు ననవరోధంబుగా నీక్షించి తత్త్వణంబు
వితథమనోరథవృత్తి యై విరచితచింతాసమాకులస్వాంతః డగుచు
గీ. నంతః బ్రాకారలంఘనం బాచరించి, సురుచిరాశోకకాననాంతరమునందు
విశ్వవిఖ్యాత సీతను వెదకఁ దలఁచి, యిచ్చదైవతవందనం బిటు లొనర్చె 28
శ్లో నమోఽస్తు రామాయ సలక్షణాయ దేవైశ్చ తస్మై జనకాత్మజాయై
నమోఽస్తు రుద్రేంద్రయమానిలేభ్యో నమోఽస్తు చంద్రార్కమరుదణేభ్యః
వ. అని యిచ్చదేవతానమస్కారింబు సమనస్కారంబుగా నొనర్చి యంత
చ ధరణిజ నిందు నిందును బదంపడి రోసి వృథార్తి రోసి ధీ
సురుచిరుఁ డైనమారుతి యశోకవనావనిఁ జెందె శాంతిమం
దిరుఁ డగుమాని తాఁ బరగతి స్ఫుజియించునుపాయ మాత్మయం
దరయునుఁ గల్పవృక్షమనైకశుభౌషధి యా త్రయింబలెఁ. 31
వ. అందు మండేతరపిచుమందమందారకందరాళ నాగపున్నాగతాలహింతాలత
మాలకృతమాలసరళవకుళతిలకామలకలికుచకుటజతక్ష్మాంబులలవంగలుం
గవికంకతకేతకీ కదంబోచుంబర కపిత్థాశ్వత్థకురవకమరువక మధూకమాకంద
చందనస్యందన చంపకచాంపేయ వనసవేతసవలాశపాటలప్రియాంబుసప్రాయానే
కానోకమానికాయపరివృతం బైన యావనావనిం బరిభ్రామించుచు, నత్రం
కషవిటపనిబిడితగగనప్రపంచం బగు నొకానొకకాంచనశింశుపాతరువుం గాం
చి, యారోహించి తత్పత్రసంఘన్నగాత్రుం డై వటవిటపిదళపుటనిలీనకవటప
టునిచందంబు నొంది యంతి. 32
ఉ మామిడిలోపునం దనరుమల్లిని భిల్లుడు కల్లిఁ జేర్చిన
ట్లామిషబుద్ధి వేసి యమరాలయమాల్యముఁ గానుదార్చిన
ట్లామఘవారి యాత్మపురి కాశ్రమధారణినుండి తెచ్చి కు
ష్మామత నిల్వినట్టి మహికన్యను జూచె నభూషితాకృతిఁ. 33
క. ప్రతిపత్నాకైకసముద్యతఁ డగునభ్యేతవిద్యహరువునఁ గార్హ్య
న్విత యగుతత్పతిఁ గనుఁగొని, జితారి సామిరి యిటులు చింతిలె నాత్మఁ. 34
ఉ యామినిఁ బండ్రికారహితుఁ డై శశిహండిన నుండు వానర
గ్రామణి చాయఁ బాసి యధికప్రథ నుండిన నుండుఁగాక యీ
తామరసేక్షణామణినిఁ దా నెడఁబాసి కకుత్స్థవంశ్యను
త్రాముఁడు మేనఁ బ్రాణములు దాలిచియుండుట చిత్ర మెన్నఁగఁ. 35

వ. అని యిత్రైత్యంగునం జంతాయ త్రచిత్తుం డగుమరు త్రనూజుండు నిశీఘనమయం
 బుఁ గడవ, నిశీఘనీనాథుండును జరమగిరిశిఖరోప కింతసేవోత్కంఠితుం డగుడు,
 దశకంఠుండు నిద్రావశేషంబున నతనుశరణచరవిశేషంబునం గలుషీకృతా
 క్షుండును సరసహరిచందనచర్పానుచర్చిత వైనకీదర్శనేచ్ఛాహూహలికం
 బ్రకటికృతరాగహృదయుండును, బరివర్తితవైకక్ష్యదామంబునంబ్రకటమకుట
 ఘటితరత్నధామంబునం దిరస్మృతనక్షత్రమాలికండు నై యల్లనల్లన నశోక
 వనికావ్రవేశంబు గావించిన

86

ఉ. ఆనమయంబునం బరిసరాగతవారవిలాసిసీకహా
 ల్లాసితదీపమార్దవనికలం దరభీకృత మై చతుర్దిశా
 ధ్యాసితమోవితానము సమస్తము వైశమి చేరెఁ బంక్తికం
 తానురసార్ధభౌమహృదయుం బాకటే శరణంచు నెంతయున్

87

ఉ. దానవలోకనాయకుఁ డతండు నితాంతమదాంధుఁడై కడు
 న్నానవకాంత యంచు రఘునాథవధూమణిఁ జేరె నక్కటా !
 యానిజమూలపల్లవిర మై తగు సల్లకి యంచు వేగ వై
 తానకృశానుకీల సవిధంబును జేరు గజేంద్రముంబలన్

88

— • సీతాశీల రాణునికి హిరిము చెప్పట • —

సీ. ఆదశాననుఁ జూచి యాకంపితాంగి యై పై దేహరాజస్యవరునికన్య
 పరుమతానంపత్తిభాజనంబులు వివర్యాసితలోకమర్యాదములును
 నాత్మవేశంసతాప్రాచస్యశృంగారావత్రవంబులు నైనపంక్తిముఖుని
 సాటోపదుప్యతాపానుపూర్వికలచేత పదార్థమాణచేతస్క యగుచు
 గీ. సంతతాశాంతమతకీర్తిమంతుఁడైన, కాంతు శౌర్యంబెఱింగినగజిత గాన
 ననురదృణముగ నెంచినయదియఁబోలెఁబులునడుమనుంచినీరవఁబలికెనిటులు.
 క. నకలసదాచారస్థాపకుఁ డగువిధి కులగురుండు పాలస్తుడెడ వీ
 వకట పరకాంతఁ గోరెద, వొకయింతయు సిగ్గులేదె యోహూ నీకున్ 40
 మ. వివరీతోక్తులు మాని విఁ దశముఖా విఖ్యాతకూలోపకం
 కపరిభ్రాష్టతరి నృదాశుగము కుంఠంబై యథాస్థానము
 స్తిపుణతప్తంబునఁ జేర్చుచంజమున నస్తిపుం బ్రతిష్ఠించినం
 గృహయు న్నామకజవిలేశ్వరున కెంతే సంధిలు స్నియెడన్.

41

- సీ. అటులు గాజేని భరాసురదూషణత్రిశిరఃప్రముఖదైత్యదేహరక్ష
వటలమేదోమాంసపంకిలముఖములై మొనయురాఘవశిలీముఖములకును
నైజగ్రాతక్షరన్నవశోణితమునఁ బ్రత్యుశనం బెవ్వఁడు నలువఁగలఁడు
నీవు దక్కఁగను నెండియు నఖండితశాలసామిత్రిపటుపత్రిచారకముల
- గీ. కేఘనుఁ డమర్చు నభినవాస్పత్పరంప, రారసవదంబుధోరణిపారణంబు
ననువమవవిత్రచారిత్ర ఘనపులస్త్య, కులవయోరాశికాకోల కుటిలశీల 42
- గీ. పంచభాణవిభిన్నుడౌ పంచైముఖుని, నిందుముఖయేకవాణియుఁ బొందదయ్యె
బంచవక్త్రాహిదప్టుడౌ పంచజనుని, వినిహతవిషార్తి యాపధి మనుషఁగలదె
- సీ. ఈతెజంగునఁ బల్కు నీతానతోదరి యవధీరణోక్తుల నవధరించి
కినుకచే పిముఖుడై తనిరుపంకిముఖుండు తత్కాలతచెంత సంతతమునుండు
కావలివడఁతులఁ గనుఁగొని మీరీనృపాంగనఁ జతురుపాయములచేత
వశ్యఁగాఁ జేయుఁ డవశ్యంబు నలుగాని, తజ్జి నీహతాశ నిత్రలిరుఁబోఁడి
- గీ. బ్రాతరాశంబునకు వేగఁబాకశాల, గుణుల కొప్పించుఁ డనుచు దుర్గుణగర్భిష్ఠ
తానిధానంబుకుమతియైయానతిచ్చి, యంతటనిశాంతమగుచు నిశాంతమొందె.
- సీ. తదనంతర ముచారదారుణవీక్షణక్షణదాచరాంగనాజనకరోర
వచనకోషోన్మేషవశముకుళీకృతహృత్పుండరీక యై యినకులాధి
నాథునికూడిమినారీశిరోమణి యాభీలపుండరీ కావృత యగు
రమణీయసారంగరమణిచందమునఁ దాపనదత్తఘోరశాపంబువలన
- గీ. వసుమతీభాగముండు గీర్వాణతరుణి, కరణి నత్యంతదీనతాకలిత యగుచు
బంధుజన హైర్యపరిణాపభరముచేత, నెంతయునుజింతిలఁదొడంగె నివ్విధమున
- క. నావృత్తాంత మెఱింగిన, యావిహఁగఁగి జటాయు వటవి నిలిగెనే
మో విన్నవాఁడు కాఁ డటు, గావున నాయునికి నిచటఁ గాకుత్స్థుండు 43
- క. రక్కసుల పెక్కుమాయలఁ, జిక్కుఁడినయార్యపుత్రు చేతోభువియం
దక్కట యాథ గణింపఁగ, నొక్కింతయుఁ బాడమదయ్యెనో నేయ్యమున
- క. న న్నపహరించి తెచ్చిన, యన్నీచాత్మకుఁడు సహజ మగు రాముకృపా
భ్యున్నతి హరించెనో కాకున్నఁ బ్రవన్నావనుఁ డతఁ డూరక యున్న. 48
- ప. ఇవ్విధంబున నవ్యథులలామ బహువిధంబులుగఁ బరిదేవనం బొనర్చి యం
తరంగంబున రిఘుపుంగవుం గని సంతతంబునుం జింతించుచు మూర్ఖా
క్రాంత యై యున్ననయంబున,

మ. తగువిఖ్యాతచరిత్ర రామరమణిం దర్శించుదుర్జాతభా
వగరిష్టమణదాచరప్రమదల న్నావరించి లెల్పె న్నన్
జ్ఞగుణశ్రీనిధి యైనయాత్రిజట యస్సప్తాంలరంగోత్సవం
బగునుస్వప్నము సాధుసీధుగుధురవ్యాహరభౌరింధరిక.

50

క. భౌమిజ ముపక్ష్మ మొకటి, లేమి నిలగ భౌరలుచునవలిస్తాసురకాం
తాముఖదర్శిత యగుసీ, తామహిలాలతకుఁ ద్రిజట తా జట యయ్యెన్.

51

— • హనుమంతుఁడు సీతాదేవితో సంభాషించుట • —

గీ. అపుడనుత్యాగ మొనరింప నిభిముఖయగు, సీత ననుచేక్షణీయఁగాఁజి త్తమునను
కెలిసి నీతివిచారించి ధృతివహించి, యంతిశముఁ జేరె నలభవిష్యద్విరించి

52

మ. ధరణీభృత్రిపువైరి నిష్కరవచోదంభోభిదీర్ఘావనీ
వరకన్యాశ్రవణాంతరప్రణశమవ్యాపారభైషజ్యము
న్నిరవద్యాన్వయసంగతిప్రభతము స్వప్రంభజాగ్ధింబు దా
శరధిస్వామిగుణానుకీర్తననుధాసారంబుఁ జల్కె న్రహిం.

53

సీ. తడనంతరము నమంతాత్ప్రసారితదృష్టి యై శాఖశాఖాగ్రమధివసించు
శాఖామృగంబును సత్వరంబుగఁ జూచి చిత్రాంతరంగ యై సానుజఁ డగు
రామభద్రునకు భద్రంబు గావుత మని వచియించి యపుడు దుస్సప్తబుద్ధి
నడలుచు నిర్విద్రమగు నిజ్జనమునకుఁ గలవచ్చుటకు నేమికారణం బ

గీ. టంచు నూహించి జనకకన్యాలలామ, ప్రబలమాయాసమాయాతపంక్షికంఠ
యామినీచరవల్లభుఁ డనుచు నల్ల, గంధవాహత్తజునివల్లఁ గరము తలఁకె

54

క. ఆనమయంబున డిగి వి, శాస్త్రననిదానంబు లైనవచనములఁ గృతోఁ
ల్లానుఁడు ప్రాంజలి యగుచు మ, హీనుత నీక్షించి హనుమ యి ట్లని పలికెన్

క. వేగమున నెనుగు నీదుపి, యోగమున నితాంతశాంతి నొందించిననా
భాగాన్వయవతికూతను, గా గరిమ నెఱుంగు నన్నుఁ గల్యాణీ మదిగ.

ఉ. నీకును దోచు గాఁ దనదుచెవ్వనముం గనువేగ నుంచి యం
గీకృత జాగరాగరిమభేదవిశేషమున నివృథావరీ
కోకనమానధర్మఁ డగుకోసలరాజతనూజఁ డిమ్మెయి
న్నీకుశలంబు దా నడిగె నీరజలోచన మన్ముఖంబునన్.

57

క. జైదలను వంచి మీ కభి, వాదన మొనరించి భక్తివైభవ మెనఁగ
నైవ్వేహి లక్ష్మణుఁడు మఱి, యాదిత్యనుతాండు నేమ మడిగె న్నిమ్మున్.

58

- గీ. అని మఱియు జాతవిశ్వాస మైననీత, కనిలజుడు వాలివధమునూర్వజునిచెలిమి
నొడివి వాల్చీకిమననుకై వడిని గలిత, రామనామాంక మగునుంగరం బొనంగె.
- క. మరుచాత్మజసీతశ్రీ, కరరఘురామాంగుళీయకలితోత్సవవా
నరశతతమాంశమునకు, స్ఫురియే సీతావివాహసంభ్రమదినముల్. 60
- క. షీత్యాత్మజాత యంతట, నత్యంతప్రమద యగుచు ననుకేంద్రునకుం
బ్రత్యాసన్నం బయ్యెను, మృత్యువు హనుమంత! యని మఱియు ని ట్లనియె.
- చ అనల యనంగఁ బేరు గనినట్టి విభీషణపుత్రి తల్లివం
పునఁ జనుడెంచి రావణుడు పో గొనరించియు కాని యూరకే
యినకులసార్వభౌమునకు నీయఁడు ని న్నని పల్కె నేనునుం
డనువును మానమాత్రమును దాల్చెడఁ బ్రాణముల స్వరాశి నై 62
- క. నావుడు మారుతి యి ట్లను, దేవీ! వెఱవకుము నిన్ను ధృతిఁ దోడ్పొని నే
నీవార్ధిక గడచి దక్షతఁ, బోవుడు రఘుపతిసమీపమునకు నే్వేగ 63
- గీ. అని మహామేదిసీధరంబునకు సాటి, మైనదేహభివృద్ధిచే నతిశయిల్లు
నపుడు గాంధీర్యవిస్తారహరి మైన, జలధి యెలదోటకాలువచంద మొండె. 64
- ఉ. అంతట సంతసగ బాదవ నాహనుమంతునిఁ జూచి రామనీ
మంత్రిని పల్కె లంఘితమహంబుధి మై తగునీకు దుష్కరం
లింతయు లేదు పెంపున వహించి ననుం జనువేళ సంబర
ప్రాంతరయాసలీల సనపాయిని నీకు నుపాయపారగా 65
- వ. మఱియును, 66
- శా పాతివ్రత్యమువాసిచే దశముఖుఁ భస్మంబు గావించినఁ
ఖ్యాతై ట్లొకుశరాళికి న్నముచితగ్రాసంబు సంధిల్లఁబో
దే తల్లిగర్తినీశాకరుండును విభాషీనుం డగుం గావునఁ
దై తేయు స్రఘునేత గూర్చినతిజి న్నారాక యుక్తం బగు 67
- వ. అని సమాఖ్యాతవినయవచనజాత యగునీతిం గనుంగొని శ్రీరామకూత
యి ట్లనియె 68
- ఉ. ఓముఖిలాపురాధిపకులొడధిచంద్రకలా! వనోర్వి మా
యామృగవంతితాత్మకత నాశరగేహమునంది నీపు శా
ఖామృగనీత వై యిపుడు కన్పడిన దైవసేత్వరాన్వయ
గ్రామణికార్దుకంబులకుఁ గల్గిన కీర్తి యొకింతయు న్ముచి. 69

సీ. అది యటులుండని మృవనికన్యాయుని రఘువీరగృహిణి కర్నంబు లీదృ
శాచారమునకును నదృశంబు పంక్తిముఖాపరాధతత్రియ కనుగుణంబు
కులకాంతయీలువుకును ననుకూలంబు క్షుత్రియాభ్యుక్తికి నముచితంబు
నగు నట్లు పలికితి వసుచుఁ బ్రశంసించి యంజనానందనుం డనియె మతియు

గీ. రామలక్ష్మణు లీతైత్వరాజధానిఁ, జేరినా రని యెంచుమీ చిత్తమునను
రాఘవజ్ఞాతపూర్వకశ్లాఘనీయ, మగు నభిజ్ఞాన మిచ్చి న న్ననువు మిపుడు. 70

— • హనుమంతునితో సీత ప్రత్యభిజ్ఞానంబు దెల్పుట • —

వ అనుటయు నజ్ఞనకరాజనందన నిట్టూర్పు నిగిడించి యిట్లనియె నోయసాధా
రణమేధానిధానా! సావధానంబుగా నాకర్ణింపుము. మున్ను సమున్నతానేక
మాణిక్యచాకచక్ర ప్రకటతటనిరాఘటం బగుచిత్రకూటనికటంబున సముల్ల
సత్పల్లవాంతరసంపుల్లకునుమనందోహస్యందమాన మకరందధారాస్వాదనిర్భ
రానందతుందిలమిలిందబృంద ఝంకారహుంకారితసంక్రందనోద్యానవైభవం
బగువనంబున, రఘునందనోపధానీకృతోత్సంగ యగు నానమత్తుంగవయో
ధరపరిసరంబు ప్రఖరనఖరముఖవిదారితం బొనరించిన ధారాధరనామకాకంబు
నైత్వాకుం డాలోకించి. 71

చ. సమధికరోషయు క్తచిలనతులశరూపకు శేషయాసనా

శ్రుము వడి నేసె దుర్బదపురందరనందనవాయసంబు పై
దమితమదంబు నై యదియుఁ దత్కృతచేత హృతాక్షిమాత్ర మై
క్షుమఁ జరజీవి నాఁదనరుసంజ్ఞ వహించె యధార్థ మై తగ్గె. 72

క. అని పూర్వకధాన్తరణంబున ద్విగుణితదుగ్ధశాసమున్నతి యై యి
త్తు నభిజ్ఞానాంతర మనుచును హనుమంతున కొనంగై జూడామణియుగ్ 73

మ మతి నెంతే బ్రమదంబు సంధిల మఱిం బొలస్త్యసంప్రాసపుం
జితయాగాగ్నిదశం గృశాంగి యగురాజీవాక్షి యీయం బ్రణ
మ్రతచేఁ గైకొని యంజనాతనయుఁడు న్నాణిక్యగర్భాననాం
చితభోగిప్రతిమాపబాహుఁ డగుచుం జెందెం బ్రయాణత్వరగ్. 74

క. కృతకృత్యుం డయ్యె విని, ర్గతుఁ డై తనరాక దశముఖజ్ఞాతము గా
మతిఁ దలఁచి పాపని గుణాద్భుతుం డ శోకవనభంగముం గావించెగ్. 75

సీ. తనదుకృత్యములచేదగు భూరిశాఖల కవనలిసంధాత యగుటవలన
మతినుమనఁకదంబకముల కెల్లను ముఖభంగ మొనరించిపొలుచువలన

శ్రుతిమధురోక్తిసంగతనద్విహలికి నతిభీతినిర్భూత యగుటకతన
చారణమార్గసంచారక్రియాధురంధరత నుద్దాముః డై తగుటవలన
గీ. నముచిదానవరిపుదూతనందనుం డు, దారలంకాపురాంతరోద్వాసమునను
బూనివస్వాకసారాధిపానుజస్సు, పటుతరాటోపలీలను బరిభవించె 76

— * హనుమంతుఁ డశోకవనభంగ మొనర్చుట. * —

సీ. అంత సత్వరముగా నారక్షకమ హూగ్ర రక్షోనివేదితప్రమదవనవి
భంజనజాతకోపవశారణాలోకభీకరదశముఖప్రేషితులును
గాలకింకరభయంకరులు ప్రహస్తకుమారవిశ్రుతజంబుమాలిసహితు
లై యరుదెంచిన యాతుధానులఁద్రుంచి వైత్యలోరణస దేశంబునొండె
గీ. మారుతాత్మజుఁ డామాట మఱియు పిని ని, శాచరాసికమారణశ్రవణకుపిత
పంక్తిముఖుఁ డావలీముఖుఁ బట్టి తెండ, టంచు వడిబంచె బంచసేనాగ్రగులను
క. వీరులను సప్తమంత్రికు, మారులనుం బనుప సమరమత్రాశయుఁ డై
తోరణపరిఘముచేత స, మీరణనందనుఁడు వారి నెల్లం గెడపెన్ 78

క. వెండియుఁ బవనతనూజుఁ డృతం మరువడి కోనలేంద్రదానుఁడ ననుచుం
జండత నని ఘోషింపఁగ, భండవమున కత్తుఁ బనిచెఁ బొలస్తున్వండున్. 79

శా వక్షశ్చూర్ణితపేమభిత్తి భృశదీప్యచ్చైత్రధూళిం బగ
ల్పక్షత్రాధ్వము నెఱునేయుచు సఖేలదీప్తిరలక్ష్మీకుఁ డై
రక్షశ్చారములఁ త్తమాఫలకనిర్వర్ణంబులం జల్పఁగా
నక్షత్రీడ యొనర్చె వాయుజుఁడు లంకాళిందభాగంబునన్. 80

చ. అమరవిరోధియోధుల మహాకుపితాత్మకుల నిమేషమా
త్రమున వధించి పంక్తిరథరాజతనూజునిదూత గీతవి
క్రముఁ డలచైత్యసౌధమునకంబముఁ జేకొని తద్యువాగ్ని హ
ర్త్యమును దహించి తోరణసమాశ్రయుఁ డయ్యె యథాపురోద్ధతిన్. 81

క. ఏవంవిధవృత్తాంతము, దా విని కుపితాత్ముఁ డైన దశకంధరుఁ డెం
తే వింశతివీక్షణముల, దేవాధిపశేతఁ జూచి ధీరతఁ బలికన్. 82

క. భువిని దివిని బురంధర, భవనంబుఁ దైన సమరపరు నిను వీక్షిం
ప వలంతి యెవ్వఁ డిచటికి, బ్రవగంబును దె మ్ముటంచుఁ బనిచె న్నుత్యున్. 83

ఉ. సౌరవిరోధినేనకును సంహృతి, బెట్టగురోదనంబు ర
క్షోరమణిగణరబునకు, శోకము రాక్షసనేత, కర్కశ

హారసఖాసవావ్య యగులంకకు నగ్నివిశుద్ధి, నేయఁగాఁ
దోరణమందు వాయుజనితో రణ మయ్యె సురేంద్రజీతకుఁ.

84

శా. భారాచాతశరాభిఘాతనిరవద్యస్ఫూర్తికం జామహా

దారాస్కందనకుర్చినాంతరమున స్తర్షించెఁ దన్నేఘనా
దారంభంబున గంధవాహతనయుం డత్యంతము న్నేఘనా
దారంభంబున నుల్లసీల్లెడు భుజంగాహరిచందంబునఁ.

85

శా హంకారోన్మతుఁ డై నిజాస్త్రిచయవై యథఃస్యంబు సంధించు ని
శృంకాతంకజయేందిరాసఘని రక్షశ్శిక్షకు న్నారతిఁ
లంకాధీశ్వరనందనుండు విజయాంకార ధారేయుఁ డై
పంకజోద్భవసాయగోత్రమమునఁ బంధించె నాలంబునఁ.

86

గీ. అమృతాగ్రచతుర్వజనాస్త్రిముసను, బరవశశరీరుఁ డై యున్నవ్లవగవరుని
గట్టిశణవల్కలంబులఁ గట్టివై చి, రేచి యామవతీచరసేచు లకట.

87

ఉ. ఆనమయంబున నృమదయామవతీచరపాశక్లప్త మా

వానవదూతసూనుదృఢబంధము బంధవిమోక్షపేతు వై
భాసితే ము న్బులస్త్రైకులపాంసనుఁ దుడ్ధతచి త్రవృతిఁ గా
రానదనంబుఁ దార్చిన సురప్రమదాజననోటి కెంతయుఁ.

88

క. చతురాననాస్త్రిబంధఃపృథుఁ డయ్యెను నితరబంధయుతుఁ డగు నమ్మా
రుతిమహిమఁ జెలిసి రావణి, ద్రుతముగ నిజజనకుసథకుఁ దోడ్పొనిపోయెఁ

వ. అయ్యెడ

90

మ. కనియె న్నారుతనూతి పంక్తిముఖునిం గాలారిలీలాద్రితో
లనభేలావటుతావరీక్షితబలాంకారబాహుం దపో
ఘను బంధీకృతనిర్జరేంద్రనగరీగాణికృతహస్తారవిం
దనటచ్చామరమారుతాంకురచలన్తంజూ త్రరీయాంశుకుఁ.

91

మ. పురుహూతాదిభయంకరాజకలనప్రోత్సాహ నిర్భగ్నస
త్స్వరమగ్నమరదంతిదంతకృతముద్రాడంబరత్రోడభీ
కరు ఛాయాత్మకవిభ్రమప్రతితరంగభ్రాజమానక్షపా
కరవీంజాఘననాథశైవలినికాకాంతోపమానాకృతిఁ.

92

మ. ఘననిశ్చేయనమార్గరోధన మొగిం గొవింప మూర్తీభవిం
చినలోకప్రయపాపహాళికరణం తెన్నందుగరావృంధునిఁ

దిననాథేందుకృశాను లేజములను స్పర్శించి యంచత్తపం
 బున సాక్షాదభిషిక్త మైనతిమిరంబు బోలు దుశ్శీలునిగా 93
 మ. తరుణాపాటలపల్లవాధరపుటాంతస్పారదంప్రామహూ
 గరిమవ్యాపనశాతఘోరతరజాగ్రద్విగ్రహభు వ్త్సనో
 హరసంధ్యాసమయాంబుదాంతరితమధ్యాబ్జాతరేఖాధురం
 ధరసంక్రందననీలశైలము గలిగి రాజబ్జులంకేత్వీర్షుర. 94

ఉ. అంత దశాననుండును మహాబలసందను జూచి విస్తయూ
 క్రాంతవృద్ధంతరుం డగుచు రాజతభూమిధరప్రకంపనా
 నంతతమంతువేగమున శాప మొసంగినయట్టినంది ని
 శ్చింతత నిట్టిరూపమునఁ జెంతకు వచ్చె నటంచు నెంచుచు. 95

క. తననమ్ముఖమున నిలిచిన, యనుమోగవిధివశస్తుఁడైనప్రహస్తుం
 గనుఁగొని యిట్లనియె ఘనా, ఘనరసితవిభృంభమాణగంభీరక్తిగా 96

ఉ. ఎక్కడనుండి వచ్చె నివు డిక్కపి యెవ్వఁడు పంచినాఁడు తా
 నిక్కడ కేగునెంచుటకు నెయ్యది కార్య మభిఖ్య యెద్ది యో
 నిక్కముగాఁగఁ దెల్పు మని నీ వనుయోగ మొనర్పు మన్న నా
 రక్కసిఁ జూచి యిట్లనియె రాఘవదూత యభీతచిత్తుఁడై. 97

— * హామంతండు రాఘునితోఁ బ్రసంగించుట * —

వ. లంకాపురాధిపా ! యనహంకారుఁడ నై మదాగమనకారణం బాకర్ణింపుము,
 త్రిలోకదీపకుం డగుకోకబాంధవునియన్వయం బనుమహూదన్వంతంబునకుఁ
 బార్వికశర్వరీకరుండును సాతత్యవత్ససంధానుబంధబంధురుండును, బిత్తనియో
 గసముపనతపన వానలీలానిరతశీలుండును, బ్రచండశూర్పకారాతిబాధితశూర్ప
 ణఖాప్రాప్తవైరూప్యవృత్తప్రముఖనిశిచరబలవలం బజాలకల్పాంతానలకల్ప
 శిలీముఖుండును, గవటహారిణ హాసననమయ పరిముషితదారాన్వేషణసంజాత
 నమగ్రసుగ్రీవసఖ్యుండును సముత్థాతవాలికంటకుండును దుర్వృత్తశత్రువంశ
 వనపవనసారథియు నగుదాశరథిదూతను, సీతాన్వేషణంబునకుం బ్రతిదిశం
 బును దపనతనయప్రేషితు లగువానరులయందేసొకండ, గంభీరలవణాంభో
 రాశిలంఘనజంఘాలుండ నై భవదీయనగరప్రమదవనసీమంబున రామస్వామి
 ధర్మదారావలోకనంబుఁ గావించి నమస్కరించి కృతకృత్యుండ నై పునఁ
 ప్రయాణావసరంబున భవద్దర్శనకుతూహలి నై నారాక సీకుఁడెల్పుటకుఁ బ్రమ

ధితాశోకవనితా నోకమానివహుండను, సమనుభూతనైర్భతలూతారంతునహ
నుండను నై దురాపం బగునీనమీపంబునకు వచ్చితి నని మఱియును 98

చ బటపగులోకవంద్య గుణయూథము రామస్వపావరోధముం
జర మిచట స్థిరోధమును జేసి విరోధము గొంటి వోరి చే
ఁబుఁగనికూన ! నీతిగుణహీన ! వితానవిత్తర్జిత మా
కరువలినెచ్చెలిం బటినిఁ గట్టఁగ యత్నముచేసి తక్కటా 99

చ అనిమొన లక్ష్మణాస్త్రీహత మై పమ నీమెయిపైఁ బలాశ డా
సినఖగమండలిఁ గొడుగు సేయకు మింక భవన్నిమిత్త మై
యనఘపుల స్త్యవంశలయ మయ్యెడునవ్వును తప్తపురంధ్రధృ
గ్వినజగళన్నవాపము నివాపజలం బానరింపఁబోకుమీ. 100

మ. పరదారైకపరిగ్రహఁదరమతిం బాటించు నీవాపిభా
కరవంశోత్తముభార్యఁ దెచ్చుటమె దుష్కార్యం బనార్యాశయా !
మరుదాహరి నటించుఁ గుండలి గరుత్మత్తుండనిశ్వాసని
ర్భరవాయుస్త్వహాయాలుతాలుయుగధుర్యం బైనచందంబునఁ 101

క. వైశమ భుజచందనధా, రాశేషుధికోటరాంతరచ్యుతరామా
భీలాశుగజమ్మాగ మిఁక, వాలాయము నీచప్రాణివాయువుఁ గ్రోలు 102

చ. సుభాసశాంబరీమృగము సంగరనాటకనూత్రధారత
న్నైరవఁగ శాఖకామృగము నీ కరయం బ్రతికూలవాత మై
పరఁగఁగ వీక్షితోద్యమత భాసిలురాముజగాలకోటిఁ
సరయగతిప్రణానుకవచంబు వినా కవచంబు గల్గునే. 103

చ. అని తను జీరికింగొనక యాడినవాయుజఁ జంపుఁ డంచుఁ గో
పనూ డయి యానతిచ్చె భటపంక్తిఁ బంక్తిముఖుండు నవ్వు డా
జననవిశుద్ధుఁ బైనమతిశాలి విభీషణుఁ డగ్రజన్మునిం
గనుఁగొని దూతమారణ మకార్య మటంచును మాన్పె నంతటఁ. 104

సీ. శరస్వరీచరలోకసార్యభౌముఁడు దుహహ మొనర్చి కపిసహూహమున శల్ల
సంకశంబులయందు లాంగూల మెంతయు ముఖ్యంబు గావున మున్ను జానిఁ
గారానవాసానికాయవేష్టితముఁ గావించి పావకళిఘానంచయప్ర
దీపితం బానరించి యీపురంబునవీధి వీధులందును దోషవివేచి నుగ్గ

గీ. డింపుచును సంప్రహరపారంపరీక, ముగను ద్రివృడు మీరని మూర్ఖ యాతు
ధానులకు సెల విచ్చిన నాన్మతంస, చరితులును నట్ల చేసిరి సరభసముగ 105

గీ. నిర్ణయాగోచరంబును గర్జితార, వర్ణదుచిరంబు నై సతహృదయీ
నిర్ణమేషులభాగ్య మున్నేమశాలి, యగుటఁ బూర్ణశిఖోద్గీర్ణ మయ్యె నవును. 106

— * లంకాపుర దహనము * —

క. లగచరుదుర్దళ కావలి, మగువలు వినిపించ దూయమానాల్లిక మై
జగతీసుత ప్రాప్తిచెం, దగఁగితోభవ హనూమత " యటంచు శిఖా 107

శా వాలిప్రాణహరప్రియానుసతపోవహ్నింధనత్వంబు నే
వాలాయంబుగఁ బొందఁజాల ననుచు వై శాన్వనరుం డత్తతే
వేలాతీతసుజాతశీతలగుణావిరూపి వాతాత్మభూ
వాలాగ్రంబున రత్నదీపముగతిఁ వర్తిల్లఁ జిత్రంబుగఁ. 108

ఉ రాతిరి యీదశాన్యునగరంబు ప్రకాశము గాఁగఁ జూడలే
దీతతి నగ్నిపాక్షిగ రహిం గనుఁగొందు నటంచు నైత్యనం
ఘాతములెల్లఁ దోరణలగత్పరిఘంబున సంహరించి నీ
తాతరుణిమనోహరునిదానుఁడు దుస్సహదోర్విలానుఁ డై 109

ఉ భూవనితాసుతేంద్రియ బూచకులేండున కీదలంచి లం
కావనధిం బరిక్షుభితగాఢబలార్చిభయంకరంబు నెం
లే వనజోద్భవుండు మథియించెను రజ్జభుజంగరాజభో
గావృతగంధవాహతనయాహ్వయముందరభూధరంబుచేఁ. 110

మ దనుజస్త్రైః సముఖారవిందరజనిఁ ధాత్రీమయూరీఘనా
ఘనవేలానదృశి స్తశాననయశఃకాదంబకాదంబినిఁ
ఘనవైభవ్యదశార్వ వేషవిధిలంకాస్త్రీజట న్రామమో
హనకుఁ దత్త్రిజటానమం బజపె ధూమ్యం గీశుఁ డౌరా దివిఁ 111

ఉ. ఇట్లులు పావమాని మోయించి శౌర్యముఁ జూచి కన్నులం
దొట్టెడుహర్షభాష్పములతోన బుధుల దనుశేంద్రభీతి ను
ద్భుతతులూట మాటుకొన దానినెఱంబలు పల్వే ధూమ్య యి
ష్టట్టన హా దివంబునకు భానుజ జాల్కొనె నంచు నెంచగఁ 112

చ గురుజఘనంబునం దసితకోమలశాటి కటితటంబున
స్తరకతబద్ధనీవి కుచమండలిఁ గస్తురి గ్రీవ నుత్పలా

తొరసము న్ననుగవను గాటుక యయ్యె దిశాంగనాళిక
ధరణిధరాదివైరిపురదాహసముద్వహదూమ్య యత్తత్తి.

113

మ, అతివేగంబున లంక కాలెడునెడక హఠాత హఠమాత హఠ
నుత హఠాంధవ హఠమనోదయిత హఠసుస్థిగ్ధ మీరెందుఁ బో
యితిరో నేను హతుండనైతి నని భూయిష్టంబుగాఁ జారసం
తతినానాపరిదేహనోక్తులఁ బరీతం బయ్యె నల్లిక్కులుగ,

114

చ. వజ్రలు సురీముఖాళికి నివాళి యసీరద మైననింగికి
మొజవులభంగి యంబుధికి మిక్కిలి బాడబ మయ్యె నెద్ది యా
గురుతరవాల్కిలి మిఁగురు గనుంగొన నక్కలంబు లై
హరహర వర్తిలె న్నిచతురాహము లాటక ఘోరకాంతులగ.

115

ఉ అరయ దీప్యమావపవనా త్తజవాలమునంగతి న్నహం
గారసమూహశేష మగుకర్బురరాజపురంబుఁ జూచి బృం
దారకవైరు లంబరపథంబుననుండి నృజించి రశ్రువుల
జోరన నాత్మగేహములఁ జొప్పడ నార్చులెటంగు దోషగగ

116

చ. శతమఖవైరియాజ్ఞ నని నల్పినకృత్యము కైత్యరాణ్ణియో
జతులయి యుండియుం గడఁగి చేయ నిశాటు లశక్తు లైరి య
ద్భుతి మిది మారుతిప్రథితభూరికృతానుఁడు లంకఁ గాల్చె నే
గతి మతి యిట్లు తత్త్వితృప్తనఖత్వము నొందియుఁ గాల్చలేడుగా.

117

శా ఆహనుమత్ప్రహరణిభవానలునందుఁ బ్రణీతశుద్ధి యై
యాహవరంగచక్రమవిహారకుతూహలినై త్యుఁ డుల్లస
ద్బాహుబలంబునం దొడరి పట్టిన నిర్జరరాజలక్ష్మి న
స్తేహతచే నిజాధిపునిఁ జేరుటకుం దగ నిచ్చయింపఁగఁ.

118

క. ఏల యిఁక వేయుమాట, ల్పాలస్త్యభజాగ్రగుప్త లంకాపురము
నావలిరిపుదూత చేరెను, గాలునిదూతయు సుఖంబుగాఁ జేరుటకుగ.

119

చ మలినదశాన్యపాఠకినమాగమసంధ్రమజాయమాన మా
కలుషము నెల్ల శోధితము గా నొనరింపఁ కలంచి యామహా
బలసుతయజ్వ యక్షజయపండితుఁ డై నిజవాలవహ్నిలో
నలఘుగతిం బలాశసమిదావధి హోమామహు నేసి భాసిలె.

120

- నీ. లలితనిరాతంకలంకాపురీమహాదాహక్రియానముత్సాహనమయ
మందును లవలేశ మైన నార్తి నెఱుంగ కిరవొందు భానువంశ్యేంద్రురాణి
సుస్థితి రాణించుశుభచారణోక్తిచేఁ దెలిసిహర్షమునఁ దక్షిణ కరఁగి
ప్రతియానవిధికిఁ దత్సతినియోగముఁగొంచి శీఘ్రంబె యారివృత్తిఖరి నక్కి
- గీ. భూరిగంభీరభీకరాంబుదిధిదాఁటి, మఱి మహేంద్రధరాధరమధివసించు
కపికులాధీశ్వరులఁబూర్ణ కాములుగను, బభిరెయ్యెనరించెధృతిఁబూనిపావమాని
- • మధువనభంగము. • —
- క. వెండియుఁ దనవృత్తాంతము, చందాంశుకులేంద్రదూత పై నేస్త్రశులకుఁ
నిందుమనంబునఁ దెలిపె న, అండ్లితబహుమానపూర్వకంబుగ సంతక 122
- క. ఆనిలివాక్పముదితకపి, సేన యహంపూర్వకఁ జని (జిత శేఖరుమా
ర్గాన) స్తధిముఖకృత మివ, మానము నిరసించి చలిపె మధుపానంబు 123
- గీ. లవుడు మధువనభంగదృష్టస్త్రిరుణముఖుఁడు
దధిముఖుఁడు వల్లె వాలినందనునిఁ జూచి
మొనసి మధుపానవిధిశీలిముఖము లైన
యీవలీముఖులను మాన్పు మీవె యనుచు, 124
- వ. అంత గిరిశృంగతుంగనిజాంగుం డైన యంగదుండును దధిముఖుం గనుంగొని
యిట్లనియె 125
- మ కనుఁగొంటి ప్రఘునాథవల్లభను లంకారాజధానీవనాం
గనమధ్యంబున నంచు నేఘునుఁడు మత్తర్ణామృతాభాషణం
బును జిల్లె న్నృత్తి వానిమాటకును దప్పుం గల్గునే కీశవా
హిని తాఁగ్రోలు యథేచ్ఛగా మధువు నెంతే యీవనాంతంబున 126
- గీ. అనినయంగదోక్తి నాలించి భీతుఁ డై, దధిముఖుండు వోయి తపననుతుని
తోడ విన్నవించె చుర్రావనభంగ, మతఁడు రాముకలన హర్ష మొండె. 127
- ఉ సానుమదగ్ర మెక్కి వరుసఁ డిగి మ్రాకులఁ గోఁగిలించుచుం
గానలఁ బండ్లు మెక్కి మఱి గంతులువైచుచుఁ గూయుచు న్నదా
నూనతఁ డోఁకపట్టుకొని యొండొరుల న్నడిదాఁటి పాటవా
* పిన కపీశసేన గనిపించె నదూరత నన్భుతంబుగ 128
- ఉ. నిద్దురలేమి శోణితరనిర్భరమై తగుకన్నుదోయిచే
నొడ్దన యుండి యూర్జితప్రియుండు గనుంగొన నాంజనేయుఁడుం

- దక్షయు భక్తి జూడమని దాను గరంబునఁ దాల్చి మ్రొక్కె శ
శ్వద్యయమానుఁ డై నరఘువర్చునియంఘు)లకు స్తుతంబునఁ. 129
- మ. నిరవద్యప్రభవద్గతాగతముల నిన్తీర్చిచిన్తీర్చదు
స్తరఘోరార్థపుఁ డయ్యు నభ్రమణివంశ్యగ్రామణిమూత వా
నరసేనానవిధంబునందఁ బరమానందావజేశాపగా
వరిణీమధ్యమున వునింగె జనదృశ్నాభీ విచిత్రంబుగఁ. 180
- క. హనుమంతుఁడు కలితమహా, ధనచూడారత్నసన్నిధానముదిత రా
మన్యసాయుక్తుం డై చయ్యనఁ దెలిపెను సతయుదంత మాద్యంతంబుఁ. 181
- ఉ. నైకనిశాచరీనముదయాన్వహబాధితమై ద్విషత్పురా
శోకవని న్వసించు పరిశుద్ధచరిత్రను సీతఁ జూచితిం
బ్రాకటపూర్వపాతకవిపాకముచేత నువర్ణలొకబం
దీకృతమైన నాగతరుణిమణిఁ బోలినదీనమానసఁ. 182
- చ. అనదృశచిత్రకూటవిహితాంతరసీమ నుదీతమైన త్వ
ద్విసరుహసంభవాశుగవిభీతజయంతదురంతకృష్ట సా
హసమును దెల్పి యెంతయు నుదశ్రుముఖంబుజ యైనసీత యిం
పెనఁగ నొనంగె మాధిమణి నిత్యతీ నీ కిది యానవాలుగాఁ 183
- గీ. పోవ నుద్యోగమొనరించి దేవ యివ్వు, డతులితాశావిశేషపాలితము లైన
సాధ్విప్రాణము బ్రీయభిజ్ఞానముడ్ర, చేత ముడించి వచ్చితి శీఘ్ర)ముగను 134
- చ. పటుగుణకారువీటిపురభాన్వదలంకరణప్రసన్న వేం
కటపతిపాదపంకరుహగంధమిళింజమనోఽటంక వేం
కటపెరుమాళ్ళపాగ్రజ యగారచరిష్ఠరమాంఘ్రినూపురా
ర్భటిమలికారి గృహ్యకమరాభిరావ యరాతిజత్వరా. 185
- క. కంఠేకాలవరాక్రమ, శుంకీనవఖండయోగ శుభవాక్కవిరా
ట్రంఠీరవనుతనద్యః, కుంకీకృతవిమలయత్న గుణరత్ననిధి. 186
- తోటకం అరికాశమహాబిరుదాగక లన,త్రైలికాశమహీభృదుదారకులా
భరణా శరణాగతపాలన జిత్రవర్తమాద్విరదావనదానఘనా 187
- గద్యము. ఇతి శ్రీమదుమామహేశ్వరవరప్రసాదసమాసాదిత సరసకవితావిలాస
వాసిష్ఠవంశకీర్తిప్రతిష్ఠానూపాగళ తిరువేంగళార్థ కలశిరత్నాకరనుధా
కర జగద్విఖ్యాతకవిరాజకంఠీరవవిరుదాంక వేంకటాచలపతి ప్రణీతంబైన
చంద్రారామాయణంబును మహాప్రబంధంబునందు

చంపూ రామాయణము.

అష్టమాశ్వాసము

— * యుద్ధకాండము * —

- క. శ్రీమత్ప్రతాపవనోద్ధామ మహాదూరితారిధరణీపరిణీ
భీమాంధకారజాలా, రామాపాంచాల కనకరాజస్వపాలా 1
- మ. ఇల యదీప్తి యదాటుగానయిన నెంతే వాణిప్రత్యక్ష మా
బలుసారస్వముసాం పెనంగు సభలం బ్రాగల్భ్యము న్నాటిలుం
గళలెల్ల స్ఫులిగిల్లు మర్త్యులకు దిగ్వాప్తిప్రంబు లౌ నద్యశం
బులు చింతించు మదాత్మ యాగురుపదాంభోజద్వయి భోజని 2
- ఉ. భూరివచోధురీణుఁ డగుభోజస్వపాలుఁ డపూర్తికంబుగాఁ
దా రచియించి నిల్విన యుదారకృతిం బ్రతనూక్తి నిత్యతి
బూరిత మాచరించుటకుఁ బూనితి సిబ్బితిలేక యిమ్మహి
దారము పేరురమ్మునను దాల్చరె హరముతోడి కూటమి. 3
- మ. మతిధుర్వుం డగులక్ష్మణుం డొగి శిరోమాణిక్యముం జూచి సం
తతమోహకులుఁ డై సరాఘవుని ముద్రాముద్రితప్రాణ
స్థతి యౌ నీతను బల్కలుం దలఁచి తత్పైల స్త్యవిధ్వంస ము
స్థతిఁ గావింపఁ దొడంగె నుజ్జ్వలకథం దా నేకకాండంబున. 4
- ఉ. హృష్టత నీత యున్న దని యింపుగ మారుతి విన్నవింప సం
తుష్టనిజాంతరంగుఁ డగుతోయజబంధుకులాధినాయకుం
డవ్విశాఖయంకరదశాస్యరుషాపరుషాయమాణ యౌ
దృష్టి శరాసనోపరిఁ బ్రతిష్ఠితః జేసె రణైకనిష్ఠుఁ డై. 5
- సీ. అంత సుగ్రీవుఁ డుద్ధతదశగ్రీవదుశ్చరితరోషితరామచంద్రవదన
దర్శనద్విగుణితోదగ్రజాగ్రద్రణితాస్పహుఁ డై సాహాయ్యసమయ మాగ
తం బయ్యె సని ప్రమోదంబున సింధువు సంధువుచందాన నాత్మ నొది
యనివార్యుర్యగాఢాంతరంగుని రాఘటాధిమాధత్రికూటశైల

గీ. శృంగ యగులంకఁ జేరంగ శీఘ్రముగను, సాహసోన్నతి మీఱ సన్నాహపటిచె
వినతనీలసలాంగదద్వివిదకుముద, బొంబవద్రంభశరభాదిసైన్యములను. 6

క. తత్తఱమున రఘువంశ్యా, ధ్యత్తునుసాంగధార వధిపూరిత మై
దక్షిణవాహిన్యధిపన, ముత్తంబున కేగెఁ దన్నహావాహినియున్ 7

వ. మఱియును బరిచలితనకలర్జనముదయోద్భాసియుఁ గుమువామోదకారియు శర
భాధికప్రసాదశీలశాలియు, నీలేందీవరానందసంధాతయు దశాననదిశాక్రమణ
వ్యగ్రతేజోవిరాజయు సమారూఢతారానందనలాత్మకోదయానుగతి ప్రభా
వానుబంధియు సరయూహనుమదుదయ సానుమత్సమాలోహియు, నిశాచర
తిమిరహరణనిస్తంధ్రుండును నగురామచంద్రుండు గనువట్ట సమంతరీకందగిత
బహుళహరిజాలకోలాహలభరితహరిదంతరంబును నిరంతరాస్కందిత నికట
కాంతారావళియు నగువలీముఖబలమహంబుధి నసంభ్రమంబుగా విజృం
భించె నయ్యవనరమున. 8

— * కపిసేనలు మలయపర్వతమున విడియుట * —

చ. తలఁకెడుదున్నలు న్నిలిచి ధైర్యముతో నెదిరించు సింగముల్
దొలఁగెడునేనుఁగు ల్చెదరుదుప్పులు బెత్తిడుబుట్టుఁజూపులం
బలుదెసలం గనుంగొనుచుఁ బర్యేమలేళ్లును గల్గి యావన
స్థలి కపివీరఘోషములఁ జాల భయంకర మయ్యె నయ్యెడన్ 9

చ. బలములతో రఘూద్వహుఁడు వాల్మీకి నొకానొకపిల్లకాల్వఁగాఁ
దలఁచి వనుల్బయల్పటిచి దారున సహ్యసగాధిరోహముం
జలిపి యనహ్యపాతఘనసారభనిర్భరతై త్యమాంద్యదో
హలమృదువాతిపోతనిలయం బగునమృలయంబు గన్గొనన్. 10

వ. కనుంగొని సుమిత్రాపుత్రునితోడ నిట్లనియె. 11

ఉ. సారెకు నామనంబు కలఁచం దొడఁగెం దటనిర్ఘ్నరోర్ధివి
స్ఫారపయోజిక్యతవిశాలపటిరకుటీరవారసం
సారసమేతము ల్కలయతైలనిలంబమహివీహరసం
భారవనప్రియప్రియతమారుతమారుతపోతజాతముల్. 12

చ. అని యిదిదీనభాషణము లాడుచు రామమహిమహేంద్రుఁ డిం
పానర నిరుద్ధవేల మయి యున్నతిఁ గన్నమహేంద్రతైలమున్
ఘనతరసాలము న్దరిసి కాంచె జలభ్రమముద్రితస్వవం
శ్యన్యవవిశాలకీర్తినిధితండమునం దనరాదుచార్మిధిన్. 13

వ. కాంచి యుదంచితాశ్చర్యధుర్యాంతరంగుం డై యారాజపుంగవుం డీ ట్లనియె.

ఉ ఎవ్వనిలోతు చూడ నురగేంద్రుడు చాలఁడు నెల్లమేరలం
దెవ్వని కెల్లదిక్కులును నెవ్వనిసైకతరాశి దీవు లిం
కెవ్వఁడు వాగ్గోచరుడు నిట్టివయోధి నఖాళి నెవ్వఁగే
త్రవ్వరి నించి రట్టికులరాజులచర్యలకు న్నమస్కీ)యిల్ 15

క. అంతట సుగ్రీవుఁడు మహి, కాంతునియనుమతి మహేంద్రఘనవనవేలో
సాంతమునఁ జలువతెమ్మెర, చెంతలఁ బాలయంగ నకలసేనల డించెన్ 16

చ సరసపటీరకుంజవనసంజవనాభివతస్త్వగ్రీమద
స్ఫురితసుగంధగంధవహశోభితసింధుతటాంతకంబునన్
నరవి రసాలతాశఫలచర్మణగర్వితచిత్తు లై చరిం
చిరి హరివీరు లెల్ల నిజచేష్టలు రామున కింపు నింపఁగన్ 17

వ. అంత నిరంతరసమాక్రాంతహరిదంతరం బై నడయాడు రెండవసముద్రం బనింగ
నముద్రితకంబున రోదనీవీలంఘనవిశృంఖలలాఘవం బగురాఘవానీకం బనీ
కోస్తుఖం బగుట, చారముఖంబున నవధరించి ధార్యమాణహృదయాతంకుం
డై పంకలీనచరణం బగునైరావణంబుకరణి రావణుండు కరణీయంబు నెయ్యది
యెటుంగక జనకరాజతనూజ నుజ్జగింపం జాలక మనోజవరతంత్రుండు మం
త్రులం గూడి కొలుపుకూటంబునకు వచ్చి యచ్చట. 18

క. శస్త్రవచస్తుతు లైనప్రహస్తాగులఁ జూచి యన్నదభిలాష మిదే
దుస్తరవైరివధోచిత, నిస్తులభవదభిమతంబు నెదఁ దెల్పుండీ 19

సీ. అనవుడు వార లి ట్లని రాశయ మెఱింగి స్వామిలావకనిదేశం బానర్పు
నేము ప్రాణములతో నిపు డుండ నీవార్త లాడనేమిటికి వజ్రాతికరిన
భుజపంజరానీతభూజాత విడకుము నా విని లంకాధినాయకుండు
రంభాబలాత్కరసంభోగం బైన యంభోజభవశౌప మంతరాయ

గీ. ముగుట వచియించె నిటులన్నయన్నఁజూచి, విన్నవ మొనర్చె విజ్ఞానవిషయభూష
ణుండు నురునత్వసంభాషణుం డరోష, భీషణుండును నైన విభీషణుండు 20

— • రావణునకు విభీషణుండు హితముచెప్పట • —

గీ. అకట డై వాఙ్మఁ బరకళత్రాసురాగ, లాలసుండ వైతివి దవాగ్నికీలఁ జూచి
యామమగ్రాహమోహనంప్ర-ప్రసన, చాపలం బైనముగ్ధకేసరియుఁ జోత, 21

క. అనఘం బగునిజవంశంబున సీతాహృతికళంకము న్విని హాహా
 ధన్విమీలితాక్షుఁ డగువిధి, యెనిమిదిచెవులెల్లుమూయు నిఁకఁ గేల్తోయి 22
 ఉ అక్కట వారిరాశి పరిభావృత యై విలసిల్లులంక దా
 నక్కడ దుర్వచం బగుమెయిం గపిచేసినయయ్యుపద్రవం
 బెక్కడ సీత జానకి మహీసుత నాఁజనుచేల్ల దై త్యులం
 గ్రక్కున నుక్కడంపఁగ నొకానొకమాయ జనించె నేమొనో 23

మ నరుని న్నానరునిం దృఢంబుగను జెండానం దలంఠేని ను
 స్థిరదోశ్చౌర్యునిఁ గార్తవీర్యుని బలశ్రీశాలి యావాలినిఁ
 వరుసం జూడవె యింతలొ మఱచితే నందీశుశాపంబును
 న్నరవర్జ్యం బగువర్జ్యభూవరము నన్నా ! దై వమి ట్లుండెనా ! 24

వ. ఇత్రైతంగుసం దరంగిరజ్జాలిసీతివచనరచనై కనిష్ఠం డగుకనిష్ఠునిననమానించి
 యీజ్ఞాతి యరాతివక్షచాలి శిక్షణీయుం డని కోపంబున దురాలాపంబు లాడు
 ఘాతుకు సగ్రజాతునిం బరిత్యజించి యరుంతుదాచరణరోషభీషణుం డగువిభీ
 షణుండు నిరవద్యసీతివిద్యాచతుర చతురమాత్యసహితంబుగా నంబుధిఁ గడచి
 రా నప్పుడు తన్ను దవ్వుల విలోకించి కించిద్వితరక్తంబున నుద్గ్రీవు లగుసుగ్రీ
 వాదులం గుఱించి యంతరిక్షగతుం డై యి ట్లనియె 25

— • విభీషణుఁడు రాముని శరణుసాచ్చుట • —

గీ. వెక్కనములూడు సగ్రజ విడిచి బంధు, జనులఁ గా దని నేవిభీషణుఁడ నిదిగో
 రాము రిపు భేదనోద్దాముఁ బ్రణతదైన్య, హరణ శరణి వచ్చితి ననఘులార.

సీ. అనుచు నత్యంతదైన్యంబు మీఱఁగ నమీరితనిజోదంతుఁ డౌ నతని మఱి న
 మీరకుమారాభిహితసాధుశీలతోన్నతుని లంకాపురీ నాయకాను
 జాతునిఁ గర్ణగోచరపథాన్వీతునిఁ గావించియేరకాగమనమునకు
 “శింకారణం” బని శంకాకులుం డౌచుఁ గీశపుంగవుఁ డెఱింగింప నవ్వ

గీ. డినకులేంద్రుఁడు దయమానహృదయుఁడును ను
 దంచితస్తయమానముఖాంబుజుండు
 నగుచు మకరందబిందుష్యందమాఘ
 రీనిగాఢోత్తి ని ట్లని యానతిచ్చె.

27

గీ. అభయ మని వచ్చు నితఁడు వై యభ్యుక్త మివును
 కనిన రఘువులు లఘువులు గారె వైరి

కనుజః కై నను తనుజః కై నను సఖుండ !

ధరణి శ్రకణ్ధి కరుణాపదంబు గాఁడె !

28

క. అనుటయు హృదయజ్ఞం డగు, హనుమంతునిచేత వేగ నానీతుఁడు న
ద్వినయాన్వితుండు నైరామునకుం బ్రణమిల్లె ససురముఖుఁడు భక్తి 29

ఉ. అత్తటి రాముఁ డిట్లను నిశాటకులేంద్ర దశాస్యరాజ్యనం
పత్తి నెల్ల నిన్నిపుడు పట్టముగట్టితి వైరిఁ గొట్టితిం
జిత్తమునందు సందియము సేయకు మిందునకు నిదర్శ నం
బుత్తముఁ డై నభానుతనయుండును వాలియుఁ గారె యారయ 30

గీ. కై వవశమున నరుఁడు పదాననుండి, కనుఁ బదాంతరము విభీషణునియెడ నిది
ప్రబలె శేఖాతపత్ర మా రాముపదము, పట్టి యేకాతపత్ర మా పదముఁ గనుట.

వ. అంత నాదశగ్రీవానుజుం డగ్రభాగంబునంద భరతాగ్రజాపాంగనుధాతరంగా
భిష్టిక్తుం డయ్యును బునరుక్తరాజ్యాభిషేకుం డై సుగ్రీవునికై వడి విశ్వాస
బాజనంబును నగుచు రావణబలంబు నఖలంబును నెఱింగించి లంకపై విడి
యుటకు సేనాసముత్తరణహేతు వగుసేతువు నిర్మింప నభిగంభీరం బగుపారా
వారంబు నారాధింపు మని సవిసయంబుగ విన్నవించిన 32

క. అంబుధిని మదిఁ దలంచుచు, సంబుధితమహత్త్వదర్శకయనస్థలియం
దంబుధిహృదయేశయుఁ డపు, డంబుధిపై ననిలసఖుక్రియఁ శయనించె 33

క. ఊదారి సతఁడు నియతి మ, హాదర్శాస్తరణమధ్యమధ్యాసీనుం
డై దివసత్రయ ముండిన, యాదఃపతి యప్రసన్నుడై వర్తిల్లె 34

శా. భూపాలాగ్రణి రాఘవుండు కుటిలభూభాగుఁ డంభోధిపైఁ
గోపోద్రేకవిపాకపాటలితచక్షుఃకోణ ముజ్జ్వంభిత
వ్యాపారంబుగఁ జాపముం గొనుటకై వాంఛించె వేగంబుతో
నాపాతాళపితామహప్రథమస్కాటోపము నాన్వనగ 35

— • శ్రీరాముఁడు సమద్రునిపైఁ గోపించుట • —

వ. అంత 36

మ. బలువి ల్లమ్ములుఁ జెమ్ము తమ్ముఁడ మదప్రారంభగంభీరునిఁ
జలధిం గాల్చుడసేసెదంగవుల కన్నద్వోఃప్రతాపంబు ది
కులఁ బేరెక్కఁగ నంచుఁ బలుకుచు నతిక్రోధానురోధోద్ధతి
బాలించె గార్దుకపాణి యత్తటిఁ *దిరుప్పల్లాణి మల్లాసియై, 37

- క. విలు కేలఁ బూని యత్సృ, జ్వలవిశిఖము నవలశిఖము సంధించె మహా
బలశాలి రామభద్రుం, డిల యద్రువఁ గిరులు గదల నినుడు వడంకఁ. 38
- క. మున్నీటిమీఁద రాజుల, మన్నీఁ డిటు లస్త్రమేయ మది నూహించఁ
మున్నేటిబోటి క్రన్ననఁ, గన్నీటినెచన సతనికడఁక మరచ్చెఁ. 39
- ఉ. భానునిభంకు రాఘవుఁడు బాణముఁ బూని యమోఘులఘువుం
డై నిగిడింప నిశ్వనిదుడంచితనక్ర మవక్రకుంభికుం
భీనసంప్రవిష్టగిరిమేదురకందర మయ్యె నవ్యహం
భోనిధి యంతరంబు పరిభూతకసాతలభా గ్విసారమై 40
- క. జలరాశి తత్క్షణంబునఁ, బ్రళయానలబాడబొగ్ని భాగ్గవపరశూ
జ్వలగరభతాప మోర్చియు, జ్వలననిభాస్త్రంబు వేడిపైఁవం డయ్యెఁ. 41
- క. శరణం బని యాశరథియుఁ, దరుణతరశరవ్యథానిదానిం బగుదా
శరణం జేరెను లోకులు, పరుషకులిశపాతి ఘనునిఁ బ్రార్థింపరాఁ. 42
- వ. ఇట్లు చేరి యారత్నాకరుండు సభోరత్నవంశ్యరత్నంబునకుఁ జరత్నరత్నంబు
లుపడఁగాఁ గొంచు వినీతవేషంబుతోఁ బరితోషంబుగ వినుతిఁ గావించి సే
వించి దేవా తావకధనుస్సంహితామోఘవైభాత్రాస్త్రంబు వనచరధామం
బగుమదంతర్వర్తిమరుసీమంబునం బ్రయోగింపుము, నియోగింపుము సేతు
నిర్మాణంబునకు విశ్వకర్మాత్మజ నేఁ బనివినియెద నని యంతర్హితం డయ్యెనంత.
- చ. రవికులువంపున నవనచరచ్చట జెచ్చిన యాజగత్త్రయ
ప్రవితతమూలమధ్యశిఖరక్షితిభృత్తి లోఁబడంగ న
ర్ణవము వహించెఁ గర్ణమఘనత్వము తోడనె తన్వహఁర్ఘరీ
భువనభరంబుచే నహహ పూరితమయ్యె నశేషదిక్కులుఁ 44
- చ ద్రుతగతి వారిధిం బడియె దూరనిపాతవిశీర్ణ వాశ్చర
ప్రతతివిశీర్ణ జీవనదబంధురగంధఘనౌషధు ల్విదా
రితధరణీవిరద్యదహిరేచితపూత్కృతిజాతఫేదభా
గతులగుహాగృహాసికమహాహరు లొగిరు లద్భుతంబుగఁ 45
- చ డిరువడి గల్లు కైకొనుట యుంచు టమర్చుట యించు కేని యె
వ్వరికి నెటుంగకుండఁ గరపాటవ మొప్ప నలుండు సేతు వ
చ్చెరువుగ సంఘటించె నది సీతకు భూమి యభీతిహస్తముఁ
దురుసుగఁ జూచెనో యనఁగఁ దోచె వనేరవీరకోటిఁ. 46

వ. అంత శంతర్ముఖులుంబలె వలీముఖులు ప్రమోదంబునుం బలె సేతుపథంబును
నంసాకంబునుంబలె దుస్తరంబగు నకూపారంబునుం గడచి నద్యవ్రతాశ
మానవిస్ఫూర్తి యగునువేలగిరీశమూర్తిం గనుంగొనుచు డెందంబున నమం
దానందంబు నొంది రప్పుడు. 47

చ. తపనకులాధినాయకుడు తాపుగఁ గైకొనె నావృతస్ఫుర
ద్విపులతటోజ్వలదృలనివేశనిరంతరసాలజాలముం
గపికులఘోషశీర్షదురుకందరమందిరగర్భనంత్రన
త్కుపితమృగేంద్రభీతమదధూర్వహవేలము నానువేలముఁ. 48

వ. ఆనమయంబున దశముఖుండు శుకముఖంబున నతీతనదీసార్వభౌముని నధి
గతనువేలారాముని రాముని నెఱింగి వెండియుం దదీయబలంబు విశదం
బుగాఁ దెలియుటకునై పరిచేషితులును, విదితవేషవిభీషణప్రేరణకుపితరకపి
లోకనియంత్రణ నితాంతఖన్నులును విపన్నాభారదాశరథివిమోచితప్రాణులు
నగుశుకసారణులవచనంబులవలన మహాత్మేధం బగుసాధంబు నధిరోహించి
వేరేవోఱ దదావేద్యమానులును బ్రవర్థమాననమర్శనన్నాహమతులు నగువా
నరసేనాధిపతుల నతిధీరతావశంబున సావధీరణంబుగ నవేషించి ప్రతిపక్షబల
ప్రశంసు లై నయయ్యిరువుర సుపేక్షించి శార్దూలప్రముఖప్రాధగూఢచారు
లచే నవగతాశేషవృత్తాంతంబును దాంతుంబును నై పెద్దయుం బ్రోద్దు చిం
తించుచు సంతికాసీనుగనును నతివిసీలిప్రహ్వించును నగు విద్యుజ్జ్వల్వనితో
మంతనంబు నేమేమొ నొడిచి ప్రాసాదంబువలన నవతీర్ణుండయ్యెఁ దత్తై ణంబున .

— * విద్యుజ్జ్వల్వనిహయకు సీతవిలపింపుట * —

గీ. అతఁడుసధనుశ్శరము రఘుపతిశిరమ్ము, మాయ నిర్మించి నమరసమాహృతమని
జనకసుతిమ్రోల వైవ వాసంతిలతకు, నశనికై వడి దుఃఖిదం బయ్యె నదియు. 50

క. రక్షోవరోధవనతియు, రాక్షసరక్షోవరోధరావణదుర్వా
గ్రూక్షత యదర్థమార్పితి, తత్త్వయునుం గనియు సీత తగునా బ్రతుకఁ. 51

వ. ఇతైఃతంగున నత్యాసీతమత్యాకులతానమేత యగుసీతనుం గనుంగొని చేరి
యోజనకరాజకుమారీ, యాదశ యాదశముఖునిమాయ యందున శీమా
యె, నీ మనంబున ధైర్యవైధుర్యంబు నొందకు ముఖలజగతీధుర్య భుజ
బలాభిరాముం దైవరామునెడ నిట్టియకార్యం బనిచార్యం బని సుధాధారలు

గులుకం బలికిన విని యాసారావలంబిని యైనకాదంబిని ఘర్తోద్వేగిని యైన
శేకినింబలె సరము కర మాశ్వాసింపె నంత. 52

చ. మతిగలమాల్యవంతుఁ డనుమృతి త్యజింపుము నీత నన్నచో
నతికుపితాత్ముఁ డౌనలడశాస్యుఁడు వాని బహూకరించి తా
సతనుభుజప్రతాపయుతుఁ డౌటను దోన బహూకరించె న
మృతి నలయప్పరోయువతిమండలము న్నవమాల్యవంతుఁడు. 53

వ. అంత సంతకల్యాణగుణాభిరాముం డగురాముండు కామరూపవిభీషణామా
త్యవిదితరక్షోనగరరక్షోదంతుండును, హృదంతరోపజాతసమరసంరంభుండును
నై, యంభోధిమేఖిలాలంకారలంకాద్వారముం డగుప్రహస్తునకుఁ బర్యస్తాపిత
ప్రాణానిలతాభీలుని నీలుని, దక్షిణద్వారరక్షణదత్తు లగుమహూదరిమహా
పార్శ్వలకు విశ్వత్రయవిజయధారేయుఁ దారేయునిఁ, బ్రత్యగ్దౌరపాలనభేల
నామోదుం డగుమేఘనాదున కవక్రపరాక్రమశ్రీమంతు హనుమంతుని, సంత
ర్వాప్యవాచిహితరత్నుం డగువిరూపాక్షునకు రక్షిప్లవగఋతాధ్యక్షులఁ బ్రతి
నిధులం గావించి యధిష్ఠ్యోదండమండితభుజాదండుం డై తమ్ముండునుం
దానును సమరాభిముఖదశముఖగుప్తోత్తరగోపురద్వారంబును సంతరంగంబగు
బలయూధంబుతో నువరోధించిన 54

క. లంక న్దనుజులు ప్లవగా,తంకంబునకుం దలంకి తలుపులు వేయఁ
శంకింపక యమపురిఁ ద,తిలంకరు లప్పుడు బెడనఁ దెబిదిరి తలుపుల. 55

వ. తక్కిణంబ లత్మణాగ్రజంఘ సుగ్రీవసహితం డై సుచేలాద్రికూటంబు నధి
రోహించి త్రికూటావనీభరచూడామణియును, సింహలద్వీపకమలకర్ణిక
యును విశ్వకర్షనిర్మాణకాశలంబును, నిశాచరకేసరినివేశదరియును, ననారత
బంధకృతామరపురంధ్రీబాష్పనదీమాతృకోపవనసీమయును, నిరంతరసేవాస
మాగతదిక్పాలకులమాలంగమదాంబుపంకిలబాహ్యంగనోత్పంగియు నగు
లంకం గనుంగొనుచు నం దొక్కచోట సముత్తంగసౌధంబున నిధివసించి యు
న్నవాని సదేహబంధం బగునంధకారంబుచండంబునం దగువాని సేవాసమూ
గతి సతారకవిభావరీవరోపమా నానుచరోదస్త విమలమృతాతపత్రచ్ఛాయ
నుండువాని వైమానికవధూవిధూయమానధవళచామరదన్వంద్వితోభితుం డై
యభితళ్ళలితమందాకినీవరీవాహం బగునంజనశైలంబుకరణి రాణించువాని
నిఖిలజగద్విజయవర్ణావళిమత్తినర్ణాయకానేకవివిధసమూకాభిఘాతమగ్నభుగ్న

రావతవిషాణకులిశాగ్రోత్థీర్ణవిశాలవక్షస్థలఫలకుం డగువాని నానీలత
మాలసచ్ఛాయుండును నాచ్ఛాదితాభిసవలోహితపటుండును నై యాచా
టలసంధ్యారాగబంధురం బగుకంధరంబునుంబలె నున్నదశకంధకుం గను
గొనియె నవ్వడు. 56

ఉ. మీటె న్నానుజుఁ డుగ్రుడై యెగసి వేర్చి నైత్యయూథాధిరా
టోట్రీరంబుఁ దటానఁ దోడనె కుదురోఁ జేసి వైభీషణం
బాటోపంబునఁ బోరి మాయి యగులంకాధీశుతో మల్లెఁ ద
త్కొటిల్పంబు నెఱింగి రామ సుగుణగ్రామాభిరాముం గనన్. 57

— * అంగదుని రాయబారము * —

సీ. అంత రామునిచే సమాదిప్తుడై మంత్రి సమృతి సాధిష్ఠశౌర్యశాలి
చాలినూనుండు నలీలంబుగాఁ గోట దాటి లంకారాజధానిఁ జూచి
శంకావిహీనుడై హంకారి యగునసురేశ్వరు నీక్షించి యిట్లు లనియెఁ
బె లస్త్య విను మేను భవదీయనిశ్వాసగంధివాలధి యైనకపికులేంద్రు
గీ. నందనుండను ఖరదూషణత్రిశీర్షు, లాదియగు యామినీచరాధ్యక్షులకుఁ
నంతకుం డగుమారీచహంత కనుఁగు, బంట నంగదుడను దైత్యకంటకుడను.
క. తలఁచెద వసురా రఘువతి, కిలను దృఢీయాక్షి యగుమహీజను గదియన్
జలజ మని శివునొవలిచూ, పెలమిం బ్రాపించుగాంగభృంగముభంగిన్ 59

ఉ. ఒక్కమొగుంబు పైహయన్యప్రోగ్రపరాభవ మొంది వాడె వే
ఱొక్కటి దైత్యరాజవినయోన్నతి నొక్కటి మద్గురూఢతిన్
నిక్కము నీకతాన నజనెమ్మెగము ల్గుడు స్రుశ్శై రావణా
చిక్కినమోము నీవటులు సేయకు రామున కిమ్ము జానకిన్. 60

ఉ. కొట్టి కుచేరపుష్పకము గొంటిఁ బెగల్పితి వెండికొండ ని
ట్టటనరానిదిక్పతుల నందఱునుం బతిగొంటి నంచు హా
యెట్టు వచించె దోరి తగవే విజనం బగు కాననంబులో
నెట్లన మానివేషమున నీవు హరింపవె యుత్సహీసుతన్. 61

చ. ఘనతరభ క్తిలోడ శితికంఠున కింపు ఘటింప వేడి యా
నననవకంబు ము స్ఫులియొనర్పవె యుం దవశిష్ట మాశ్విరం
బనుపమబాణపం క్తి కుపహారముగా నొనరింపనొంచె న
ద్వినకరవంశ్యమాధి రణదేవతకు ! నజనీచరాధమా, 62

వ. అని తనయగుతుండభావణంబుల సరోహాన్నేషుం డైనదోహచరేంద్రుం
డిక్కటువ్రలాహోరటు మర్కటుం బట్టుండు కొట్టుం డని పంప నాలంబితభుజ
ప్రకోష్ఠు లగుననురక్తేష్ఠుల నలుపుర న్విహంగవుంగవుండు భుజంగంబుల
భంగి నెత్తికొని గుప్తన నుప్పరం బెగసిలేవ్వన నేలకుం బడవైచి పాదాఘాతం
బునం బ్రాసాదశృంగం బరాతిశృంగంబులెఱంగున విఱుగఁదన్న తన కెదురు
లేమి తెల్లం బగుటయు నుల్లుంబునగ బల్లవించునుల్లాసంబున రామసేనానివేశ
ప్రవేశం బయ్యె నంత 63

చ. కమలహితాన్వయుండు దశకంఠునిభావ మెఱింగి కిన్క-తో
బామ ముడివెట్టఁ దోన హరిపుంగవు లెల్లను లంక నుగ్రవి
క్రమమునఁ జాట్టుముట్టిరి యుగప్రలయావనంబుల స్ససం
క్రమముగ వార్ధిఁ జాట్టుకొను బాడబణీలమాఢిఁ గ్రక్కునన్ 64

డి. భూవియదంతరంబు పరిపూర్తిగ నిండెఁ గపింద్రఘోరసం
ద్రావితతత్త్వజాఘభిరరావణశింశరచాణికోణా
నాదిధతాడనంబుల ఘనాఘనగర్జితబంధుభావనం
భావితజైత్రదుందుభిసమగ్ర మహోగ్రధణంధగార్భటైః. 65

వ. ఉట్లు నమంతతఃకండళజగద్దళనసంఘాఘరంధరం బగుదుండుభీ గంభీరఘోషం
బుసరోషంబునం బ్రేరితు లై గిరికందరంబులనుండి ప్రబుద్ధంబు లై వెడలుసింగం
బుల లెఱంగున మందిరంబులనుండి నిర్గమించినయపత్యంబులుం బలె గత్యంత
రాయసంఘాతకంబు లగుదుర్నిమిత్తంబులం గనుంగొనక విమానాధిగత
విలుధసీమంతినీవివారణేచ్ఛలుంబలెఁ బ్రస్థానసమయవర్తిష్టావములు లై న
చంద్రములు నెంచక నిరంతరజ్వలితకోపానల నయనకోణారుణాలాతశతని
పాతవిప్రాసచలిత నిజవారణని వారణాదేశపరవశులును, దిశాముఖముఖరశివార
వాప్రేడిత త్వేగితవాక్యకులీకృతకులమహీధ్రులును, గృధ్రపక్షివిత్వేపకృతపతా
కాని కాయపీనరు క్త్యసముత్తుంగశతాంగ సంఘాతపరిగతులును, నితాంతనిర్జిత
కృతాంత దంష్ట్రావృట్టఖరసఖర పట్టప్రాసపరశుగదామునలపరిఘదృఢకృపాణ
ధారులును, దారుణాజగరసంతాననంపితంబు లగువింధ్యకూటంబులొయనంగ
వ్యూహాలిక రాశికాలాయనకంఠులును, జాలంబుదంబులకు వికల్పంబులును,
గళరాత్రికి నభివృక్తులును, గలికాలంబునకు వివర్తనంబును నగుచుఁ గాలు
నకు సైతంబును భయంకరాకారంబులుగ నై సంగరాంగణంబునకుం జను

దెంచి వీరాలావంబు లాడుచుఁ జావంబులువూని ధారాసంపాతంబులతో
ధరాధరంబులం గవ్వనంభోధరంబు లనంగ దూరాపాతు లగుశిలీముఖంబుల
రక్షోభటు లఖిలవలీముఖబలంబును విక్షోభంబు నొందించి రాసమయంబున

చ కరజఘ్నతాయుధంబు తరుఖండితతోమరము నిల్పాహత
స్ఫురదురుముద్గరంబు ఘనభూధరభిన్నమదావళంబు నై
కరము దివి స్పృహక్షజయకాంక్షను బూని సురాసురుల్ గనన్
హరులకు దైత్యవీరులకు నయ్యె భయంకకనంగరం బూర్తి

67

వ. క్రమంబునం గుపితకపివీరదూరీకృతనైర్వృతబలం బగుదశగ్రీవభుజబలంబునం
బలె భానుమంతుం డస్తమయంబునొంద మథితాయుధిశగళనాశప్రణాళిపరి
వాహి యగులోహితనదీపూరంబు తీగున దూరాంతరితహరిదాభోగం బగు
సంధ్యరాగంబు గనుపట్టి పిత్రాంతహరినభాక్రాంతదంతావళవిపులకుంభస్థల
ముక్తముక్తాకలావంబువడువున నుడుగణంబు వియత్రైదేశంబునం బ్రకాశింప
రణరభసచలిత రథతురగపాదాతగపాదాహతవిశ్వవిశ్వంభరాంతరాళసంభ
వం బగురజోవ్రజంబువిధంబునఁ దమస్తోమంబు దిక్పక్రంబు నాక్రమింప
నిలింపవిమతానీకంబులుంబలెఁ జక్రవాళంబులు సశోకంబు లగుచునుండ దశ
రథకుమారచమూత్కరంబు తెఱంగునఁ గుముదాకరంబు ప్రమదాకరం బై
రహింప నవ్వచు

68

— * ఇంద్రకృష్ణము * —

మ సరవిం గాలభుజంగభీకరశరాసారంబు వర్షించుచుం
బురుహూతాహితయోధయాధములకు నోదంబుఁ బుట్టించుచున్
సరసాష్టాదుఁడు మేఘనాదుఁడు మహాసంగ్రామరంగంబునన్
హరుల న్నొంచెను మేఘనాదమొగిఁ జక్రాంగవ్రజంబు నృతన్.

69

చ. ప్రతేభుజప్రతాపరిపుభంగదుఁ డంగదుఁ డొక్కవృక్ష మా
యతముగఁ బూని దారుణరణాంగణభూమి హయాళి నొంచి యు
ద్ధతగతిఁ గూల్చి రావణిరథంబు సదైత్యమనోరథంబుగా
శిలశతకోటిధారఁ గొని జిహ్వుఁడు పర్వతకూటము నృతన్.

70

డి. దాయక యంబరంబుననె డాగి దశౌన్యతనూభవుండు బ
ల్కాయ ఘటించి రాముని సలక్షణు లక్ష్యముగా నొనర్చి య

త్యాయత జహ్నగాక్ష్మతి నుదారము లై నయజహ్నగంబులం
బాయనిగోషవేగమునఁ దై నిగిడించెఁ గవుల భయంపడఁ

71

గీ. సరసలక్ష్మణయోగనిస్తంద్రుఁడైన, రామచంద్రుని బంధించె రావణభీక
రంబు లగుతచ్చరంబు తారా సమస్త, బంధనిర్మలనుండును బద్ధుఁడయ్యె. 72

చ చెలగుచు నింద్రజిత్తు పురిఁ జేరెను రావణనాజ్ఞఁ బూని మై
ధిలియు విమాన మెక్కి సరదేవులఁ జూచి తపించె సంతలోఁ
డలఁగెను నాగపాశములు తార్జ్యగరుత్వవనాంకురంబుచేఁ
బాలించి రాకుమారు లహిముక్తరవీందులమాడ్కిఁ జూడ్కికిఁ

73

డి. రాక్షసవాసరేంద్రనికరంబును ఘోరరణం బొనర్చ ధూ
మ్రాక్షుని నయ్యకంపనుని మారుతసూతి వధించె వజ్రదం
ష్ట్రక్షణదాచరుం గెడపె సాహసి యంగదుఁ డంత నీలుచు
వృక్షణమే ప్రహస్త నిధనం బొనరించె విని వృశాస్యుఁడు.

74

వ. ఇట్లనీసినాథపథంబు విని వినిద్రకోపోద్రేకజ్వంభమాణాయోధనోత్సంఘం
డగుదశకంఠుండు నకలజగదండభరితజయానకభయానకనినదబధిరితాశేష
శేషాహిలోచనుండును రోచిష్టుజన్మకోదండభరుండును నై జలధరంబు నము
త్తుంగం బగునుమేరుశృంగంబునుంబలె శతాంగంబు నలంకరించుచు సర్వత
శ్చలిత చతురంగసంఘం డగుట ననుగమ్యమానలంకానగరుండునుంబలెఁ గ్ర
మంబునఁ బురలోరణం బతిక్రమించి పురలోరణవ్యాపారం బగువానకవరి
వారంబుం గనుంగొనియె.

75

గీ. ఇట్లు చనువెంచునిఖలదిగ్గిశజేత, సమరనేతను జూచి యయ్యర్కకులుఁడు
నిజశిరము నూచెఁ దల్పవృక్షభుజశిరంబు, నపుడ యద రెను జెడరెను గపిబలంబు

వ. ఇత్రైఱింగున నప్రతిహతవిహారుండును మదగర్జితతర్జిత దిగంతదంతావళుండు
ను నై మహర్ణవంబునం దిరుగు నాదివరాహంబుచందంబున వరాహావోస్తు
ఖం డగుదశముఖుండు కండభిరాస్కందనామధ్యుండును నుపరిపరికలితగిరివద్దం
డును నగువారిపతి నిష్ఠురముష్టిఘాతప్రదాతయగు వారాత్మజుని నమోఘలా
ఘవాక్రాంతధ్వజశరీరీచలుండగు నీలుని నిఖలజగద్విజయోజ్జ్వలంబు లైన
మహాబలంబున వాతూలంబు తూలరాశింబలెఁ దూలించుచు సవిరతశరా
సారవర్షంబుతో నభ్యుమిత్రిణుం డగుసామిత్రియారస్థలంబున మహాశక్తిని
టింగి మూర్ఛితం జేసె సంత.

77

క. అనుజాని నశ్రుజలంబుల, దనుజాని శరములను ముంచె దాశరథి మిశ్ర
ద్వనకరుణావీరనుడై, పానరిచ శుక్ష్మమదశబలముగఁ దనబలముగా. 78

గీ. అనుఁగుఁడమ్ముఁడుగత మోహుఁడగుచుననికి, నెంతలోనున్నఘం డగునంతలోన
దిలిజవతిగల్పిరఘువతి యతనిచటుల, *ప్రాణము ల్లోని డిగవై చె బాణములను.

గీ. అపుడురఘువీరశరనిహారాంగుఁ డగుచుఁ, బ్రథమయుద్ధంబునంద పరాభవంబు
నొంది గతవై భవత లంకఁ జెందె నలద, శాసనుఁడు దినదీపదశాసనుండు 80

వ. అంత 81

— * కుంభకర్ణయుద్ధము * —

క. అనురవతి కుంభకర్ణుని, నసమయమున నిద్రలేపె నగ్రజనాజ్ఞఁ
దెనచెడి యతఁడుఁ వెడలె, న్వేస నని కవునఃప్రబోధనిద్రార్థంబై. 82

వ. ఇ ట్లంజనాచలనికాశండును బ్రకాశమానకరతలభ్రమిత్రిశూలుండును నై
జగత్త్రయోద్యుక్తుం డగుశూలధరుండునుం బలె నరుగుజెంచు సక్తంచర
స్వామ్యనుజం జూచి శామ్యత్సహభుజ తేజోవిశేషంబును సశేషదిగ్భావమానం
బును బవమానచలితజలకపారిప్లవంబును సగుప్తవంగమబలంబుం గనుం
గొని యంగదుం డభంగురధీరవచోభంగి ని ట్లనియె 83

క. కవులార కైకసేయులు, వివరీమతి స్థితింబు వెఱబొత్తునుఁడి
యిపు డింకఁ బ్రాకృతిం బగు, సుపకృతభయవైకృతఁ బు నుమఁగుఁడు మీరల్

గీ. అనిన విని యుద్ధసన్నద్ధు లగుచు హరులు
దిక్కురులమాడ్కి మరలుచు దివిజగజము
పగిది మత్తిల్లు ఘటకర్ణుడైనివైచి
రగములు లయానిలమాలు వింధ్యాద్రిఁబోలె 85

చ పొలిచె వలీముఖప్రహితపుష్పితవృక్షము లెల్ల స్వీన్నతా
కలితనుకారివక్షమున గండవొడింబలెఁ జూర్ణితంబు లై
వలుముటు యుద్ధభూమి నలబల్లిదుపేరెదఁ దాఁడి నిష్ఠరా
చలములు కొన్ని చేమరలి నల్పఁ బ్రహర్రకు భేదభేదముల్ 86

క. నేల వడంకఁగ నొకచే, శూలము శిఖనిభముఁ ద్రిప్పుచు స్మృత్తుం డై
తూలిం చె గంధమాదను, నీలుని ఋషభు న్నవాక్షుని నృరభునిఁ 87

- సీ. అంతటఁ గపివీరు లలిన్ జచాచలాధిగతలాఘవు లాచు దీనదశను
జెంది రాఘవు శరణొంద నేగుటఁగని యాశ్చర్యభుజవీర్యుఁ డగునినజుడు
వారల నెల్ల నాశాన్వించుచును జేరి వైరిపైఁ దరుగిరు లైవచ్చికోనుచుఁ
జిత్రయుద్ధంబు సుస్థిరముగ నొనరించి రెన్న క్షణమనలై లతాడితాంగుఁ
- గీ. డగుచుఁ గులిశాహతం బైన యుద్రివోలె, వ్రాలెఁ జేతనహీనుఁడై వ్రాలునలని
ననుర కొనిసోవ వాలిశృతావమాన, మడఁగ నురవైరిఁ గని తదీయబల మలరె
- వ. అం దమందకుసుమపరిమళరసమిళచ్ఛిశిరకఢ్యవచారనచేతనోద్గ్రీవుం డగు
సుగ్రీవుండు సచమత్కారంబుగా నుల్లంఘితప్రాకారండును దారుణాకారుం
డును నగువక్త్రంచరవీరుని సఖముఖాకలితశూర్వణాముఖానుకారునిం గా
వించి యుచితలాఘవంబున రాఘవనదేశప్రదేశంబుచేరిన నంతఁ గుంభకర్ణండు
భానుసూనుం గానక ప్రతినివృత్తుండును మత్తుండును వివమతారేక్షణండును
బ్రతిక్షణంబునఁ బ్రతిపక్షబలంబులంబలె వ్యవక్షణంబును భక్షించుచు లక్ష్మ
ణునిలక్షీకరింపక తుంగం బగునై లశ్యంగంబునుం బ్రయోగించుచు నతివేగం
బున రామునిం జేరిన
- 89
- శా ఆయిత్యావృకుటుండు సత్వరముగా నయ్యుద్రిశృంగం బలి
స్థాయత్రివ్రతరార్థచంద్రనిహతిఁ భంజించి యామేటిమై
చాయం దూపులు వాలిసొంద ఖరదోశ్చౌర్యఘ్నము జ్ఞాలమి
*న్వాయవైన్యంద్రములేసె శాత్రవవధూ వైధవ్యదంబు ల్వడిక.
- 90
- సీ. అంత రాఘవబాహుతరాక్షసాంగం లం దొక్కభుజము మంథాద్రివోలెఁ
బడియె వానరసై న్యపాథోనిధానంబునందు వేటాకభుజం బల్లిలోనఁ
బలితమై కనువట్టె వితలేమా రెండవలసేతురీతిచిహ్నంబు లందు
మఱి తృణీయంబైనమస్తకంబు చెలంగె నింగిత్రికూటంబు శృంగముగను
- గీ. నవ్వు జాగీలశాఖామృగాతివేల, నవ్యకోలాహలాకర్ణనంబువలన
బవరమునఁ గుంభకర్ణనిపాటుఁ జెలిసి, తాంతముఖుఁడై వదంపడి దశముఖుండు.
- వ. మహూదరమహాపార్శ్వల రావించి సహాయులం గావించి కుమారు లగు
నరాంతకజేవాంతకాతికాయత్రిశీర్షుం బంప వారలును డరసాశనపతినిజే
శంబు శిరసావహించి పితృపతినివేశనంబునుంబలె సమీకప్రదేశంబుం బ్రవే
శించి రాసమయంబున.
- 92

క. తరుచరనిశిచరవరులకు, దురము నరోషహతశిరము దుష్కరము మరు
తరుణీప్రమోదకరము, స్ఫురమునికి నదృష్టచరము సారిదిం గలిగెన్. 98

గీ. తరుచరాంతకుఁ డగునరాంతకుని దునిమె
నంగదుండు హనూమంతుఁ డంతఁ గడఁగి
యలసురాంతకుఁ గెడఁపె బురాంతకుండు
భీకరాంతకు నడఁచినవీక దోఁప 94

వ. వెండియు ననమనమరశీలుం డగునీలునిచే మహానరుండును, మరున్నంద
నుచేఁ ద్రిశిరుండును, మహాపార్శ్వదివాహినీపతులునుం డెగుటయు విషాద
రోషపరవశుం డై నిశాచరాకారం బగునంధకారనికాయంబునుంబలె నతి
కాయుండు సుమిత్రాపుత్రునిం గినిసి వృత్రాసురుండు సుత్రామునితో బలెఁ
జిత్రాహవం బొనరించె. 95

గీ. అతఁడును భుజాభుజఁ బెంంగి యితఁ డవధ్యుఁ
డనుచు ననిలోక్తఁ డెలిసి బ్రహ్మస్త్రమేయ
నప్పు డయ్యసురునిశిరం బవనియందుఁ
బడియె రావలపుబలె నలిభయద మగుచు. 96

వ. అంత. 97

— * ఇంద్రజిత్తు రెండవయుద్ధము * —

గీ. విధురుఁ డగుతండ్రి నూరార్చి పృథురణధుర
రథియు నధనుశ్చరధియునై రావణీయును
దాశరథి కున్ముఖుం డయి తరలి వచ్చె
నాశరచమూళరథియుఁ దన్నాశ్రయింప. 98

వ. వచ్చి సమరంబున నరాతిడయమనోరథంబుకొఱకు రథరక్షార్థంబు గా రాక్ష
సుల నలుగడల నుండ నియమించి ప్రదక్షిణాశిఖుం డగునిఖావంతుని హవి
రర్పణంబున సంతర్పితుఁడేసి మంత్రాధిగమవిచిత్రంబు లగునస్త్రంబులు ధరి
యించి తిరోహితుండై నిశితముఖంబు లగుశిలీముఖంబుల నిఖిలమర్తాహతి
నిర్మాణాలంకరీలుండై క్రవ్యాదుండు వ్యాధుండునుంబలె మారుల విధురులం
గావించి 99

క. అకుటిలు రాము సలత్కుణ, వికలాశయు విధురసత్త్వ విరచించె నితాం
తకరోరగ్రీవము త,మ్మికోలనిభలె శేరె సంత మేల్లె లంకన్ 100

చ. క.తరుచిరామచంద్రముగ శామ్యదినోద్భవదీప్తి గాఁ గృతో
 క్షతశరవృష్టియై ఘనుఁ డతం డరుగం బలజీవనంబు ను
 క్షృతకుముదంబు నస్తనల మాహతనీలమహాత్మలంబు బృం
 భితవరలక్ష్మణం బయి తపించెను వాహిని తత్త్వణంబునన్ 101

గీ. వాయునందనుఁ డతివేగవంతుఁ డగుచు, జాంబవంతునియాజ్ఞ నావధనగంబుఁ
 డెచ్చిన విశల్యమయ్యె నంటేబలంబు, స్వర్గులమనంబును విశోకశల్య మయ్యె.

వ. మఱియును సహజతేజస్సుముజ్జ్వలం బగుదవానలంబునుంబోని వానరబలంబు
 చెడరికొనువిధంబున దండహ్యమాన యగుపురినుండి దశాస్యనిదేశంబున
 హరిగతి న్వేడలునిఖలలోకప్రకంపనుం డగునకంపనుండును నాహతస్థవంగ
 సంఘం డగువ్రజసంఘుండును నంగదప్రతాపానలంబునకు శలభంబులగుట
 విని మహారథు లగువిరూపాక్షయూపాక్షులు మైందద్వివిధవారీతు లగుటఁ
 గనుంగొని కోపాటోపవిజృంభమాణసంరంభు లగుకుంభానికుంభులు సుగ్రీవ
 హనుమంతులతోడ మారీచనుబాహులు రాఘవునిభుజంబులతోవలె నముత్ర
 భితభుజా లగుచు మహాద్భుతయుద్ధం బొనరించిన యనంతరంబ. 103

క. ఇనజనిచేఁ గుంభం డని, మొనఁ డెగినఁ దదీయవిరహమును సైఁవక పా
 వనిచే నికుంభుఁ డమరీ, స్తనకుంభావాస మొండె దన్నామధృతిన్ 104

గీ. అంతననురాధిపనియుక్తు లఖలసైన్య, యుక్తుఖరనూను మకరాక్షుయుద్ధముఖరు
 నిజవిషక్షు సవక్షతానిరత మగుచు, జనకుఁ జేర్చెను నైత్వాకుసాయకంబు 105

చ జనకునియాజ్ఞ మూర్తి నిడి సంఖ్యముఁ జేరి మహేంద్రజేత యం
 దనలుని వేల్చి యుక్త్రుచయ మంది దివంబుననుండి మాయచే
 ఘనశరము ల్నిగిడ్చి బలగర్వము లెల్ల నడంచి రాము కో
 వనత యెఱింగి భీతుఁడయి పట్టనముం జొఱఁబాఱె గ్రక్కునన్ 106

వ. అంతఁ బ్రత్యక్షృతీహారంబుననుండి ప్రాతిహారికుండైనయతండు నిర్గమించి
 యాంజనేయనన్నిథానంబున మాయాసీతను నిశాతపేలిచేత విదారితం
 జేయుటయు నాకులితస్వాంతం దైనహనుమంతుం డతథ్యంబు నాకస్మికంబు
 నయిన యది తథ్యంబుగాఁ దలఁచి యుద్ధం బొనర్చి నిరాశుండై దాశరథిస
 జ్జేశప్రదేశకంబునకుం బోవునవ్వేళ నయ్యింద్రజిత్తు పశువిశవసప్రారంభియై నికుం
 భిల్లాస్థలింజేరి విచిత్రసత్రప్రవ ర్తకుం డయ్యె నయ్యవసరంబున హనుమదావేదిత

మేదిసీనుతావృత్తాంతుడై రామభూమికాగతుండు వజ్రనిర్ణోమంబున మా
ననచరం బగురాజహంసముంబలె విదీర్ణమానసుండై నేల వ్రాలి సౌమిత్రిచేత
నాశ్వాప్యమానుం డగుచు నకరుణంబుగా బిట్టు నిట్టూర్పు నిగడించుచు విల
పింపం దొడంగె 107

చ. అరణినిఁ గీలలీల జనకాధ్వరవాటమునందుఁ బొంటుగా
ధరణినిఁ బుట్టినట్టి యతిధన్యవు మానవవంశ్యరత్నమై
గురుయశ మొందుపం త్తిరఘుకూరిమికోడల వెంచ నిట్టి నీ
కరయ విరామ మయ్యెఁగద హారఘరామున కేమి చెప్పుదున్ 108

క. వవనజయత్నము వృథ నలు, నవనేతుక్రియ యథావినాశిని విశిఖం
బువిహతత నంజె నీదృగ్భవదీయ శుగభి దాఁటఁగలనా ! లలనా 109

ఉ. మానుగ నెందునేని బవమానతనూజనిపూన్కి వృథ మెం
దేని నవీననేతుక్రతికి న్నలుఁడుం జతురత్వ మొందఁ జెం
దేని మదగ్నిబాణమును దీక్ష ముగా దిటువంటిసీశుగం
భానిధి నిస్తరింప ననుజోటికి శక్యమఁటే వధూమణి. 110

వ. ఇత్రైతింసున విలపించురామునిం గనుంగొని విదితాసురమాయావిశేషం
డగువిభీషణుండు దేవా నీవంటిమహానుభావునకు నష్టానంబున దీనం బగునవ
స్థాంతరం బేటికి నికంతరాయమఖచిరవృత్తనాథింబుగాఁ బురందరాది యొనరిం
చిన కపటకృత్యం బిది, నత్యంబు గా దని తద్వధంబునకు లక్ష్యంబుం బురస్కా
రించికొని నికుంభిలోపరోధంబు గావించిన. 111

చ. హరిపరివారఘోరనీనదారభటిం జలితాంతరంగుఁ డై
గిరిదరినుండి వెల్వడిన కేసరియుంబలె రోషభీషణ
స్ఫురణముచేఁ దదధ్వర మపూర్ణముగా నెఱవేర్చఁ జేసె చు
ష్కరమగునంగరంబు బలశాసనశాసనుఁ డమ్మలంబుగన్. 112

క. ఆవాసరసేనగ ర్ముం,ర్మువాతూలంబు తూలచయమునకుబలెన్
రావణతనయాగ్రణి విద్రావణుఁ డై సంచరించె రణరంగమున్. 113

వ. ఇట్లునుపదంబును నసీతోన్మథనసంరభ్యంవ ర్తన ర్తియగు నమవర్తిచందంబున
నమందస్యందనాకూఢం డై వచ్చుసంక్రందనపరిపంథిం గని గంధవహనందన
సుంధవర్తి యై సౌమిత్రి ప్రవర్తితనిశితశరధారుం డై శతధారపాణి జంభా
నురునింబలె స్తోభితుం జేసెన 114

మ ఆపు డన్యోన్యముతోత్కటంబును సముద్యద్వీరవాదోద్భటం
 బు పరిత్రుట్యదుదారకంకటభరంబు స్థిన్నశస్త్రాస్త్రకం
 బు పరిజ్ఞాతజయాశయంబును ద్రిలోకాత్యంతభీమంబుగా
 ద్విపరాజంబులభంగి సంగరము నర్థింజేసి రయ్యిర్వరుడు 115

క. పవిత్ర విశిఖముల సహద్రవిఖండము గాఁగ మాన్వి సవరించి యనిం
 బ్రవిహతసారథిగా నిం, ద్రవిరోధి నొనర్చె దాశరథి యధికధృతి 116

ఉ. మాయకి నేది యుక్తమొ సమగ్రభుజాబలశాలి కెది యీ
 డో యనురేంద్రనందనున కోపిక యెంతయొ యింద్రజేత కా
 హా యిపు డేమి యొప్పుగునొ యంతయుఁ జేసె సవార్యశౌర్యశా
 రేయుఁడు రావణత్తుఁజఁ డరీణరణోద్వి నిజోచితంబుగఁ 117

వ. ఆంతరభీషణంబుగాఘోషించుచున్నవిభీషణుపై నక్కంచరేంద్రనందన విముక్తం
 బైనశక్తి నర్థనంద్రబాణంబుచే నివారించి తదీయదుర్వినయంబునైరింపక సుమ
 త్రాపుత్రుం డమోఘలాఘవ నిస్తంద్రంబైన యెంద్రాస్త్రంబుఁ బ్రయోగించిన.

క. వ్రాలెఁ దదస్త్రము మఱియును, వ్రాలె న్నశిరస్త్ర ము య్యరాతిశిరంబుఁ
 వ్రాలె భువిఁ బుష్పవృష్టియు, వ్రాలెన్నటి బాష్పవృష్టి రక్షింగనకుఁ 119

వ. తత్తణుంబున సహస్రాక్షజిహ్వధంబు నాకర్ణించి శోణోద్రేకంబున రక్షింధ్య
 త్సుచిముఖంబులు నితాంతక్లాంతంబులును నిశ్వాసధూసరంబులును నిర్లభద
 శ్రునివృందంబులును నిర్వేలాక్రందంబులును నిరవధికపూర్వార్థంబులును
 నిగాఢోపాహోపవిపాటలంబులును నిరూఢకుటిలితభ్రావల్లికంబులును నిఖల
 భీకరవృత్తేక్షణంబులును నిర్దష్టాధరోష్ఠంబులును నిష్ఠురాట్టహాసంబులు సయ్యె,
 ననంతరంబ పురందరారిప్రముఖవిశ్రాంతంబు లవక్రాంతంబులును కుంభకర్ణాదిసోద
 రులు నిహతులును బ్రహస్తపూర్వకసచివులు విధ్వంసులును విరూపాక్షప్రభృతి
 సేనాపతులు వ్యాపాదితులును నిఖలబలంబు నిశీర్ణంబును లంక పౌరవధూజన
 కరుణపరిచేవనోత్తరంగ యగుటయు నాతంకాతిశయరోషణం బై రావ
 ణుండు హర్యక్షంబు హరిణింబలె నిక్షాప్తకునాయకుడయితను హింసించె నిశ్చ
 యించి యంతిగతమంత్రిచే నివార్యమాణుండై సారథి సంఘోదితరథుండును
 దాశరథిజయవిహితసంగయందును నగుచు సంగరాంగణంబున కరుగు దెంచి.

— * రామరావణయుద్ధము * —

క. శరహావపరిఘతోమరధరుఁడై నైకముఖభుజతః దాననిలొ నొ

కృ-రుఁడయ్యును లోచనగోచరుఁడయ్యును బంధువర్ణసహితంబుగఁగి. 121

క. దనుజేంద్రుడు ఖడ్గము గొని, వనచారులమస్తకములు వడినేయుచు నొ
య్యన నితడు నీకు నీకితఁ, డని యచ్చరలకును దెలుపునట్లు మెలంగె 122

వ. తత్త్వణం బక్షోహిణీక్షోభకందలితామర్దుండును నతిపరువవిశిఖదలితధ్వజం
డును సర్వచంద్రనికృతృధనుష్కుండును, సప్తధౌరావిదారితసారథియు నతి
విస్మయనీయకరలాఘవుండు నగు నారాఘవానుజ నమర్షవేగముక్తం బైన
శక్తిచే యాతుధానుండు ముహూర్తమాత్రం బుపరాగంబున నిశాకరునింబలె
మూర్ఛానిమిలితుం జేసిన 123

గీ. రాముఁ డంతట శక్తినిర్దళితహృదయు, ననుజుఁ గనుఁగొని శోకవిధాత్ముఁ డగుచుఁ
గోపమునఁజూపముంగొని కుండలించె, వెండి విధిదైత్యులెలవాలు కుండలించె

చ వలయితచిత్రచాపుఁడును వారిలవంక్తిముఖుఁ డతిక్రూధా
విలమతి రాఘవుండు శరవృష్టి నిగడ్చిన దైత్యకోటిలో
పల నొక్కడైనఁ దప్పించని పట్టనముం జొరఁడయ్యె వేలుపుం
జెలువలలో నొకర్తు వరుఁ జెందకయున్నది లేదు చూడఁగఁ. 125

వ. అప్పు డాంజనేయుపురానీతమహీధరమహాపథినమేధిత జీవితానుజాన్లేషసుఖ
లబ్ధమనోరథుండును బ్రవర్ధమానసమరకౌతుకోపలంభుండును సంగంభోదం
చితపులకకంచుకీతగాత్రుండును నగుదాశరథి యుద్ధమధ్యంబునందుఁ బురం
రానుగ్రహంబుచే మాతలిసమానీతం బైనరథంబును విశంకటం బగుకంకటం
బును బరిగ్రహించె. 126

పంచపాది. సరిజో దబ్బె నటంచుఁ జూపుదురు దోశ్శౌండిర్య మనోన్యముఁ
సరపిం గాంతురు రోమహర్షమును శస్త్రాశస్త్రీః బోరాడ మె
త్తురు మే త్తేలని సాహసించుతతే నెంతో ప్రాణవర్యంత ని
ర్భరదుస్సంకట మైన సప్రవీదురు మూర్ఖన్మోత విశ్రాంతు లొ
దురు ఘోరాజని రామరావణు లమర్తుస్త్రి లిష్ట్యయం బందఁగఁ.

వ. అనంతరం బవిశ్రాంతవిముక్తిదివ్యాస్త్రులును నాకిండలవృత్రనన్నిభులును
నగునయ్యిరువురకును విచ్ఛిన్నంబు లగుమార్గణంబులును, విలీనంబు లగు
ధనుర్గుణంబులును వినిహతంబు లగుధురీణంబులును నిర్భిన్నంబు లగుసాం
యుగీకరథంబులునుం గలుగునట్లుగా నిరైవకల్యవిజయమనోరథంబు నిరతిశ
యవిశేషయశోధనంబు నగునాయోధనం బయ్యె. 128

క. పొదినుండి కొనుట పూన్పుట, తుది నేయుట తెలియ జయ్యె దురుసున నచ్చోఁ
బడవడి యచ్చోటనె యున్నది యన రాఘవునిహస్త మెలవడి యుండెన్. 129

చ శరముల రాముఁ డగ్గపరిజల్పితచారువివాదపంక్తికం
ధరుముఖ మెద్దిద్రుంచె నది చారున మొల్పి వచించె శేషమ
త్తఱిఁ జతురత్వకీర్తి నలభన్వికి మాయకి సామ్య మై కనన్
ధరణిపతన్నిజాన్యములఁ దాఁ గని లజ్జితుఁ డయ్యె దైత్యుఁడున్. 130

చ. దనుజశరక్షతక్షరదుడంచిత శోణితబుడ్డుదాంకచం
కనదమరేంద్రకంకటవిగాఢసహస్రవిలోచనాఘ్నఁ డై
కనఁబడె రాఘవుండు బలఖండనరోషకషాయితాక్షుఁ డై
తనరు ధరాధరాహేతువిధంబున చారుణసంగరంబునన్ 131

వ. అంత వారుణంబున వైశ్వానరంబును వైన తేయంబున వారంధయంబును
వాయవ్యంబున వారిదంబును వైభాకరంబునం దామిన్రంబును మాహేంద్రం
బున దానవంబును వైష్ణవంబున మాహేశ్వరంబునుం గాఁ బరస్పరంబు నిల్ల
త్త్రంబుఁ బ్రత్యేత్త్రంబుచే భేదించునయ్యిరువురకును నామావాగ్రహంబున నవి
దిలెంబు లై సప్తవాసరంబు లతిక్రమించె. 132

— • రావణమరణమునకు విధిపడారులు దుఃఖించుట. • —

మ ధనురామ్నాయగురుండు రాముఁ దురుశస్త్రాశస్త్రీకామాహల
ప్రణయుం డయ్యె విచారకర్పితనతి న్భావించి తొల్యేల్పుతే
నినవాంకూరశిరోగణం బవునరు న్మేషంబుగాఁ ద్రుంచె మా
ర్కాని బ్రహ్మస్త్రముచే జగద్భయముతోఁ గూడ న్నిమేషంబునన్. 133

చ. ఘనభుజఁ డాడశాస్యుఁ డతికంటకుఁ డీల్గిన లబ్ధకాములై
యెనయఁగఁ బుష్పవృష్టిఁ గురియించునమ ర్త్యజనాభి శెల్ల శ్లా
ఘనపద మయ్యె రాముఁ డలకాముఁడు చా నటు మున్న చాలశ్లా
ఘనపదమై చెలంగెఁ బరికల్పితశూర్పణఖావికారుఁడై. 134

వ. అనంతరంబ సమాలింగితరణవసుంధరుండును శరతల్పశయానుండును సధిగత
నిషంగోపధానుండును నగుయాతుధానపతిం తేరి నేల వ్రాలి సోదరస్మిహ
సులభవైఘ్నేర్యుండఁ గడర్యుండ నే నని విహితనిజదూషణుం డగుచు విభీష
ణుండు పెద్దయుంబ్రొద్దు విలపింపం దొడంగె. 135

గీ. అన్న సమముఖదుఃఖులై నట్టిబంధు, జనులదోఁబుట్టు వగునిన్ను సాహసమున
విడిచితిఁ గులతయనిమి త్తవిహితధర్మ, పరుడ నైతి నక్షీర్తి నే బాఱుఁగలనె !

క. అనిఁ బ్రావఁ గుంభకర్ణం, డనుజం డొక్కడుండె నీకు నరఁ డిపు డీర్లెఁ
నినుఁ జంపుకొంటి నాబ్రతు, కునకై యిది విధి సహించుకొని యుండఁజిగా.

వ. అనుచు విభీషణుండు విలపించుచుండఁ దద్యోత్తాంతంబు విని శుద్ధాంతంబున
నుండి దీనంబుగా మొఱవెట్టుచు నంతరితయూథనాథలగుకరేణులకరణఁ బ్రేక్ష
ణీయ లగుతరుణీమణులతోడం గూడి వచ్చి సమరమధ్యంబున నశనిహతమం
దరవసుంధరాధరంబుచందంబునం బడియున్న దశకంధరు నిరీక్షించి నిహతో
పఘ్ను మగులేదీఁగైవడి హా ! నాథ ! హా ! నాథ యనుచు విపాదాకుల
యై నిపాదాహతయితవిధురీకృత యైనకురరితెఱంగున మందోదరి యమందం
బుగా నాక్రందింపం దొడంగె

138

ఉ సారెకుసారె దిగ్విజయసంభ్రమవేళలయందు నీవు ము
న్నరసి యేది చూచితివో యాయమరాట్సురి సర్వలోకసా
ధారణవృత్తి వై మగిడిదైవవశంబునఁ జూడఁ బోయితి
ధీరవరేణ్య నాదుదురదృష్టము నింకిట నేమిచెప్పదుఁ

139

క. జనకుఁడు దనుజకులేశుఁడు, పెనిమిటి త్రైలోక్యవిజయవిరుదాంకుఁడు నా
తనయుఁడు మహేంద్రజైత్రుం, డని గర్వితనైననన్నుహ విధి చెఱిచెఁ

140

ఉ ధారణిలో రఘూద్వహుఁడు ధర్మవిదుండును నైనరాముఁ డే
దారిని యట్ల యగ్రజనితావునఁ దమ్మునిఁ జెచ్చి పూన్పువాఁ
డై రహి వాలిమున్నుకొని యంతటఁ బోకిటువచ్చె నేమొ మ
జ్జారె కకుత్స్థనంశసదృశం బొకొ యీదృశధర్మ మక్కటా.

141

గీ. లంక నీరయ్యెఁ బ్లవగవాలానలమున, మైథిలితపోనలమ్మున మడిసి తీవు
నింత శోకానలం బాత్మనతీయ సుఖత, నైన ననుఁ జంపునే యీచితానలంబు.

వ. అని మఱియు దివసావసానసమయంబున సవిత్సప్రభ యుంబలె భగవంతుండైన
వైశ్వానరునియందుఁ బ్రవేశించి చంద్రునిఁ జంద్రికయుంబలె మేఘుని మొఱుం
గుతెఱంగున నిన్నుగమించి నిరంతరవిరహదహనదందవ్యామానం బయిన
యీశరీరంబు శాంతిం బొందించెద నని కరుణంబుగాఁ బరిదేవనం బొనర్చు
మందోదరిని మందిరంబునకుఁ బనిచి నిజానుమతిని నిశాచరవతికి యథావిధి

గాఁ బితృమేధంబు నిర్వృత్తించి నవిధంబున సమేధమానవిషాదుం డై వర్తించు విభీషణు నశేషరాజ్యాధిపతిఁగా రఘుపతి యఖిలభీర్థాహృతంబు లగుతోయంబులఁ దోయదం బనలాకులం బగువనస్పతింబలె సభిషిక్తుం గావించె. 148

గీ. అంత రాఘవచరితపట్టాభిషేక, సమధిగతరాజ్యఁ డగువిభీషణుఁడు పోలిచె
ననుదినవివృద్ధమండలుండగుచుఁజండ, రుచినుధాపూరణమునఁజంద్రుండువోలె

క. సీత న్నిభృతవిభీషణ, సీత స్సతులం దుదారనిర్మలశీల
భ్యాతం గనుఁగొని మనుకుల, నేతకు మది హర్షశోకసవిడం బయ్యెన్. 145

— * సీత యగ్నిప్రవేశము * —

వ. అనంతరం బరుంధతియుంబలె పవిత్రచారిత్రనిధి యన ధరిత్రీపుత్రి పతివ్రతా శిరోమణి యని తెలియంబడియును మర్త్యధర్తుం డైనవరమపురుషునకును లోకంబునకును బ్రత్యాయనంబునకై పురందరముఖు లగుబర్హిర్ముఖులును భగవంతుం డగునరవిందాననుండును సాక్షులుగాఁ బునరుదయంబునకై వన రుహబంధునిం బ్రవేశించు నిందుకళయుంబలె సముజ్జ్వలజ్వలనంనంబు బ్రవేశం బొనరించె 196

గీ. పూతచారిత్ర యయ్యును భూమిపుత్రి, నిజవిశుద్ధికినై హవ్యభుజనిఁ జొచ్చె
నతఁడు నపవిత్రమస్తునంగతనిజాఘ, దమనుఁ డయ్యెను దత్ప్రవేశమునఁజేసి 147

క. అనలానుషంగమునఁ బావనఁగా జానకి నెఱింగి వై భాతికవే
ళను భానుఁడు ప్రభనుంబలె, నినకులుఁడు పరిగ్రహించె నెల్లరు మెచ్చన్ 148

వ. మఱియు దాశరథి యధిగతనిజప్రశంసావిధానం డగువిధాతచేతఁ బ్రదర్శ్యమానుండును నారూఢవిమానుండును మహారథుండు నగుదశరథునకుం బ్రణమిల్లి తదీయశాసనంబు శిరసావహించి దురంబునఁ గాలధర్మంబు నొందినవా నరోత్కరంబును బాకశాసనవరంబునం బ్రతికించి వారిచే ననుగమ్యమానుండును బ్రమోదమానమాననుండును సుగ్రీవునితోఁ గృతసంభాషణుండును నగుచు విభీషణుఁ గరుణారసంబుతో విలోకించుచు జానకీలక్ష్మణులతోడం గూడ నయోధ్యాప్రయాణాభిముఖుం డై కామచరంబును గౌచేరంబును నగు విమానం బధిరోహించె. 149

క. మణిపుష్పకగతుఁ డై త,త్త్వణమున లంకోపకంఠదళకంఠరణం
గణములు సింధువు నేతువు, నణమధ్యకుఁ డెరిపిగొనుచు నవ్వీధుఁ డరిగన్ 150

గీ. పుష్పకంబది యెంతెంతపాదపు పోవు, నంతకును నింగి విరివయ్యె నరివ చూడు
పుడమినొకపల్వలముబలె ఐడధిదోచ, నగచరులు మారుతిఁజెల్పి నగదరిండు

క. ఎయ్యది దపుదప్పులఁ గని, నెయ్యముతో నీకుఁ జెల్ప నే గోరితిన్
యొయ్యారి విచిత్రముగా, నియ్యడ నది వెనుకఁబడియదృశ్యతఁ జెందె 152

వ. తరుణి ధరణిసుతా కనుఁగొను ముత్తుంగమహీరుహానీకం బగుఋశ్యమూకం
బిది యిందుముఖ బిందునరోవరం బిది గంధసింధురగమనా కబంధనిగంధన
వసుంధర యల్లది కరభోయా ఖరాదికలహస్థలం బిది మధురవర్ణాలాపా మన
పర్ణశాల యిది కురంగలొచనా కుహనామృగమృగయావనం బిది కుటిలా
యతకబరీ గోదావరీమహానది యిది కుంభికుంభస్తనీ కుంభసంభవాశ్రమం
బిది విలాసవతీ విరాధవిధ్వంసనభూమి యిది యంగనాలలామా యత్రిమునీ
శ్వేరాశ్రమం బిది విదేహరాజపుత్రీ విచిత్రకూటం బైనచిత్రకూటం బిది యని
వీనులకు సుధలైన వింతపింతకథ లెఱింగించుచు భాగీరథీరంబునందుఁ బా
వనం బైనభరద్వాజతపోవనంబు చేరి మహీగర్భశక్తిమాతృకమణి యగుమ
హిళామణిం జూచి మఱియు ని ట్లనియె 153

గీ. సతీయ నిద్రాణబర్హిణశాస్త్రసహర,ణాసుఖల మయ్యె నిదిగొ ఫణాధరంబు
కలబుకంఠి కంఠీరవకరజముల మృగంబు కంఠూవినోదనోలంక కంటె. 154

వ. అంత. 155

— • భరతాదులు రాము నెదుర్కొనుట • —

సీ. మహితభరద్వాజవిహితాలిఖేయుఁ డై దప్పుగఁ జని యయోధ్యాసమీప
మొంది మ్రోల సమీరనందనావేదితోదంతుఁ డై గురుని ముందట నిడిగొని
యానందబాష్పభారాపూర్వమాణలొచను లైనసన్నంత్రిజనులతోడ
వచ్చు పావనతపోవ్రతరతు నాజానభక్తిసంభరితుని భరతుఁ గాంచి

గీ. సమధిగోల్పాహవాత్సల్యసౌహృదములు, డెందమునఁ గందలింప నమందగతిని
యత్నరాజవిమానంబు నవతరింప, మానవాధీశుఁ డుల్గంఠమానుఁ డగుచు.

వ. విదేహరాజపుత్రిం గనుంగొని వెండియు ని ట్లనియె. 157

క. చదలుననుండి విమానం, బిది నాహృదయము నెఱింగి యెంత డిగియెనో
ముదిరా యంతంతకు భువి, గదిసెడు నీమీఁదఁ బ్రేమగలుగుట ననఁగ. 158

గీ. అతివతో నిట్లు ముచ్చట లాడికొనుచు, దండనిలిచినయినజుకై దండఁ బూని
ప్రణతుడైభిషణుడుమార్గంబుచూప, మండవమునకుడిగియెనమ్మనుజవిభుడు.

చ. ముదము దలిర్చు బాదుకలు ముందఱ నుంచి కడు నివ్వితుడై
పదముల మీఁద ప్రాణునతిభక్తికర్తు భరతు న్దయాభుడై
యదనున లేవనెత్తి యురమానిచి తా విడఁజాలఁడయ్యె బో
పదపడి రాముఁ జాతనితపఃకృతజేహము సంస్పృశించుచుకన్ 160

గీ. ఆర్యసప్తతనుఖదుఃఖుఁ డై నలత్తు
ఁబనిని గొఁగిటఁ జేర్చి కన్గొనుచు నలరె
భరతుఁ డతఁడును నలరె నాభరతు సుదృఢ
నహజభక్తిప్రతుని రాజ్యసాఖ్యవిముఖు. 161

ప. అంతే భరతుండును బురలోభివాదితపూర్వజోపలాలననిఘ్నుండగుశత్రుఘ్నుం
డునుం దానును జనకసంగనకుఁ బ్రణామం బొనర్చి యవరోధవధూగమేతు
లగునుగ్రీవదశగ్రీవానుజాదిరాజ్యాధిపతుల యథోచితోపచారవిధుల సంతో
షితస్వాంతులం జేసి యామంత్రితమంత్రిలోకుండును నాలొకనానుగృహీత
పౌరవర్గండును నగునగ్రజన్ముని నిజావపథంబుఁ జేర్చె నందు. 162

నీ. రమణీయసుగుణాభిరాముఁ డౌరాముండు జానకీసామిత్రిసహితుఁ డగుచు
ననుపమవాత్సల్య యైనకౌసల్యకు నపయితశ్శృల్యశోకాతిరేక
యైనతైకేయికి నతిపవిత్రదరిత్ర యైనసమిత్రకు నతులభక్తి
గరిమసాష్టాంగంబుగ నమన్బ్రతులు చేసి తగనిజాలోకనితాంతవార్ష

గీ కందభితలై నవారిచే గలశజలధి
లహరికలచేతఁ బ్రతిమాకలానిధి బలె
మఱియు మఱియును బరిరభ్యమాఁబడగుచు
డెందమునయందు నిర్భరానంద మొండె. 163

— * శ్రీరామఽష్టాభిషేకము * —

ఉ. బంధురతేజఁ డజ్జలజబంధుతనూఁడు పంప డైత్తెని
గ్గంధనుఁ డౌజగత్పతిని రామునిఁ దారభిషిక్తుఁ జేయఁగా
మంధరయానము నివ్విడిచి మంధర నాత్మఁ దలంచుచు న్నవన
స్సింధులనుండి తీర్థములు సేనగఁ జెచ్చిరి రానరోత్తముల. 164

గీ. అంత రాముఁ డలంకృతుఁ డై యమాత్య

కృష్ణవట్టాభిషేక మంగీకరించి

పురమునకుఁ బోవ రిథ మొండె బొందెనలమ

హరిధుండు భరతుఁడును మనోరథమును

165

వ. అప్పుడు నిజనేవాచిత్యములగు శత్రుఘ్నుల క్షేమములచేత విఘ్నాయమానధవళవా
లవ్యజనుండును బరిజనాచారనిరతభరతో దస్తవిమలముక్తాతః శత్రుండును విచిత్ర
విహితమనుజవేషచారులును నాయాధశత్రుంగమాతంగులును నలంకృతాం
గులును నగునాశరస్థవంగపుంగవులచే ననుగమ్యమానుండును బ్రవర్త్యమాన
శేషాక్షతలాశోపచారుండు నగురఘువీరుండు పౌరపురంద్రీకదంబనంభవ
లితమంజుమంజీరముణి కాంచీవలయవాచాలితవాద్యమానమాంగళికభేరీమ్మ
దంగ శంఖాదివిపిధరవశ్రవణసమయోచ్చలితసామోదపారసంబాధంబును సౌ
ధాంతరగవాక్షచలితశ్రీతరుణీటాక్ష చ్ఛహసీహోల్లసదామ శోరణాభిరామ
రథ్యాంతరంబు నగునయోధ్యాపురంబుం బ్రవేశించి

166

సీ. శ్రీతరుణీమణిస్థిరవిహరినికేత మై తనరాగునాకేత మొంది

భక్తివిసీతసంపన్నులై కొల్చుతమ్ముల నాదరించుచు మోదమెసంగ

భానుతనూభవప్రముఖుల నెల్లను నిజనిజపదముల నెలవునటిచి

జనకరాజన్యసందనతోడఁ గూడి న్వచ్చందుఁ డై సామ్రాజ్యసౌఖ్యములను

గీ. ననుభవించుచు ఘనసారహరిజాల, పాదసితకీర్తినై భవామోదిని యగు

నిఖిలమేదినిఁ జాలించె నీతిప్రబల, ధన్యగుణహరి రామాభిధానశౌరి

167

ఉ. దుష్కృతితానిరాకరణధూర్వహ చార్యహరాననోల్లస

త్కుష్కరవత్రనేత్ర మతిబోధన మానసుయోధనా మిళ

న్నిష్కాపబ్రచార మనునీతినరణ్యనుసార సారవ

ద్భష్కయఃప్రయోమధురుభాషణ బంధుసమాజపోషణా ।

168

క. బాలామానసమోహన, లీలామకరాంక శేరభీ కుకురీ బం

గాలీ ధృతముకురీతాం, బూలకరంకాసిఫటముఖస్థపచిహ్న ।

169

పంచచామరము వరాటలాటభోటభోజవత్సమత్స్యగౌడగూ

ర్జరోత్కళాదిరాట్పరంపరాశిరీరీటనం

ఖ్యరింఖదజ్జరాగరత్నకాంతిరంజితాంఘ్రియు

గ్మరొచమాన ! యాచమానమానవామరద్రుమా ! 170

గద్యము. ఇదిశ్రీమదుమామహేశ్వరవరప్రసాదసమాసాదిత సరసకవితావిలాస
వాసిష్ఠవంశక్రీప్రతిష్ఠాసంపాదక ఋగ్వేదికవితిరువేంగళార్యకలశరత్నాకరసుధా
కర జగద్విఖ్యాతకవిరాజకంఠీరవబిరుదాంక వేంకటాచలవతిప్రణీతం బైన చం
పూరామాయణం బనుమహాప్రబంధంబునందుఁ బ్రబంధపరిపూర్తిశోభితవిలా
సం బైనయష్టమాశ్వాసము. 171

సర్వము సంపూర్ణము.

తప్పొప్పులపట్టిక.

పుట.	బంధి.	తప్పు.	ఒప్పు.
౨	౧౩	ధీరు న్నద్దుడు	ధీనున్నద్దుడు
౨౨	నాటంబు	కంపన	నాటం బకంపన
౩	౨౯	నంకానతార	నంకానతారం
౧౬	౨	కుమంతుడు	కుమంతుడు
	౪	యవ్వరించిచం	యవ్వరించిచం
		చదా	చదా
౨౦	౩	కలంకదలంక	కలంకదలంక
	౧౦	ము న్నెలుంగు	మున్నెలుంగు
౨౨	౨౪	నీరధికుమారి	నీరధికుమారి
		జానకి	జానకి
౨౪	౨౮	నదిరసంజోదిత	నదిరసంజోదిత
౨౯	౪	నంభోజినీకు	నంభోజినీకుటుం
		టుంబ	టు
	౩	పోలికఁబ్రతి	పోలికఁబ్రతి
౩౩	౩	కూట	కూట
౩౪	౨౯	జయింప దగు	జయింపఁ దగు
౪౦	౧	నాసిక్తునద్దులు	నాసిక్తునద్దులు
౪౧	౧౬	విజృంభమాన	విజృంభమాన
౪౨	౬	కోదోఁంతర	కోదోఁంతర
౪౩	౧౧	వేదంధరందంబు	వేదంధరందంబు
౪౫	౬	వెడఁగులులైతగ	వెడఁగులులైతగ
	౨౨	కరుఁ డెదిరించి	కరుఁ డెదిరించి
౪౬	౧౪	బోటిక	బోటిక
౪౯	౧	వేదంధ	వేదంధ
	౯	సంతకస్పర్థ	సంతకస్పర్థ
౫౨	౨	జలుగు	జలుగు
౫౩	౨౬	నుదంచక్రస్థి	నుదంచక్రస్థి
౫౯	౩	లేబోటి	లేబోటి
	౨౪	మయినారఘ	మయినారఘ

పుట.	బంధి.	తప్పు.	ఒప్పు.
౬౦	౧౨	మం	మం (ఇట్లే
	౧౩	దర	ధర యంతట)
౬౧	౩	ని	నీ
	౮	క్రతుడు	క్రతుడు
౬౩	౧	జగత్తము	జగత్తము
౬౪	౧	బ్రాహ్మిచ్చు	బ్రాహ్మిచ్చు
౬౫	౨౫	కానల్యవదం	కానల్యవద
౬౬	౩	యనుర్ని	యనుర్ని
	౧౩	పెంధూరి	పెంధూరి
	౨౧	లోచతు	లోచతు
	౨౫	నిశీధ	నిశీధ
	౨౩	నిమంది	నిమంది
౬౭	౧	మాలంబుగను	మాలంబును
	౨౧	లక్ష్మణుఁడు	లక్ష్మణుఁడ
	౨౩	భాగీరథి	భాగీరథ
	౨౫	జటా	జటా
	౨౬	ధకోధత్తరత్తర	ధకోధఃత్తరత్తర
౬౯	౩	రాత్రులం	రాత్రులం
	౧౫	స్త్రీధ	స్త్రీధ
౭౨	౧౨	ప్రవత	ప్రవత
	౧౮	సింఖిచ్చు	సింఖిచ్చు
౭౩	౩	నిశీధిని	నిశీధిని
	౧౮	నాని	నాని
	౧౯	రమ్యులన	రమ్యులన
౭౪	౧౧	దుశ్శ్రీత	దుశ్శ్రీత
	౧౩	మంచుపద	మంచుపద
౭౫	౨	దండ	దండ
౭౬	౩	కార్త విగళత్వ	కార్తవిగళత్వ
౮౦	౯	స్తోమ	స్తోమ

తపోవృత్త పట్టిక.

పుట. బంధి. తత్వ.	ఒప్పు	పుట. బంధి. తత్వ.	ఒప్పు.
౭౯ ౨ బాహు	బాహు	౧౧౪ ౨ రాధత్రయ	రాధత్రయ
౧౦ పిల్లగ్రోవి	పిల్లగ్రోవి	౧౨౧ ౨౩ మామల	మామల
౮౨ ౨౮ జుత	జుత	౧౨౯ ౧ ప్రసాదంబునం	ప్రసాదంబునం
౮౪ ౨౪ కరిణి	కరిణి	వధంబున	వధంబున
౯౦ ౮ పంజ	పంజ	౨౨ మోర్పిలి, తత్వ	మోర్పిలి,
౧౩ మరు	మరు		తత్వ
౯౧ ౧౧ బోటి	బోటి	౧౩౪ ౬ మైథిలి	మైథిలి
౯౩ ౫ కేలిని	కేలిని	౮ రామమారు	రామమారు
౯౪ ౨౦ నింప	నింప	౧౩౫ ౧౦ సహజ	సహజ
౨౬ చెట్లని	చెట్లని	౧౬ నడుగుడు	నడుగుడు
౯౫ ౮ కొడుగ	కొడుగ	౧౭౮ ౧౩ సముద్ర	సముద్రం
౯౬ ౮ వస్తడించి	వస్తడించి	౧౩౯ ౨౫ రంగము	రంగము
౧౦౭ ౯ సర్వధా	సర్వధా	౧౪౪ ౮ బలెపదిత్ర	బలెపదిత్ర
౧౦౯ ౬ మరుదనోధ్య	మరుదనోధ్య	౧౨ జ్వలనంబు	జ్వలనంబునం
౧౧౧ ౩ పంచముఖుని	పంచముఖుని		

